

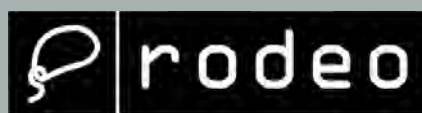
UNG & UTE

En studie av ungdom og unge voksnes bruk av uterom

Aina Landsverk Hagen
Bengt Andersen
Ingar Brattbakk
Kenneth Dahlgren
Barbara Elisabeth Ascher
& Elin Kolle

AFI Rapport 6:2016

ARBEIDSFORSKNINGSINSTITUTTETS RAPPORTSERIE
THE WORK RESEARCH INSTITUTE'S REPORT SERIES

© Arbeidsforskningsinstituttet, Høgskolen i Oslo og Akershus, 2016
© Work Research Institute (AFI) Oslo and Akershus University College of Applied Sciences
© Forfatter(e)/Author(s)

Det må ikke kopieres fra denne publikasjonen ut over det som er tillatt etter bestemmelsene i "Lov om opphavsrett til åndsverk", "Lov om rett til fotografi" og "Avtale mellom staten og rettighetshavernes organisasjoner om kopiering av opphavsrettslig beskyttet verk i undervisningsvirksomhet".

All rights reserved. This publication or part thereof may not be reproduced in any form without the written permission from the publisher.

ISBN 978-82-7609-374-2
ISSN 0807-0865

Arbeidsforskningsinstituttet
Høgskolen i Oslo og Akershus

Pb. 4 St. Olavs plass
0130 OSLO

Work Research Institute (AFI)
Oslo and Akershus University College of
Applied Sciences
P.O.Box 4 St. Olavs plass
N-0130 OSLO

Telefon: +47 23 36 92 00
E-post: postmottak@afi.hioa.no
Webadresse: www.afi.no

Publikasjonen kan lastes ned fra <http://www.afi.no> eller trykkes på bestilling.
The report is available for downloading on <http://www.afi.no>. Printed copies can be made on order.

ARBEIDSFORSKNINGSINSTITUTTETS RAPPORTSERIE
THE WORK RESEARCH INSTITUTE'S REPORT SERIES

Temaområde:
Innovasjon og virksomhetsutvikling

Rapport nr.:
6/2016

Tittel:
Ung og ute: En studie av ungdom og unge voksnes bruk av uterom

Dato:
Oktober 2016

Antall sider: 137 + vedlegg

Forfatter(e)/Author(s):

Aina Landsverk Hagen, Bengt Andersen, Ingar Brattbakk (AFI),
Kenneth Dahlgren, Barbara E. Ascher (Rodeo) og Elin Kolle (Norges idrettshøgskole)

Resymé:

Arbeidsforskningsinstituttet har i samarbeid med Rodeo arkitekter AS og Elin Kolle (Norges idrettshøgskole), gjennomført en studie av ungdom og unge voksnes bruk av uterom, parker og plasser på Tøyen og generelt, på oppdrag fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD). Hovedproblemstillinger i prosjektet har vært: *Hva kjennetegner ungdoms og unge voksnes deltakelse i og bruk av byens parker og offentlige rom? Hva kan stimulere slik bruk, og hvilke virkemidler er godt egnet?*

For å svare på dette har vi gjort fem overordnede metodiske grep: Vi har 1) kartlagt og drøftet norsk og internasjonal forskning på feltet, 2) designet og gjennomført workshoper med ungdom og unge voksne som metodeeksperimentering, 3) gjort feltarbeid sammen med ungdom på Tøyen med walkalongs og observasjoner i dagliglivet, 4) gjort observasjoner og intervjuer i Lokalt og Sentralt Ungdomsrådet i Oslo, og 5) intervjuet kommunale planleggere for å finne de muligheter som ligger i forvaltningen av byens offentlige rom som ikke er utnyttet.

Basert på dette datamaterialet finner vi at *sansing og minner, kompetanse og alternativ, fellesskap og samhold, balanse mellom spenning og trygghet, samt endring og engasjement* kjennetegner ungdoms og unge voksnes deltakelse i og bruk av byens parker og offentlige rom. For å stimulere til økt bruk argumenterer vi for samskaping i by- og stedsutviklingsprosesser, slik at ungdom og unge voksne opplever eierskap, mestring, innflytelse og får anledning til å knytte nettverk. Slik kan de bidra på lik linje med voksne.

Vi diskuterer hvordan et godt kunnskapsgrunnlag er et godt virkemiddel for å øke ungdom og unge voksnes bruk av og deltagelse i det offentlige rom, og presenterer til slutt ulike barrierereduserende tiltak rettet mot forvaltningen.

Emneord:

Ungdom, unge voksne, aktivitet, by- og stedsutvikling, medvirkning, Tøyen

Forord

Vi vil takke alle som har bidratt med sin tid, synspunkter og informasjon i arbeidet med å lage denne rapporten. Takk til rådgivningsgruppa, som har bestått av Umar Iqbal (Tøyenakademiet), Zuleyha Yesil (Tøyenakademiet), Amir Hamza Iqbal (Tøyenakademiet), Thomas Wrigglesworth (tidl. Barneombudet), Ingvil Hegna (DOGA), Hanna Welde Tranås (Oslo kommune) og Trine Nohr (KMD).

Takk til ansatte og andre ildsjeler i Bydel Gamle Oslo, Jordal Ungdomsklubb, Tøyenakademiet, K1-klubben, Ungdomsverkstedet, Byverkstedet og Hersleb videregående skole, som har vært svært velvillig innstilt til datainnsamling, samarbeid, fasilitering og gjennomføring av workshoper med lokal ungdom. Takk til Nina Vestby og Ingrid Tolstad for uvurderlig faglig hjelp i både datainnsamling og analyse. Takk til de inkluderende ansatte ved Biblio, barne- og ungdomsbiblioteket på Tøyen, Ungdomsrådet i Bydel Gamle Oslo og Sentralt Ungdomsråd i Oslo, som ga oss tilgang. Takk til de vi har intervjuet i ulike kommuner og fylkeskommuner. Takk til fotograf Karoline Hjorth som har vært med på mange av samlingene og tatt bildene som pryder tittelbladene, og til våre kvalitetssikrere Monika Rosten (NKVTS) og Jenny Osuldsen (Snøhetta/NMBU).

Takk også til Norges forskningsråd som har finansiert prosjektet *Invisible Infrastructures: Socioecological Transformations in the Postindustrial Metropolis*, og til Extrastiftelsen som gjennom Redd Barna har gitt støtte til prosjektet *Alternative byrom: Ungdoms medvirkning*. Begge prosjektene har bidratt med forskerressurser og empiri som supplerer arbeidet med denne rapporten. Takk til våre vitenskapelige assistenter som har transkribert intervjuer og bidratt til datainnsamling og analyse: Umar Iqbal, Hanna Breistrand og Katja Bratseth. Takk til Astri Margareta Dalseide i arkitektfirmaet Kåmmån og prosjektdeltaker i *Invisible Infrastructures*, for feltarbeidsassistanse på Biblio Tøyen og Hersleb videregående skole.

En spesiell takk går til de ungdommene og unge voksne som har deltatt på ulike samlinger og walkalongs på Tøyen, og til alle som har delt ideer, erfaringer og kunnskap om unges bruk av uterom, medvirkning og forvaltningens rolle i det hele. Vi vil også takke Kommunal- og moderniseringsdepartementet for å være en spennende oppdragsgiver og diskusjonspartner. Vi gleder oss til å diskutere konklusjoner og anbefalinger med alle involverte og interesserte.

Oslo, Arbeidsforskningsinstituttet, oktober 2016

Aina Landsverk Hagen

Prosjektleder

Innholdsfortegnelse

Forord

Sammendrag

1. Perspektiver: Introduksjon	1
Hovedpunkter: Konklusjon og anbefalinger	3
Avgrensning og presiseringer	5
Problemstillinger og metodevalg	8
Hvorfor Tøyen i Bydel Gamle Oslo som case?	12
2. Det aktive Tøyen: Ungdom og unge voksnes bruk av uterom	19
Walkalong: Å bevege seg på Tøyen	19
6 typer uterom	21
Den forsvunne telefonkiosken: Aktivitet som sansing	25
Gaterom, minner og tenkesteder	27
Den dagen Tøyenbadet ble farlig: Aktivitet som kompetanse	30
Infrastruktur, territorier og mestring	33
Døråpningen til dop: Aktivitet som spenning	36
Kommunale boligområder og sosioromlig infrastruktur	38
Snarveier og skumle steder: Aktivitet som trygghet	41
Kjønnede rom, profilering og overvåking	44
Reddet av fotballbanen: Aktivitet som alternativ	48
Grøntområder, nabolaget og nærområdet	51
Cricket i skolegården: Aktivitet som fellesskap	54
Sentrale plasser, variasjon og samhold	56
Å bli jaget av rasist med hund: Aktivitet som konflikt	60
Private boligområder, råderett og ekskludering	63
Fra slanging til poking: Aktivitet som endring	68
Utnyttede arealer, fortetting og det digitale	70
3. Fra kunnskap til handling: Å stimulere til økt bruk av uterom	73
UngForsk: Medskapning, mening og analyser	75
UngPlan: Innflytelse, stolthet og ideer	76
UngSpleis: Nettverk, rollemodeller og kart	79
UngBygg: Mestring, eierskap og fysiske strukturer	82
UngRåd: Koordinering og tilbakeføring	83
Samskapning og deltakelseskultur	84

4. Muligheter og hindringer: Virkemidler i by- og stedsutvikling	89
Kunnskap som virkemiddel	89
a) Kvalitativ kartlegging av unges bruk av uterom	91
b) Analyse av fysiske forhold	92
c) Statistikk som kunnskapsgrunnlag	93
d) Lover, regler & politiske føringer for å ivareta unges interesser	95
Barrierer og muligheter i forvaltningen.....	98
Statlige føringer.....	99
Organisering	100
Medvirkning og deltakelse	101
Samhandling som mulighetsrom: Faste ungdomsorgan.....	104
Tøyenakademiet: Unge voksne som rollemodeller.....	107
Prioritering og forhandling: Fra nasjonale til lokale barrierer og muligheter	108
5. Tiltak og anbefalinger: En oppsummering.....	114
Identifiserte kunnskapsbehov	115
Hva kjennetegner ungdom og unge voksnes bruk?	117
Hva stimulerer til økt bruk?.....	118
Anbefalinger og forslag til tiltak - generelt.....	119
Anbefalinger og forslag til tiltak - ungdomsorganer.....	121
Anbefalinger og forslag til tiltak - Tøyen	124
6. Referanser	127
7. Vedlegg	136
Sjekkliste ved byromsutvikling	137
Dreiebok UngSpleis	141
Forprosjektrapport.....	148

Sammendrag

Denne rapporten tar for seg følgende problemstillinger: *Hva kjennetegner ungdom og unge voksnes bruk av uterom? Hva stimulerer til økt bruk? Hvilke virkemidler har forvaltningen for å stimulere til økt bruk av uterom, parker og plasser?* Som del av områdesatsingen for indre Oslo øst og særlig Områdeløft Tøyen, har myndighetene satt av midler til oppgradering av parker og plasser i denne delen av byen (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2015). Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD) ønsket derfor en vurdering av

hvorvidt satsingen på parker og uterom også er viktig for ungdom og unge voksne, og hva som eventuelt stimulerer ungdom og unge voksne til å bruke byens parker og offentlige uterom (...) Departementet ønsker videre en gjennomgang av ulike perspektiver ved faktisk bruk av parker og offentlige rom, som knytter seg til demokrati, folkehelse, møter mellom ulike grupper, inkludering/ekskludering og evt. sosial mobilitet, blant ungdom og unge voksne (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2015, s. 1).

Et sentralt spørsmål å stille seg er *hvorfor* skal vi stimulere til økt bruk av uteområder? Gjennom diskusjonene i denne rapporten kommer det klart fram at det er flere grunner til å gjøre dette: 1) **folkehelse** – fysisk inaktivitet er definert som et betydelig folkehelseproblem for personer i alle aldre. Det er derfor positivt for folkehelsen å legge til rette for økt aktivitet, spesielt for unge voksne, der aktivitetsnivået er lavere enn blant både ungdommer og eldre voksne. En satsing på byrom er derfor viktig i et folkehelseperspektiv, 2) **samfunnsdeltagelse, friksjon og inkludering** – det å være i det offentlige rom er ikke bare komfort, det gir også mange opplevelser av friksjon, situasjoner der man lærer noe om «den andre» og slik kan styrke toleranse for annerledeshet. Det er derfor viktig at politikere og planleggere er bevisste hvordan ulike grupper faktisk opplever det å være i det offentlige rom slik at denne kunnskapen også kan ligge til grunn for arkitekturpolitikk, bypolitikk, byplanlegging og byutvikling, 3) **trivsel, komfort og helhet** – «vanlige» fortau, sammen med byparker, trær, skolegårder, svømmehaller etc., utgjør en total sosioromlig infrastruktur som har betydning i ungdom og unge voksnes dagligliv. Byplanleggere gjør derfor klokt i å tenke helhetlig og ikke prosjektbasert, slik at vi får en helhetlig byromsplanlegging, og 4) **kontroll, eierskap og makt** – offentlighetens tilgang til og råderett over byens arenaer og rom varierer, og forholdet mellom offentlig og privat er uttrykk for maktrelasjoner i (by)rom. Sted og stedstilhørighet er viktig for menneskers identitet, men særlig ungdom støter ofte på en del barrierer i sine forsøk på å skape seg sine egne områder, nettopp fordi de ikke er «innbyggere» - det er de voksne som formelt eller juridisk eier rommene de bruker og ser på som «sine».

Med dette som bakteppe vil diskusjonen gjennom rapporten bidra til å gi leseren kunnskap om 1) *betingelsene* for ungdom og unge voksnes uteromsbruk, 2) *politikk og tiltak* som ønsker å fremme bruk av uterom samt 3) *metoder* eller forskningsstrategier egnet for studier av uteromsbruk.

I del 1 tar vi for oss oppdragets *problemstillinger, avgrensinger og forskningsstrategier*, samt kort definere målgruppen ungdom (13-19 år) og unge voksne (20-25 år). Vi gir også en begrunnelse for hvorfor Tøyen, et sentrumsområde øst i Oslo, er et godt case med overføringsverdi til kommuner som vil forstå mer om ungdom og unge voksnes bruk av uterom, og om hvordan de kan stimulere til økt bruk og deltagelse.

Rapportens del 2 er empirisk fundert og tar for seg hva som kjennetegner ungdom og unge voksnes bruk av uterom, parker og plasser på Tøyen, men også generelt. Vi baserer oss her på en typologi over seks ulike uterom som kan knyttes til ungdom: Disse er grøntareal, infrastruktur, gaterom, utnyttede rom, sentrale plasser og områder tilknyttet boliger (vi ser spesielt på uterom i forbindelse med kommunale boliger og offentlig versus privat eiendom). Gjennom samtaler som oppstår mens vi går rundt på Tøyen med lokale ungdommer og unge voksne, får vi innblikk i hvordan aktivitet henger sammen med så forskjellige ting som kompetanse, fattigdom, sosial kontroll og overvåking, sansing, fellesskap og konflikt, før vi til slutt ser på endring i bruk over tid og generasjoner.

Her har vi *fem hovedfunn rundt ungdom og unge voksnes bruk av uterom*: 1) **sansing og minner** – unge danner seg et eget bilde av nærmiljøet som univers i både kjent og ukjent forstand; de observerer, tenker og knytter seg til visuelle elementer som de gir liv til i hodene sine, og på den måten gjør de nabolaget til sitt - steder som kanskje utgjør noe helt annet enn offisielle versjoner eller den verden voksne forholder seg til. Med andre ord er det for mange viktig å ha venner, slekt eller noen fra samme gruppe rundt seg for å trives og for å skape seg steder. Dette ser vi spesielt for gruppen unge voksne, som i større grad reflekterer over egen rolle og bevegelse i byrommet enn de litt yngre, 2) **kompetanse og alternativ** – variasjon i landskap og tilbud påvirker aktivitetsmønsteret til ungdom og hvordan de bruker utemiljøet sitt. De fleste unge ser ut til å velge ut noen få byrom for fritidsbruk, som de så skaper eller stadig reproducerer som sine *steder*. Dette peker på viktigheten av at byen som helhet kan sies å være et stort og åpent mulighetsrom der ulike grupper selv kan definere sine nisjer, territorier eller steder, 3) **fellesskap og samhold** – gode steder å være for ungdom er steder man kan 'henge' med venninner eller kamerater. Det er altså ikke nødvendigvis så nøye *hva* man gjør, det må ikke være en spesifikk aktivitet, men det viktige er at det er et sted man kan tilbringe tid sammen med folk man liker. Denne innsikten gjør det kanskje mindre presserende å skulle gi byrommene et bestemt design eller program for å nå de unge. Samtidig forteller unge hvordan de liker seg best på sentrale plasser (som skolegården) eller parker der det er mulig å være flere generasjoner samtidig, uten at de føler seg overvåket. Dette behovet for variasjon i ett og samme uterom, er en arkitektonisk kvalitet vi ser at unge ønsker seg, 4) **balanse mellom spenning og trygghet** – unges livsverden er i mange tilfeller overlatt "voksnes" atferd – som bestemmer hvordan de møter verden gjennom "rollemodeller" (mer eller mindre gode) i interaksjon med nærmiljøet som de skal gjøre til sitt. Skal en forstå byromsbruk eller jobbe med tiltak som stimulerer til økt bruk av byrommene, må en ha kunnskap om hvordan ulike grupper ungdom eller unge voksne bruker eller blir forhindret fra å bruke byens offentlige arenaer, og 5) **endring og engasjement** – når man jobber med uterom kan man ofte havne i det vi kan kalle et "kohort-dilemma": neste generasjon ønsker seg noe annet før forrige generasjons ønsker er vedtatt. En løsning kan være å satse på temporære strukturer, en annen å holde fokus på arkitektoniske kvaliteter. Fortetting av utnyttede arealer og kompakte byrom kan gi utfordringer med å stimulere ungdom og unge voksne til aktivitet og økt bruk av uterom. Samtidig ser vi at engasjement for nærmiljøet sitt er noe som kan stimulere deltagelse i utviklingsprosesser, og slik igjen gi innflytelse og eierskap til byrommene rundt en. Slike former for "deltakelseskultur" blant ungdom og unge voksne vil kunne bidra positivt inn i planprosesser for bærekraftig byutvikling.

I del 3 skisserer vi et *rammeverk som gjennom deltaking kan stimulere til økt bruk* av uteområder, med ungdom og unge voksne som målgruppe. Nøkkelen her er **samskaping** – det handler om å kartlegge behov, engasjere ungdom og unge voksne, og implementere deres forslag og ideer – hele

tiden med dem som medaktører. Vi har kalt elementene i modellen UngForsk, UngPlan, UngSpleis og UngBygg, og diskuterer også de allerede etablerte ungdomsrådene som en viktig koordinerende funksjon (UngRåd). Disse verktøyene kan hver på sin måte bidra til styrket eierskap til det offentlige rom, innflytelse på avgjørelser, knytting av nettverk og etablering av rollemodeller, og økt forståelse og meningsstaking for de som er involvert.

I del 4 ser vi på *virkemidler, barrierer og muligheter i forvaltningens ulike nivåer* (bydel, kommune, regional og nasjonal) når det gjelder å stimulere til økt bruk av uterom, parker og plasser. Kunnskapsgrunnlaget som er nødvendig for å planlegge gode uterom omhandler analyse av fysiske forhold, kvalitativ og kvantitativ kartlegging, og en forståelse av lovverk og regler som ivaretar ungdom og unge voksne i by- og stedsutvikling. Barrierene vi har identifisert når uterom skal utbedres eller planlegges, er 1) **statlige føringer**, 2) **organisering**, og 3) **deltagelse og medvirkning** – det er også her vi kan identifisere mulighetsrom. Samhandling er et slikt mulighetsrom, og her spiller ungdomsorganene en sentral rolle, blant annet som brobyggere mellom forvaltning og lokal ungdom, spesielt når det kommer til langsiktige planprosesser. For unge voksne uten tilknytning til organisasjoner, jobb eller skole er områdebaserte tiltak som Tøyenakademiet og Alnaskolen vesentlige. Slik kan disse få en stemme inn i byutviklingsprosesser.

I del 5 oppsummeres de viktigste konklusjonene på rapportens hovedproblemstillinger, og en oversikt over *kunnskapsbehovet* presenteres. Her ser vi at det er få tverrfaglige vitenskapelige analyser av 1) **det sosiokulturelle eller den sosiale og kulturelle byen**, 2) **bypolitikk, byplanlegging, design**, og 3) **folkehelse og demokrati**.

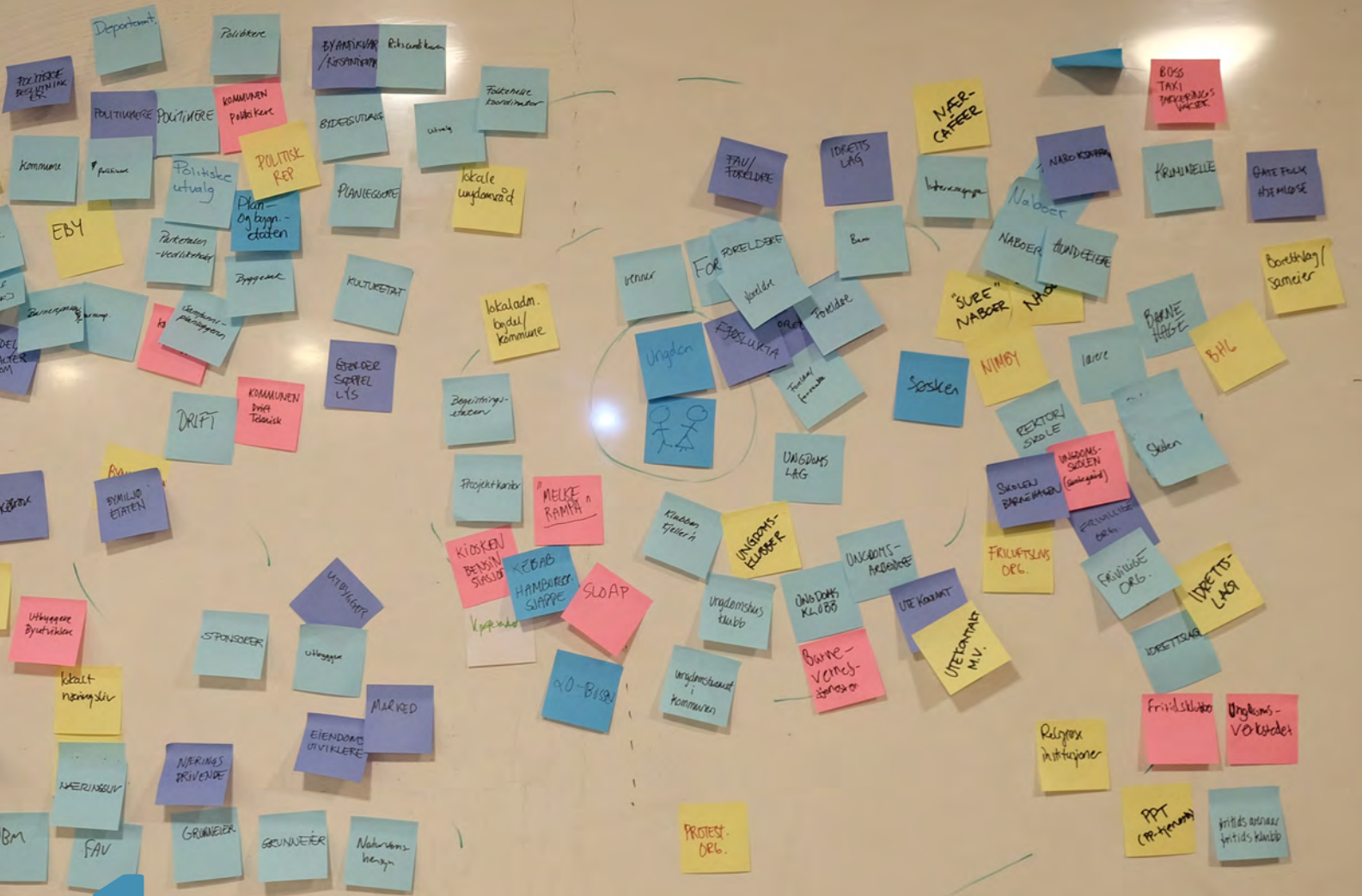
Våre anbefalinger og forslag til tiltak for forvaltningen samles i *tolv barrierereduserende tiltak* tilpasset by- og stedsutvikling, spesielt rettet mot ungdom og unge voksne. Disse er **forankring** – fokus på å skape politisk og administrativ bevissthet, gjensidig tillit og forståelse for overordnet planverk, samarbeid og konkrete byutviklingstiltak rettet mot ungdom og unge voksne, **forpliktelse** – etablering av felles målsettinger gjennom kommunale vedtak og etablering av felles effektive sanksjonsmuligheter slik at ungdom og unge voksnes behov faktisk tas hensyn til, **fordeling** – avklaring av ressurser, finansiell og sosial kapital (for eksempel utbyggere vs. offentlige), **forventning** – tydeligere retningslinjer fra staten, for å skape en kultur i kommunene der man ikke som ungdom er prisgitt engasjerte enkeltpersoner, **forsakelse** – det koster penger og ressurser å drive med medvirkning, spesielt om man ønsker å nå grupper som ikke er med i organiserte aktiviteter eller går på skole/job, **foredling** – vi ser behov for utvikling av scenarioer for regionplaner og kommuneplaner, økt visualisering og forenkling av språket på ulike plannivåer, **forvaltning** – i dag har vi ingen organ som forvalter offentlige rom, det er behov for en koordinator-rolle, en aktør med oversiktsbilde, en ombudsmann for offentlige rom, **bevaring** – å ta vare på det som fungerer: Uterom som er populære og brukes av ungdom, og hvor bruken ansees som positiv bør beholdes og styrkes, **balanse** – sørg for balanse mellom gode privatiserte og offentlige uterom, og ta hensyn til ulike brukergrupper, **samspill** – sørg for å få til godt samspill mellom uteromspolitik, og velferdspolitiske felt som sosial-, utdannings- og arbeidspolitikk, **samskaping** – utvikling av metoder for nye former for medvirkning kan hindre medvirkningstretthet, og til slutt **samarbeid** – et interkommunalt nettverk på statlig nivå for utveksling av erfaringer og hjelp med metodeutvikling vil her være et viktig tiltak.

Våre forslag til forbedringer når det gjelder *ungdomsorganenes rolle* i by- og stedsutvikling er å 1) **forenkle språket** – klart og enkelt språk i saksframstillingen er av stor betydning for at ungdommene raskt skal kunne sette seg inn i sakene og forstå hva som er kjernen, 2) **gi muntlige presentasjoner** – når saksbehandlere eller politikere selv kan stille opp og presenterer sakene for ungdommene bidrar det til bedre forståelse, mulighet for oppfølgende spørsmål og ikke minst at ungdommene slipper å sette seg inn i omfattende sakspapirer, 3) **mer ressurser til å følge opp ungdomsrådene** – midler til støttefunksjoner i form av et sekretariat som forbereder saker, siler saker, innkaller til møter og lærer opp nye representanter. Dette varierer i dag mellom bydeler og kommuner, vi anbefaler å vedta en norm her, 4) **kompetanseheving blant sekretærer for ungdomsorganene** – regionale og nasjonale nettverk og mentorordninger for sekretærene for erfaringsutveksling og kompetanseheving er sterkt etterspurt, 5) **medvirkning «tidlig nok»**, både for overordnede planprosesser og områdeplaner bør ungdommene komme inn allerede i utredningsfasen slik at de får bidra til å legge føringer før de i neste runde bes om å gi innspill på konkrete byggesaker, 6) **sikre at innspill/uttalelse følger saken**, erfaring viser at uttalelser fra ungdomsrådet ofte kan forsvinne som vedlegg i konkrete saker. Her er det behov for enkel endring av rutinene slik at alt medvirkningsarbeid faktisk tas hensyn til gjennom saksbehandlingen, 7) **tilbakemelding** til ungdomsrådene fra besluttende myndigheter, uansett om innspillene fikk konsekvenser eller ikke, 8) **utvidet rolle for skolene** – vi ser et behov og potensiale for tettere samarbeid mellom skolene, ungdomsrådene og planmyndighetene hvor plansaker (og andre saker som berører ungdom) kan brukes som del av demokratiopplæringen i skolene, og 9) **valgperioder og møtehyppighet** – det er en fordel om deltakelsen i ungdomsråd er toårig fordi opplæringen i hvordan plansystemet og ungdomsorganene fungerer tar tid.

Vi avslutter del 5 med forslag til tiltak for Tøyen spesielt, der vi konkluderer med at *stat og kommunes satsing på uterom i områdearbeidet ikke bare er en hensiktsmessig strategi, men også en strategi som bidrar til en mer sosialt rettferdig byutvikling.*

Del 6 er referanser. I del 7 har vi lagt ved tre vedlegg: **Sjekkliste** til planleggere som ønsker å ivareta ungdom og unge voksnes ønsker og behov i byutviklingsprosesser, **dreieboka for UngSpleis** til inspirasjon for andre som ønsker å teste ut nye former for medvirkning og deltagelse, og **forprosjektrapporten** i *Ungdomstråkk: En studie av ungdom og unge voksnes bruk av uterom, parker og plasser* (2015).

Ulike målgrupper vil naturlig nok være interessert i ulike deler av rapporten. Er du ungdom eller ung voksen vil del 2 om Tøyen og hvordan det er å vokse opp og være aktiv der, være mest spennende lesning, sammen med del 4 der det står om Ungdomsrådet. Er du planlegger eller ansatt i en norsk kommune med ansvar for eksempel ungdom, er del 3, 4 og 7 spesielt relevant. Er du politiker vil del 5 med oppsummeringspunkter og anbefalinger være en god introduksjon til temaet (selv om vi selvsagt anbefaler alle politikere å lese hele rapporten). Er du student eller forsker på byrom og/eller ungdom og spesielt interessert i metodeutfordringer, vil vi anbefale del 3, 6 og 7.

1

PERSPEKTIVER

1. Perspektiver: Introduksjon

Hvem er det vi hører på når vi skal gjøre det koselig i den lille parken mellom blokkene, pusse opp et slitent hjørne i nabolaget eller bygge et nytt kvartal i sentrum? Hører vi på Kiran (13), Maja (17) og Reezah (25) som bruker disse stedene daglig, slik man er pålagt?

Våre fysiske omgivelser utgjør en stor del av hvordan vi opplever verden til daglig. Men uterommene fysiske form handler ikke kun om at det skal være fint. Ungdom og unge voksnes bruk av uterom handler om samfunnsdeltakelse og aktivitet som kan bidra til bedre folkehelse. Det handler om å bli utsatt for, og gå i møte med, «de andre» – noe som kan bidra til økt toleranse, inkludering og utvikling av sosiale ferdigheter som konflikthåndtering og relasjonsbygging. Ikke minst handler det om en sterkere stedstilhørighet og lokal forankring. For at uterommene skal bli gode rom for de unge, som de føler eierskap til, er det viktig at de involveres i planprosesser og utforming. De er eksperter på sine egne liv og behov. Å involvere unge kan dessuten gi dem verdifull erfaring med medvirkning, demokratiopplæring og en opplevelse av å bli verdsatt som samfunnsborgere. Det handler om å ta unge på alvor, og å ikke gi seg hvis en får høre at det er for vanskelig, for dyrt eller uviktig å bringe dem inn som reelle deltagere når det skal bestemmes hvordan framtidens by eller tettsted skal se ut. Det viser seg at de er en viktig ressurs.

For ungdom og unge voksne spiller uterommene en spesiell rolle. Det er i de offentlige uterommene ungdommen møter verden for første gang på egne ben, hvor de lærer seg selv og samfunnet å kjenne; hvor de lærer å bli del av et lag på en fotballbane, kysser sin første kjæreste i en park eller tar t-banen på egenhånd. Offentlige uterom er viktige også for unge voksne, som gjerne har begrensede midler til å etablere seg i boligmarkedet og derfor har behov for uterom som kan avlaste funksjoner som for mer etablerte grupper ofte dekkes av boligen; hvor de kan arrangere selskap for en større gjeng, invitere til piknik i parken eller gå turer i nabolaget for å få litt frisk luft og tenketid.

Det er viktig at uterommene inviterer til fleksibel bruk på deres premisser – det vil si, at de unge kan tilpasse uterommene etter sine aktivitetsbehov og tydelig se hvordan de og deres liv kan få plass. Dette handler ikke kun om aktivitet som i idrett, men også mer lavmælte omgangsformer – som det å ha et sted å henge der de unge føler seg inkludert eller steder de har det godt. Samtidig er det godt dokumentert at regelmessig fysisk aktivitet er nødvendig for normal vekst og utvikling blant unge, og for normal utvikling av motorisk kompetanse, muskelstyrke og kondisjon (Malina m.fl. 2004). Deltakelse i fysisk aktivitet og idrett er også assosiert med lavere hyppighet av psykososiale helseproblemer. Dessverre synker fysisk aktivitet med alderen. Ungdom er mindre aktive enn barn, og blant unge voksne er det få som følger anbefalingene for fysisk aktivitet – minimum 60 minutter hver dag. Her kan gode uterom være et virkemiddel til økt aktivitet.

Hva vet vi egentlig om ungdom og unge voksnes bruk av uterom? Det har vært gjennomført lite systematisk forskning på denne gruppens byromsbruk i Norge. Følgende problemstillinger gitt av Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD) synes derfor å være særdeles relevante:

- Hva kjennetegner ungdoms og unge voksnes deltakelse i og bruk av byens parker og offentlige rom?
- Hva kan stimulere slik bruk, og hvilke virkemidler er godt egnet?

Plan- og bygningsloven

I plan- og bygningsloven § 5-1 presiseres det at

Enhver som fremmer planforslag, skal legge til rette for medvirkning. Kommunen skal påse at dette er oppfylt i planprosesser som utføres av andre offentlige organer eller private. Kommunen har et særlig ansvar for å sikre aktiv medvirkning fra grupper som krever spesiell tilrettelegging, herunder *barn og unge*. Grupper og interesser som ikke er i stand til å delta direkte, skal sikres gode muligheter for medvirkning på annen måte (vår kursivering).

Kilde: <https://www.regjeringen.no/contentassets/bccd028e3b494d2fa8c6840851f2f2f2/t-1513.pdf>

Det virker å være generell enighet om at medvirkning både er bra for samfunnet og viktig for den enkelte. Samtidig er ungdom og unge voksne grupper som i mindre grad selv tar plass i debatter og andre fora der utvikling av uterom diskuteres og bestemmes. Derfor opplever mange det som litt usikkert hva disse gruppens interesser og behov faktisk er. Prosjektledere, planleggere og andre som jobber med by- og stedsutvikling i norske kommuner etterspør i økende grad metoder og veiledning i hvordan disse gruppene kan mobiliseres og involveres. Det finnes imidlertid ikke én modell for hvordan dette skal gjøres, fordi framgangsmåte avhenger av tid og sted, selve prosjektet og personene som skal realisere det. Det er for eksempel stor forskjell på prosjekter som henholdsvis handler om å starte opp et områdeløft, etablere en park eller arrangere markedsdag. Det vil også kunne være en fordel med ulike involverings- eller dialogstrategier om en skal nå ut til ungdommer i et etnisk homogent "middelklassenabolag" der "alle" er aktive i det lokale idrettslaget eller når en skal trekke med seg uorganisert ungdom i et mer sosialt mangfoldig og "utsatt" område.

I by- og stedsutvikling blir det å inkludere befolkningen i medvirkningsprosesser ansett som spesielt viktig, og i stadig større grad. Grunnen til dette, er en idé om at lokal involvering skaper bedre forankring av utviklingsprosjekter, og samtidig hvordan det gir et bedre kunnskapsgrunnlag å basere avgjørelser på, knyttet til befolkningens faktiske behov og ønsker. Kort sagt, det gir bedre uterom. Medvirkning i planprosesser er dessuten lovpålagt gjennom plan- og bygningsloven (se også Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2014, s. 14-15).

Samtidig er det en utbredt erfaring i norske kommuner, at medvirkningsprosesser i praksis gjerne blir både store og uåndgripelige (jf. Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2014, s. 11). Dette kan skyldes at forståelsen av hva det er medvirkningsprosessen faktisk skal bidra med, ikke er helt på plass – vi har forstått *hvor* viktig det er å gjennomføre demokratiske og inkluderende prosesser, men ikke helt *hvorfor*. En økt forståelse av *hvorfor* er noe av det denne rapporten ønsker å bidra til.

Det synes altså å være bred politisk enighet om at unge borgere bør engasjere seg i samfunnsutviklingen og at de skal ha reell innflytelse (jf. NOU 2011:20). Her kan vi minne om det som Torgersen-utvalget skrev, under "Innflytelse i lokalsamfunnet":

"I forbindelse med kommuneplanens samfunnsdel er det særlig relevant å involvere lokale barne- og ungdomsorganisasjoner. Som fritidstilbydere spiller de en viktig rolle for oppvekstmiljøet. Å kanalisere ungdoms engasjement gjennom organisasjonene til stedsutvikling lokalt vil styrke organisasjonenes funksjon som talerør for ungdom (NOU 2011:20, s. 44).

Utvalget mener at organisasjonenes relasjon til ungdomsrådene kan styrkes gjennom valgordningen til ungdomsrådene og foreslår derfor at frivillige organisasjoner og fritidsklubber velger et visst antall representanter hver. De legger til:

”Utvalget vil styrke barne- og ungdomsorganisasjonenes mulighet til å delta i kommunal politikktutforming og planprosesser. Kommunene bør tilrettelegge for at det etableres lokale samarbeidsråd for barne- og ungdomsorganisasjonene, som velger representanter til ungdomsråd og andre medvirkningsorgan og -prosesser i kommunen. Forholdet til de frivillige barne- og ungdomsorganisasjonene bør også innarbeides i relevante veiledere om medvirkning etter plan- og bygningsloven (NOU 2011:20, s. 44).

Det er et stort behov for alternative metoder for kunnskapsinnhenting der ungdom blir tatt på alvor, blir hørt og får delta i meningsbrytning på lik linje med andre voksne. I dette prosjektet har vi derfor eksperimentert med ulike varianter av medvirkningsmetoder, som har resultert i et rammeverk presentert i del 3: UngForsk, UngPlan, UngSpleis og UngBygg utgjør sammen med allerede etablerte ungdomsorganer (UngRåd) en verktøykasse som planleggere, ungdomsarbeidere og andre kommuneansatte kan ta i bruk når de skal utvikle eller oppgradere byer eller tettsteder.

Hovedpunkter: Konklusjon og anbefalinger

Bakgrunnen for denne rapporten er en oppdragsbeskrivelse fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD), der ungdom og unge voksnes bruk av offentlige uterom, parker og plasser er tema. Departementet har blant annet ansvar for bostedspolitik, plan- og bygningsloven, kommuneøkonomi og lokalforvaltning, IKT- og forvaltningspolitikk, regional- og distriktpolitikk, og kart- og geodatapolitikken. I denne sammenhengen er alle disse forvaltningsområdene relevante, noe som vil bli tydelig utover i rapporten.

Vi vil her presentere premissene for oppdraget og dermed konteksten rundt og ideene bak problemstillingene som er nevnt over. Som del av områdesatsingen for indre Oslo øst og særlig Områdeløft Tøyen, har myndighetene satt av midler til oppgradering av parker og plasser i denne delen av byen (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2015). KMD ønsket derfor en vurdering av

hvorvidt satsingen på parker og uterom også er viktig for ungdom og unge voksne, og hva som eventuelt stimulerer ungdom og unge voksne til å bruke byens parker og offentlige uterom (...) Departementet ønsker videre en gjennomgang av ulike perspektiver ved faktisk bruk av parker og offentlige rom, som knytter seg til demokrati, folkehelse, møter mellom ulike grupper, inkludering/ekskludering og evt. sosial mobilitet, blant ungdom og unge voksne (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2015, s. 1).

Som antydnet innledningsvis, og som vi vil drøfte i mer detalj under, er det liten tvil om at gode uteområder er viktige for byens borgere, inkludert de unge. Det er likevel ikke opplagt hva som er gode uterom, hvor ofte og hvordan ulike grupper tar rommene i bruk og hva de helsemessige, sosiale og politiske konsekvensene av slik bruk eventuell er. Forfatterne av denne rapporten er uansett av den oppfatning at ”uterom” er viktig, men at det ikke kan være et universalmiddel for bypolitikere og planleggere for å oppnå en rekke politiske målsettinger. Hvis målene er

- Økt politisk engasjement og deltakelse i politiske prosesser/institusjoner, eller forbedre ulike gruppers mulighet til å delta/påvirke samfunns- og byutviklingen, eller legge bedre til rette for at også unge mennesker kan påvirke egen fremtid (jf. "demokrati" og "inkludering/ekskludering")
- At unge menn og kvinner er mer fysiske aktive og dermed forebygger sykdom, overvekt med mer (jf. "folkehelse")
- At f.eks. barn født inn i fattigdom bedrer sin sosioøkonomiske posisjon og dermed sine levekår i løpet av livet (jf. "sosial mobilitet" og "inkludering/ekskludering")
- At sosiale bånd knyttes mellom ukjente og mellom individer fra forskjellige etniske grupper, sosiale klasser osv. (jf. "møter mellom ulike grupper" og "inkludering/ekskludering")
- At man fullfører skole, tar høyere utdanning, får seg en jobb (jf. "inkludering/ekskludering")

Ja, så er det liten tvil om en satsing på byrom er viktig, men ikke tilstrekkelig. Dette kan synes innlysende eller banalt, men det er grunn til å understreke det for å begrunne hvorfor vi i denne rapporten anbefaler at en satsing på uterom må ses i sammenheng med mer "tradisjonell" velferdspolitikkk eller en satsing på arbeidsmarkedstiltak (skole, arbeidstrening og lignende) og ikke minst boligsektoren. Det er ikke usannsynlig at det kan være utfordrende å foreta en "klassereise" eller delta i sivilsamfunnet om du er usikker på hvor du skal bo neste måned, om du bor veldig trangt, ikke vet hvor du skal få neste månedslønn fra eller ikke er trygg i ditt eget hjem. Med andre ord er det vår anbefaling at en satsing på byrommene i "utsatte" områder ikke må gå på bekostning av mer "tunge" og langvarige satsinger på utdanning, arbeid og bolig. Det kan også være viktig at byplanleggere ser fysisk og psykisk helse i sammenheng, mer spesifikt også rus-problematikk eller seksuell og reproduktiv helse, fordi det er i de offentlige uterommene ungdom og unge voksne ofte prøver ut nye former for samvær og aktiviteter.

Vi vil konkludere og presentere anbefalinger på ulike nivå: Tiltak på Tøyen, tiltak på tvers av forvaltningsnivå og sektor, og oppsummeringspunkter med politikkrelevans. En lengre konklusjon følger i del 5. Her vil vi oppsummere hovedpunktene:

1. Byplanlegging og tilrettelegging for gode uterom bør sees i sammenheng med øvrig velferdspolitikkk som bolig-, sosial- og arbeidspolitikkk.
2. Ungdom og unge voksne er en betydelig (og underutnyttet) ressurs i by- og stedsplanlegging.
3. Et godt kunnskapsgrunnlag for by- og stedsplanlegging inkluderer ungdom og unge voksne som medaktører.
4. Ungdomsråd og øvrige etablerte medvirkningsorgan for ungdom kan spille en viktig rolle når det gjelder å få med de unges stemmer inn i langsiktig byplanlegging og bør derfor styrkes.
5. Overføringsverdien av kunnskap om byplanlegging og god medvirkning styrkes av interkommunale, fylkeskommunale og nasjonale nettverk, samt nasjonale forskningsprosjekter.
6. Siden byrom er viktig for folkehelsen, for demokrati og for livskvalitet, anbefaler vi en oppfriskning av den statlige arkitekturpolitikken.
7. Videre anbefaler vi at KMD, gjerne i samarbeid med BLD og eventuelle andre aktuelle departement, styrker arbeidet med kompetanseheving i kommunene- og fylkeskommunene på feltet ungdom, plan og medvirkning.

8. Et svært viktig råd er å ta vare på det som fungerer. Uterom som er populære og brukes av ungdom, og hvor bruken ansees som positiv bør beholdes og styrkes. Caltexløkka i Tøyenparken er et slikt sted (se del 2).
9. Stat og kommunes satsing på uterom gjennom områdeløft er etter vår mening ikke bare en hensiktsmessig strategi, men også en strategi som bidrar til en mer sosialt rettferdig byutvikling.
10. I dag har vi ingen organ som forvalter offentlige rom. Det er behov for en koordinator-rolle, en aktør med oversiktsbilde, en ombudsmann for offentlige rom.

Avgrensning og presiseringer

Hva er et uterom? Hva betyr det at man "bruker" en park eller plass? Studier som Johnsen (1999) peker i retning av at det kanskje ikke er et (uuttalt) ønske om møteplasser i nærmiljøet, mens andre forskere har tegnet et noe annet bilde. Nyere kvalitative studier fra særlig Furuset, har vist at det er flere møteplasser som aktivt brukes av beboerne (Alghasi, Eide & Eriksen, 2012; Rosten, 2015). Rosten (2015) trekker frem institusjoner som frivillighetsskolen og ungdomsklubben som en viktig arena der ungdommene møtes og sosial kapital genereres og vedlikeholdes. Ungdomsklubben er ikke et uterom, men vi argumenterer for å se lokaliteter som bibliotek, ungdomsklubber, idrettshaller, badeanlegg/svømmehaller, kjøpesentre, garasjeanlegg, underjordiske ganger, t-banen (Andersen, 2014), men også oppgangen i boligblokken eller boligen med sosiale rom som stue og kjøkken (jf. Gullestad, 1995; 2001; Moen, 2009), som viktige og komplementære nisjer i byens totale sosioromlige infrastruktur. Soja har i en rekke arbeider skrevet om det han omtaler som den *sosioromlige* dialektikken der hensikten er å understreke hvordan "alt romlig er samtidig, og til og med problematisk, sosialt. Samtidig er det som omtales som det sosiale også reelt sett, eller iboende, romlig" (Soja, 2000 s. 8, vår oversettelse).

Enkelt sagt leveres våre liv i rom, mens vi gjennom våre handlinger eller vår væren, skaper, former og reproducerer disse rommene. De aktørene og institusjonene som skaper byrom inngår i ulike nettverk og konstellasjoner. Videre er disse aktørene ulikt posisjonerte med ulik grad av makt eller innflytelse. Rommene er også et produkt av maktutøvelse - de er (ofte) i høy grad regulerte, planlagte og designet av bestemte aktører. Mange av byrommene har blitt formet langt tilbake i tid, rommene har en historie eller flere historier. Dessuten, hvor vi befinner oss i et bylandskap er med på å forme oss som subjekter og vår identitet.

Når en for eksempel skriver om sosioromlige praksiser, er dette blant annet for å understreke at de handlinger som gjøres utspiller seg i (og dermed bidrar til å skape) bestemte lokaliteter, og at disse handlingene og lokalitetene ikke foregår i et sosialt vakuum. Tvert i mot finner de sted innenfor rammer skapt, under påvirkning, av andre aktører, institusjoner og grupper. Mange byer sies å være delt eller segregert, med dette menes at sosiale forskjeller ikke bare har fått et romlig uttrykk (se

Hva er et områdeløft?

Områdeløft er en metode utviklet av Husbanken: "Gjennom fysiske og sosiale tiltak skal områdeløft bidra til helhetlig, varig og lokalt forankret utviklingsarbeid i utvalgte områder med særlige levekårsutfordringer." Det legges vekt på at innsatsen skal være velferdspolitisk begrunnet, og stimulere til positiv utvikling i et avgrenset geografisk boområde i en av storbyene. En forutsetning er at det utvalgte området skal ha en sammensatt levekårsproblematikk, hvor "både fysiske og sosiale bolig-, bo og nærmiljøutfordringer inngår som sentrale elementer" (Husbanken 2013:6). Områdeløft gjennomføres i tett samarbeid mellom kommunen og Husbanken, og med særlig vekt på samarbeid og medvirkning fra beboere og lokale organisasjoner.

f.eks. Gough & Franch, 2005), men at det romlige og det sosiale (over tid) medskaper hverandre (Andersen, 2014).

I en lærebok i bygeografi belyser Knox og Pinch (2010) den sosioromlige dialektikken slik:

Byrom er skapt av mennesker, og rommene får sin karakter fra de menneskene som bor der. Ved at folk lever og jobber i byrommene, setter de gradvis sitt preg på sine omgivelsene, endrer og tilpasser dem etter beste evne, slik at omgivelsene passer deres egne behov og gir uttrykk for deres egne verdier. På samme tid tilpasser menneskene seg til sitt fysiske miljø og til andre mennesker i sine omgivelser. Det er således en toveis prosess, en sosioromlig dialektikk (Knox & Pinch, 2010, s. 5, vår oversettelse)

Når vi over skriver om byborgernes totale sosioromlige infrastruktur, så mener vi å understreke at innendørs arenaer som bibliotek og uterom som et torg (eller også private hager), utgjør et essensielt system av aktivitets- og væresteder for byboerne. Med andre ord er summen av alle disse arenaene en fysisk struktur, et romlig nettverk, et økosystem hvori ulike mennesker tar i bruk ulike rom/arenaer, skaper seg sine steder eller finner bestemte nisjer. Grunnen til at vi vektlegger dette, er at en satsing på uterom som byparker og torg, der målet er sosial samhandling eller fysisk aktivitet, må ses i sammenheng med de andre lokalitetene der folk også samhandler, og er aktive. Og denne infrastrukturen er som nevnt sosioromlig.

Denne rapporten er en studie av ungdom og unge voksnes bruk av offentlige uterom, parker og plasser, samt en diskusjon rundt hvordan gode planprosesser kan stimulere til økt bruk. Vi har gjort empiriske undersøkelser på Tøyen i Bydel Gamle Oslo, men diskuterer også temaet på mer generelt grunnlag. Slik vil funnene våre være relevante for alle kommuner og byplanleggere andre steder i Norge. Det må presiseres at denne rapporten ikke er en evaluering og heller ikke en analyse av områdesatsingen i indre øst eller Tøyenløftet.

Prosjektet *Ungdomstråkk: En studie av ungdom og unge voksnes bruk av uterom, parker og plasser* består av et forprosjekt gjennomført fra desember 2015 til januar 2016, og et hovedprosjekt som har gått fra februar til september 2016. Resultatene fra forprosjektet finner leseren i vedlegg 3. Her var en diskusjon rundt potensialet til kartleggingsverktøyet Barnetråkk, utviklet av DOGA - Norsk Design- og Arkitektursenter i Oslo, sentral. Selv om barnetråkk-metodikken er et viktig verktøy i arbeidet med barn, så har vi ikke vurdert denne metodikken som sådan, men sett på hvordan man kan inkludere nye elementer fra ulike medvirkningsmetoder slik at man i større grad treffer ungdom og unge voksnes ønsker og behov. DOGA har fått i oppdrag å utvikle et Folketråkk, der kartlegging av ungdoms bruk av uterom inkluderes. I løpet av høsten 2016 vil DOGA holde et medvirkningsseminar, der de trekker på en ekstern prosjektgruppe og en referansegruppe, for å få inspirasjon og læring fra ulike medvirkningsprosjekter, verktøy og metoder fra inn- og utland. Denne rapporten vil forhåpentligvis være et bidrag inn i diskusjonene rundt hva et Folketråkk-verktøy kan være, slik at det også fanger ungdom og unge voksnes bruk og behov.

Basert på funn fra vårt empiriske materiale ble det nødvendig å nyansere begrepene offentlige uterom, parker og plasser, slik at vi videre i analysen vil ta utgangspunkt i seks typologier: Steder i nærhet til boligen, grøntarealer, offentlig (sosial) infrastruktur rettet mot ungdom, (gå-)gater,

sentrale offentlige plasser og underutnyttede (by)rom. Denne inndelingen i ulike typer uterom vil forklares nærmere i del 2.

På grunn av oppdragets fokus på offentlige uterom, har vi heller ikke fokusert på private uterom, som lukkede gårdsrom, men har likevel fått noe datamateriale om bruk av slike områder gjennom feltarbeid og intervjuer. Enerhaugens uteområder, er et interessant eksempel på konflikter som kan oppstå mellom ulike grupper Tøyenbeboere (se del 2). Mens borettslagets beboere vet hva som er borettslagets eiendom, er ikke uterommet fysisk/synlig avgrenset, slik at unge fra andre deler av Tøyen møter sanksjoner når de forsøker å ta disse områdene i bruk. Ikke-beboerne rapporterer så om forvirring: "hvorfors kan de ikke være der?". Glidende eller sømløse overganger mellom offentlig og privat sfærer kan derfor gi grunnlag for sosiale friksjoner i hverdagen. Her er det også viktig å poengtere hvordan ungdom og unge voksne spesielt beveger seg i både fysiske og digitale rom samtidig, gjennom mobilteknologi (se Brattbakk m.fl. 2015). Det virtuelle bevegelsesmønsteret må derfor ses i sammenheng med det fysiske. Det virtuelle er noe vi i mindre grad har fokusert på i denne rapporten, men er et felt som med fordel kan studeres ytterligere.

Ungdom og unge voksne som målgruppe

Ungdom og unge voksnes byromsbruk er altså tema for denne rapporten. Plan- og bygningsloven skiller kun mellom umyndige og myndige, slik at "barn og unge" ifølge denne loven er i aldersgruppen 0-18 år. Vi har valgt følgende avgrensning og forståelse av disse sosiale kategoriene: Ungdom definerer vi som personer som er mellom 13 og 19 år, mens unge voksne er personer mellom 20 og 26 år (jf. NOU 2011:20, s. 20). Ungdomskategorien kan igjen deles inn i "grunnskolealder" (13 til 15 år), "videregående skole" (16-19 år), mens de unge voksne typisk er de som er i ferd med å etablere seg i voksensamfunnet gjennom militærtjeneste, studier, arbeidsliv, samt gjennom å skaffe seg egen bolig og eventuelt familieetablering. Dette har vi gjort fordi det samsvarer bedre med funn fra vårt empiriske materiale. Vi bruker fellesbetegnelsen "unge" når vi refererer til begge grupper samtidig.

Selv om vi i utgangspunktet har studert de vi har definert som "ungdom" og "unge voksne", har vi utvidet analysen til også å inkludere barn fra og med 10 år. Dette fordi vi tidlig så at det særlig var de unge mellom 10 og 15 år som begynte å bevege seg relativt fritt/alene i de uterommene og på de arenaene vi har studert. Vi ser at endring i bruk av uterom ikke nødvendigvis sammenfaller med skoleløp. Barn og ungdom i alderen 10-14 år beveger seg hovedsakelig i nærområdet, på egenhånd, med venner og også familie, mens ungdom i alderen 14-19 år utforsker andre deler av byen, og utvider sin radius gjennom aktiv bruk av kollektivtransport og sykkel.

Når det gjelder unge voksne, brukte de i mindre grad uterommene som steder å være på fritiden, bortsett fra de som deltok i organiserte aktiviteter som fotball, som trenere, med barn av venner og familie, eller når de stopper på vei til og fra noe for å snakke med eller henge med bekjente. Sistnevnte poeng innebærer at de unge voksne kan sies å bruke byrommene på Tøyen mye som transportkorridorer. Noen av våre unge voksne informanter fortalte at de brukte uterom som badet på Sørenga og utearealene på Aker Brygge, det vil si mer sentrale rekreasjons- og turistområder, ikke nødvendigvis parker, torg og plasser i nærområdet, mens andre forteller det motsatte. Her ser vi også forskjell på innfødte (ungdom i større grad) og innflyttere eller leietakere (unge voksne i større grad) (jf. Tjora m.fl. 2012). Innflyttere til Oslo, som enda ikke har etablert seg, har ofte mindre

nabolagsfølelse enn andre, da deres liv utspiller seg over hele byen der venner fra for eksempel studietiden bor.

Vårt datamateriale tilsier at unge voksne er en gruppe som er reflektert rundt egen bruk av uterom, og den generelle endringen i aktivitet over tid – hva som var ”vanlig” før og hva de observerer at yngre gjør i dag. Selv om de kanskje ikke ”henger” så mye ute i nærområdet på fritiden, så vil de likevel i praksis fungere som rollemodeller og ressurs for ungdom - blant annet som naboer, trenere, frivillige, ansatte på skolen, bibliotek, eller gjennom deltakelse på medvirkningsarrangementer. Her ligger også et stort potensiale i å stimulere til økt bruk av uterom for denne gruppen.

Naturlig nok er ikke ”befolkning” eller ”beboere” en ensartet størrelse, i realiteten vil det være snakk om et mangfold av sosiale grupper, også når vi snakker om ungdom. Én ting er å skille på alder eller kjønn, men i de fleste tilfeller vil det være aktuelt å skille på interesser, aktiviteter og så videre. Med andre ord: det er viktig å forholde seg konkret til hvilke typer av befolkningen man ønsker å inkludere. Dette henger sammen med spørsmålet om hvorfor de skal tas med i planprosessen eller arbeidet – er det ressurser de kan bidra med eller har de behov for informasjon? Når det er sagt, så tar vi ikke til orde for at noen skal ekskluderes eller hindres fra å delta. Snarere er det snakk om å jobbe ekstra målrettet mot de gruppene en vil ha med i arbeidet når et bestemt område/prosjekt skal planlegges eller oppgraderes. Videre kan det også være verdt å understreke at ikke alle ønsker å bruke tid på ”medvirkning”, eller kanskje de har blitt medvirkningstrette. Manglende deltakelse fra bestemte grupper er ikke nødvendigvis ensbetydende med manglende innsats fra myndigheter eller utbyggere. Det avgjørende er at de som ønsker det, skal få mulighet til å medvirke.

Problemstillinger og metodevalg

Hoved- og delspørsmål som dette prosjektet skal besvare er:

- 1. Hva kjennetegner ungdoms og unge voksnes deltakelse i og bruk av byens parker og offentlige rom?**
  - 1a) *Hvordan bruker ungdom og unge voksne byens parker og offentlige uterom, generelt og på Tøyen?*
  - 1b) *Hva kjennetegner ungdoms deltakelse i byens parker og offentlige rom, generelt og på Tøyen?*

- 2. Hva kan stimulere slik bruk, og hvilke virkemidler er godt egnet?**
  - 2a) *Hva bør en fysisk oppgradering og tilrettelegging legge vekt på for å øke ungdom og unge voksnes bruk? Hvilke kvaliteter ønsker de?*
  - 2b) *Hvilke av disse tiltakene må antas gå på bekostning av andre gruppers bruk, og hvilke er forenlige med for eksempel voksne, eldre, barn?*
  - 2c) *Hvilke muligheter ligger i forvaltningen av byens offentlige rom som ikke er utnyttet, og som vil bidra til mer bruk av disse gruppene?*
  - 2d) *Er det utfordringer på og mellom ulike forvaltningsnivå som hindrer ungdoms bruk av byens offentlige uterom?*

Oppdragsgiver ønsket i forprosjektet en vurdering av om og hvordan Barnetråkk-metodikken kan brukes til en kartlegging av ungdom og unge voksnes bruk av uterom, parker og plasser, eventuelt hvilke andre kartleggingsmetoder som kan være mer aktuelle. En viktig del av forprosjektet var å

utarbeide en prosjektbeskrivelse for hovedprosjektet (se vedlegg 3). Som del av dette arbeidet gjennomførte AFI og Rodeo samtaler med sentrale aktører ved DOGA og Prosjektkontoret Områdeløft Tøyen (Bydel Gamle Oslo) før vi i januar 2016 organiserte et seminar med 17 ressurspersoner på feltet. Her tok vi for oss tre faser i en medvirkningsprosess: kartlegging, engasjering og implementering, samt utviklet et kart over aktørene i byutviklingsprosesser, sett fra ungdoms perspektiv (se side 5 i vedlegg 3). Aktørene ble ordnet i ulike tematiske sektorer med ungdommene i midten, og i konsentriske sirkler ut fra sin nærhet-avstand til ungdommene, for å vise fram hvor nært eller langt det er til beslutningstakere og -prosesser. Dette ble videreutviklet som metodikk for kartlegging og engasjering i hovedprosjektet (se del 3 om metodeutvikling og -eksperimentering).

Vi laget også en *søkestrategi*, og påbegynte arbeidet med litteraturgjennomgangen. I hovedprosjektet har vi dermed fått et grunnlag til å diskutere foreliggende forskning på feltet. Da litteratursøket avdekket at det er relativt få norske studier som var direkte relevante for kombinasjonen ungdom, unge voksne og uterom, har vi også tatt for oss noen sentrale internasjonale bidrag innen forskningen på byromsbruk. Tilbakemeldinger fra oppdragsgiver ga oss en god retning for videre arbeid i prosjektet: Hvordan får man involvert ungdom når saker kommer inn i kommuneplanen? Hva kompenserer for manglende møteplasser i et lokalsamfunn? Finnes det case der ungdomsmedvirkning faktisk fungerer? Hvordan kan KMD støtte oppunder det kommunene gjør selv? Vi har tatt tak i disse spørsmålene og flere, under datainnsamling og metodeeksperimentering på Tøyen våren og sommeren 2016.

For å svare på prosjektets problemstillinger har vi gjort fem overordnede metodiske grep: Vi har 1) kartlagt og drøftet norsk og internasjonal forskning, 2) designet og gjennomført workshoper som metodeeksperimentering, 3) gjort feltarbeid sammen med ungdom på Tøyen med walkalongs og observasjoner i dagliglivet, blant annet gjennomført feltarbeid på barne- og ungdomsbiblioteket på Tøyen, gjort registreringer som natteravn på Tøyen, såkalt Tøyenravn, og 4) gjort observasjoner og intervjuer i Lokalt ungdomsråd i Bydel Gamle Oslo (LUR) og Sentralt Ungdomsrådet i Oslo (SUR). Vi har 5) intervjuet kommunale planleggere i Stavanger, Kristiansand, Drammen, Trondheim og deltatt på møte med en rekke kommuner i Hedmark (Hamar, Stange, Ringerike, Løten), samt Hedmark fylkeskommune, for å finne hvilke muligheter som ligger i forvaltningen av byens offentlige rom som ikke er utnyttet.

Vi har også intervjuet ansatte ved Oslo Boligbygg, som er det kommunale foretaket som eier, forvalter og leier ut byens kommunale boliger – herunder de mange kommunale boligene på Tøyen.

Metoder for å se på Lokalt og Sentralt Ungdomsråd i Oslo

Gjennom å bruke deltakende observasjon, intervju og dokumentanalyse har vi forsøkt å nærme oss en forståelse av hva ungdomsråd er, og gjør. Vi har vært tilstede på to møter i et lokalt ungdomsråd i Oslo (Bydel Gamle Oslo) samt gjort intervju med leder av ungdomsrådet og rådets sekretær og studert sakspapirer og dokumenter som omhandler ungdomsrådet og saker de har engasjert seg i. Videre har vi vært tilstede på et styremøte i Sentralt Ungdomsråd i Oslo (SUR) med et minispørreskjema som utgangspunkt for en plenumsdiskusjon, og et AU-møte i SUR. I tillegg har vi gjennomført intervju med leder og to av AU-medlemmene i det sentrale ungdomsrådet og de to som utgjør rådets sekretariat fra UngMed/UngOrg, samt gjort dokumentstudier av saker og saksvedlegg og dokumenter som omhandler ungdomsrådets funksjoner. Les mer om ungdomsråd i del 4.

Hvilke erfaringer har disse gjort seg som vil bidra til at unge i større grad bruker uterom? Er det utfordringer på og mellom ulike forvaltningsnivå som hindrer ungdoms bruk av byens offentlige uterom?

Utgangspunktet for forskningsarbeidet vi har gjort i dette prosjektet, har altså vært kartleggingsverktøyene Barnetråkk og den framtidige utviklingen av et Folkeetråkk, i regi av DOGA. Utfordringen når man skal utvikle et "ungdomstråkk" ligger i å inkludere og involvere ungdom i byutviklingsprosesser heller enn å kun registrere hvor de beveger seg (slik man gjør i Barnetråkk). Vi ser at det er stort behov for tilrettelagte metoder for å fange ungdoms oppmerksomhet og invitere dem inn i idé- og beslutningsprosesser, for slik å stimulere til økt bruk av uteområder, parker og plasser i nærområdet. I dette prosjektet har vi eksperimentert med ulike varianter av medvirkningsmetoder, som har resultert i et rammeverk som blir presentert i del 3, med sine karakteristika: UngForsk (medskaping), UngPlan (innflytelse), UngSpleis (nettverk) og UngBygg (eierskap). I løpet av prosjektperioden har vi testet ut kombinasjoner av disse metodene, for å se hvordan vi kan lage et helhetlig rammeverk som er spesielt godt egnet til å få fram et *solid kunnskapsgrunnlag* om unges bruk av uteområder, samtidig som det *engasjerer* de involverte og er *relevant* for forvaltningen og kommunale planprosesser.

Forskergruppen har vært oppmerksom på etiske problemstillinger knyttet til produksjon og bruk av bilder og video, samt metodikk basert på GPS (som appen vi har brukt under walkalong), spesielt når det gjelder unge under 16 år. Prosjektet er meldt inn til Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD). Vi har anonymisert og laget nye navn til alle vi siterer i del 2. Ungdommene som har deltatt i workshoper i prosjektet, har gjort dette som en del av undervisning eller arbeidsopplegg med skoler, ungdomsklubber og organiserte lag. Barn under 15 år var deltagere i en workshop arrangert av fritidsklubben, der ungdomsledere var tilstede. Kontakt med foreldre går gjennom disse. Workshopen ble formidlet gjennom ungdomsklubben, og det var frivillig å delta. Det var ca. 10 av 70 deltagere som var under 15 år. Temaet for workshopen var behov og ideer til oppgradering av uterom, og inneholdt ikke innsamling av sensitive data. Resultatene er i etterkant anonymisert. Resultatene som kan knyttes til barn under 15 år vil ikke blir brukt direkte i rapporten, men danner underlagsmateriale for å forstå bruk og deltagelse i uterom blant denne yngste aldersgruppen.

I prosjektet har vi også hatt utstrakt samarbeid med ungdomsteamet i Bydel Gamle Oslo, Prosjektkontoret for Områdeløft Tøyen, Tøyenakademiet, Deichmanske bibliotek Tøyen, Hersleb videregående skole og administrasjonen i Bydel Gamle Oslo. Vi har også fått god hjelp av en rådgivningsgruppe bestående av representanter fra Tøyenakademiet, Barneombudet, DOGA, Byrådsavdeling for byutvikling i Oslo kommune og KMD. Gjennom forprosjektet fikk vi i tillegg gode innspill og datamateriale fra eksperter på feltet i Bydel Grünerløkka, UngOrg, Utekontaktene Bydel Gamle Oslo, Ski og Ålesund kommune, Prologue og Bufdir. Våre kvalitetssikrere Monika Rosten (NKVTS) og Jenny Osuldsen (Snøhetta/NMBU) har bidratt med gode diskusjoner og lesning.

I vår diskusjon av foreliggende byforskning gjør vi et poeng av at få har gjort systematiske observasjonsstudier av uterom. Vi har i dette prosjektet valgt å fokusere på datainnsamling som kan gi oss kunnskap om ungdommenes egne forståelser av bruk og behov, og har derfor ikke gjort en kvantitativ kartlegging av Tøyens mange uterom. Vi kan altså ikke tegne et "fullstendig" bilde av hvor lokal ungdom og unge voksne er gjennom døgnet, uken eller året. Vi har heller ikke fulgt folk når de

beveger seg ut av bydelen, selv om tidligere studier fra Oslo (Andersen, 2014; Befring, 1972) har vektlagt nettopp hvordan de litt eldre ungdommene og de unge voksne er fritidsmobile. Det vi har gjort, er blant annet å gå Tøyenravn på kveldstid, snakket med folk om deres byromsbruk, samt gått med unge beboere slik at de kunne vise oss deres Tøyen-steder og involvert unge i workshoper om uterom på Tøyen. I tillegg til dette prosjektets empiriske materiale, bygger vi våre analyser på Parkløft-registreringer (2015), data fra Stedsanalyse Tøyen (Brattbakk m.fl. 2015) og tidligere forskning gjort i Groruddalen (Andersen 2014, Rosten 2015) der deltagende observasjon var sentral metodikk.

Stedsanalyse Tøyen (Brattbakk m.fl. 2015) er basert på disse metodiske grepene:

1. Demografi og levekår ved hjelp av kvantitative analyser
2. Omfattende feltarbeid med dybdeintervjuer, workshoper og observasjoner i dagliglivet.
3. Deltagende observasjon: Arrangementer, folkemøter, BU, møteplasser (parker, plasser, torget etc.)
4. Intervjuer og uformelle samtaler med beboere, ansatte, næringsdrivende o.l.
5. Dybdeintervjuer med ansatte i det kommunale og statlige tjenesteapparatet: med ansvar for barn og unge, bolig, NAV, kriminalitet/forebygging, rus og psykiatri, skole, barnehage, parkdrift og byromsutvikling.
6. Workshops: Splot (30 barn og ungdom), film-workshops Ungdomsverkstedet (2x18 ungd), fokusgruppe somalisk foreldregruppe (14 foreldre), bydelsadministrasjonen (barn og ungdom, barnehage), Hersleb skole (8 elever)
7. Barnetråkk med Vahl og Tøyen skole (ca. 30 elever)
8. Mini-spørreskjema (ca. 100)
9. Besøk i religiøse trossamfunn (ca 10) og rusinstitusjoner (ca 10)
10. Dokumentanalyser politiske vedtak/BU
11. Befaring med landskapsarkitekt Jenny Osuldsen, Snøhetta i alle parker og plasser på Tøyen

Stedsanalysen ble lansert i september 2015, og informerte dermed Parkløft: Tøyen, et annet stort kartleggingsprosjekt for området. Rodeo arkitekter samarbeidet – i 2015 – med Studio Oslo landskapsarkitekter og Zenisk lysdesign (heretter: konsulentgruppa) på et oppdrag for Bydel Gamle Oslo og Områdeløft Tøyen, der målet var å utlede en strategisk plan for utvikling av 11 mindre plasser og parker på Tøyen. Utviklingen skulle i hovedsak fokusere på uterommene som funksjonelle og attraktive møteplasser, og strategiplanen skulle være forankret i et kunnskapsgrunnlag basert på inkluderingen av lokalbefolkning og foreninger i gode medvirkningsprosesser. I tillegg ble det satt som premiss, at prosjektet skulle bygge videre på foregående rapporter med relevans for uterom – hovedsakelig stedsanalysen som ble utført av AFI (Brattbakk m.fl. 2015), samt rapportene fra Barnetråkk-registreringer på Tøyen og Vahl skole, utført av Bydel Gamle Oslo.

Konsulentgruppa brukte tid på observasjoner i parkene og på plassene, der de forsøkte ta til seg opplevelsen av å være der, forstå hvilken rolle parken eller plassen hadde i nabolaget og så videre. Dette ga en forutsetning for å skissere et medvirkningsopplegg, der de fikk aktører og beboere i nærmiljøet i tale om hvilket forhold de hadde til parkene og plassene, og hvilke innspill de hadde til utvikling for framtiden. De viktigste metodene som ble tatt i bruk etter dette, var:

- Samtaler med folk på stedet, i de ulike parkene eller på plassene

- Totalt snakket konsulentgruppa med 162 personer i løpet av to dager
- Feltkontor i K1, på Tøyen
- Observasjoner av bevegelse og opphold
- Nettbasert survey, formidlet via sosiale medier
  - Totalt 477 personer besvarte spørreundersøkelsen
- En rekke workshops avholdt på ulike steder, med ulike parker og plasser som fokus
  - Mellom 50-60 personer deltok på disse møtene
- To fokusgruppemøter, med henholdsvis ungdom og Frelsesarmeens brukere
  - Mellom 30-40 personer deltok i disse møtene

Det metodiske grunnlaget for rapporten *Ung og ute: En studie av ungdom og unge voksnes bruk av uterom* er hovedsakelig det empiriske arbeidet som er gjort våren og sommeren 2016, men også empirisk materiale samlet i tidligere prosjekter (Brattbakk m.fl. 2015, Parkløft: Tøyen 2015).

Hvorfor Tøyen i Bydel Gamle Oslo som case?

KMD er et av fem departementer som bevilger midler til Områdeløft Tøyen (2014-2018). Vi vil her gi en begrunnelse for hvorfor Tøyen etter vårt syn egner seg som case, men først tegner vi et riss av hva slags sted dette er. Tøyen ligger sentralt i hovedstaden, har en mangfoldig befolkning, et variert tilbud av privat og offentlig service, rikt kulturliv og blandet bolig- og bygningsmasse. Bydelen er en svært levende del av Oslo by som fyller mange funksjoner for mange ulike grupper. I tillegg til den sammensatte gruppen av beboere preges området i stor grad av alle som besøker og oppholder seg der for å jobbe, handle, gå på kafe eller pub, få behandling, kjøpe og selge narkotika, tigge, svømme, oppsøke tjenester, gå i moskeene og kirkene, besøke biblioteket, spille fotball, delta i organisasjoner, drive med kultur i ulike former og mye mer. Tøyen har vært et av de viktigste stedene for ulike minoritetsreligioner i Oslo fra de første frikirkemenighetene og den katolske menigheten slo seg ned her på slutten av 1800-tallet til etableringen av en rekke moskeer fra 1980-tallet. Tøyen er på mange måter et typisk sentrumsområde som er tett sammenvevd med omkringliggende bydeler, og som ligger kun 10 minutters gange fra Oslo S - landets største kollektivknutepunkt.

Området har historisk vært et arbeiderklassestrøk med sterkt innslag av utsatte grupper. Mange av de som bor på Tøyen har lav inntekt og utdanning, er avhengige av statlige og kommunale velferdsgoder som hjelp til bolig, dagpenger, sosialhjelp og arbeidsavklaringspenger eller lignende, eller har omfattende sosiale utfordringer knyttet til rus og/eller psykiatri. Dette har dels sammenheng med den sterke konsentrasjonen av kommunale boliger, og lokaliseringen av behandlingstilbud og institusjoner innenfor psykiatrien og rusomsorgen. Særlig alvorlig er det at Tøyen har den høyeste barnefattigdommen i Oslo: én av tre barnefamilier lever under OECD sin fattigdomsgrense, noe som er tre ganger så høyt som for landet som helhet. Trangboddheten er på 13 prosent, noe som har konsekvenser for mange barn og unge som i liten grad kan ta med seg venner hjem eller gjøre lekser hjemme. Flere rapporter har påvist uheldige bo- og oppvekstforhold som følge av konsentrasjonen av kommunale boliger og sammensetningen av beboere (blanding av barnerike innvandrerfamilier og tunge rusmisbrukere) (Oslo kommune 2009, Brattbakk m.fl. 2015).

Barnefattigdom og OECD sin fattigdomsgrense

For å fastslå omfanget av barnefattigdom i Tøyen-området har vi her valgt et mye brukt mål som måler såkalt relativ fattigdom i et samfunn, dvs. at fattigdom – eller lavinntekt – beregnes som halvparten av medianinntekten i Oslo korrigert for husholdets størrelse og sammensetning. OECDs lavinntektsdefinisjon tar utgangspunkt i det beløpet som tilsvarer 50 prosent av medianinntekten etter at husholdningsinntektene er korrigert for ulike husholdningsstørrelser og sammensetning ved hjelp av den såkalte OECD-skalaen. Ifølge OECDs skala skal første voksne husholdningsmedlem ha vekt lik 1,0, neste voksne får vekt lik 0,7, mens barn får en vekt lik 0,5. En husholdning på 2 voksne og 2 barn vil dermed, ifølge OECDs definisjon, måtte ha en inntekt tilsvarende $(1+0,7+0,5+0,5) = 2,7$ ganger det en enslig vil måtte ha, for å ha samme økonomiske levestandard.

Kilde: Brattbakk m.fl. (2015:40), <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/et-verktoy-for-aa-maale-utvikling-i-fattigdom>

Fritidstilbudet til barn og unge har dessuten lenge vært svakt utviklet. Med i dette bildet hører også at området, i likhet med mange andre sentrumsområder, er et transittområde i den forstand at hver tredje Tøyenbeboer er på flyttefot årlig. Fra 1970-tallet inntok innvandrergupper bydelen, og de siste tiårene har innflyttingen av velutdannede unge satt sitt preg på området. Deler av Tøyenområdet er gjenstand for gentrifisering (Sæter og Ruud 2005, Huse 2010, 2014), mens de omkringliggende bydelene i sterk grad allerede har gjennomgått slike endringsprosesser (Ruud 2003, Gabrielsen 1999, Hill 2012).

Gentrifisering er en sosioøkonomisk strøksforandring karakterisert ved at eldre, gjerne arbeiderklassestrøk, får en innflytting av middelklasse, og at området endres fysisk, sosialt, kulturelt og næringsmessig for å imøtekomme de nye beboernes behov. Den demografiske og sosioøkonomiske utviklingen på Tøyen går derfor i retning av en stadig mer todelt befolkning hvor marginaliserte grupper lever side om side med yngre høyt utdannede beboere. Mangelen på lokale møteplasser og nabolagsorganisasjoner i kombinasjon med en svært sammensatt befolkning med høy utskifting gjør dessuten at det sosiale limet som kunne skapt bånd mellom beboerne og en «vi»-følelse er relativt svakt utviklet og krevende å få til (Brattbakk m.fl. 2015). To av tre barn og unge på Tøyen under 16 år har minoritetsbakgrunn, og relativt mange av disse er nyankomne. Den lokale skolen ble lenge regnet som mindre attraktiv for mange foreldre og var preget av elevflukt, særlig blant majoritetsnorske.

De nevnte utfordringene, samt den såkalte Tøyenavtalen fra 2013 om å flytte Munchmuseet til Bjørvika, førte til at man for perioden 2014-18 igangsatte en særskilt satsing på Tøyen. Tøyenløftet følger den såkalte Områdeløft-metodikken som er et utviklingsprogram for å gjennomføre helhetlig innsats i levekårsutsatte områder, utviklet av Husbanken i samarbeid med Oslo kommune. Området har også tidligere vært gjenstand for en rekke områdesatsinger. Utfordringene med en mangfoldig befolkning, gjennomtrekk og fattigdom gjorde at Brattbakk m.fl. (2015) konkluderte med at Tøyen har et særskilt behov for: (1) felles møteplasser som kan bidra til å utvikle tilhørighet og sosiale bånd på tvers av sosiale og kulturelle skillelinjer, (2) offentlig innsats overfor utsatte grupper, spesielt gode møteplasser og tilbud for barn og unge for å kompensere for fattigdom, trangboddhet og et til dels utfordrende nærmiljø i form av stort innslag av grupper med rus- og psykiatriproblematikk, og (3) utløse det frivillige engasjementet fra beboere som kan bidra til å gjøre bydelen til et enda bedre oppvekststed.

Fra Parkløft-prosjektet fant vi at ungdom og rusmisbrukere deler en felles "frykt". Som nevnt ble det avholdt fokusgruppemøter for disse gruppene spesielt (hver for seg), og det som kom fram der var for det første at begge grupper er redde for å miste tilgang til offentlige rom. Det vil si at de på grunn av oppgradering eller utvikling skal bli stengt ute fra sosiale møteplasser der de "bare" kan være – henge med andre. For det andre, så vi at gruppene har høy grad av omsorg for hverandre. Det vil si, ungdommen var opptatte av at rusmisbrukere også får ha tilhold i parker og plasser på Tøyen, og Frelsesarmeens brukere på steder som Fyrlyset i Urtegata, var opptatte av at barn og unges behov må få forrang når det kommer til hvordan utvikling skal skje (Parkløft Tøyen 2015:5).

Et annet viktig funn fra Parkløft-prosjektet, var at konfliktnivå og intensitet varierer fra øst til vest på Tøyen. I øst finner vi hovedsakelig boliger rundt om plassene, som for eksempel ved Sommerfrydhagen, mens i vest er plassene omgitt av store og tunge institusjoner, som Frelsesarmeen og Central Jamaat-E Ahl-E sunnat (moskeen ved Urtehagen). Dette innebærer at plassene i vest opplever et atskillig større press av ulike brukergrupper og -interesser, som gjør det atskillig vanskeligere for ungdom å ta sin del av eierskapet til plassen på en positiv måte.

Fysisk tilrettelegging er viktig – ikke bare for at ting blir tatt i bruk, men også for at man skal oppleve seg velkommen. Da Parkløft: Tøyen ble gjennomført, var et gjennomgangstema mangelfull eller feil belysning, flere plasser var mørke også på dagtid. Da sier det seg selv at parkene og plassen ikke utnyttes til sitt fulle potensiale. Da vi snakket med ungdommer i forbindelse med Parkløft, oppga mange at de unngikk de mørkeste delene av offentlige rom fordi de aldri kunne føle seg helt trygge på hvilken risiko de kunne møte der – fra menneskelig avføring til gjenger etc. Etter at prosjektet ble avsluttet høsten 2015 har imidlertid Bydel Gamle Oslo både sørget for å klippe trær og supplere med ekstra belysning via fondvegger. Det vil si at tilstanden nå er atskillig bedre enn før.

Tøyen er altså svært mangfoldig blant annet med hensyn til befolkning, levekår, boligforhold og uterom. Det at befolkningen er så sammensatt hva gjelder etnisk bakgrunn, sosiale lag, og en jevnt høy utskifting av beboere, gjør noe med hvilke grupper som fyller gatene og uterommene, hvordan de brukes og hvordan ulike grupper enten «kjemper om territorier» seg imellom eller lever fredelig side om side. I kombinasjon med sentrumsbeliggenheten preget av mennesker og aktivitet knyttet til arbeidsplasser, butikker, tjenester, utesteder, religiøse samlingssteder, narkotikaomsetning og tilbud rettet mot rus- og psykiatriproblematikk, gir dette en egen puls i byrommene med potensielt stor friksjon, men også rom for toleranse og samhandling mellom ulike grupper. Trangboddheten og manglende fritidstilbud for ungdom gjør dessuten at behovet for gode, varierte og trygge uterom er ekstra stort på Tøyen. Typologien av uterom fra stille bolig-gater til travle handlegater og torg, bortgjemte småparker, skolegårder, lekeplasser, den store grønne Tøyenparken med fotballbaner samt parkanlegget i Botanisk hage gir et svært vidt spekter av ulike offentlige uterom med ulike grad av utforming og funksjoner.

Samlet sett mener vi derfor at Tøyen utgjør en kompleks by- og lokalsamfunnssetting som inneholder de fleste elementene som kan tenkes å ha betydning for unges bruk av uterom, og deres relasjon både til andre grupper av ungdom og til andre deler av befolkningen. Dessuten gir det pågående områdeløftet en svært god mulighet til å jobbe med å stimulere til økt bruk av uterommene ved å forbedre dem, gjennom å involvere ungdom ved utstrakt bruk av velkjente og nye medvirkningsformer. Denne kompleksiteten på så mange plan bidrar etter vår erfaring til en bedre

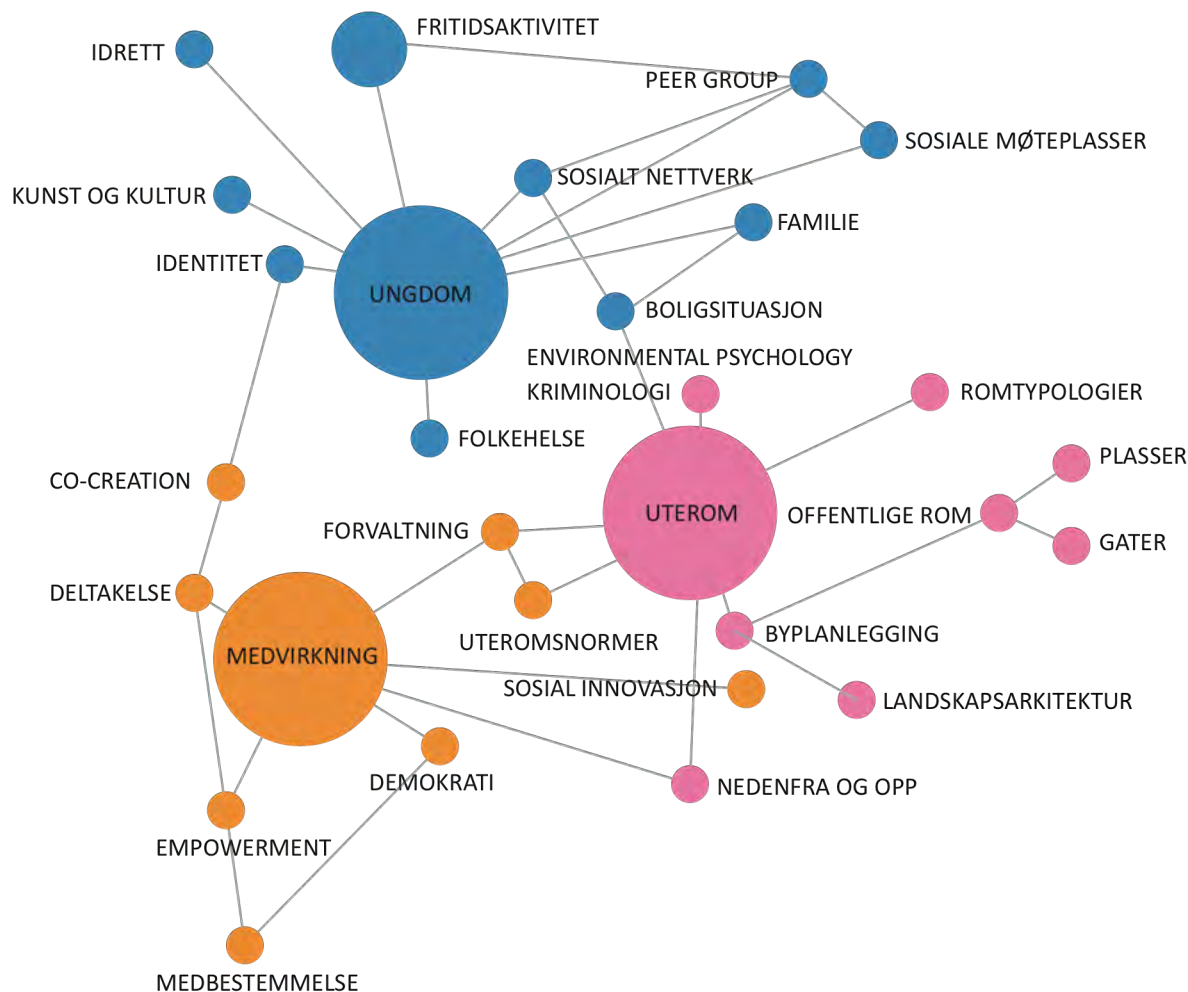
forståelse av hva som fungerer og ikke, og bør ha stor grad av overførbarhet. Tøyens potensiale for overføring av erfaringer og innsikt ble tydelig fremhevet fra ekspertene som deltok i prosjektets rådgivningsgruppe. Tøyen er på mange måter et unikt sted, og erfaringene herfra kan dermed virke vanskelig å overføre til mindre steder i Norge. Samtidig skaper barnefattigdom, kriminalitet og en stor minoritetsbefolkning samlet på et lite område etc. problematikk som de fleste byer eller bydeler kan kjenne seg igjen i. Kan man klare å fikse problemene på Tøyen, kan man klare det overalt.

Behovet for ny kunnskap

Basert på funnene fra tidligere studier kan vi slå fast at utfordringene på Tøyen er store, spesielt når det gjelder barn og unge, oppvekstvilkår og uteromsbruk. Dette var også utgangspunktet for vår interesse i feltet, her er det mye kunnskap som mangler for å kunne gjøre noe med de problemene denne og neste generasjon ungdom og unge voksne møter – både på Tøyen og i resten av Norge. I denne rapporten vil vi gjennomgå relevant norsk og internasjonal litteratur for å kunne vurdere hvilken betydning uteområder, parker og plasser har for ungdom og unge voksne. I Norges mest folkerike by, bor det stadig flere barn og unge voksne i indre by (Oslo kommune, 2016, s. 35-36), noe som ikke gjør det mindre viktig å sikre gode urbane utearealer. Ifølge kommunen selv, satser de på byparker og målet er at "alle skal ha en park innenfor gangavstand" (Stokland, 2016). Dette er en av mange faktorer som kan styrke folks livskvalitet, men hva som er gode byrom, samt om og hvordan de (eventuelt) blir brukt, er likevel ikke gitt. Heller ikke hvordan ungdom og unge voksnes stemmer kan bli hørt og eventuelt tatt til følge i planprosesser.

Vi vil her trekke inn hva eksisterende forskning kan fortelle oss om noen av fenomenene knyttet til samvær i byens ulike uterom og likhetstrekk og forskjeller i ulike urbane byrom. Samvær i byen kan altså føre til unngåelse og friksjon, men også samhandling og vennskap på tvers av antatte forskjeller (som kjønn, etnisitet og religion). Videre er det mange kommentatorer og planleggere som antar at byens mangfold – det være seg ulike butikker, subkulturer, boligtyper med mer – er mer interessante og levende eller "dynamiske" enn (antatt) mer homogene forsteder eller semi-offentlige arenaer som kjøpesentre (se Røtnes et al., 2016, s. 10; Valvik, 2015). Da det ofte er tidligere byboere som flytter til forstedene, så kan man spørre seg hvorfor disse individene plutselig skulle bli mindre "dynamiske" i det de passerte bygrensen. Forskning viser ikke overraskende at så ikke er tilfelle. Livene i forstedene har ofte flere likhetstrekk med livene i byen. Det er med andre ord få merkbare forskjeller med hensyn til beboernes interesser om en deler folk inn i de to kategoriene "by" og "forstad" (Andersen, 2001b; Gans, 1969; 1982a; 1982b; Nasar, 2003).

Gans (1982a) viser i sin klassiske studie fra Boston hvordan livet i byens uterom preges av noen bestemte sosiale kategorier i løpet av arbeidsdagen. Selv om Norge i 2016 er et helt annet samfunn enn det amerikanske på 1950-tallet (da Gans gjorde feltarbeid), preges også norske storbyrom av ulike sosiale kategorier. Eller nærmere bestemt: I sentrale gater som fungerer som transportkorridorer, vil en ofte finne mye fottrafikk store deler av døgnet, mens man i byens mange "landsbyer" (Schau, 2008), enklaver (Andersen 2014; Roaas, 2016) eller nabolag ser noe mindre flyt: Selv om mange byboere jobber utenfor eget nabolag eller nærmiljø, og mange "eksterne" jobber i eller til tider besøker Olas nabolag på Stovner eller Karis nabolag på Vinderen, er boligdominerte områder preget av langt mindre gjennomfart av "utenforstående" (dvs. Ikke-beboere) enn multifunksjonelle byområder med et sentrumspreget som Frogner, St.Hanshaugen eller Tøyen (Andersen, 2014; Andersen, Brattbakk & Dalseide, under utgivelse; Andersen, Røe, & Sæter, 2015).

Oversikt over kryssende forskningsfelt i studier av ungdom, unge voksne og uterom.

Det er også verdt å minne om at selv i (relativt) store byer – rom som kan oppleves som kaotiske og fremmedgjørende for besøkende – finnes det fellesskap, nabolag og naboskap (Ray & Preston, 2009; Savage, 2008; Savage, Bagnall, & Longhurst, 2005). Kort sagt, mange føler en sterk tilhørighet til andre mennesker (noen ganger ens naboer) og byrommene. At man ser på et byrom som "sitt" kan gjøre at en engasjerer seg i for eksempel dugnadsarbeid eller andre lokale beboerengasjement, men kan også føre til at man mer eller mindre aktivt forsøker å holde "andre" unna (Andersen, 2001a; 2001b; 2008; Passell, 2013; Small, 2004). Vår diskusjon og vurdering av foreliggende forskning på feltet, var i utgangspunktet basert på

1. Systematisk søk i norske og internasjonale bibliotekressurser eller fagdatabaser
2. Kartlegging av artikler i utvalgte tidsskrifter (f.eks. *Tidsskrift for ungdomsforskning*) siden begynnelsen av 2000-tallet
  - a. Inkludert strategiske søk etter studier som tar opp tematikker som indirekte er relevante for ungdomstråkkprosjektets problemstillinger
3. Gjennomgang av noen utvalgte antologier som ikke nødvendigvis dekkes av søkene under punkt 1

4. Søk på nettsidene til aktuelle norske forskningsmiljøer
5. Vår egen erfaring med lignende studier i Norge, USA, Iran og Japan

Vedrørende punkt 1 og 2, viste det seg etter hvert at dette ikke førte til en omfattende “databank” av relevante studier, rett og slett fordi det så ut til å være få norske forskningsbidrag på dette temaet (ungdom og unge voksnes bruk av byrom). Våre litteratursøk til dette prosjektet styrker påstanden Bjerkeset og Aspen kom med i 2015:

Innen byutvikling satses det (...) mer på byrommet enn på lenge, mens mange byteoretikere tegner et litt mørkt bilde av den utviklingen. På den bakgrunn er det overraskende at det i Norge og Norden for øvrig ser ut til å ha vært gjennomført få grundige undersøkelser av hvordan offentlige byrom faktisk blir brukt. [Det er her sett bort fra Gehls mange bylivsundersøkelser som har hovedfokus på fysiske og materielle forhold, og hvor det fremste suksesskriteriet for “velfungerende byrom” synes å være antall brukere] (Bjerkeset & Aspen, 2015, s. 330 og n1 s. 338).¹

Det kan også nevnes at en kartlegging vi bidro til av norsk byforskning, ikke viste at ungdomsforskningen stod sentralt som en underkategori, ei heller fikk vi inntrykk av at studier av byromsbruk var noe mange byforskere jobbet med (Vedeld mfl., 2015). Dette underbygger vårt inntrykk av at det er få norske empiriske studier som kobler ungdom og byrom - noe som ikke burde overraske gitt funnene til Bjerkeset og Aspen (2015, s. 330) referert over. Det er derfor behov for mer forskning på feltet ungdom og byromsbruk (se oppsummering i del 5).

Gitt det faktum at stadig flere av oss bor i byer, vokser stadig flere unge også opp i urbane omgivelser (se dog Brenner & Schmid, 2014). Samtidig er ikke byene først og fremst planlagt for de yngste beboerne eller for å tjene barn og unges interesser. Dette var bakgrunnen for at UNESCO initierte prosjektet *Growing up in Cities* (UNESCO, n.d.). Her søkte man å finne svar på blant annet følgende to problemstillinger (UNESCO, n.d.):

- Fra de unges perspektiv; hva skal til for at et urbant nabolag er et godt sted å vokse opp?
- Kan byer være positive steder for unge mennesker, steder som støtter opp under deres utvikling som konstruktive og deltakende medlemmer av sivilsamfunnet?

Dette er spørsmål vi har vært opptatt av i vår forskning på ungdom og unge voksne på Tøyen. I neste del skal vi se nærmere på hva disse gruppene selv mener om stedet de har vokst opp, som de bruker daglig og som flere av dem er med på å utvikle gjennom sitt lokale engasjement.

---

¹ “Gehl” refererer til et velkjent dansk arkitektur- og byplanleggingsfirma eller “byromskonsulentfirma” som blant annet har tatt oppdrag for Oslo kommune.

2 DET AKTIVE TØYEN

2. Det aktive Tøyen: Ungdom og unge voksnes bruk av uterom

Tøyen blir oppfattet forskjellig av de som bor her, men også gjennom forestillinger utenfra – dette er det vi tidligere har kalt *stedsbilder* (Brattbakk m.fl. 2015). Gjennom områdeløftet har mange beboere, i alle aldre, engasjert seg for å gjøre Tøyen til et bedre sted å leve, men også til et sted med bedre omdømme. Siden stedsanalysen ble lansert høsten 2015 har Tøyen sett oppstart av både Tøyenakademiet, Tøyen StartUp Village og Link-kontoret (SeFI), som alle på hver sin måte tar tak i noen av utfordringene i området. Tøyen Sportsklubb har utvidet sitt idrettstilbud til beboere på Tøyen, både barn og voksne, Tøyenrådet er etablert for å gi beboere en sterkere stemme inn i områdeløftet og Tøyen Unlimited har engasjert både voksne og unge til å bli sosiale entreprenører. Ungdomsverkstedet i regi av bydelen har hatt sine halvårlige grupper av ungdommer som får ekstrajobb, og Sommerkverstedet ga 50 lokale ungdommer muligheten til å tjene penger og ha noe å gjøre i en lang sommerferie. Tøyenfesten i april engasjerte både lokale beboere og nyankomne flyktninger. Aktivitetshuset i Kolstadgata 1 er under oppussing, og en ungdomsklubb blir lokalisert i kjelleren når bygget åpner ved årsskiftet. Rudolf Nilssens plass fikk midlertidige sykkelbaner i sommer, snekret av Byverkstedet og lokale ungdommer, og containeren til Byverkstedet har holdt åpent hver onsdag gjennom året, og tiltrukket seg både barn, ungdommer og voksne som vil lære å snekre eller fikse.

For alle som er engasjert og som gjennom disse initiativene deltar i det offentlige rom, er Tøyen et sted for toleranse, raushet og mangfold. Mange sier det er lettere å være annerledes her. Folk er lite opptatt fasade på Tøyen. Samtidig hører vi fra ungdommene vi har intervjuet og fra mediene at Tøyen også er et spenningsfylt, flyktig og utemmet sted. Tøyen er hardcore, med drap, fattigdom og narkotikakriminalitet tett på. Det er også drømmenes og visjonenes sted. Med sine gode og dårlige sider, er Tøyen i støpeskjeen og mange jobber hardt for å forme Tøyen slik de ser for seg et godt, trygt og inkluderende lokalsamfunn. Det siste året har det blitt enda tydeligere hvordan Tøyen er et sted for investering og vekst. Boligprisene har gått i været, nye barer, restauranter og utesteder har dukket opp, og enda flere "utenfra" besøker Tøyen Torg. Det er mange beboere som har fått bekreftet at "Tøyen – det er helt perfekt, det", slik barn og unge har sagt hele tiden. Åpningen av Biblio, det nye ungdomsbiblioteket for barn og unge mellom 10 og 15 år, og det nyoppussede, meråpne Deichmanske bibliotek, har gjort torget til et sted for læring, lek og lesing. Inneområdene og aktivitetene der er blitt synlige for alle som går utenfor, og slik glir grensene mellom inne og ute over i hverandre. Det har samtidig tydeliggjort noen av de sosiale problemene som barna på Tøyen blir symptombærere av, når de forsøker å håndtere denne nye arenaen ved å sloss for territoriet sitt.

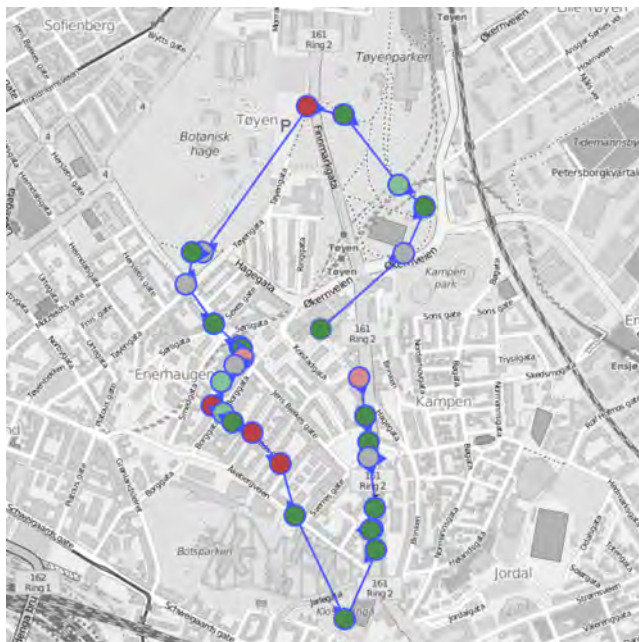
Dette mangfoldet av måter å se, oppleve, engasjere seg i og erfare Tøyen på preger diskusjonene vi har hatt med lokale ungdommer og unge voksne, og danner derfor et viktig bakgrunnsteppes for deres fortellinger om hvordan de bruker og har brukt ulike uterom på Tøyen, som er målet med dette kapitlet. Den viktigste metoden vi har brukt for å få tak i disse historiene er bevegelse.

Walkalong: Å bevege seg på Tøyen

Steder skapes ved at rom fylles med mening eller gode relasjoner. Det å gå, sykle, kjøre eller ri sammen med noen gjennom landskapet mens de forteller om sine *steder* eller sine områder og det de har opplevd har lært forskere mye om stedstilhørighet, det å skape steder, hvordan ta rommet i bruk alene eller sammen og ikke minst om informantenes livsverden. Kort sagt får man innsikt i ulike sosioromlige praksiser og hvordan folk forstår, tolker og skaper virkeligheten/sine omgivelser

(Andersen, 2001; 2014; Anderson 1998; Basso, 1996; Blu, 1996; Gray, 2000). Som Anderson (1998) påpeker, formes våre liv også av de sanseerfaringene vi har fra de landskapene vi lever i. Inspirert av dette har forfatterne av denne rapporten også gått sammen med Tøyenfolk for få innsikt i hvordan de har brukt sine nærområder, samt med hvem og hvor de har skapt sine steder i hovedstaden, såkalte "walkalongs".

Denne strategien går ut på at feltarbeideren går sammen med en eller flere informanter mens informant(en) beveger seg rundt i sine mer eller mindre vante omgivelser (Holgerson, 2014; Kusenbach, 2003). Turen har tatt rundt 1,5 time, og det er de unge som har bestemt hvor vi skal gå. Samtidig som en går, snakker forskeren og forskningsassistenten med de unge, observerer dem, hører på dem samt sanser (ser, lukter, føler) de samme rommene som dem. Dermed får man en god tilgang til å undersøke ungdom og unge voksnes løpende erfaringer og praksiser mens de dannes/utspiller seg i ulike byrom.

Fra en walkalong på Tøyen: Grønne punkter er positive, røde er negative, grå nøytrale.

Vi har gjennomført 6 slike walkalongs med ungdom og unge voksne på Tøyen, 2 jenter og 4 gutter i alderen 16-24 år, alle med hel eller delt minoritetsbakgrunn. Vi har også brukt anledningen til å teste ut et digitalt verktøy opprinnelig designet for tjenstedesign, der man kan fylle inn "touchpoints" mens man går, samt skrive inn notater, gjøre en vurdering (ved å velge blant ulike typer smiley) og ta bilder eller video. Vi har spurt de unge deltagerne om å ta oss med til steder som er viktige for dem. Turen man går blir automatisk registrert på telefonens GPS og lagt inn i et kart. Deltageren, i dette tilfellet forskeren, skanner en QR-kode med smarttelefonen sin for å starte registreringer. Vi har

eksperimentert med dette verktøyet også i UngForsk, der ungdommene selv tok det i bruk (se del 3). Etter at prosjektet er over kan prosjekteier eksportere en fil som viser hele "reisen" en har gjort, også på kartet.

Walkalong er en strategi vi har benyttet tidligere med stort hell både i Kentlands, USA og på Grønland i Oslo (Andersen, 2001; 2014). Denne metoden gir solid kunnskap om ungdoms bevegelsesmønstre, valg og avveininger, opplevelser av trygghet og utrygghet (se også Hemsett 2016), tidsrytmer og samtidig tilstedeværelse på fysiske og virtuelle steder. Videre gir denne strategien en inngang til informantenes lesning av landskapet, som hvem og hva som hører hjemme hvor. Walkalong har de samme utfordringene når det gjelder "oversetting" til forvaltningsnivået som mange andre metoder, med mindre man kombinerer metoden med sporingsteknologi og kartdata, slik vi har gjort. Gitt interessen for – og en virkelighet bestående av – mobilitet, er det presserende å

se nærmere nettopp på kropp-bevegelse-rom-relasjonene i tillegg til det Howes har omtalt som "the sensuous interrelationship of body-mind-environment" (sitert i Pink, 2008, s. 96).

Bevegelse og folkehelse

Hvorfor er det viktig å bevege seg i nærmiljøet sitt? Når det gjelder fysisk aktivitet og helse ser vi at byer generelt har utviklet seg fra å være "gåbyer" med korte avstander mellom boligen og nødvendige funksjoner til å bli "bilbyer". Annenhver nordmann eier en bil, og på reiser på 1-3 km utføres 59 prosent av reisene med bil. Til og med på reiser kortere enn 1 km utføres 50 prosent av reisene med bil. For å redusere andelen som bruker personbil er det viktig å legge til rette for at flere reiser kan gjennomføres til fots eller på sykkel. Økt kollektivtrafikk vil gi færre biler og større trygghet. De som bruker kollektivtransport beveger seg mer enn dem som benytter privatbil, da reisen oftest begynner og avsluttes med gåing eller sykling. Fra en kartlegging gjort i 2011 over fysisk aktivitet blant 6-, 9- og 15-åringer i Norge, ble det rapportert at kun 40 prosent av 6-åringene gikk til skolen, mens over 40 prosent ble kjørt og de resterende tok kollektivtransport. For 15-åringene var andelen som brukte aktiv transport til skolen noe høyere, rundt 20 prosent syklet mens 40-50 prosent gikk til skolen (Kolle m.fl. 2012). Det å sykle eller gå til skolen er viktig i et helseperspektiv, da det viser seg at barn som går eller sykler til skolen har en mer gunstig kroppssammensetning og har bedre fysisk form enn dem som bruker privatbil (Ostergaard m.fl. 2013).

Fordi det er en sammenheng mellom fysisk aktivitet og helse, er det utviklet anbefalinger for hvor aktive man bør være. I de nyeste anbefalingene for fysisk aktivitet i Norge anbefales barn og unge å utøve minimum 60 minutter med fysisk aktivitet hver dag (Helsedirektoratet 2014). Spesifikt har fysisk aktivitet i barne- og ungdomsalderen gunstige metabolske effekter og påvirker utviklingen av fettvev, skjelett, sener, leddbånd og brusk (Meen 2000). Aktiviteten bør være variert og intensiteten bør være både moderat og hard (moderat intensitet tilsvarer aktiviteter som medfører raskere pust enn vanlig, eksempelvis hurtig gange). I tillegg er det spesifisert at stillesitting bør reduseres.

For å nå de anbefalte 60 minuttene med moderat aktivitet hver dag er det viktig å ha et hverdagslivsperspektiv på fysisk aktivitet. For å tilrettelegge for fysisk aktivitet bør en dermed ta sikte på arenaer som befolkningen bruker i sitt daglige liv. Tre områder har her blitt pekt ut som spesielt viktige (aktivitet nrff 2009): a) veien til og fra arbeid, skole og barnehage, b) nabolaget og nærområdene og 3) skoler og barnehager.

Fra kartleggingene gjort på NIH angående nordmenns aktivitetsnivå er det i gruppen unge menn i alderen 20-34 år kun 25 prosent som tilfredsstillt anbefalingene for fysisk aktivitet. De er dermed de minst aktive i hele utvalget. Også blant unge kvinner er det lavt – 28 prosent tilfredsstillt anbefalingene. I aldersgruppen 50-64 år er det derimot rundt 38 prosent som tilfredsstillt anbefalingene.

6 typer uterom

Utover vektlegging av mer generelle kvaliteter for uterom som dimensjon, tilgjengelighet, adkomstmuligheter og veitraseer har det vist seg konstruktivt å skille mellom ulike typer uterom for å forstå bruken av dem. Med fokus på ungdommens bruk av uterom skiller den tyskspråklige forskningen mellom 1) offentlige friområder som for eksempel grøntområder, plasser, lekeplasser og gaterom, 2) offentlig tilgjengelige områder med bygningskarakter som for eksempel kjøpesenter, t-

banestasjoner og lignende og 3) institusjonaliserte offentlige rom som idrettsanlegg, klubber, kulturskoler, skolerom, kirkerom og lignende (Nissen, 1998:170).

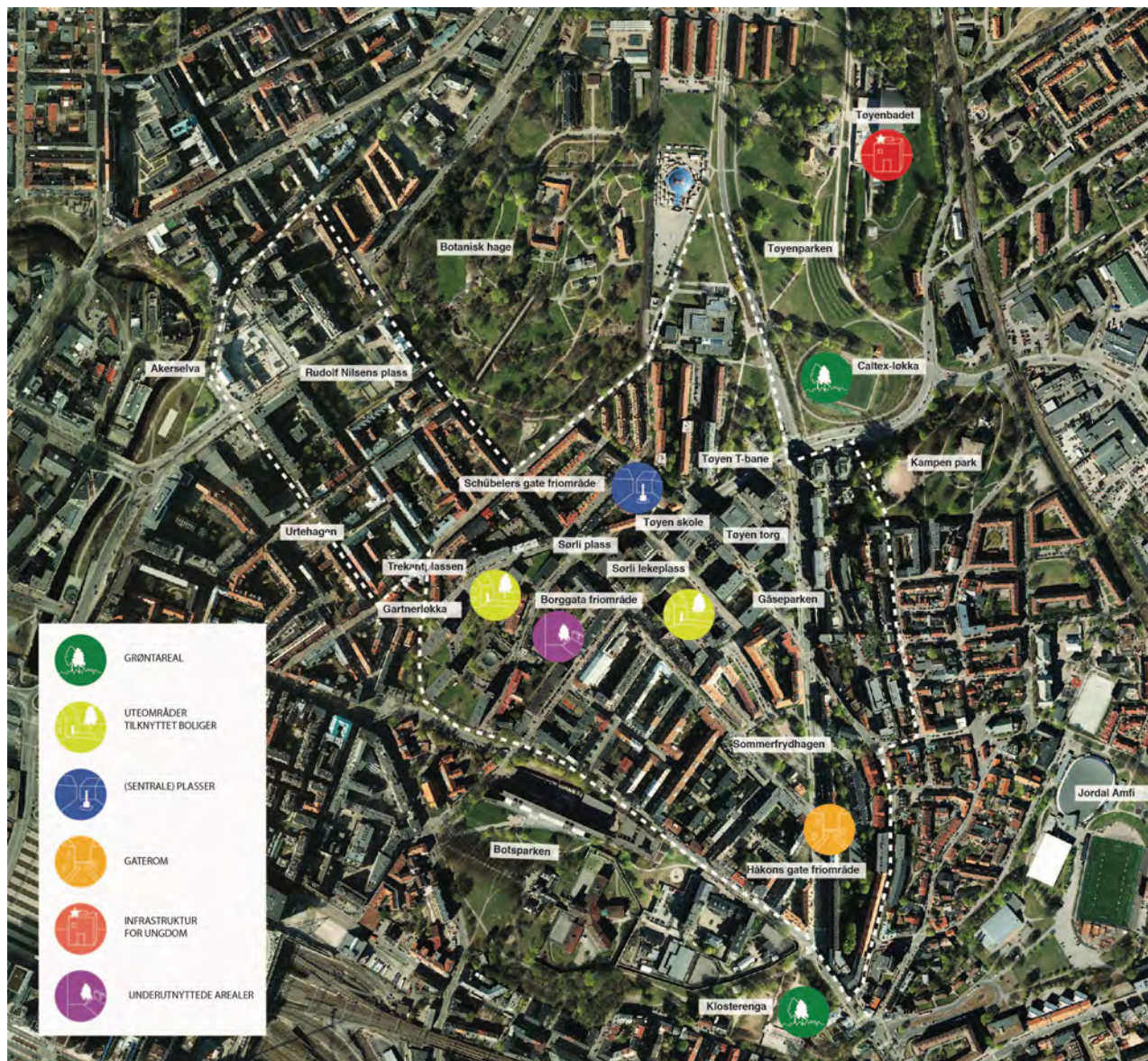

Denne grove inndelingen har blitt nyansert basert på type uterom og deres relevans for ungdommens bruk av offentlige rom i fritiden (Herlyn m.fl. 2003, se diagram til venstre): Steder i nærheten av boligen, grøntarealer, offentlig (sosial) infrastruktur rettet mot ungdom, (gå-)gater, sentrale offentlige plasser og underutnyttede (by)rom er ulike kategorier som skiller seg tydelig fra hverandre gjennom sine kvaliteter og funksjon. Vi tar utgangspunkt i denne inndelingen fra Herlyn m.fl. (2003) når vi under presenterer og diskuterer hvordan ungdom og unge voksne bruker uterom på Tøyen.

Denne måten å dele opp uterom på tar høyde for at ungdommer er i en livsfase som beveger seg mellom motsetninger: på en side er ungdommer tiltrukket av steder som underutnyttede rom, som kan karakteriseres som vilt, uferdig og ekstremt (Herlyn 2003:

271). Denne lysten til å eksperimentere kan gi nyskapende uttrykk, spesielt i samarbeid med kultur- og kunstprosjekter. På den andre siden av skalaen gir tradisjonell utforming av offentlige rom og kjente typologier en trygghet, også for ungdom. En tradisjonell åpen offentlig plass kan slik oppleves som et godt sted også for denne gruppen.

I dette klassiske repertoar inngår ofte også steder med spesielle kvaliteter. Disse stedene er ofte beskrevet som steder som gressplen, lysning mellom trær, blomstereng og (ikke overraskende for denne unge målgruppen) med romantiske assosiasjoner om den "første forelskelsen" eller steder for å drømme seg bort. Kort sagt danner de nevnte lokalitetene et totalt miljø eller et økosystem av byrom man bruker i ulike livsfaser, under ulike årstider og ulike tider av døgnet. Kunnskapen om og bruken av nærmiljøet – og en rekke plasser, gater og løkker – på Tøyen eller i bydel Gamle Oslo synes særlig sterk blant de yngre ungdommene, mens de unge voksne har kunnskapen, men i mindre grad "henger" ute. I delen som følger tar vi altså utgangspunkt i de seks typologiene over uterom rettet mot ungdom. Kartet på neste side viser åtte ulike steder i Områdeløft Tøyen-området som lokale ungdommer og unge voksne mener er spesielt viktige, markert med hvert sitt uteroms-ikon.

På de neste sidene tar lokal ungdom og unge voksne deg gjennom Tøyens uterom – på godt og vondt. Vi starter i Kjølberggata (gaterom), svipper opp til Tøyenbadet (infrastruktur), fortsetter ned til sentrum av Tøyen (uteområder tilknyttet kommunalbolig), før vi beveger oss bort til Klosterenga (grøntareal). Herfra tar vi en sving oppom Caltexløkka (grøntareal), så til skolegården ved Tøyen skole (sentrale plasser), innom Enerhaugen (uteområder knyttet til privatboliger) før vi ender opp i Borggata (utnyttede arealer). I løpet av de neste sidene får du lese om minner, mestring, mye fotball, samhold, ro og stillhet, utrygghet, konflikt og endring – alt dette er tett knyttet til ungdom og unge voksnes bruk av uterom på Tøyen, og generelt. God tur!

”Her var det en telefonkiosk. Jeg ble så lei meg når den ble borte (...) Den var på Tøyen og den var her, (jeg var) skikkelig stolt av den.

Den forsvunne telefonkiosken: Aktivitet som sansing

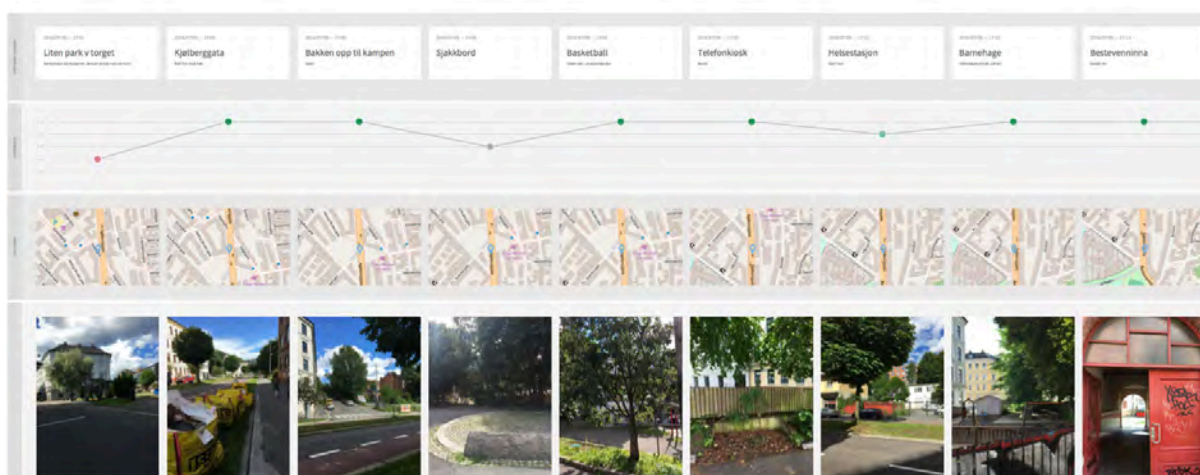
Vi går nedover Kjølberggata, det er Leyla som har foreslått det. Gata er lang og kan virke ensformig, men Leyla har helt andre følelser enn kjedsomhet når hun går her til og fra t-banen, på vei til eller fra jobb.

Leyla: Ja, da går jeg den veien her, eller gjennom Steinparken. Men jeg liker veldig godt å ta den veien her.

(...)

Leyla: Men jeg husker jo nå i senere tid at det her er ganske nytt, at de har tatt vare på trærne og sånne ting, det synes jeg har vært kjempefint.

Leyla er 24 år, har bodd på Tøyen hele sitt liv, og jobber nå på en skole. Hun er liker å spille fotball og er svært engasjert i Tøyen. Hennes historier viser oss hvordan uterom for unge voksne er mer enn her og nå, noen ganger kanskje til og med mindre her og nå enn fortid, minner og følelser. Lag på lag, fra ulike aldre. Unge voksne er nærme ungdomstida, det er ikke så langt til minnene, men nostalgien er allerede på plass. Veien til jobb eller studier kan godt være omveier, så lenge det er steder som bringer fram positive følelser og minner.

Utsnitt fra walkalong med Leyla (24 år) langs Kjølberggata på Tøyen.

Gaterom er en av seks typer uterom som er spesielt relevante for ungdom og unge voksne. Leyla sine beskrivelser av hovedfartsåren som er del av Ring 2, fra krysset ved Galgeberg til Munch-museet, handler mye om småting hun har observert, om trær og planter. Vi tusler bortover fortauet og hun stopper ved små detaljer, som et minne om et nå forsvunnet gullskilt på døra "til legen med det utenlandske navnet", eller peker opp på bakken mot Kampen, "jeg er så glad i den bakken".

Kjøllberggata ble oppgradert i 2002, det var da alleen av trær (72 sargentkirsebær/prydkirsebær) som skiller fortauene fra veibanen og sykkelfelt ble plantet, mens de to kjørefeltene (som er redusert fra fire på 1990-tallet) ble adskilt av en rekke med 22 hestekastanjer i grøntrabatter, opphøyde fotgjengerfelt og nye busslommer.² De ti

² <https://www.arkitektur.no/kjolberggata-akebergveien>, lastet ned 22.8.16

minuttene det tar oss å gå fra den ene enden av Kjøllberggata, ved Tøyen t-bane, til den andre enden, ved Klosterenga, fylles av spontane minner fra ulike perioder i barndommen. Det er gode minner, knyttet til ting og mennesker hun har vært nær gjennom oppveksten.

Leyla: Her var det en telefonkiosk. Jeg ble så lei meg da den ble borte, jeg bare: 'Nei!'. Selv om folk bare pissa i den, men allikevel, den var skikkelig retro, dritkult at vi hadde en av de få som sto igjen. Den var på Tøyen og den var her, skikkelig stolt av den. Så kom jeg en dag og så var den borte, jeg bare: 'Å nei! Hva gjør jeg nå, skal jeg ta kontakt med bymiljøetaten eller, hvem er det som har tatt den med seg?'. Kan hende den står på Teknisk Museum, det kan være, jeg var der med elevene rett før sommerferien og da sto det en der, kanskje det var den som var på Tøyen.

(...)

Plutselig så var det et barndomsminne som var borte, og det er sant det, jeg husker at mamma pleide å gå inn og ta telefoner, med den gigantiske 'Gule sider'-katalogen og du må bla gjennom alt, jeg husker at jeg sto og så på navnene jeg ikke visste hvem var. Det var så gøy. Men det er fint der da, busstasjonen er veldig bra, så har de klipt vekk alt ugresset og småbuskene.

Fortellingen hennes om telefonkiosken, den røde, gamle typen, der det var så vidt plass til to personer, er fylt av nostalgi. På den grå jernplaten som fungerte som bord for telefonkatalogen, gul og tjukk, åpenbarte en hel verden seg, gjennom alle navnene hun kunne bla seg gjennom. Vi går videre, hun smiler og peker på en rød dør med tagging på, "der bodde venninna mi". Hun forteller hvordan de gikk fram og tilbake til hverandre, det var en gjennomgang der som ikke lenger er åpen. Vi går over lyskrysset ved Åkebergveien, og bort til Klosterenga og den grå muren som omslutter Oslo fengsel, Leyla forteller at hun ofte er der med familien.

Hva gjør dere da?

Leyla: Spiller fotball... vi gjorde (det) for eid også, husker jeg, vi hadde kamp med niesene mine og nevøene mine, det var veldig koselig. Også bruker vi plassen for småbarna, leker der med (den) lille nevøen min.

Unge voksne bruker gaterom til å komme seg fra og til kollektiv transport, jobb eller utdanningsinstitusjon, eller for å være sammen med familie, mens ungdom har i større grad en tendens til å gå for å ha noe å gjøre (begrepet "reke gatelangs" er for eksempel negativt knyttet opp til en idé om ungdom som lite målrettede i sine bevegelser i uterom). Samtidig forteller ungdommer om hvordan de går tur, og at de da i stor grad benytter gatenettet til å komme seg til steder som er gode å oppholde seg i (som utkikkspunkter og stille steder). Det er også kontemplasjon og ro som preger bruken av uteområder der man tidligere var aktiv.

Er det andre steder som du er glad i, småsteder..?

Leyla: Ja, Tøyenparken, bare sitte der i bakken når det er fin solnedgang. Du er sliten når du kommer ned bakken fra jobben, så tar du en tur innom parken og setter deg der. Det er deilig. Eller så tar jeg veldig ofte den veien som vi tar nå, på kveldene hvis jeg har senvakt på senteret, i butikken, så tar jeg t-banen rundt halv ti og så går jeg her bare stille og rolig. Tenker.

Denne vandringen med Leyla er en fortelling om hvordan unge danner seg et eget bilde av nærmiljøet som univers i både kjent og ukjent forstand; de observerer, tenker og knytter seg til visuelle elementer som de gir liv til mentalt, og på den måten gjør de nabolaget til sitt, steder som kanskje utgjør noe helt annet enn offisielle versjoner eller den verden eldre voksne forholder seg til.

Gaterom, minner og tenkesteder

Hva er det som gjør at Leyla og andre unge voksne på Tøyen velger å gå omveier for å komme seg fra hjem til jobb, og omvendt? Hvor mye betyr sansingen av steder for bruken av dem? Gitt interessen for – og en virkelighet bestående av – mobilitet, er det presserende å se nærmere nettopp på kropp-bevegelse-rom-relasjonene, i tillegg til det Howes har omtalt som "the sensuous interrelationship of body-mind-environment" (siteret i Pink, 2008, s. 96). Her er studiet av kinetikk (bevegelseslære) et viktig bidrag (Spinney, 2006). Videre er også andre analytiske innfallsvinkler til menneskelig bevegelse i byens rom sentrale for de som vil forstå betingelsene for bevegelse og hvordan vi faktisk tar byen i kroppslig bruk (Middelton, 2010).

Mange søker komfort – eller skaper eller samler på visse steder, ting og relasjoner fordi de/det er behagelig eller gir en trygghetsfølelse (Andersen, 2014; Andersen, Røe & Sæter, 2015; Miller, 2008; Røe & Sæter, 2015). Noen av de faktorene som trekkes frem for at folk skal føle seg komfortable eller hjemme (jf. Bjerkeset & Aspen, 2015), er "gjenkjennelse", "minner" eller "nostalgi" og sosiale relasjoner og praksiser. Med andre ord er det for mange viktig å ha venner, slekt eller noen fra samme gruppe rundt seg for å trives og for å skape seg steder. Eller så kan det være at de gode stedene blir til gjennom det å ha gode minner eller felles opplevelser knyttet til et bestemt byrom.

Det er dermed ikke bare hvordan byrommene ser ut, som betyr noe, men hvordan de luktes, føles og høres. Mens Whyte (2001:44) blant annet vektla at vind var noe som kunne hindre folk fra å oppholde seg i byens uterom, og at høyhus skaper ofte mye vind på bakkenivå, er den kompakte byen med høyhus trukket frem som et ledd i en bærekraftig byutvikling i Oslo (f.eks. Miljøpartiet de grønne, 2015; Oslo kommune, 2003). I et intervju med en tidligere planlegger i Oslo kommune som hadde jobbet mye med Fjordbyen (jf. Andersen & Røe, 2016), ble det sagt at en ulempe med Barcode-byggene nettopp var turbulens, dette ville nok bidra til at færre folk oppholder seg i områdene mellom byggene.

Selv om mange planleggere og bykommentatorer har et vibrerende byliv som ideal (Andersen, 2001b; Karras, 2016), kan bybrukere samtidig føle trengsel eller irritere seg over "saktegang" (Andersen, 2014:220), som når Leyla går omveier hjem fra jobb for å tenke. Med andre ord kan noen "overta" rommet gjennom de luktene de skaper, lydene de lager eller rett og slett bare ved sin tilstedeværelse og bevegelse. I forskningen på flyttemotiver i Oslo (Andersen, 2014:69), forteller flere at eksotiske krydderlukter bidro til å gjøre Grønlands-området i Bydel Gamle Oslo til et fremmed sted (se også Blu, 1996:222). Samtidig kan velkjente lukter og lyder gjøre at du føler deg hjemme: *Lukten av stedet* (Toren, 1995, s. 176) gjør det til ditt sted, selv om rommet i juridisk forstand kanskje ikke eies av deg. Ukjente lukter, høylytt musikk eller prat er alle elementer eller sanseopplevelser som kan stenge noen ute – eller invitere noen inn.

I en rapport om barn og unges bruk av sentrum i Kongsberg, avdekket man ved hjelp av verktøyet "Barnetråkk" at "så godt som alle små og store grønne lunger/møteplasser i sentrum brukes av elever, skoler og barnehager" (Kongsberg kommune, 2008, s. 11). Barnetråkkregistreringene dokumenterte at visse lokaliteter ble brukt til mange ulike aktiviteter, "mens andre områder tjener som hvileplass på vei til og fra en aktivitet" (ibid.). Det var særlig de yngre barna som var avhengig av slike stoppe- og rastesteder for å kunne ta byens større uterom i bruk. Også kunstinstallasjoner la til rette for aktivitet, nærmere bestemt var det relativt store skulpturer som ble bruk til klatring – noe rapportforfatterne tolker som at "yngre barn opplever skulpturer med alle sanser" (ibid.). Videre trekkes det frem at det først og fremst er om sommeren byrommene i sentrum blir brukt av barn og ungdom. Mange av områdene ble bare brukt om dagen, og det anbefales derfor å satse på mer uteromsbelysning for også å stimulere til kveldsbruk blant byens ungdom. Som både feltarbeidet på Tøyen og Gabrielsen m.fl. (2004) har vist, er det langt fra bare de "rene" offentlig uterommene de unge byborgerne velger som væresteder. I Kongsberg pekte de unge også på kjøpesentre, butikker, og biblioteket som utvalgte steder de kunne henge og møte venner (Kongsberg kommune, 2008, s. 11). Andre gode steder å henge kan være den lokale svømmehallen - dersom den er fysisk, emosjonelt og økonomisk tilgjengelig for bruk vel og merke.

De lilla flaggene er steder ungdom på Tøyen har markert at de liker å være for å se på folk og henge med venner.

Fra en UngSpleis-workshop med ungdom (10-20 år) på Tøyen, der de fikk i oppgave å sette flagg på ulike steder som betyr noe for dem, ser vi at det er mange som har markert Caltexløkka som et sted de liker å henge med venner. Det samme gjelder området rundt Sørli lekeplass, Kolstadgata og gaterommene rundt Tøyen skole og Tøyen torg. Flere har også markert Rudolf Nilssens plass og Tøyenparken som steder de henger. Noen få har markert sirkusplassen, Botanisk hage og området ved Akerselva, der det er en volleyball-bane. Det å bevare de gode stedene som betyr noe for lokal ungdom og unge voksne er en anbefaling vi kommer tilbake til i del 5.

”Etter å ha spilt fotball skulle alle gutta snike seg inn og bade og slappe av (...) De fleste kunne svømme.

Den dagen Tøyenbadet ble farlig: Aktivitet som kompetanse

Vi går walkalong med 21 år gamle Ahmed. Han har vokst opp utenfor sentrum, men har tilbrakt store deler av sin barne- og ungdomstid på Tøyen sammen med venner. Fram til nå har historiene til Ahmed handlet om fotball, kompiser, skole, og vært preget av letthet og gode minner. Idet vi går oppover den bratte bakken fra Caltexløkka og opp mot Tøyenbadet, tar samtalen en uventet vending.

Tøyenbadet da, brukte dere det?

Ahmed: Ja, for å bade ja, vi pleide å snike oss inn der også.

Å ja. Kan vi gå opp og se?

Ahmed: Ja. Det var en kompis som døde der til slutt da. Han druknet.

Å nei. Han døde? Det husker jeg faktisk.

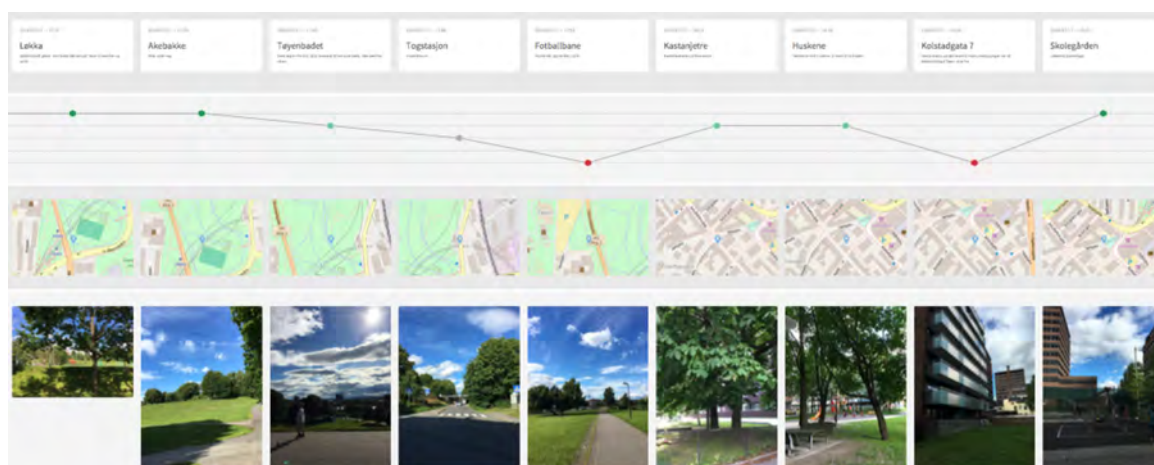
Ahmed: En som spilte fotball med oss. Etter å ha spilt fotball, så skulle alle gutta snike seg inn og bade og slappe av. Og så var det noen som mente at det ikke var riktig, og andre som mente at det ikke gjør noe. Vi andre ble igjen og de snek seg inn, og så skjedde det som skjedde.

Historien om gutten som druknet i bassenget fordi han ikke kunne svømme, mens kameratene sto rundt og ikke kunne hjelpe, var i media noen år tilbake. Ahmed forteller at de fortsatte å spille på Caltexløkka, mens de andre badet. Idet de gikk hjemover ringer en av kameratene. Ambulansen er på vei. Det å snike seg inn for å bade på Tøyenbadet har vært en greie i generasjoner, men det hadde aldri skjedd noe sånt før, forteller de unge voksne.

Ahmed: Det var første gang, og jeg tror folk sluttet å (snike seg inn der). Ingen jeg kjenner. Men vi gjorde det hele tida før, fra niårsalderen til sjetten-atten.

Men var det sånn at noen av dere kunne svømme eller kunne ingen svømme?

Ahmed: De fleste kunne svømme. De som ikke kunne svømme, pleide å bade i et lite basseng.

Fra Walkalong med Ahmed (21) på Tøyen.

Tøyenbadet er en del av infrastrukturen som blant annet er rettet mot ungdom i området. Bygget troner på toppen av gressbakken i Tøyenparken, med den buede takhvelvingen som et kjennetegn i landskapet. Designet av Gert Walter Thuesen og oppført i 1976, har badet vært en institusjon for mange generasjoner av beboere i området. Med to helårsåpne innebasseng, to utendørsbasseng som er åpne gjennom sommersesongen, et stupetårn og innendørs vannsklie, gir Tøyenbadet mange muligheter for aktivitet. Badet har byens eneste 50-meter-basseng, men det har lenge vært en kampsak for Tøyen å få opplæringsbasseng her. Spesielt Tøyen Sportsklubb har argumentert siden oppstarten høsten 2015, for å få dette vedtatt i det nye felles planprogrammet for Tøyenparken, sammen med en flerbrukshall. Forslaget var ute på høring våren 2015, planforslag med høring og konsekvensutredning vil legges ut til offentlig ettersyn i løpet av høsten 2016. Elevene på Tøyen skole har i regi av aktivitetsskolen (AKS, et tilbud til elever før og etter skoletid) fått svømmeopplæring i basseng andre steder i byen, men det er fortsatt mange barn, ungdommer og unge voksne i bydelen som ikke er svømmedyktige. De unge voksne vi intervjuer forteller at det har vært helt vanlig å hoppe over gjerdet og bade etter stengetid, uten tilsyn og uten å betale inngangspenger. Noen år tilbake gikk det altså fryktelig galt.

Den manglende basiskompetansen det er å kunne svømme, kan sammenlignes med å sykle. Begge aktiviteter er noe det ikke er automatisk slik at foreldre med minoritetsbakgrunn kan eller mestrer, og unge jenter med minoritetsbakgrunn kan oppleve restriksjoner på slike fysiske aktiviteter. Vi spør om de var gutter og jenter sammen når de var på Tøyenbadet. Ahmed rister på hodet: "Vi pleide bare å være gutta sammen. Guttene likte å være sammen. Etter fotball så var det enten å se boksing eller dra og bade. Så det er det eneste stedet jeg brukte."

Ahmed: Jeg har ikke vært her siden han døde. Å bade et sted hvor en kompis har dødd...

Disse ungdommenes rytme i hverdagen ser ut til å ha dreid rundt noen utvalgte steder i nærområdet, og variasjoner av aktivitet: hurtige skifter mellom fotball, svømme, leke og henge - være sosial med venner. Fra historiene vi får under walkalongs er det tydelig at det først og fremst var en aktivitet for lokale gutter, å hoppe over gjerdet og snike seg inn ulovlig på Tøyenbadet. Spenningen og det sosiale aspektet kan også være en del av årsaken til at så mange gjorde dette, det var "lett" å bryte reglene, og det var få sanksjoner. Noe som har vært en positiv aktivitet snus til vonde minner og ikke bare slutt på aktivitet, men også tap av uskyld, barndom og lettsindighet. Tøyenbadet er ikke lenger emosjonelt tilgjengelig for de som kjente gutten som druknet der, mens for dem som ikke kjente ham personlig, er Tøyenbadet fortsatt "Tøyens beste sted".

Tøyenbadet er for de fleste barn og unge en institusjon i nærområdet som de har gode assosiasjoner til - men den er ikke nødvendigvis like økonomisk tilgjengelig som tidligere. På en walkalong med en 16-år gammel tidligere Tøyen-beboer som nå bor på Kampen, Mia, forteller hun at hun pleide å være masse på Tøyenbadet, hun drev med konkurransesvømming en stund, og var der mye med venninner. "Vi satt alltid igjen en time, ved kioskautomatene, for å hvile", forteller hun. Det var ikke sånn at de dro dit for å henge, uten å svømme, men det ble et sted hvor hun og venninnene brukte tid sammen, pratet om alt mulig. Vi pleide å ha klippekort, forteller Mia. "Men nå er det så dyrt at ingen ungdommer har råd til å bare dra dit ofte, 70-80 kroner for en inngangsbillett er mye penger for en ungdom".

Hun forteller også at badet i lange perioder har vært stengt på grunn av oppussing, og at når Miniøya og nå Øya-festivalen holder til i parken, må de gå lange omveier for å komme til Tøyenbadet. Den viktigste arenaen for svømme- og badeaktivitet har dermed på flere måter blitt mindre tilgjengelig for ungdom på Tøyen, selv om den fysiske tilgjengeligheten og geografiske nærheten er den samme som alltid. Tilgangen *oppleves* ikke som like nær.

Ubehag ved å være på steder kan også komme av andre årsaker enn (beskyldninger om) kriminalitet. Et annet sted flere ungdom forteller at de unngår er Sørenga, det nye utendørs badeanlegget i Oslo. For jentene som bruker hijab eller har en annen hudfarge enn majoriteten der, oppleves dette som et sted der det ikke føles naturlig å være. De føler seg annerledes og kjenner ikke at stedet er "deres", selv om de synes det er veldig fint og gjerne kunne tenke seg å bruke det mer. Under en walkalong forteller 24 år gamle Leyla at hun heller ikke er der så mye, nå lenger.

Leyla: Ja, Sørenga har jeg brukt veldig mye før, ikke så veldig mye nå fordi jeg kan ikke akkurat bade så veldig mye offentlig, må jo bade tildekka og det er litt flaut når det er veldig mange der, men da jeg var liten brukte vi det veldig mye, for jeg gikk på Gamlebyen skole og da gikk vi alltid på tur der, og det var en liten vanddam der som vi kunne bruke. Men det er kjempefint der nå, det er det jo, men så er det blitt veldig dyrt der og, de leilighetene som er der de koster jo veldig mye, så det er sånn...

Det er litt sånn dobbelt?

Leyla: Det er både og. Det er trist på ett vis for man tenker sånn.. man får litt dårlig selvtillit når man tenker sånn; vi ghetto-ungdommene, vokst opp på Tøyen, vi kommer aldri til å kunne bo der vi har vokst opp, for det er så dyrt og det er andre med mer penger enn oss som kommer og kjøper de leilighetene. Og det er på en måte ikke vår skyld at vi har blitt nedprioritert i så mange år, eller at det ikke har vært satt inn ressurser nok.

Det kommer altså fram gjennom samtalene at utbyggingen og oppgraderingen av dette området, som er en del av Bydel Gamle Oslo akkurat som Tøyen, ikke oppleves som noe disse ungdommene og unge voksne kan ta del i. Boligprisene er for høye, og de som bor der er en relativt homogen gruppe hvite majoritetsnordmenn. Kjønn, etnisitet, religion og klasse gjør seg her gjeldende som sammensatte ekskluderingsmekanismer. Resultatet blir at de fleste jentene (og flere av guttene) vi har snakket med unngår dette området, som er del av Oslos nye stolthet, Fjordbyen.

Biblioteker er et annet eksempel på infrastruktur som er rettet mot ungdom, hvor uterom også betyr mye for bruken. Biblio, det nye barne- og ungdomsbiblioteket på Tøyen, har blitt et populært tilbud for mange av områdets unge etter at det åpnet i april 2016. Her kommer man for å henge, være sammen med venner, lese bøker, spille dataspill, delta på ulike arrangementer for denne målgruppen, spise mat og mye annet. Vi har tidligere rapportert at Tøyen har noen utfordringer knyttet til barne- og ungdomskriminalitet (Brattbakk mfl., 2015). Foreldrene som har barn på Tøyen skole forteller også om en viss uro forårsaket av noen av elevene på skolen (Andersen mfl, under utgivelse). Det er dermed kanskje ikke helt uventet at også Biblio har opplevd tilfeller der noen av barna (unge gutter) har skapt en del uro.

På Biblio har det vært alt fra mindre forstyrrelser under arrangementer, til trusler og mildere former for vold (blant annet slag). Noen ganger har dette medført utestengelse av de aktuelle guttene, samt behov for politiassistanse. Det må presiseres at de som står bak, er en liten gruppe gutter, og at observasjoner på biblioteket og samtaler med de ansatte gir et bilde av generell ro og "vanlig" atferd blant det store flertallet av barn og unge som bruker dette lokale værestedet - der voksne som hovedregel ikke har adgang. Forvirringen som oppstår når det kommer en helt ny type "værested" resulterer i at noen av barna bruker sine innlærte mestringsteknikker, nemlig å sloss eller være aggressive mot andre de oppfatter at kommer "utenfra". Kompetansen i hvordan bruke et slikt sted med alle sine kulturelle koder er ikke nødvendigvis noe disse unge har med seg hjemmefra. Ansatte i bydelen forteller også at lokale foreldre holder barna sine borte fra Biblio fordi veien dit oppleves som utrygg.

Vår walkalong med Ahmed ender opp i skolegården ved Tøyen skole, og vi blir stående foran skurene som er satt opp på siden av den asfalterte plassen. Ahmed forteller at de stort sett lekte boksen går og fotball her. Og så klatret de på taket av skuret. Vår forskningsassistent Umar kommenterer:

Det som er med takene egentlig; du vet hvis du mister ballen, så blir du nødt til å klatre opp å hente den. Det var sånn alle lærte seg til slutt å klatre.

Ahmed: Ja, alle barna ble tvunget til å lære.

Umar: Man ble tvunget og så visste du at det var mulig da. Når de andre klarte det.

Det er sånn jeg lærte det i hvert fall.

Infrastruktur, territorier og mestring

I 2011 ble det gjennomført en undersøkelse hvor fysisk aktivitet ble kartlagt objektivt i et landsrepresentativt utvalg av 6-, 9- og 15-åringer (Kolle m.fl. 2012). Generelt så viste resultatene at i alle aldersgruppene er guttene mer aktive enn jentene, og i tillegg synker aktivitetsnivået med økende alder. Mens 87 prosent av 6-årige jenter og 96 prosent av 6-årige gutter tilfredsstilte anbefalingene for fysisk aktivitet, var tilsvarende tall blant 15-årige jenter og gutter henholdsvis 43 prosent og 58 prosent.

Det ble også undersøkt om det var forskjell i aktivitetsnivå mellom vestlige deltakere og deltakere med ikke-vestlig innvandringsbakgrunn. Siden en stor del av de ikke-vestlige innvandrerne er fra Oslo ble det i tillegg gjort egne analyser der en sammenlignet aktivitetsnivået til de vestlige og de ikke-vestlige innvandrerne i Oslo-utvalget. I Oslo-delen av utvalget var det en sammenheng mellom innvandring og andel som tilfredsstilte anbefalingene. Blant 9 år gamle jenter var det signifikant flere med vestlig bakgrunn som tilfredsstilte anbefalingene for fysisk aktivitet sammenlignet med de med ikke-vestlig bakgrunn (78.9 vs 51.7 prosent, $p=0.001$). Samme mønster ble også sett for de 9 år gamle guttene, mens 91.4% av de med vestlig bakgrunn tilfredsstilte anbefalingene var det kun 72.1 prosent med ikke-vestlig bakgrunn som gjorde det samme ($p=0.01$).

Vi ser at kompetanse er knyttet til sosioøkonomisk og kulturell bakgrunn. Parkløft: Tøyen (2015) bruker forslagene til det amerikanske idealistiske organisasjonen PPS _ Project for Public Space som har jobbet med offentlig rom i mer en 30 år som et analytisk rammeverk for sine konkrete anbefalinger for 11 ulike plasser i Tøyen. PPS trekker her fram identitet, destinasjon,

bekvemmeligheter, fleksibilitet, sesongjustering, tilgjengelighet, omgivelsene, adkomstposisjoner, vedlikehold og ansvarsfordeling som de ti viktigste punktene for vellykkede offentlige rom. For mange ungdom og unge voksne på Tøyen er tilgjengelighet en sterk faktor som bestemmer nivå på aktivitet, og det er ikke bare fysisk tilgjengelighet vi snakker om da. Blant 15 år gamle jenter i Oslo tilfredstilte 63.3 prosent av de vestlige jentene anbefalingene, mens tilsvarende tall blant de ikke-vestlige jentene var 29.4 prosent ($p=0.001$).

Det at ulike grupper eller ungdomsgjenger definerer et territorium eller skaper seg sine egne geografiske nisjer i det større bylandskapet, kommer frem i Sandberg og Pedersens (2006) studie av et "lite og marginalt miljø" bestående av hasjselgende Oslo gutter/unge menn med afrikansk bakgrunn. Selv om *Gatekapital* setter søkelyset på et mer marginalt miljø – en subkultur – viser denne boken hvordan byungdom eller unge voksne i byer skaper seg egne steder. En relativ stor by som Oslo tilbyr mange rom å ferdes i, særlig sammenlignet med mindre norske byer som kan gi for eksempel minoritetskvinner mindre handlingsrom enn det Oslo kan tilby (jf. referansen til T. T. Johnsen, 2015 under). Likevel ser det ut til at de fleste stort sett velger ut noen få byrom for fritidsbruk som de så skaper eller stadig reproducerer som sine *steder*: Det vil si rom de fyller med mening – noen ganger manifestert gjennom å gi stedet et eget uoffisielt navn (Berezkina, 2014); byrom der de skaper minner med venner; områder de foretrekker og stadig vender tilbake til; rom hvor en er hjemme (Andersen, 2014).

En slik *stedliggjøring* av rom var noe vi gjennom vårt feltarbeid observerte tydelig på Tøyen og er noe også Hemsett (2016, s. 78) observerte på Torshov, et annet område i Oslo indre øst. Byromsforskningen viser ikke nødvendigvis at et byrom må designes på en bestemt måte eller ha en eller annen særegen kvalitet. Snarere viser denne litteraturen, og våre feltarbeid på Tøyen, viktigheten av at byen som helhet kan sies å være et stort og åpent mulighetsrom der ulike grupper selv kan definere sine nisjer, territorier eller steder. Uten slike offentlige rom, eller i en by der stadig mer av byrommet privatiseres på papiret eller i praksis, kan denne muligheten for alle grupper – det være seg "marginaliserte" ungdom eller mer "mainstream-"/middelklasseungdom – til å finne egnede trivselssteder, bli redusert.

Diskusjonen over viser at det er flere gode grunner til å satse på uteområder i områder der det er høy konsentrasjon av minoritetsbefolkning, slik områdeløft gjør. Det er et insitament til å få denne målgruppen i aktivitet i større grad. Både kjønn, alder og etnisitet spiller sammen her (såkalt interseksjonalitet). Vi kan ikke si at ved å legge til rette for aktivitet vil ungdom og unge voksne garantert ta disse områdene i bruk, men det motsatte er helt sikkert: Legger man ikke til rette for aktivitet, er sjansen liten for at de vil ta det i bruk. Og lar man det være helt opp til de unge selv å navigere i uterom som representerer fare, da er sjansen stor for at noen faller utenfor. Vi skal videre til uterom tilknyttet kommunale boliger på Tøyen.

”Uansett hvilken time, hvilken dag,
24/7 - gikk du inn der fikk du tak i
alt mulig.

Døråpningen til dop: Aktivitet som spenning

Vi står på plenen mellom to av kommunalblokkene på Tøyen, Farzad har nettopp fortalt om hvordan det var å bo her. Han og familien flyttet ut i fjor, etter å ha bodd der hele oppveksten. Farzad er 21 år. Mens vi står her, snur han plutselig i måten han snakker om Tøyen på. Til nå har alt vi har sett gitt positive minner. Her vi står nå kommer det fram minner som gjør vondt. Vi går sammen med kameraten Kerar som er litt eldre, de begynner å snakke om brannen i blokka på andre siden av gata, den skjedde for noen år siden. Alle barna sto i gata og så på da det tok fyr i en gammel mann. Hele Tøyen samlet seg der ute, forteller de, og barna i nabolaget så at han ble brent i hjel i leiligheten sin.

Hva tenker du at det gjør med unger, å se alt dette?

Farzad: Jeg tenker egentlig at det er litt traumatiserende. Det vet jeg ikke, jeg selv, det har ikke gjort noe med meg, men folk er jo forskjellige.

(...)

Kerar: Det jeg vet, er at mange familier er redde.

Uteområdene rundt blokka er eid av Boligbygg. Sørli lekeplass (som Bydel Gamle Oslo har ansvaret for) ligger rett utenfor hovedinngangspartiet, og er stort sett alltid fylt opp av barn, mødre, flest yngre jenter, og noen ganger tenåringer som sitter på huskene og prater. På de slitte trehvite benkene som er plassert rundt nord og vest-siden av aktivitetshuset i Kolstadgata 1 sitter det noen kvelder vi går Tøyenravn en gruppe gutter, andre ganger jenter, noen ganger en enslig, ung mann som ikke møter blikket vårt når vi hilser og sier hei! Møteplassen blir bare kalt for "benkene" av lokal ungdom. Området rundt blokkene er kjent som et sted narkotika omsettes, men det er også et sted hvor ungdommer henger på kveldene. Når vi tidligere har sett på opplevd kriminalitet og trygghet blant beboere er det generelle bildet at Oslo er et trygt sted å bo og ferdes i, og det samme gjelder for Tøyen (Brattbakk m.fl. 2015). Det er likevel relativt mye gatekriminalitet i området, noe vi ser at særlig unge gutter er utsatt for å bli en del av.

Hva betyr det for barn og unges bruk av uterom å vokse opp i kommunale boliger? Hvordan påvirker det deres bruk av tilknyttede uterom? Det er ikke alle vi går walkalong med som har dårlige minner fra blokka. Sajjad er tidlig i 20-åra, har besøkt bestemoren sin der flere ganger i uka siden han var liten, og har nylig flyttet inn med foreldrene sine. Han studerer på universitetet, og forteller at han assosierer gode ting med denne blokka og området rundt. For mange er det et hjem, der de vil bli boende. Andre ungdommer og unge voksne vi snakker med har også denne kombinasjonen av det de beskriver som spennende, dramatiske eller traumatiske opplevelser fra området rundt blokka.

Hvordan var det å bo her?

Sajjad: Det var gøy.

Var det mange som drev med rus og sånn når du var mindre?

Sajjad: Nei, ikke da jeg var mindre, men etter hvert da jeg ble eldre så var det det.

Så det har ikke alltid vært sånn?

Sajjad: Nei, ikke her, men andre steder var det det. Men jeg har hatt noen skumle opplevelser også, det er ikke bare, bare. For eksempel, du har jo sett folk bli skutt.

Boligbygg satte opp et høyt gjerde mot Kolstadgata i 2014, for å skjerme barna for trafikken i gata. Lekeplassen kom på plass etter at de var ferdig med å rehabilitere fasadene i blokkene i området. Hele utearealet mellom disse blokkene tilhører de to byggene og driftes av Boligbygg (BBY). De har valgt å ha åpen tilgang til lekearealet for at barn (og voksne) skal kunne bruke lekeplassen – uavhengig av om de bor i de kommunale boligene eller ikke.

Ved lekestativet er det ofte barn som leker, mange av dem i ti-tolvårsalderen – ”for store” for den aldersgruppen apparatene er beregnet til. Lekeplassen er fem meter fra nødutgangen som en av våre ”walkalongere” betegner som ”det er der all kriminalitet på hele Tøyen er fra”.

Kerar: En tid kunne du gå inn her, uansett hvilken time, hvilken dag, 24/7, gikk du inn der fikk du tak i alt mulig.

Farzad: Ja, den lille døra.

De beskriver hvordan det kommer folk fra forskjellige steder, vestkanten, østkanten, overalt – alle kommer for å kjøpe hasj og det som verre er. Dette er et sted hvor leking og dopsalg foregår omtrent oppå hverandre. Flere ganger vi har vært innom under Tøyenravning har barna som leker på plassen kranglet eller skjelt ut andre som står på balkongene i blokka ved siden av, både voksne og barn, med uttalelser som ”jeg skal drepe deg”. Aggresjonsnivået kan være høyt, samtidig som de prater og tuller med hverandre og oss voksne. De to unge mennene vi går walkalong med forteller om en episode som skjedde her for litt siden, om en dame som bodde i blokka.

Farzad: Jeg tror det var på grunn av at alle barna lekte her ute, og så ble hun sint og sa ”jeg skal drepe dere”, og så hoppet hun bare fra balkongen.

Kerar: Jeg hørte at barna sa et eller annet til henne - hun var ustabil - de bare, ”hopp ned da”, så hoppa hun ned.

Ifølge en av de unge voksne som vi intervjuer, gjør lekeplassen alle mer utsatt – både barna og de psykisk syke som bor i de kommunale boligene og som trigges av barnas erting. En slik historie forteller oss at aktivitets-økende tilskudd som ”alle” ønsker seg, en lekeplass for barn, ikke er ensartet til det gode, når det kombineres med manglende oppfølging i bolig- og fattigdomspolitikken, og fra politiet og myndighetene. Veggmaleriene ved Sørli lekeplass, som har transformert de grå endegavlene til kunstverk, er en del av Områdeløft Tøyens prosjekt Tøyen Utegalleri. Det siste året har gavlveggene blitt lyssatt, slik at områdene rundt skal oppleves tryggere. Sørli lekeplass preges nå av Steffen Kvernelands portrett av Edvard Munch (2015), og av en mørkhet, mannlig astronaut, «The sky's the limit» (2016). Til NRK forteller kunstneren Cassius Erixon Fadlabi at astronauten er tenkt som en oppmuntring til barna i nabolaget: «Jeg ville lage en rollemodell som har en annen hudfarge enn den typiske norske. Unger, jobber dere hardt, er alt mulig.»³ Munch har fått en ny piece som signatur på den svarte jakka som møter bakkeplan, mens nordlyset buer seg foran astronauten. Et par jenter i tolv-årsalderen leker under de hvite buene med smarttelefonen, musikk ljoemer ut av den lille høyttaleren, de danser og fniser og ler en fredag kveld i august da vi går Tøyenravnen.

³ https://www.nrk.no/video/PS*268508, hentet 22.8.16.

"De (myndighetene) hører ikke etter når vi sier ifra", sukker en ung kvinne i tjuårene. Hun sitter på trappa i Tøyen skolegård en fredag kveld i juni, og passer på de mindre barna som leker og sykler på sparkesykkel, rundt og rundt på asfalten. Hun har bodd hele livet i denne kommunalboligen. Hun virker eldre når hun snakker om problemene der. "Det er kjempebra at andre engasjerer seg, som rektoren og sånn, men de er... hvite, og det er bare de hvite, norske som blir hørt." *Kanskje det skjer noe nå, som det er på nyhetene, på NRK?*, forsøker jeg og hører det virker tafatt. Hun trekker på skuldrene og svarer, "vi har sagt fra mange ganger, vært på nyhetene mange ganger"...

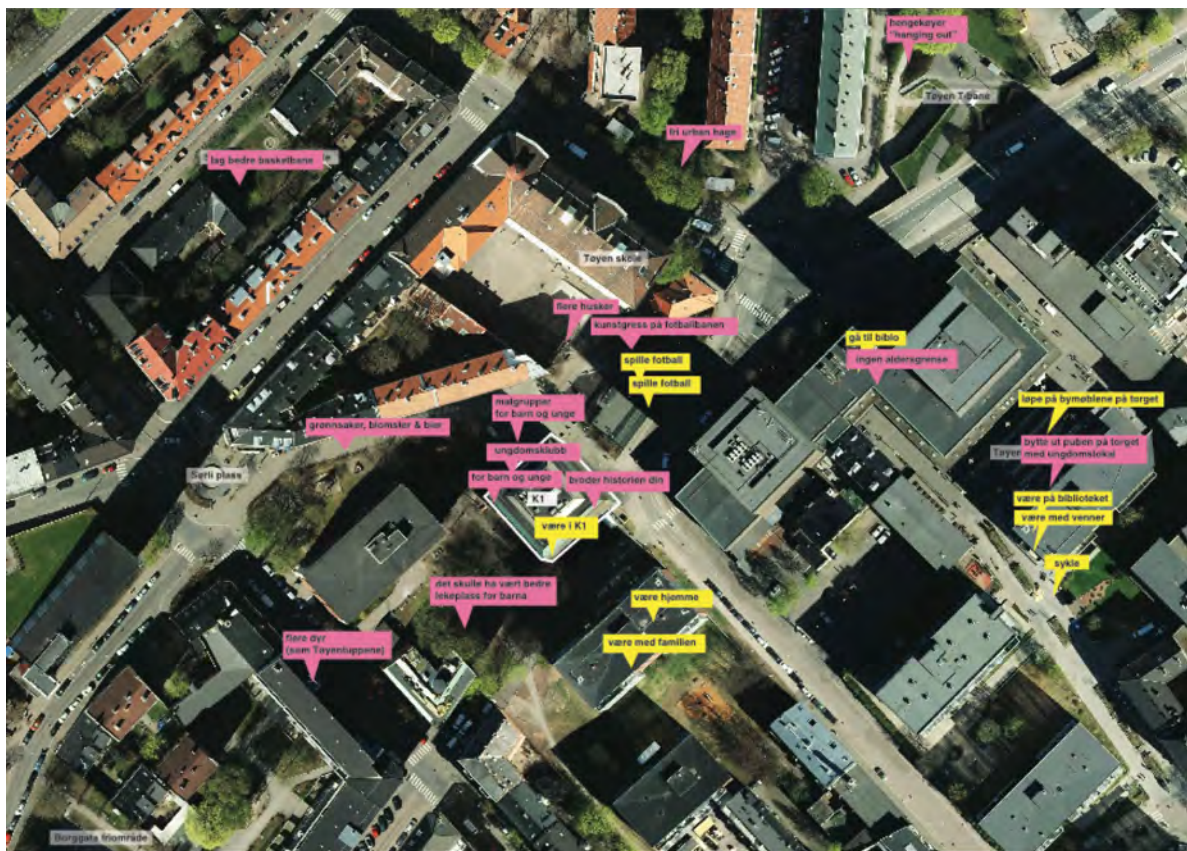
Kommunale boligområder og sosioromlig infrastruktur

Denne skildringen viser hvordan unges livsverden er overlatt "voksnes" atferd – hvordan de møter verden gjennom "rollemodeller" (mer eller mindre gode) i interaksjon med nærmiljøet som de skal gjøre til sitt. Byens offentlige eller halvoffentlige uterom blir av flere trukket frem som viktige aktivitetsarenaer og møteplasser. Det kan likevel være at ulike deler av byen eller ulike grupper har ulike "behov" for slike rom. Yngre barn beveger seg i liten grad langt unna hjemmet på egen hånd og småbarnsfamilier kan derfor også av praktiske grunner ha behov for lekeplasser i nærområdet. I en studie av nye byboligprosjekter, alle eksempler på såkalt "fortetting", i Norge, hevder Schmidt (2015, s. 168) at "[i]ngen av prosjektene er godt tilrettelagt for barnefamilier." En viktig grunn til dette, er at utbyggerne hadde lagt lite vekt på å utvikle (gode nok) uterom. For de som bor i rekkehus eller eneboliger med hage, kan dette private arealet i stor grad dekke deler av behovet for lek i barneårene. Om småhuset ligger i et nabolag med mange andre småhus og der det er begrenset gjennomgangstrafikk, så kan nabolagets fortau, private hager og eventuelt barnehagens og skolens uteplasser, danne et tilnærmet komplett økosystem av uteområder, det vi omtaler som *sosioromlig infrastruktur*.

Nå er det jo andre ting enn området fysiske utforming som gjør byen og dets nabolag barnevennlig (jf. referansen til Schmidt, 2015, over) – naboenes engasjement, det organiserte fritidstilbudet, og hvem dine naboer er, kan være minst like viktig (Andersen, 2014; Andersen, Røe & Sæter, 2015; Roaas, 2016). I Johnsens (1999) komparative studie av Vinderen og Furuset, legges det også vekt på at disse områdene er fysisk forskjellige. Mens Vinderen er et småhusområde på vestkanten av Oslo, er Furuset en drabantby i øst. Riktignok er det også områder med småhus på Furuset, men visuelt domineres stedet av blokker og store offentlige eller halvoffentlige uterom mellom blokkene (se også Rosten, 2015, s. 37-39). I tillegg til slike arkitektoniske eller planmessige forskjeller, er det en rekke andre ting som skiller Vinderen og Furuset. Mens Vinderen er et "velstående" nabolag har beboerne på Furuset i gjennomsnitt langt lavere inntekt, de har i mindre grad høyere utdanning og har i langt større grad såkalt synlig minoritetsbakgrunn. Mens Vinderens boliger for det meste er småhus med private hager, er det som nevnt mange blokkleiligheter på Furuset. Mellom blokkene er det store offentlige eller private, men ikke inngjerdete uteområder. Johnsen (1999) poengterer derfor at det er langt flere "møteplasser" for beboerne på Furuset enn Vinderen.

Det som forener de voksne beboerne er likevel en manglende interesse for nettopp slike offentlige møteplasser (1999, s. 61ff.). En slik manglende interesse for møteplasser i nærmiljøet, kan henge sammen med både det som Gullestad (2003, s. 15-16) og Andersen (2014) understreker, nemlig at i løpet av dagen så lever eldre ungdommer og voksne bymennesker mye av livet utenfor "nærmiljøet" eller nabolaget hvor boligen befinner seg. Her må det skytes inn at Johnsens studie er en kvalitativ intervjustudie, ikke en kvantitativ analyse med et representativt utvalg. Videre må det understrekes

at selv om den ikke er omfattende, så peker den norske byromsforskningen ikke i én bestemt retning. I en analyse fra Torshovdalen i Oslo indre øst, finner Hemsett (2016) at for de voksne kvinnene hun intervjuet og gikk med, så var denne delen av nærmiljøet en viktig arena for hverdagstrivsel. De lokale (offentlige) uterommene var også viktige for mange av våre informanter på Tøyen. Selv om byrom er viktige for mange grupper av en rekke ulike grunner, har Riksrevisjonen (2007, s. 72; Schmidt, 2015, s. 162) påpekt at norske byboere stadig får mindre tilgang til "leke- og rekreasjonsarealer". Mens "andelen bosatte med tilgang til rekreasjonsareal" (det vil si "et areal på minst 5 dekar som ikke skal være lenger fra (...) bolig enn 200 m") i en by som Oslo var på 70 prosent i 1999, hadde andelen blitt redusert til 67 prosent i 2005 (Riksrevisjonen, 2007, s. 72-73). For å kunne danne oss et enda bedre bilde av disse endringene, er det behov for ytterligere byromstudier fra norske byer, gjerne sammenlignende studier som Johnsens, samt mer kvantitativt-orienterte.

Fra UngSpleis-workshop på Tøyen: Her er noen av forslagene (i rosa) til oppgradering av uterommet rundt aktivitetshuset Kolstadgata 1, der det skal bli ny ungdomsklubb etter oppussingen er ferdig ved årsskiftet. Aktiviteter som fotball, matlaging, og dyrking går igjen, og flere steder har lokale ungdommer foreslått forbedring av lekeplasser og fotballbaner. De har også markert hva de liker å gjøre i området (i gult).

Vi ser gjennom våre walkalongs og workshoper på Tøyen at det er behov for å i mye større grad se organisering og fysisk utforming av uterom i sammenheng – samtidig som det er umulig å skille politikfelt fra hverandre, dersom målet er at ungdom og unge voksne skal føle seg trygge i sitt eget nabolag. Skumle steder finner man på Tøyen, som alle andre steder i landet – og også skumle folk.

”Jeg vet jo at det er ganske trygt med tanke på at det er fengsel i nærheten, så ja, det er trygt og utrygt. Det er litt blanda.

Snarveier og skumle steder: Aktivitet som trygghet

Vi står i steinparken ved Klosterenga, det er endepunktet i det Leyla definerer som sitt Tøyen-territorium. Her har hun lekt og spilt fotball med familien opp gjennom barne- og ungdomsår, og nå er det hennes tur til å ta med nieser og nevøer hit i fritida. Vi spør om hun føler seg trygg når hun går hjem om kvelden. Hun rister på hodet.

Leyla: Jeg er ikke her så veldig mye på kveldstid. Eller jo, hvis jeg går av på Harald Hardrådes plass, så gjør jeg selvfølgelig det, for jeg vet at det er ganske trygt med tanke på det er fengsel i nærheten, så ja, det er trygt og utrygt. Det er litt blanda.

Hva er det som gjør at det ikke er trygt?

Leyla: Bare at det er ganske mørkt her på kveldene, akkurat den passasjen her, og fordi at jeg har sånn ekkelt barndomsminne. Da jeg gikk i tredje klasse så var det en mann som ikke hadde bånd på hunden sin, så var det en sen vinterdag jeg kom fra SFO og skulle hjem, så slapp han bare hunden sin så den kom løpende mot meg. Etter den dagen har jeg vært dritredd for hunder, jeg er fortsatt redd hunder som ikke er i bånd. Så jeg har tenkt; 'herregud, jeg husker fortsatt det!'.

En viktig faktor som påvirker aktivitetsnivået i nærområdene er trygghet. Opplevd trygghet ser ut til å påvirke aktivitetsatferd mer enn objektivt målt trygghet (Limstrand 2008), men forskningen her er ikke entydig (Ferreira m.fl. 2007). Lav kriminalitet i nabolaget er imidlertid assosiert med et høyere aktivitetsnivå blant ungdom (Ferreira m.fl. 2007), trygghet i trafikken er også assosiert med aktivitetsnivå (Aradi m.fl. 2016). I Barnetråkk-registreringene fra Tøyen og Vahl skole var det mange barn som nevnte redsel for hunder som en grunn til at de gikk omveier til eller fra skolen (Brattbakk m.fl. 2015).

Når vi har spurt unge jenter på Tøyen hvor de gode stedene er, eller hva som kjennetegner et godt sted, svarer de svært ofte "steder man kan henge med venninner". Grønland gir for mange av dem positive assosiasjoner fordi det er et sted de drar til med familien for å spise god mat. Deler av Grønland, som Olafiagangen, beskrives ikke som så gode plasser å henge på, ettersom det i stor grad er menn som oppholder seg der, fortalte elevene på Hersleb videregående skole under en workshop. Dette er jenter i 16-17-årsalderen, de fleste med bosted i Groruddalen og med god kjennskap til området rundt Tøyen og Grønland. De forteller også at de synes det er vanskelig å gå på café på Grønland, fordi alle cafeene var fulle av menn. Samtalene dreier mye rundt mat og pleiing av sosiale relasjoner, de er ikke i særlig grad involvert i andre typer fritidsaktiviteter. Steder de liker blir i stor grad assosiert med at det var folk der som de liker å være med og brydde seg om, særlig familie og venner. Steder de ikke liker, kan vi betegne som "kjønnet" – det vil si steder som føles ekskluderende på grunn av hvem du er selv, og hvem de andre er som "eier" stedet gjennom sin blotte tilstedeværelse.

Under feltarbeid på Biblio kommer vi i prat med to jenter. En av dem mener det gjerne kunne vært mer lys og flere farger på Tøyen, "overalt, det er så mørkt og trist her. Og så er det så mange uteliggere i gatene". Venninnen bryter inn: "og så er det så mange høye lyder. Jeg hører så mange lyder gjennom vinduet når jeg det er åpent på kvelden. Det er ikke trygt å gå ut om natta her. Forrige uke kom det en inn her på Biblio som var stukket [med kniv] i foten og de [ansatte] måtte ringe etter politiet. Og for lenge siden ble en dame drept utenfor bygningen vår. Det er skummelt, jeg føler meg

ikke så trygg her. Men Tøyen er et bra sted! Vi leker og henger på Tøyen og Biblio er veldig bra, vi pleier å leke og henge her.”

Det er ikke bare unge jenter som forteller at det er trøblete å bevege seg eller bruke områder i bydelen fritt. Flere av de unge voksne mennene vi intervjuet kom med historier fra de var yngre der det ”å løpe sin vei” fra eldre gutter var noen av de sterkeste minnene. Sajjad forteller om et av sine favorittsteder, Deichmanske bibliotek på Schous plass. Dette var hans Tøyen-yttergrense (plassen ligger i Bydel Grünerløkka), og her var han ofte etter skoletid sammen med en kamerat. Samtalen går raskt fra bøker til snarveier ut av området, mens han peker og forklarer.

Sajjad: Så inni den tunnelen der, er det en vei ut der til Heimdalsgata. Mange av innbyggerne her de vet om alle snarveiene... for Hersleb-folka kom og stjal banen fra oss, så begynte jeg og kompisen min å irritere dem ved å kaste snøball på dem, og de var aggressive og bare løp etter oss. Vi var kjappe, men de var store, så vi måtte kunne snarveiene for å komme oss unna. Jeg kan alle snarveiene her fortsatt, jeg vet at når du går inn der så er det en vei der og et gjerde der som du kan klatre over, og så kommer du deg ut, og så kommer du deg til neste stasjon for trikken herfra. Og så er det en vei bak også... og jeg husker alle stedene.

Du måtte være liten og smart...

Sajjad: Ja, du måtte være smart, ellers så ble vi fanget, og vi visste ikke hva de ville gjøre med oss hvis de fanget oss, så vi tok aldri sjansen, så det var bare å løpe.

De unge jentene som i dag bruker Biblio forteller at de er redde for å gå til Grønland fordi det er eldre gutter som er truende mot dem. Det er altså ikke bare ungdom som er i konflikt med voksne beboere, ungdom er også i konflikt med hverandre. Ungdommer kan også være voldelige mot voksne. Denne type sosial kontroll utført av gutter i det offentlige rom smitter over også til andre institusjoner, som Biblio, som strever med hvordan de skal håndtere problemet med aggressive unge gutter. Politiet må bruke ressurser på å rydde opp, i stedet for å være tilstede på en positiv måte som rollemodeller for barna, mens biblioteket må bruke tid på kontroll og sanksjonering istedenfor å bruke tid på bibliotekfaglige ting. Det er ikke bare barn uansett kjønn som påvirkes av dette, også voksne naboer er usikre og redde for det de oppfatter som ”gjenger” som driver med narkotikasalg i området (se også Rosten 2015 om Furuset). Denne macho-måten å være på får slik store ringvirkninger for andre beboere, ikke minst hos foreldre som er bekymret for barna sine.

Ekskludering i det offentlige rom handler også om en type overvåking som politiet står for. Vi går walkalong med Kerar (25), og avslutter langs de nye egentreningsapparatene over Tøyen t-bane. Vi spør om han bruker dem, men han rister på hodet. Han har i likhet med oss sett at apparatene blir mye brukt siden de ble satt opp i 2015, stort sett av unge voksne menn som allerede ser ut til å være i god form. ”Jeg klarer ikke å trene her, du må trene veldig lenge for å greie å presse deg opp flere ganger der. Vanskelig.” Før var dette området kjent for å være et sted narkomane satt sprøyter, skjult bak buskas. Etter at Bymiljøetaten oppgraderte plassen, har det også vært andre grupper som bruker stedet. Men ikke alt er positiv aktivitet.

Var det ikke her det var slåsskamp med macheter og sånn?

Kerar: Jo, det var det og. Det var ikke så lenge siden.

Han gjør en håndbevegelse mot telefonen vi bruker til å ta opp samtalen med, og vi tror han vil at vi skal slå den av fordi dette er et sensitivt tema. Men det viser seg å være det motsatte han signaliserer. Etter halvannen times gåtur rundt Tøyen er det *nå* vi virkelig skal ha opptakeren på. Han forteller om hvordan politiet sto og ventet på ham utenfor hans egen bolig, den dagen det hadde vært machete-kamp på plassen her. "Så går jeg bare forbi (politiet), fordi jeg er sliten og har faste, du har ikke spytt i munnen, du ser helt ødelagt ut, så har du kommet og har jobbet 7-8 timer, så gikk jeg forbi. "Hei, du er interessant", og jeg bare "jeg har ikke gjort noe, jeg kommer fra jobb" – han forteller videre hvordan faren var der, utenfor blokka, faren som sitter i styret i borettslaget, sammen med andre naboer. Politiet gjentar "nei, du er interessant", når han forklarer at han ikke har gjort noe, er på vei hjem fra jobb.

Kerar: Men det var bare en maktdemonstrasjon, alle som var der og som så på sa at det var en maktdemonstrasjon. Det ødelegger mye, det er mange som blir påvirket av det, det er en av tingene mange her blir påvirket av, og da blir de imot samfunnet. Og det har de (politiet) alltid gjort, de hadde ikke gjort det på vestkanten, de hadde ikke drevet og stoppet folk, profilering, eller jeg vet ikke hva man kaller det, bare for å vise at de er sjefene, maktdemonstrasjon rett og slett. Og jeg som ikke har gjort noe, som kommer fra jobb, det er det siste jeg trenger, jeg vil bare gå og legge meg, eller spise noe eller gjøre noe annet. De holdt meg igjen en halvtime, alle ser på, folk tror jeg er kriminell, hva skal jeg gjøre?

Det er mange måter å bli ekskludert fra et offentlig rom på. Under Tøyenravn opplevde vi nettopp slike situasjoner, der en gjeng med unge gutter som vi hadde observert sitte fredelig og prate i Tøyen skolegård, ble konfrontert av politiet som hadde fått melding om en guttegjeng som var på krigsstien. "Det er alltid oss dere stopper", sier de irritert før de går sin vei.

Noen av våre Tøyen-informanter forteller at de synes det er skummelt å gå mellom Tøyen og Grønland da de kan møte på ungdomsgjenger som opptre truende. I Parkløft: Tøyen (2015) ble det observert hvordan rustilbudene (for eksempel Fyrlyset i Urtegata) – som er forankret i bestemte bygninger – har en tilleggsradius som omfatter de offentlige rommene rundt om. Tydeligst – og mest konfliktfylt – er dette i Urtehagen, på Rudolf Nilsens plass og i Gartnerløkka. Spesielt alvorlig er det kanskje at barnehagene brukes som rusarenaer på kveldstid – som steder der det festes eller brukes narkotika.

Funnene i barnetråkkrapportene fra Vahl og Tøyen skole, gjennomført av Bydel Gamle Oslo og Stedsanalyse Tøyen, bekrefter dette. Spesielt opplever barna det de karakteriserer som skumle folk på Rudolf Nilsens plass og langs Motzfeldtsgate og sidegatene (se også Aaby, 2006 om hva som gjør byrommene "skumle" for barn på Grünerløkka). Gjennom barnas fokus på skumle folk og hva de forteller, kan en tolke det dit hen at det ligger en eierskapskonflikt mellom barna og andre brukere av Rudolf Nilsens plass, hvor barna føler seg skjøvet ut. Barna på Tøyen skole beskriver også tilsvarende situasjoner og konflikter på Sørli lekeplass på kveldene samt rundt Tøyen torg med t-baneinngangene (Parkløft: Tøyen s. 14). Det er ikke unaturlig å tenke seg at tilsvarende følelser forplanter seg opp til eldre barn – og ungdom – spesielt når vi vet at mange voksne på Tøyen også føler seg utrygge.

Unge forholder seg ofte alternativt til arenaer, både med tanke på når og hvordan de gis mening gjennom bruk. Samtidig ligger det et element av hvordan "våre kollektive" erfaringer skaper dype konnotative strukturer – preger aktivitet og følelser. Botanisk Hage ble av enkelte av elevene på Hersleb videregående skole fremhevet som et yndlingssted, hvor man kunne sitte i fred og lese, og som bortimot var 'magisk'. Andre likte ikke Botanisk Hage fordi det ikke var noen folk der, og ikke parker generelt da det var narkotika og andre negative ting der.

Kart fra Ungspleis-workshop på Tøyen – her har ungdom markert steder de unngår. Botanisk hage, området ved Akerselva og Kampen park peker seg ut her.

I UngSpleis-workshopen var det en oppgave der ungdommene skulle sette et rødt flagg på steder de ikke likte å være (se kart over). Det gjorde de uten problemer, men da vi spurte dem hvorfor akkurat disse stedene, ble det stille. Det virket vanskelig å få dem til å si hvorfor det er negativt å være på disse stedene. Studentene fra NMBU, som intervjuet elever på Hersleb videregående skole om deres bruk av uteområder, rapporterte også at det var vanskelig å få elevene til å snakke om det de opplevde som negativt eller ubehagelig ved ulike steder. Dette kunne gjerne også være snakk om steder som de også omtalte på positive måter. Det kan altså virke som om det er en viss *ambivalens* knyttet til enkelte steder, men at denne ambivalens er noe man ønsker å gå inn i. En videre metodisk utfordring kan dermed bestå i hvordan man kan bringe fram refleksjoner og samtaler om romlig/stedlig ubehag på måter som oppleves håndterlig for samtaledeltagerne.

Kjønnede rom, profilering og overvåking

Flere studier viser at atferden og ferdselen til særlig yngre byfolk blir forsøkt kontrollert (Pain, 2001), og i mange samfunn er det flere formelle restriksjoner på kvinners bruk av byrommene (Abu-Lughod, 2013; Jaffe & de Koning, 2016, s. 60-61). Det at noen ikke kan ferdes "fritt" i byen, ser vi også i forskningslitteraturen. I Oslo pågikk det for noen få år siden en debatt om "moralpolitiet" på Grønland, i bydel Gamle Oslo – som også er bydelen der Tøyen er lokalisert. Det ble blant annet hevdet at folk som beveget seg i det offentlige rom her kunne påregne reaksjoner fra "muslimere" om man oppførte seg eller kledde seg på måter det muslimske moralpolitiet ikke aksepterte (Lundgaard

& Stokke, 2010), noe som førte til reaksjoner også fra daværende inkluderingsminister som mente dette var uakseptabelt (Simmi, 2010). Særlig var homofile og jenter utsatt, og for sistnevnte var det vanskelig å gå "vestlig kledd" (Lundgaard & Stokke, 2010). Det ble i den forbindelse også rapportert om at flere derfor unngikk dette sentrale byrommet. Tilstedeværelsen av et slikt moralpoliti, eventuelt forestillingen om at noen opererer slik, kan derfor begrense bruken av byrom i "multietniske" nabolag/områder, og dermed det offentlige roms demokratiske potensial. I sin masteroppgave fra 2015, undersøkte Johnsen (2015) dette fenomenet nærmere. Basert på dybdeintervjuer med 14 somaliske jenter rekruttert via ungdomssentre i bydel Gamle Oslo (T. T. Johnsen, 2015, s. 27-28), rapporterer hun at hennes informanter opplever en form for "kollektiv overvåkning" i byrommet på Grønland (T. T. Johnsen, 2015, s. 42). De unge kvinnene sier at det er først og fremst eldre menn som

ser seg berettiget til å overordne seg og tilrettevise unge kvinner og jenter og deres handlinger i det offentlige. Det kan være både kjente og ukjente som påtar seg ansvaret for at de skal holde seg innenfor visse foreskrevne normer, og følgelig sikre at jentene overholder en ønskelig form for femininitet. Ifølge jentene jeg har snakket med kunne de risikere å bli gjenstand for en rekke sanksjoner og kontrollmekanismer hvis de ikke oppførte seg på måter som, av omgivelsen, ble ansett som "passende" for unge somaliske kvinner. Kontrollen utøves dels direkte ved at kvinnene får kommentarer på gaten og bortvises fra byrommet, og mer indirekte gjennom rykter og sladder. [Noen områder i byen er "trygge", mens andre er "utrygge" som] igjen påvirke[r] jentenes forhold til, bruk og tilgang til [de ulike byrommene] (T. T. Johnsen, 2015, s. 43).

Selv om de altså forteller om en begrenset bybruk – der noen deler av hovedstaden er mindre inviterende grunnet eldre menns overvåkning – føler de likevel at Oslo tilbyr mer frihet sammenlignet med andre steder de har bodd i Norge. En av Johnsens informanter forklarte at hun tidligere hadde bodd på i en mindre og dermed mer oversiktlig by. Der måtte de somaliske jentene rett og slett oppholde seg inne da det ikke var noen uteområder de kunne være uten å bli sett og dermed gjenstand for ryktespredning. Oslos geografi – det at byen var så stor og sentrum så tett, gjorde det enklere for jentene å finne frirom eller nisjer de kunne bevege seg i uten å bli sett av andre somaliere. I en artikkel på forskning.no, rapporteres det at et sentralt funn i ny doktoravhandlingen er at ikke bare føler pakistanske kvinner seg diskriminert i det offentlige rom i Oslo, de føler også at de blir forsøkt kontrollert av et "pakistansk miljø" i hovedstaden (Kulberg, 2016).

Begge fenomenene begrenser kvinnens liv og atferd i det offentlige rom. Det er med andre ord ikke bare yngre jenter, men også eldre kvinner med minoritetsbakgrunn som forteller at de blir overvåket og deres atferd forsøkt regulert når de beveger seg utenfor privatsfæren. I hvilken grad disse jentene og kvinnene da kan sies å ha rett til byen - er høyst usikkert. Formelt har de lik tilgang som andre byborgere, men reelt sett møter de kulturelle eller sosiale hindringer. Her kan det være relevant å vise til Abu-Lughods (2013) forskning på islamske byer, der hun hevder at for å forstå byplanlegging, arkitektur og det sosiale livet i disse byene, så må en også se hen til islamske praksiser og ideer om kjønnssegregasjon og kontroll av kvinner i det offentlige rom (se også Moen, 2009; Østberg, 2003 om norskpakistanere og kjønnssegregasjon i hjemmet).

Skal en forstå byromsbruk eller jobbe med tiltak som stimulerer til økt bruk av byrommene, må en altså ha kunnskap om hvordan ulike grupper bruker eller blir forhindret fra å bruke byens offentlige

arenaer. I en analyse av minoritetsungdommer på Furuset, en drabantby nordøst i Oslo, viser Rosten (2015) til at det kommunale byråkratiet eller hjelpeapparatet visste at guttene kunne være en utfordring for jentenes byromsbruk. Bydelens ansatte hadde observert at guttene var ute, men det var jentene i langt mindre grad. Problemet var ikke at guttene brukte uterommene, men at de brukte dem feil ("pøbelstreker") særlig på kveldstid og dermed "skremte" jentene inn. I tillegg ble jentene utsatt for sosial kontroll av foreldregenerasjonen. Det offentlige grep da inn for å temme guttene gjennom å få dem inn på Alnaskolen (lederopplæring for ungdommer i Groruddalen), der de ville lære "passende" atferd, før de så kunne sendes ut igjen uten å legge hindringer i veien for jentenes lokale uteliv. Det ble blant annet påpekt at det ikke er noen voksne, á la "nabokjærringer", som kontrollerer problematisk atferd i det offentlige rom på Furuset. Derfor måtte det offentlige apparatet selv gripe inn som sosiale kontrollører og oppdragere. På Tøyen har man tatt til seg denne lærdommen og "kopiert" Alnaskolemodellen gjennom opprettelsen av Tøyenakademiet, som nylig har rekruttert sitt andre kull denne høsten. Her skal ungdommene selv bli "nabokjærringer" som bryr seg og er gode rollemodeller.

Studier viser at det ofte er de mer "kontrollerte" byrommene eller arenaene som kjøpesentre representerer, som i praksis tilbyr mer "sårbare" grupper som for eksempel minoritetsjenter mulighet for et godt, trygt og aktivt byliv, noe også våre feltarbeid på Tøyen antyder (se Andersen, 2013, 2014; Brattbakk m.fl., 2015). Selv om privatkontrollerte byrom kan sies å utgjøre en utfordring for idealet om det demokratiske byrommet (Banerjee & Loukaitou-Sideris, 2013; Smith & Low, 2006; se og Bjerkeset & Aspen, 2015), så er det interessant at det fra Oslo rapporteres at det som ergrer mange av borgerne nettopp er det som kan sies å være et fravær av regulering og kontroll, nemlig søppel, kriminalitet og tigging (Gehl Architects, 2014a, s. 20-21, 50, 100-101).

Det er nettopp den blandingen av trygt og utrygt som kjennetegner ungdommenes beskrivelse av sitt nærmiljø – og det kan være både spennende og skummelt på samme tid. Men hvor er de stedene som ene og alene gir gode følelser?

”Tror det er den beste følelsen på Tøyen, å være her og spille fotball.

Reddet av fotballbanen: Aktivitet som alternativ

Vi går opp mot fotballbanen, en soldag i begynnelsen av juli. 18 år gamle Tahar har vist oss rundt på Tøyen, men det er først nå han blir skikkelig ivrig.

Så det her er Caltexløkka?

Tahar: Yes.

Kalte dere den det eller kalte dere den..?

Tahar: Løkka. Veldig fristet til å spille as.

Hvis du skal beskrive det du ser nå, eller det du legger merke til når du ser..

Tahar: Glede.

Så det er en god følelse?

Tahar: Mm. Tror det er den beste følelsen på Tøyen er å være her og spille fotball.

Den store fotballbanen i sørenden av Tøyenparken, med Finnmarksgata som skille til Munch-museet, er et sted det alltid er folk. Det vil si, det er aktivitet fra morgen til kveld, men det er i all hovedsak gutter som bruker banen. Det er ofte organiserte kamper eller trening (tall) på banen, men omtrent uten unntak forteller Tøyen-gutter fra tiårsalderen og opp til tjuåra at denne plassen betyr noe spesielt for dem, og at de er her ofte.

Når man tenker på grøntareal i forbindelse med Tøyen, er det Tøyenparken som dukker opp. Yttergrensen ved Tøyen går for de lokale ungdommene på oversiden av Caltexløkka, selv om dette området teknisk sett er en del av Grünerløkka bydel. Det er Bymiljøetaten som har ansvar for Caltexløkka, og området er definert som et "stilleområde", selv om det er omkranset av den trafikkerte Ensjøveien og krysset Finnmarksgata/Kjølbeggata. Flere forklarer at det er her de går tur eller drar for å slappe av. Utsikten over Oslo trekkes fram som noe som gir en god følelse og lyst til å komme tilbake. I intervjuer med unge gutter på Tøyen blir "løkka" altså utelukkende omtalt som et positivt sted, og som et sted der uorganisert aktivitet smelter over i organisert aktivitet og vise versa (ikke enten/eller). I noen år, som 10-12-åringer, spiller de med venner i fritida, før de begynner på et fotballag og spiller organisert, før de kanskje igjen spiller med venner som unge voksne, da bare i mindre omfang/intensitet. Det samme mønsteret ser vi på fotballbanen ved Vahl skole, som ligger på Rudolf Nilssens plass. Her er det spesielt ungdom eller unge voksne som har vokst opp på Grønland og/eller gått på Vahl skole, som har et nært forhold til banen. Under walkalongs husker de også godt hvilket år banen ble oppgradert og fikk kunstgress, med andre ord hvor gamle de var da det skjedde.

Vi fortsetter turen selv om Tahar har mest lyst til å hoppe av for å spille fotball, vi går gjennom alleen, opp til oversiden av løkka – der byen bretter seg ut og selv spillerne blir små. Her er det lett å puste. Når vi tidligere har snakket med barn og unge om hvilke steder de har det godt, er Caltexløkka en gjenganger: Dette er et sted spesielt de unge guttene har i hjertet sitt. Det er slik et sted for relativt kjønnnet aktivitet, og som en av de unge kvinnene vi gikk walkalong med sa; "jeg har aldri turt å gå dit for å spille fotball, for jeg har vært usikker på om det er for meg" – implisitt at hun har observert aktiviteten der som organisert og som dominert av gutter, og derfor blitt usikker på om hun bare kan "bli med". Det handler altså ikke om at fotball i seg selv er regnet som en "gutteaktivitet". Her er det en kombinasjon av sted, organisert aktivitet og kjønn som utestenger en som spontant har lyst til å

spille. Dette stedet har dermed både en inkluderende og ekskluderende funksjon, avhengig av hvem man spør.

Sportsklubben Sterling er "stedet" mange jenter på Tøyen oppgir som viktig, når vi spør hvor de har det godt. Sterling har et jentelag i fotball, holder til ved Vahl skole, og har hatt Hangaren som flerbrukshall før den ble revet for å gi plass til et nytt kontorbygg med en flerbrukshall som åpner i 2017. Det kan dermed virke som at fotballspillende jenter er (blitt) utdefinert som aktører på Caltexløkka, selv om de driver med den samme aktiviteten som guttene i nabolaget. Guttene har heller gått inn i konfrontasjon med andre spillere, på banen som de oppfatter som "sin" (jmfør territorium-diskusjonen over).

Av de fire opprinnelige forslagene til nytt badeanlegg i Tøyenparken, som del av områdeløftets tiltak, innebærer to av dem at fotballbanen på Caltexløkka må flyttes nordover i parken, nærmere Carl Berner og Grünerløkka der Tøyenbadet ligger i dag. Aktivister på Tøyen har det siste året kjempet for å få flerbrukshall i stedet for badeanlegg, med argumenter om at Tøyen-beboere trenger et fullgodt aktivitetstilbud sommer som vinterstid. Målet må være at denne kan brukes til både organisert og uorganisert aktivitet. Dersom den bare er tiltenkt organisert aktivitet, kan denne også bli en ekskluderende faktor for mange av de unge i nærområdet.

Borggata friområde i juni 2016, veggmaleriet av Peer Lorentz Dahl fra 1993 er i ferd med å bli pusset opp.

Borggata friområde en natt i september 2016, med ny uteromsbelysning.

Et annet sted ungdom og unge voksne spiller fotball er Borggata friområde, mellom Borggata og Smedgata. Området ble nylig oppgradert av bydelen etter anbefaling fra Parkløft-analysen (2015), og fikk kunstgress, reparert målnett og ballvegg (stram netting for ballretur), samt restaurert og lysatt gavlvegg-maleriet på vestenden av parken. Den gamle basketball-kurven henger rufsete igjen, som det eneste tegnet på at denne plassen var nedslitt bare for et par måneder siden (se Brattbakk mfl. 2015). Under Øya-festivalen i midten av august 2016, som i tre uker av sommerferien okkuperer Caltexløkka (brukt som VIP-område, ifølge festivalledelsen⁴), møtte vi på unge voksne (menn) som dro til Borggata friområde i stedet, for å få trent. Tøyen sportsklubb bruker også banen til sine treninger, og kaller den "TSK-løkka".

⁴ <http://www.dagsavisen.no/oslo/oya-er-blitt-storre-1.764229>, hentet 23.8.16.

De grønne flaggene viser hvor ungdom på Tøyen selv har registrert at de driver med organisert aktivitet, de oransje viser uorganisert aktivitet. Markeringer av begge farger er hyppigst på Caltexløkka, Rudolf Nilssens plass, Tøyenbadet og i området rundt Tøyen skole. Det vil si at det er potensial for konflikt på disse stedene, men dersom det er nok uterom til å drive aktivitet behøver det ikke være noe problem at disse ulike former for aktivitet overlapper som her.

Viktigheten av kvalitet på banen, det vil si kunstgress i god stand og lyssetting på kvelden, øker spilletiden, ifølge ungdommene, som ønsker seg kunstgress flere steder på Tøyen. Samtidig ser vi at ungdom og unge voksne bruker banen uten å nødvendigvis ha fotballutstyr, som kunstgress-sko eller beskyttere. Fotball blir spilt i olabukser, sandaler, barbeint og flip-floper. Det er også noe en av våre walkalongs fikk fram, hvordan Caltexløkka var et sted for absolutt alle (gutter), uansett om de hadde råd til utstyr eller ikke.

Ahmed: Så Tøyen er egentlig delt, mye bra og mye dårlig.

Har begge deler?

Ahmed: Ja. Det som er dårlig er kriminaliteten og at mange av de yngre blir lurt i feller. Tror ikke de yngre blir skjermet godt nok, mot slike feller.

Hva tenker du at man burde gjøre da for å skjerme dem?

Ahmed: Flere idrettstilbud kanskje, jeg vet ikke, men i hvert fall fra min side så var det det som hjalp meg og de andre kompisene mine. Men idrettstilbudet er i hvert fall veldig bra å få til.

Hvorfor er det...?

Ahmed: For hvis noen begynner med idrett, så kommer de mest sannsynlig til å satse og de kommer til å like sporten, passe på sin helse, de kommer til å være veldig forsiktige, de har noe å gjøre i fritiden, i stedet for å henge ute og gå på fester og drikke og begynne derfra, så holder de på med dette. Litt og litt. Men jeg vet med hundre prosent sikkerhet at det er sånn det har startet. Mange av kompisene mine som har begynt med det, starter med fester, så har det bare gått opp derfra.

Kerar: For når du er på en fest så...

Ahmed: De får lyst til å ha det gøy.

Det er flere som forteller om fotballbanen som en alternativ mestringsarena til skolen, der det at de ikke fikk til å lese, lære teori eller pugge, ble mindre avgjørende fordi de kunne spille fotball. Det er også flere av ungdommene som snakker om det som et alternativ til å være på ungdomsklubb, der "gjengene" henger, eller som redningen fra en kriminell løpebane. I samtaler om hva som er viktig for ungdom på Tøyen spesielt, trekker de selv frem det å være involvert i idrett. Aktivitet kan altså være et alternativ til kriminalitet, i et område hvor spesielt unge gutter blir rekruttert som kurerer for narkotikasalg.

Grøntområder, nabolaget og nærområdet

Ulike studier viser at på fritiden er uteområdet i nærområdet en av de viktigste arenaene for fysisk aktivitet. Uteområdene må derfor være attraktive for dem som bor i området, og det er viktig at det er trygt (jf. Hemsett, 2016). Grøntområder har vært regnet som viktige faktorer for helse i mange år. Generelt vet vi at det å være ute fører til økt aktivitetsnivå (Sallis m.fl. 2000, Ferreira m.fl. 2007), og i tillegg kan en oppnå flere psykologiske og mentale helsefordeler når aktivitet blir utøvd utendørs (Gladwell m.fl. 2013). Folk er generelt mer aktive dersom parker, grønntområder og områder for rekreasjon og mosjon ligger i nærhet av hjemmet eller arbeidsplassen. Fra en kartleggingsundersøkelse i den voksne delen av befolkningen viste resultatene at deltakerne som bor 1-10 min fra et friområde/park/turvei har et gjennomsnittlig høyere aktivitetsnivå enn de som bor lengre fra (Hansen m.fl. 2015). Disse funnene blir også støttet i en svensk undersøkelse, der man fant at dersom en park eller grønntområde lå lenger enn 10 minutter unna boligen så falt mer enn 50 prosent av brukerne fra (Helsedirektoratet 2014). Det er derfor viktig med god tilgang til grønntområder og andre rekreasjonsområder. For høy tetthet av boliger kan påvirke arealer for uteliv, lek og fysisk aktivitet.

"Uorganisert" bruk av byrommet

Det blir ofte laget et hardt skille mellom deltagelse i enten uorganiserte eller organiserte aktiviteter, når man skal beskrive fysisk aktivitet blant ungdom. Langt fra all aktivitet som ikke er i regi av et idrettslag eller lignende, er derimot "uorganisert" i vid forstand. Tvert i mot, når guttene samles i et av Tøyens uterom for å spille fotball eller cricket, så er dette organisert av en eller flere av guttene selv. De danner en gruppe med et felles mål eller over en felles aktivitet i en bestemt lokalitet. Ofte kan slike grupper ha en uformell leder som leder aktiviteten, deler inn lag med mer. Likevel, i en mer streng forstand, så kan man si at når ungdom samlet seg for å skate på rådhustrappene i Oslo sentrum, så er de "uorganiserte" ved at de ikke er en del av et idrettslag med trenere eller lignende. Både Vestvik (2004) og Christophersen (2005) viser hvordan aktiviteten og valg av lokalitet var i konflikt med eiendomsforvalternes ønsker om korrekt eller passende atferd for dette "representative" byrommet. Skaterne ble derfor forsøkt nektet å utføre sine fritidsaktiviteter, aktiviteter som ut i fra et folkehelseperspektiv kanskje var positive, men som fra et eierperspektiv var

negative. Skaterne var med andre ord ikke bare "besøkende" i dette uterommet, men "fremmede" som ikke hørte hjemme (jf. Kilian, 1989, s. 129).

I en artikkel i *Arkitektur N* hevder forfatteren "at dagens ungdom ofte velger aktiviteter som er mye løsere organisert [enn tradisjonelle idrettslag], at de gjerne holder seg utenfor de etablerte arenaene og at de er mer mestringsorienterte enn konkurranseorienterte" (Reinfjord, 2013, s. 66). Det er vanskelig å tallfeste all uorganisert aktivitet og om denne trenden som forfatteren viser til eventuelt vil vedvare. Hva studier som Vestviks (2004) og Reinfjords eksempler (parkour, frisbeegolf, streetskating med mer) uansett understreker, er viktigheten av å legge til rette både for organisert og uorganisert aktivitet. Det er dessuten grunn til å vektlegge at man vanskelig kan vite hva neste populære og uorganiserte aktivitet vil være, noe som gjør det viktig å utforme byens rom på en slik måte at de er "mulighetsrom": her kan mange ulike grupper trives og en rekke aktiviteter utføres. Det å "låse" rommet med for eksempel en "streng" eller for målrettet design (at rommene er "programmerte"), kan således vise seg å bli en barriere heller enn en invitasjon. Dette kan illustreres med å vise til en annen artikkel i *Arkitektur N* hvor parkour også blir trukket frem:

Når guttene bruker uterommet til egenorganiserte aktiviteter som ballspill, skating og parkour, blir jentene heller ofte sittende på sidelinja og prate med hverandre. Uterommets manglende tilbud til jenter har ført til at jentene ikke deltar, men det er ikke fordi de er inaktive eller uinteresserte (Rishaug, 2015, s. 16).

I tillegg til å planlegge for fremtidens fritidsaktiviteter, må de som designer byrommene også tenke på at rommene skal være for jenter og gutter, barn og eldre – for å nevne noen grupper. Igjen, ved å tenke helhetlig og skape en fleksibel, variert og inkluderende sosioromlig infrastruktur, minimerer en muligheten for at bestemte grupper blir ekskludert eller potensielle aktiviteter umuliggjort. Samtidig er det viktig å ikke gi guttene "skylda" for at de er mange på et sted, og dermed kan virke dominerende på andre. Nøkkelen til flerbruk ligger i variasjon og mange nok uterom i et område, slik at en gruppe ikke (ufrivillig) tar over stedet. Både ungdommer og unge forteller nemlig at de liker å tilbringe tid på samme sted som andre generasjoner av brukere, så lenge de kan ha hver sin sone. Vi skal til Tøyen skolegård.

”Alle kjente alle og alle var sammen.

Cricket i skolegården: Aktivitet som fellesskap

Vi står ved skuret, Ahmed og kameraten Kerar forteller om alt de har spilt her, hvordan det var her før og om den gangen en lærer skøyt ballen over taket på skolen. Kerar er 25 år og trener barna i nabolaget i cricket her, en gang i uka. Når de var yngre var det mest fotball det gikk i, de forteller at de pleide å skyte ballen over blokka. Alle fikk det til. De veldig små klarte det.

Kerar: De små utfordret deg. Småbarna utfordret deg; 'klarer du over taket?'

Ahmed: Jeg husker barna klarte det, det var mange barn som klarte det også. Det var ikke så vanskelig med en ball. Helt sykt at et barn kan klare det. Jeg kan love deg om du gir ballen til en av barna som spiller fotball her inne, klarer de det.

Etter skoletid kan skolegården midt på Tøyen karakteriseres som et samlingssted for alle generasjoner Tøyen-beboere. Tøyenravnene legger typisk inn gjentatte besøk i skolegården, fordi mange barn i 10-12-årsalderen også tilbringer sene kvelder her, i ballbingen eller på huskestativet. Litt eldre jenter i ungdomsskolealder sitter på benken utenfor bingen eller i den store huska og prater. Gutter i samme alder spiller ofte i bingen. Skolegården er dekket med asfalt, med unntak av området under lekestativet for de minste, i hjørnet mot krysset Sørligata/Hagegata. Området er inngjerdet, med et stakittgjerde der bygningsmassen ikke fungerer som naturlig vegg mot gatene rundt. Vi fortsetter å snakke om hvordan de brukte skolegården.

Så fotball, cricket, andre ting? Spilte dere basket?

Kerar: Ja, alle linjer her (ble brukt). Vi brukte å leke stikkball og jeg husker ikke, det er mange leker vi lekte på den tida.

Slåball?

Kerar: Ja, slåball.

Kanonball?

Kerar: Det var sånn konge og dronning. For linjene var så perfekte for den slags lek.

De peker på de malte, hvite linjene på asfalten. AKS og Tøyen Sportsklubb bruker uteområdet til sine aktiviteter, som capoeira, dans eller sang. Trappetrinnene midt på plassen fungerer som en slags scene, og gir den nedsunkne plassen en naturlig avgrensing mot omgivelsene rundt. Ungdommene vi snakker med karakteriserer det som et rom der mange generasjoner kan være sammen, uten at de føler seg overvåket. Noe av dette skyldes den "innelukkede" opplevelsen, samtidig som den asfalterte flaten er stor nok til å drive med en variasjon av ballsport.

I skolegården er det mulighet for å sitte både i trappene, på benker og på huskene. Fram til vinteren 2016 var det også plassert bord med benker under taket på skuret til høyre for inngangen, og her satt det gjennom kvelden ofte unge menn i 15-20-årsalderen og pratet. Som Tøyenravn gikk vi innom og slo av en prat, med de alltid påfølgende "bra at dere gjør dette for Tøyen!". Vi står ved skuret, og fortsetter praten om skolegården som samlested, og om taket på skuret har hatt noen egentlig funksjon.

Kerar: Nei, ikke spesielt. Men det må jo sies at alle brukte dem, det var jo ungdommer her som satt på benker og det var blanding ... Alle familiene holdt seg på den sida.

Å ja, der oppe? (peker på forhøyningen)

Kerar: Ja.

Men var det sånn at det var en hang out.

Kerar: Ja, alle brukte det.

Han forteller at når de var der alle sammen, voksne, unge og barn, var ikke det noe problem for noen av gruppene, heller ikke de som var ungdommer. Han husker at de synes det var gøy at alle var sammen, og at det fungerte godt når de hadde hver sine soner. "Alle kjente alle og alle var sammen", som han sier.

Skolegården er lagd for samhandling, men ikke nødvendigvis rettet mot ungdommer. Dette er en barneskole for 1-7. trinn, slik at de eldste elevene her er 12 år. De fleste av disse fortsetter på Jordal ungdomsskole, som ligger et godt stykke unna Tøyen. Kerar er en av de unge voksne som Tøyen Sportsklubb (TSK) har engasjert som rollemodeller for de mindre barna, gjennom deltagelse i Tøyenakademiet. Det skapes en særegen form for trygghet å ha "sine egne" som voksenkontakt i uterom der foreldre ikke nødvendigvis er tilstede.

TSK ble opprettet blant annet med det formål å gi lokale barn som vokser opp i fattigdom og med liten grad av positiv voksenkontakt, en mulighet til å få dette større deler av døgnet enn den tiden de tilbringer på skolen og AKS (Brattbakk m.fl. 2015). Det handler også om å bygge broer og nettverk på tvers av befolkningsgrupper og aldre (såkalt "brobyggende" eller "overskridende" sosial kapital, Putnam, 2000), her er det somaliske og pakistanske miljøet aktive sammen med de majoritetsnorske beboerne (jf. Ødegårds (2010) studie av sosial kapital og foreningslivet på Veitvet i Oslo). I dag har de 437 medlemmer i alderen 13-25 år (av 1000 totalt), de fleste av dem ble med da TSK arrangerte *Ø på Snø* under X-Games på Tøyen vinteren 2016.

Frigo-boden på Rudolf Nilssens plass har noe av den samme brobygger-funksjonen, der voksne frivillige sitter i "bua" og låner ut sportsutstyr, samtidig som de kan være den voksenkontakten barna som leker her trenger. Her er det viktig å ha i mente at rollemodeller kan både være positive og negative. Ved å legge til rette for møteplasser kan ungdom både lære å gjøre negative ting (som å røyke eller selg dop), eller gode ting (som å trene eller være sosiale med venner). Stedsanalysen gjort på Tøyen i 2015 viste at det er ulike møteplasser som eksisterer i området, men at de færreste er tilrettelagt for ungdom. Ungdommene savner et sted å henge, og mange uttrykker behov for mer voksenkontakt og rollemodeller. Det er flere religiøse trossamfunn i bydelen som også er opptatt av sekulære aktiviteter, frivillighet og idrett, og mange ungdommer benytter seg av tilbudene her.

De lokale aktivistene, spesielt nyopprettede Tøyen Sportsklubb, jobber for å få en flerbrukshall på Tøyen, med en tanke om idrett som utjevner av fattigdommens konsekvenser. Aktivitetshuset i Kolstadgata 1 (på folkemunne kalt K1) har vært et åsted for både konflikt og kreativitet, men vil når det åpner etter oppussing rundt årsskiftet 2016/2017, også få et dedikert ungdomslokale i kjelleren.

Den grønne markeringen viser steder ungdom på Tøyen har markert at de liker, stjernene er favorittstedene deres. Botanisk hage, Enerhaugen, Tøyenparken og området rundt Kolstadgata, Tøyen skole og Tøyen torg er alle godt representert.

Sentrale plasser, variasjon og samhold

Barn og unge oppholder seg på barnehagen og i skolen i store deler av sin oppvekst, og uteområdene på skolen er derfor betydningsfulle for unges fysiske aktivitet. Skolens og barnehagens uteareal er også en særdeles viktig arena for å få sol, oppleve natur og grønt. Det er naturlig at utearealenes utforming skal gi rom for utøvelse av allsidig fysisk aktivitet, gi trygghet og være trivselskappende. Størrelse og innhold i skolegården kan påvirke hvor stimulerende denne arenaen er. For eksempel har det vist seg at utearealer som har naturområder eller naturlige områder motiverer til økt fysisk aktivitet (Helsedirektoratet 2003, Fjortoft 2000), mens mer tradisjonelt tilrettelagte skolegårder ikke motiverer i like stor grad.

En nylig publisert studie fra Norge viste imidlertid at hverken størrelse på skolegården, eller tilgang på utstyr var assosiert med fysisk aktivitetsnivå blant 15-åringere (Dalene m.fl. 2016). Det er imidlertid viktig å understreke at gjennomsnittets uteareal per elev var høyt, høyere enn hva som vanligvis rapporteres fra skoler i andre land. Når skolene med lavest areal per elev ble analysert (4-40m²), var det en positiv assosiasjon mellom fysisk aktivitet og tid brukt på aktivitet av minimum moderat intensitet blant 9-åringere, men ikke blant 15-åringere. Heller ikke her er funnene entydige. En annen norsk studie rapporterte at tilgang til utstyr i skolegården var assosiert med høyere aktivitetsnivå blant 13-15 åringer på ungdomsskolen (Haug m.fl. 2010).

I tillegg til nærhet til områder der det er mulig å være aktiv, så er også variasjon i aktivitetsmuligheter av betydning. I to nabolag i Fredrikstad ble barnetråkk-metodikken benyttet for å undersøke hvordan ungdom bruker utemiljøet sitt, inkludert hva som hemmer og fremmer aktivitet. Resultatene fra studien viste at variasjon i landskap og tilbud påvirket aktivitetsmønsteret. I det best planlagte området, der tilbudet var mest variert (eksempelvis møte venner, spille fotball og andre ballaktiviteter og shopping) oppga også elevene at de var med på flest aktiviteter (Aradi m.fl. 2016).

I en studie av ulike middelklasse-boligområder i Trondheim, så finner Henriksen og Tjora (2014, s. 2116-2117) at lekeplasser stort sett blir brukt som de er tenkt, mens andre plasser og fasiliteter ofte blir mindre brukt eller brukt til andre ting enn det som var tiltenkt. Selv om et nabolag hadde en "møteplass" mellom boligene, ble den lite brukt da en park ikke langt unna hadde bedre solforhold, noe som gjorde at mange foretrakk parken som værested. Noen av informantene fortalte videre at de hadde funnet ut at taket på et garasjeanlegg var et fint sted å slikke sol. Dette viser hvordan god og "målrettet" design eller arkitektur ikke nødvendigvis er det som skal til for at folk skal ta uterommene i bruk.

Her kan det skytes inn at slike funn – som også er gjort i andre byer utenfor Norge – utfordrer planleggerens idé om at *veldesignede* møteplasser vil skape kontakt mellom ulike grupper: "I praksis blir sjeldent planlagte uterom brukt slik [planleggeren eller arkitekten] hadde tenkt" (Matejskova & Leitner, 2011, s. 720, vår oversettelse). Videre viser Henriksen og Tjora – som våre egne studier fra USA (Andersen, 2001b) og Oslo (Andersen, 2014) – at bymennesker er mobile og at det ofte ikke er nabolaget som er vår viktigste sosiale arena (Henriksen & Tjora, 2014, s. 2118-2119). Implikasjonene her er at forsøk på å stimulere til økt byromsbruk blant ungdom og unge voksne på for eksempel Tøyen, kan mislykkes om tiltakene er områdebaserte (satt til Tøyen) dersom målgruppen helst drar ut av området for å møte venner.

Hannerz (1980:105) hevder at de fleste sosiale relasjonene i en by faller inn under det han omtaler som "traffic relationships", det vil si relasjoner mellom mennesker som ikke kjenner hverandre og relasjoner som innebærer ingen eller minimalt med samhandling. Ja, slike "ferdselsrelasjoner" er nær "ikke-relasjoner" (Hannerz, 1980:201). Et eksempel kan være en folkemengde som stimler sammen for å se på en gateartist, et annet er mennesker som står i samme kø for å kjøpe kaffe på vei til jobb, et tredje er den manglende samhandlingen man kan observere på t-banen gjennom Oslo sentrum. I motsetning til et "urbant ideal" (jf. Walks', 2013 diskusjon av Lefebvre) om byen som et sted for *tilfeldige møter* ("encounters"), er det dokumentert gjennom systematiske observasjoner på offentlig torg, fortau, parker, kollektivtransport, cafeer med mer i Oslo (Andersen, 2014, s. 220), at det som karakteriserer det sosiale livet her bedre kan kategoriseres som "ikke-hendelser" (Pütz, 2012) eller altså "ferdselsrelasjoner" (Hannerz, 1980, s. 104-106). Sann sett er Simmels (1971) klassiske tekst fra 1903, der han hevder at det som kjennetegnet byborgerne var en likegyldig innstilling som var en nødvendighet blant annet på grunn av de mange mennesker en daglig påtreffer i byen, kanskje mer treffende enn Lefebvres (1991, s. 312-313) ideal om byens torg som møteplasser. Dette er likevel langt fra det hele og fulle bildet.

Hvis vi tar utgangspunkt i nabolag og folkene som bor der, og så undersøker hvor eller på hvilke arenaer beboerne har etablert mer varige sosiale relasjoner, er det kanskje ikke de klassiske torgene relasjonene blir generert eller er forankret. Det kan synes som om det særlig er gjennom eller på visse organiserte arrangementer eller institusjonsarenaer som crickettreninger i skolegården på Tøyen, på Biblio (barne- og ungdomsbiblioteket) over veien for skolen, i friminuttet i skolegården (også dokumentert gjennom feltarbeid på en vestkantskole), på Røde Kors sitt ressurscenter i bydel Gamle Oslo og på andre møteplasser, at sosiale relasjoner med en viss varighet skapes. Torgene, fortauene, byparkene og nærbutikkene er kanskje mer steder der relasjonene vedlikeholdes ved at man hilser på bekjente, slår av en prat og avtaler et besøk eller tar en kaffe på nabolagets café. Noen ganger dannes nye relasjoner i det offentlige rom, men oftere er dette samhandlingsarenaer for folk

som allerede er (be)kjente (jf. forskningen referert til over, samt Andersen, 2013; Askins & Pain, 2011; Hannerz, 1980, s. 105; Kivijärvi, 2014; Peters, 2010).

For barn og unge, synes dog det offentlige rom å være en arena der bånd skapes. På walkalongs med unge voksne på Tøyen, forklarte informantene at de nå var blitt såpass gamle at de ikke hang (og sosialiserte) så mye i byrommet. De var ikke nødvendigvis mindre interesserte i å "henge ute" eller spille fotball eller cricket på den lokale plassen, de hadde heller ikke tid da det nå var utdanning, jobb(jakt) og andre ting som fylte tiden deres. De forteller også at steder å være for seg selv, eller med kjæresten, etter hvert ble viktigere enn lek – men ikke alltid så lette å finne i et sentrumsnært byrom som Tøyen, til tross for store grøntarealer i nærområdet.

”Vi prøvde (å leke her), men etter den dagen kom vi aldri tilbake.

Å bli jaget av rasist med hund: Aktivitet som konflikt

Vi går inn fra Smedgata, inn i portrommet og den åpne gressplenen ved borettslaget. Rana stopper opp, og ser på Kerar. "Akkurat her ble jeg jaget av en mann, med en dobermann, du husker det?" kameraten nikker.

Rana: Lillebroren min hang på gjerdet bak der, det var fire meter ned.

Kerar: Det var to-tre personer som ble skadet, av barna. Han mannen var helt seriøs.

Rana: Han ville ikke at noen skulle være der.

Hvor gammel var du da?

Rana: Jeg var ca. ti år. Tror jeg.

Så her pleide dere å leke?

Rana: Ja, vi prøvde, men etter den dagen kom vi aldri tilbake igjen.

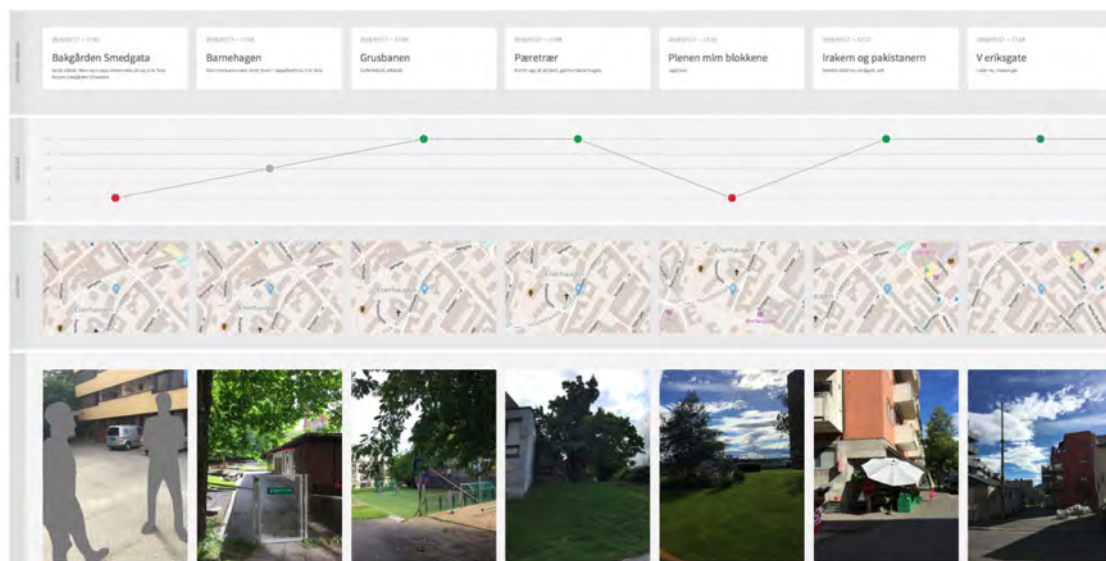
Hva kalte dere det stedet her da?

(...)

Rana: Helt ærlig, så pleide vi å kalle han mannen for rasist, så vet ikke jeg... 'bakgården til han rasisten'. Det var ikke hans bakgård, men ja.

Enerhaugen er en del av Tøyen som skiller seg sterkt ut demografisk. I de fire høyblokkene som troner på haugen, med utsikt over hele Oslo, har flertallet av beboerne majoritetsnorsk bakgrunn. Vi vet fra Stedsanalyse Tøyen (Brattbakk m.fl. 2015) at denne gruppen i all hovedsak er høyt utdannet, med jobb og relativt god økonomi. To lavblokker tilhører også borettslaget, som er OBOS-drevet. Leilighetene er 2-, 3- og 4-roms, og prisene har tradisjonelt ligget høyt i forhold til resten av området.

Uteområdene til borettslaget er velholdt, store og uten inngjerding. Det er heller ingen skilting som sier at dette er privat grunn. En vaktmester og et par aktive beboere sørger for å plante og holde orden. Lyden bærer svært godt oppover de høye blokkene, og beboere som sitter på sine balkonger i

Fra walkalong med Rana (18) og Kerar (25) på Enerhaugen.

de øverste etasjene kan høre samtaler som foregår på bakkeplan. Borettslaget har ca. 1300 kvm til disposisjon, men sett i forhold til antallet beboere blir uteområdene relativt lite brukt - av beboerne selv, vel og merke. Vi avslutter denne walkalongen ved Borggata friområde, og snakker igjen om området rundt blokkene på Enerhaugen.

Rana: Dette er et område på Tøyen som vi aldri har fått bruke. Fantastisk fint område.

Hva tenker du 'at dere aldri har fått bruke det'?

Rana: Utsikt og alt sånn. Fordi man blir jaget ut. (...) Veldig fint, det er et stort område å leke på. En liten bakgård som den her, jeg tror det er for de som bor der.

Ja, du tenker mellom de to blokkene?

Rana: Ja. Mellom de to høye blokkene. Veldig fint der, men man fikk ikke lov til å gå dit.

Ungdommer i området forteller lignende historier som dette, om at de som barn har prøvd å leke her, men blitt jagd bort. De uttrykker forvirring og en følelse av urettferdighet over at det er så fine områder i nabolaget som få bruker, så fin utsikt som ikke andre enn de som bor i blokkene kan nyte. De spilte slåball og amerikansk fotball og beskriver at de prøvde ut alt mulig av aktiviteter.

Da de ble litt eldre brukte de områdene til å få være i fred fra blikket til foreldre, familie eller venner av familien. De betegner det ikke som overvåking at det er rundt hundre leiligheter som har direkte utsyn til det de gjør på bakkeplan, eller at det er overvåkings-kameraer i området, så lenge det ikke er "deres egne" øyne som ser, eller ører som lytter.

Rana: Mange ungdommer pleide å gå med kjærestene sine inn her. Det er her de pleide å oppholde seg. Så de fikk litt stille tid, alenetid.

Ved blokka eller hele området?

Rana: Hele området egentlig. Dette området var spesielt sånn, det var så stille her.

Fordi det var stille?

Rana: Ja, veldig stille, det er ikke så mange som går forbi her.

Hvem er det de er redde for da? Hvem er det de skjuler seg for?

Rana: De er ikke redde for noen... de skjuler seg sikkert for andre folk på deres alder.

Kanskje litt flaut eller noe sånn, vet ikke.

Så det er litt sånn hang-out, klinested?

Rana: Ja, kan si det.

Rett bak den ene lavblokka ligger en barnehage. Et gjerde med ny og tung lukkemekanisme har ikke lyktes i å holde ungdommer eller unge voksne ute fra barnehagens uteområder etter stengt tid. Mye av konfliktene mellom naboer og ungdommer eller unge voksne som oppholder seg her på kveldene, handler om at stedet blir brukt av forskjellige grupper til alt fra å bare henge med kompis, til vorsing, røyking og å selge dop. På Tøyen er det for mange av de unge mennene ekstra problematisk å gjemme seg bort: "Alle" blir mistenkt for å drive med noe kjipt, spesielt om de har minoritetsbakgrunn. På en av Tøyenravn-rundene vi gjorde en fredagskveld, sto fire gutter med somalisk bakgrunn og balanserte på stokkene som omgir sandkassa, midt i barnehagens område. De hadde hver sin pappkopp, og en flaske, smilte og hilste pent og gikk sin vei (til fontenen på Sørli plass). De var ikke del av gjengen som selger

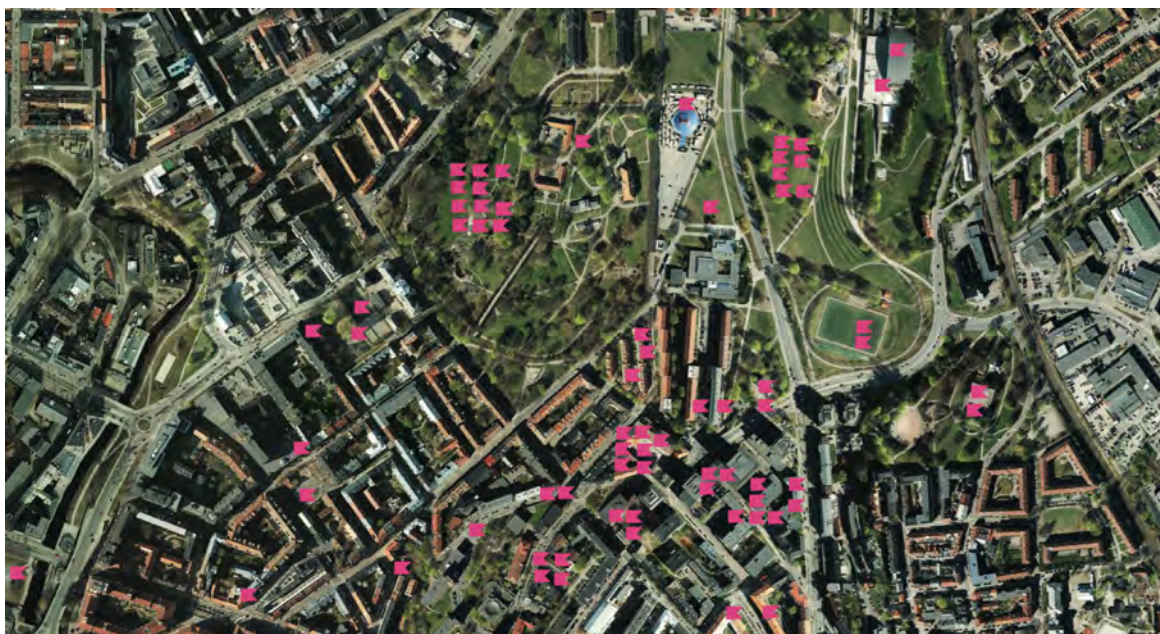
dop, men hadde valgt seg barnehagen som et skjermet sted å drikke før de skulle videre på fest. En av Tøyenravnene kommenterte i etterkant: "Jeg føler meg litt fæl som jager dem bort, jeg husker vi gjorde det selv da vi var unge, drakk og festet ute". Alle nikker.

Vi er midtveis i walkalongen, og står utenfor barnehagen når Rana forteller at nettopp det at det er "tomt" bidro til at de hang der.

Rana: Så det var et sted man kunne være. Det så jo ut som om alle andre steder på Tøyen var fulle.

Hvordan da?

Rana: At det var folk overalt og hvis man ønsket å være gutta for seg selv, så.. eller jentene, på samme måte, for seg selv, så finner man ikke sånne steder.

Disse stedene har ungdom på Tøyen markert at de liker å være alene. Markeringene kjennetegnes av at de er mer spredt utover i området, enn når ungdommene beskriver hvor de er aktive. Botanisk hage er mye brukt til å være alene, det samme er midtpartiet av Tøyenparken.

I 2016 opprettet borettslaget parsellhager på eiendommen mellom barnehagen, Enerhaugen sykehjem og den katolske kirken. Det ble også satt opp parseller rundt lavblokka, noe som har stengt av en av de vanligste "fluktrutene" når politiet kommer. En lyskaster med bevegelsessensor er montert ved overhenget der ungdommene pleier å sitte, uten at det virker som om det får dem fra å være der. Det er det manglende innsynet som er fellesnevneren for aktiviteten her, uavhengig om aktiviteten er lovlydig eller ei. Barnehagens uteområder er, på samme måte som uteområdene til borettslaget, ansett som et fristed av ungdommene i nærområdet. Det er også unge voksne som kommer utenfra Tøyen som bruker stedet, som et stopp på vei mot sentrum. Disse uterommene kan betegnes som uterom man *ikke* ønsker at (de) andre skal bruke, til tross for at de står tomme store deler av

døgnet. For naboene er det sjenerende lyd som er hovedproblemet, for politiet (og ungdommer som føler seg utrygge) er det narkotikaomsetningen og for barnehagens ansatte er det forsøpling og tilgrising.

Private boligområder, råderett og ekskludering

Det at ungdom vil være "i fred" og dermed ute av syne, fant vi også i Kentlands, USA – der dette var vanskelig i et så "gjennomdesignet" nabolag (Andersen, 2001b), samt i Groruddalen. Her i drabantbyene i Oslo var det ungdommer som til tider foretrakk barnehager og skolegårder som hengesteder, og for noen med minoritetsbakgrunn ble særlig Marka brukt om en ville flørte med det motsatte eller samme kjønn (Andersen, 2014). Offentlighetens tilgang til og råderett over byens arenaer og rom varierer. Noen rom eller arenaer er mer eller mindre helt privatiserte, mens andre er mer eller mindre helt "offentlige". Når dette er sagt, er det ikke gitt hva begrepet "offentlig byrom" betyr. Som Kilian (1998) understreker, så er det problematisk å tilskrive et byrom "offentlighet", eller snarere; ved å snakke om et rom som offentlig, foretar man en reifisering (tingliggjøring). I tråd med dette argumentet, kan ikke et byrom bli kategorisert som iboende "privat" eller "offentlig", ei heller er det empirisk treffende å anta at "privat" og "offentlig" er på motsatt ende av et kontinuum (Kilian, 1998, s. 115). Utsagnet "[kjøpesentre] burde reguleres som det offentlig rom" (Valvik, 2015) er et typisk eksempel på begge disse feilslutningene. Det kan være mer presist å følge Kilian (1998, s. 115-116) videre når han insisterer på at "offentlig" og "privat" ikke er egenskaper ved rom, men snarere uttrykk for maktrelasjoner i (by)rom (se også Lukes, 2005; Matejskova & Leitner, 2011, s. 722), og at begge dimensjonene dermed er å finne/er "tilstede" i alle byrom.

Studier av flytting og byromsbruk viser at den omtalte komforten eller trivselen kan trues i møte med mennesker som defineres som forskjellige fra en selv (se også Tersteeg & Pinkster, 2016), selv om også en studie fra Furuset i Oslo har vist at samvær mellom personer tilhørende ulike sosiale kategorier eller etniske grupper kan føre til solidaritet eller i hvert fall gjensidig respekt (Fagerlid, 2016). Basert på foreliggende forskning, så virker det likevel som om det ofte er slik at om man får nye naboer eller møter andre mennesker, så fører (kortvarig) samhandling eller sameksistens mellom ulike grupper ofte til *konflikt* over (bruk) av rommet og "møteplassen" og deretter til ulike former for unnvikelse eller ønsker om dette (Andersen, 2001; Boschman, Kleinhans & van Ham, 2016; Bråmås, 2006; Low, 2000; Matejskova & Leitner, 2011, s. 720; Tersteeg & Pinkster, 2016). Med andre ord, selv om politikere og byråkrater (se f.eks. NOU 2011: 14), samt planleggere (Oslo kommune, 2009) og forskere (se Fagerlid, 2016; Wessel, 2009) argumenterer for fordelene med å skape møteplasser der ulike grupper kan møtes og bli kjent, viser altså forskningen at disse møteplassene ofte blir arenaer for konflikt eller friksjon (f.eks. Andersen, 2014 for Oslo; Low, 2000 for San José, Costa Rica; Low et al., 2005 for byparker i USA; Spierings, van Melik, & van Aalst, 2016 for Rotterdam, Nederland).

Nylig hadde det innflytelsesrike tidsskriftet *Urban Studies* artikkelen "Reclaiming public space" (Bodnar, 2015) på trykk. Her viser forfatteren til at byforskere på 1990-tallet var særdeles pessimistiske med tanke på det offentlige roms framtid. En av disse var Mike Davis (f.eks. Davis, 1992) – hvis arbeider også fikk gjennomslag blant norske forskere (f.eks. Aspen & Pløger, 1997). Davis og andre på den tiden, hevdet at utviklingen gikk mot et offentlig rom der "de andre" (som uteliggere, men også mindre kjøpesterke grupper generelt) i praksis var utestengt. Det var næringslivets interesser som styrte, og den gruppen de ønsket å tiltrekke seg, var konsumenten. Det som da gikk tapt, var byen som demokratisk arena (se også Andersen & Røe, 2016).

Fysisk tilrettelegging er sentralt for at beboere og besøkende skal oppleve steder som gode å være i. Fra Parkløft Tøyen (2015) finner vi at fysiske barrierer som f.eks. gjerder, hekk, osv. hindrer gjennomfart på Tøyen og gjøre det vanskelig å vite om plasser er offentlige eller private. Dette bidrar til en innstengt bakgårdsfølelse og det kan være vanskelig å holde oversikt. I tillegg finner vi at hovedakser på Tøyen mangler tydeliggjøring, visuell logikk og overordnet konsept – dette er nødvendig for veifinning mellom byrommene og å føle seg trygg (Parkløft Tøyen 2015:9). Når en skal analysere bruk av byens mange rom, kan det dermed være hensiktsmessig ikke bare å telle hvem som oppholder seg et sted og kartlegge hva de gjør der – slik Gehl Architects (2014a) ellers meget interessante studie er et eksempel på. Man må som Whyte (2001, som Gehls rapport faktisk viser til), også se på hvordan byens rom ikke er for alle (Whyte, 1990, særlig kap. 10 om "de uønskede"). Det kan derfor være interessant å skille mellom ulike sosiale kategorier om en ønsker å si noe meningsfylt om hvem byens rom er til for (for eksempler på casestudier og bruken av dette begrepsapparatet, se Andersen, 2001b, 2008, 2014).

Her velger vi som Kilian å følge Markus i hans analytiske skille mellom *innbyggere*, *besøkende* og *fremmede* (Kilian, 1998, s. 129). Innbyggerne er de som kontrollerer, som bestemmer hvem som har tilgang og hvem som blir ekskludert. Dette er for eksempel huseierne i et nabolag, eiendomsbesitterne rundt Tøyen torg (Brattbakk et al., 2015) eller beboerne i lokale borettslag. Besøkende er kontrollerte, men kan komme inn om innbyggerne tillater det, de har ikke eksklusjonsrett. Til slutt er det de fremmede som er de "uønskede". De har ikke rett til å komme inn, ei heller rett til å ekskludere. Tvert i mot "er de per definisjon de ekskluderte" (fra Kilian, 1989, p. 129, vår oversettelse). I dette tilfellet er "de fremmede" naboen, lokal ungdom som kan bo "rett over gata".

Verdt å merke seg er det at hvem som tilhører hvilken kategori kan endre seg fra sted til sted. En tøyenbeboer kan være en *innbygger* i gatene på Tøyen, men ikke nødvendigvis på Sørenga. I de omkringliggende byrommene kan en med bostedsadresse i Tøyen (eller et annet aktuelt nabolag) tvert i mot bli definert eller behandlet (av for eksempel vektere) som enten besøkende eller fremmed. Som blant annet Low mfl. (2005, s. 42) har poengtert, kan vi som bruker en arena som byparker ekskludere andre gjennom vår væremåte (eller i kraft av vår privilegerte posisjon som majoritet, innbygger eller eier, Andersen, 2008) eller vi kan føle oss ekskludert ved å *forvente* at andre grupper/sosiale kategorier ikke ønsker oss der eller at vi har negative forestillinger om "de andres" forventede praksis (Andersen, 2014; Brattbakk, et al., 2015).

Særlig er ord som "ekskludering" og Markus' begrepsapparat nyttig når en retter oppmerksomheten mot yngre byboere. I Kentlands, USA observerte vi hvordan ungdommers atferd ble forsøkt regulert, spesielt gjaldt dette "fremmede" ungdommer. Det vil si de som hadde bostedsadresse utenfor Kentlands. Det var ikke populært blant en del av de voksne "innbyggerne" som ønsket å bortvise disse ungdommen fra blant annet områdene satt av til sport (Andersen, 2001b). Pickering og hans medforfattere (2012) er inne på noe av det samme. De understreker hvor viktig sted og stedstilhørighet er for menneskers identitet, men særlig barn og ungdom støter ofte på en del barrierer i sine forsøk på å skape seg sine egne områder nettopp fordi de ikke er "innbyggere" - det er de voksne som formelt eller juridisk eier rommene de bruker og ser på som "sine":

'Tenåringer har begrenset mulighet til å kontrollere privat eiendom. De kan ikke eie den, de kan ikke endre på den og den kan ikke leie den. De kan bare velge å bruke og okkupere andres eiendom. Dette gjelder i deres nabolag, i deres skoler og i deres egne hjem' (Childress, sitert i Pickering mfl., 2012, s. 946-947).

Det kan innvendes her at både gjennom ulovlig "endring" som graffiti, gjennom å finne på egne stedsnavn eller ved å bruke arenaer på andre måter enn tiltenkt, så skaper unge mennesker seg steder og er med på å forme dem (Andersen, 2014, men se også Pickering mfl., 2012, s. 955 om tagging). Likevel, det er liten tvil om at det å mangle eiendomsrett er en viktig faktor som i stor grad kan påvirke unges bruk av byens mange rom. Pickering og medforfatterne sier videre at siden ungdom ikke eier sine egne steder, fører dette til at de ofte er å finne i byens offentlige rom - og vi kan legge til her; på mer semioffentlige arenaer som kjøpesentre og barne- og ungdomsbibliotek (jf. Gabrielsen, Nærland & Stokkeland, 2004). Det er her de kan skape sine egne steder og forme sin egen identitet.

Pickering og hans medforfattere understreker deretter at er det én ting forskning på ungdom og offentlig rom finner, så er det konflikter mellom generasjoner. Voksne ser ut til å forsøke ekskludere, eller i vært fall kontrollere, unge mennesker i byens offentlige rom (Pickering mfl., 2012, s. 947). Uten å foreta en normativ eller moralsk vurdering av handlingene til de ulike aktørene, er det liten tvil om at de voksne ("innbyggerne") aktivt forsøker å kontrollere de unges (de "besøkendes") atferd, og når de ikke klarer det, så blir "regelbrytere" ekskludert eller utestengt fra denne arenaen for en periode.

Basert på vårt feltarbeid på Tøyen, samt våre tidligere feltarbeid i Oslo, er det grunn til å utfordre påstanden om at byrom som åpner for delvis innsyn er mer "imøtekommende enn avskjermede arealer" (Røtnes et al., 2016, s. 4, 72). I likhet med ungdommene i Kentlands, USA (Andersen, 2001b), var det flere ungdommer på Tøyen og i Groruddalen som ga uttrykk gjennom ord og handling for at de noen ganger foretrakk områder de kunne være i skjul, det være seg i gamle fluktrum under bakken (på Tøyen torg) eller i skogen (i Groruddalen), samt i barnehagen og i skolegården begge steder (Tøyen og Groruddalen). Det vil si, områder uten innsyn. Når de som har blitt unge voksne er ute nå, er de derimot svært bevisste på at de er det som rollemodeller for de yngre generasjonene på Tøyen.

”Der ser du treet, rett ved kirken. Det er et pæretre, vi kan gå nærmere så kan du se. (...) Du må nesten være oppvokst her for å vite de tingene.

Utsnitt fra flyfoto av Borggata på 1980-tallet.

(Foto: Aina Landsverk Hagen).

Fra slanging til poking: Aktivitet som endring

Tøyen har endret seg ganske kraftig de siste 15 årene, spesielt når det kommer til hvordan barn og unge bruker uteområdene. Kerar (25) tar oss med på rundtur på et Tøyen fylt av frukt og bær, klatring, slang og spenning. Det kommer fort fram hvordan tilgang på mat for ham og hans søsken og venner var sterkt knyttet til aktivitet, læring og mestring. Vi stopper i Borggata, ved den gamle Balletthøgskolen.

Kerar: Her var det hage. Dette (lekeplassen) er også nettopp blitt bygget, kanskje et år siden.

Men hvem var den hagen for eller til?

Kerar: Jeg tror det var beboerne her som hadde.. hva heter sånn hage som beboere har, eller kan kjøpe?

Kolonihage!

Kerar: Ja, kolonihage, jeg tror det var det. Her var det et gjerde, og der stakk det blåbær ut, og der plukket alle, men inne var det veldig vanskelig, hvis du.. alle gjorde det da, men da fikk du godsakene, det var jordbær og alt annet.

Beskrivelsene hans bærer preg av nostalgi, det er historier om en tid som er forbi – der vi går rundt på Tøyen med pæretrær som bugner, moreller som henger tungt – klatring og slanging som aktivitet ser ikke ut til å være utbredt blant barn og unge på Tøyen i dag. De klatret ikke bare i trær, forteller han, men også på hustak og balkonger.

Kerar: Der ser du treet. Rett ved siden av kirken der. Det er pæretre, vi kan gå nærmere så kan du se. (...) Ser du pærene kommer litt fram, det er ikke mange som veit det. Du må nesten være oppvokst her for å vite de tingene her.

(...)

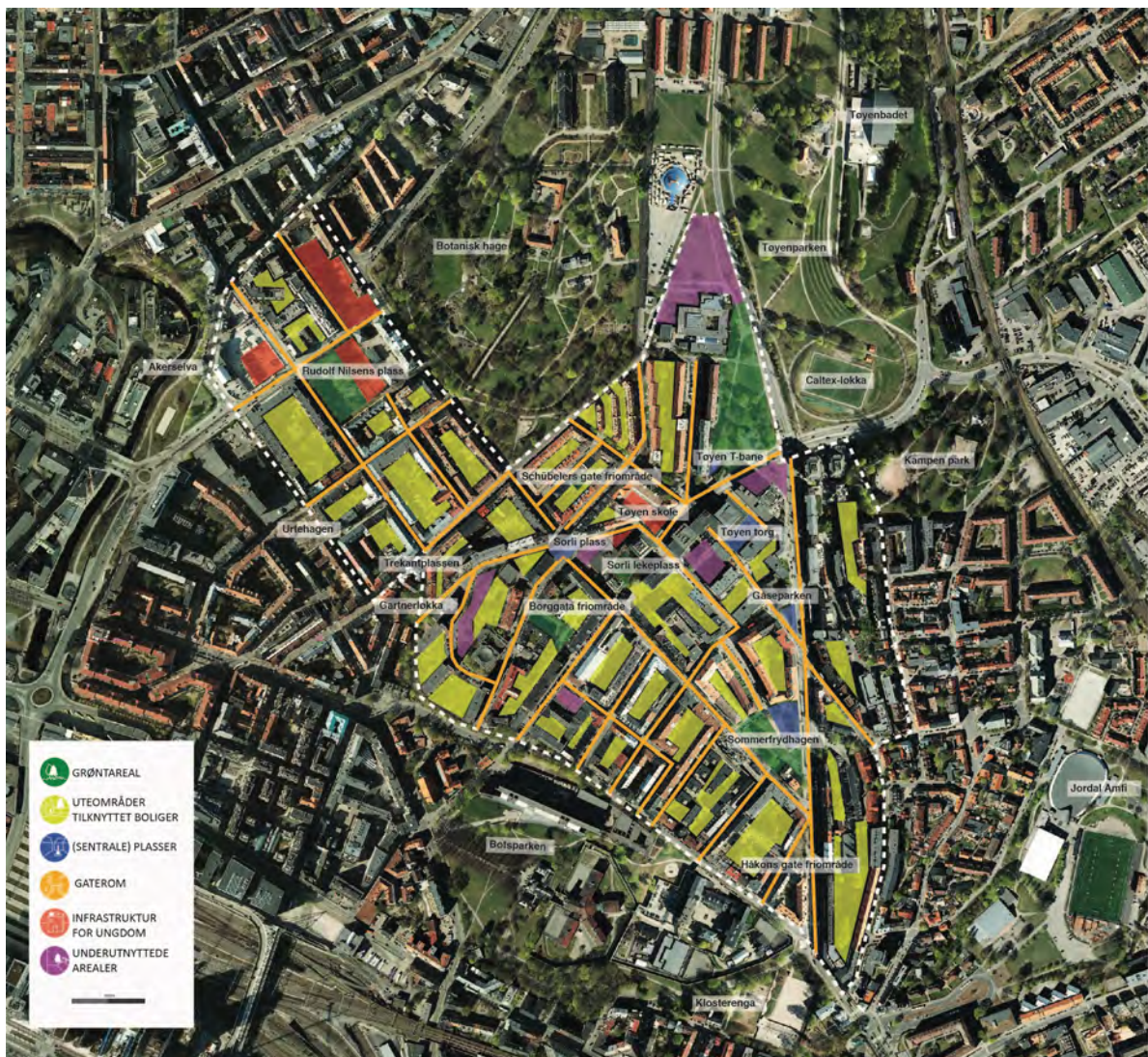
Men var dere forskjellige aldre da, at det var noen som var sånn tøffe og litt eldre, og noen som var litt små?

Kerar: Ja, det var jo de eldre som fortalte oss at her er det .. fordi søstrene mine og venninnen deres, de pleide å ta med oss overalt, jeg var jo veldig liten, jeg visste ikke om det her før søstrene mine drev og plukka og sånn.

Ja, nettopp, så du hadde liksom sånne læremestre som...

Kerar: ... som pleide å ta oss med rundt og vise oss alt mulig rart. Det var egentlig sånn at søskenflokket, den eldste personen kunne ta med resten av søskenflokket.

Søskenoverføring av lokal kunnskap står altså sterkt, på samme måte som de unge voksne forteller at de er rollemodeller og blir respektert av yngre Tøyen-beboere, barn som nå har blitt ungdommer og som ikke nødvendigvis viser eller føler respekt for andre voksne i nabolaget. Endringene i måten unge bruker uteområdene kommer godt fram gjennom beskrivelsene av hvor mange de pleide å være i hver park og plass som fantes på Tøyen. 40 som sparket fotball i skolegården, stappfullt på lekeplassen i Borggata – når vi går rundt på Tøyen med dem i dag er det kanskje to-tre ungdommer ute på hvert sted de har minner fra. Flere av de vi går walkalongs med snakker om oppgraderingen av uterommene i området som både noe positivt – det er bedre nå – men også som et tap, av steder de kunne leke, spille cricket, gjemme seg eller slange, og som nå er bygget til med boligblokker. Det er ikke mange uutnyttede arealer igjen på Tøyen.

De hvite, prikkete linjene viser nedslagsfeltet til områdeløftet på Tøyen. De lysegrønne markeringene er i all hovedsak bakgårder og portrom, og illustrerer godt omfanget av halvprivate byrom opp mot offentlige parker og plasser i området. Det er også verdt å legge merke til de store grøntarealene som ligger tett på området, som Botanisk Hage, Tøyenparken, Kampen park, Jordal Amfi, Klosterenga og Bøfsparken. Den røde markeringen nærmest Akerseleva viser den nye flerbrukshallen i Sundtkvartalet, som åpner i 2017.

Vi kommer til Borggata frimråde, her har han vokst opp. De kalte det bare "bakgården".

Men som du sa i stad, nå er det færre barn som er ute og leker her, men kunne man gjort noen ting med området for at folk skulle være mer ute eller er ikke barn like mye ute nå?

Kerar: Jeg tror det bare er sånn at barn ikke er så veldig mye ute nå, du må bare stenge Facebook og YouTube og de greiene der for å få det til å fungere, det er bare det som har tatt over den nye generasjonen.

Så det er ikke noe som mangler rent fysisk?

Kerar: Det har vi fått mer av egentlig, det som mangler har vi fått nesten alt av, vi har jo alt mulig nå på Tøyen, det vi drømte om og skulle ønske det var på vår tid, men det har vi alt av nå egentlig. Kanskje henger de på klubbene der, jeg vet ikke.

De som er over tjue år forteller om en tid hvor de spilte Pokemon kort, og hadde enkle dataspill hjemme. I dag driver småøsknene deres, som er i alderen 16-20 år, med Playstation og Pokemon Go. Det vil si, når vi har gått på Tøyen har vi stort sett observert ungdommer uten minoritetsbakgrunn gå rundt med smarttelefonene foran seg og blikket langt inn i en "forsterket virkelighet" (augmented reality). Det er gjennomgående at ungdom som oppholder seg på Tøyen har mørk hud, og har en bakgrunn fra enten Somalia, Irak eller Pakistan. Dersom man ser noen i det offentlige rom i alderen 12-20 år med hvit hud, kan det tyde på at de "kommer utenfra". Dette viser også statistikken, 70 prosent av barn under 16 år i området minoritetsbakgrunn.

Utnyttede arealer, fortetting og det digitale

Hva er det de som vokser opp som ungdommer i dag ønsker seg og har behov for? Vår UngSpleis-workshop på Tøyen viste at ungdom ønsker seg steder de kan danse, lage mat, spise, jobbe, spille teater, fotball eller pingpong, som flerbrukshall, elevbedrift, kulturhus, bibliotek for 15-21 år eller en klubb der de kan henge med venner. De ønsker seg også en økt satsing på uterom der de kan være i aktivitet, som minigolf, utescener, skate- og sykkelpark og flere baner med kunstgress.

Etter å ha gjort walkalong med seks ungdommer og unge voksne i alderen 16-25 år, og jobbet med lokale ungdommer i alderen 10-20 år på UngSpleis-workshop, ser vi at det er noe som ikke har endret seg, men mye som er annerledes nå enn bare for fem år tilbake. Ungdommene selv sier det er internett, sosiale medier og dataspill som gjør at de bruker uterommene mindre i dag enn ungdom gjorde her tidligere. Ungdata-undersøkelsen viser at ungdom overalt i Norge i stor grad ser ut til å foretrekke hjemmesfæren som fritidsarena:

For ungdom har internett gjort behovet for å møtes på senteret eller 'på løkka' mindre (...) Det klart vanligste stedet å treffe andre unge på fritid[en] er enten å være sammen med venner 'hjemme hos meg' eller 'hos dem' (Bakken, 2015, s. 46).

Slike større samfunnstendenser er også selvsagt en utfordring for de som ønsker at ungdom skal tilbringe fritiden utenfor hjemmet (Bakken, 2015, s. 46, se også referansene til SSBs tidsbruksundersøkelser for 1980- og 90-tallet, side 50). Selv om ungdom som vokser opp i mindre økonomisk ressurssterke hjem, som da ofte har mindre plass til besøk (Brattbakk mfl., 2015), på fritiden kanskje vil trekke ut av hjemmet til kjøpesentre, ungdomsklubber eller offentlige rom som Jernbanetorget i Oslo, vil de der sjeldent ha mulighet til å danne brobyggende eller kryssende sosiale bånd (Putnam, 2000, s. 22-23; se også Ødegård, 2010) – altså relasjoner med individer fra andre, mer "ressurssterke" grupper, da sistnevnte sjeldent oppsøker disse potensielle "møteplassene".

Basert på vårt empiriske materiale fra Tøyen og annen litteratur på feltet ser vi at det er både direkte og indirekte faktorer som er relevante. Blant de direkte faktorene som kan stimulere til økt bruk er ungdom og unge voksnes faktiske *behov*, hva er det de selv opplever at de mangler i hverdagen for å være mer aktive (alt fra treningsapparater, kunstgress til tak å sitte under)? Her er det viktig å understreke at ungdom og unge voksne ikke er homogene grupper, men mangfoldig og sammensatt,

og slik vil deres behov ikke være ett og det samme. Det er *variasjon* i type uterom og aktiviteter det er mulig å utføre der. Vi ser også at fysisk *nærhet* til steder man kan være aktiv, henge, møte venner og kjærester, er sentralt, spesielt i ungdomsårene. *Tilgjengelighet* er en nødvendig faktor og handler om mer enn hvor langt fra hjemmet noe er plassert, vi ser at symbolske, kulturelle og sosiale barrierer kan stå i veien for bruk (se også Tersteeg & Pinkster, 2016). Opplevelsen av *trygghet* er også en faktor som i stor grad spiller inn på bruk av uterom, og her ser vi at det er ulikheter knyttet til kjønn og alder. Alle disse faktorene er også dilemmaer, som ikke gir oss ett svar på hvordan uterom bør utformes og planlegges. Hvis det oppleves som *for* trygt, blir det da et kjedelig sted som noen/alle ungdom unngår?

I en evaluering av de rikspolitiske retningslinjene for barn og unge etter plan- og bygningsloven, finner Hanssen (2006) at disse fungerer godt da de har "betydelig effekt på kommunenes arbeid med barn og unges interesser i planleggingen og byggesaksbehandlingen" (Hanssen, 2006, s. 6). Samtidig er et sentralt poeng i notatet at "utbyggingspresset i allerede tettbygde områder [utgjør] det største problemet i forhold til barn og unges interesser. Områder som egner seg til lek kan bli tatt til andre arealbruksformål" (Hanssen, 2006, s. 39). Med andre ord, så er det slik Schmidt (2015, s. 168) påpeker, ofte de unges interesser som taper når ulike hensyn veies opp mot hverandre. Hun påpeker videre at "[e]t av kommunens viktigste verktøy for å styre (...) byutviklingen er bruk av *regularistiske virkemidler* i form av planer og planbestemmelser" (Schmidt, 2015, s. 172).

Utfordringen er at virkemidlene, enten det gjelder slike planer av den nevnte typen eller retningslinjene som ble evaluert av Hanssen (2006), har krav som "er formulert som såkalte funksjonskrav" og er dermed "vanskelig å håndheve" (Schmidt, 2015, s. 172). Som andre studier har påpekt, vil "tallfestede krav [få] større gjennomslag enn funksjonskrav" (ibid.). Andersen og Skrede (under utgivelse) viser hvordan en norsk bykommunen kan ha mange visjoner uttrykt i sine planer, men i møtet med inntjeningsbehovet til de private utbyggerne, er det sistnevntes interesser som triumferer (dette er også et poeng i Schmidts (2015) studie). Selv om kommunen har en kommuneplan med bestemte mål for byens utvikling, har det få, om noen, konsekvenser for de private utbyggerne å prioritere egne økonomiske interesser heller enn en sosial bærekraftig byutvikling (Andersen & Skrede, under utgivelse; Andersen & Røe, 2016). Det er derfor nærliggende å slutte seg til Schmidts (2015, s. 172) anbefaling med om "mer regulering og offentlig styring" for å sikre at de "gode" visjonene, funksjonskravene og de sosiale målsetningene blir oppfylt. Neste del vil ta for seg hvordan vi kan stimulere til økt bruk av uterom gjennom å ta ungdom og unge voksne på alvor, som medskapere av gode byrom.

3 FRA KUNNSKAP TIL HANDLING

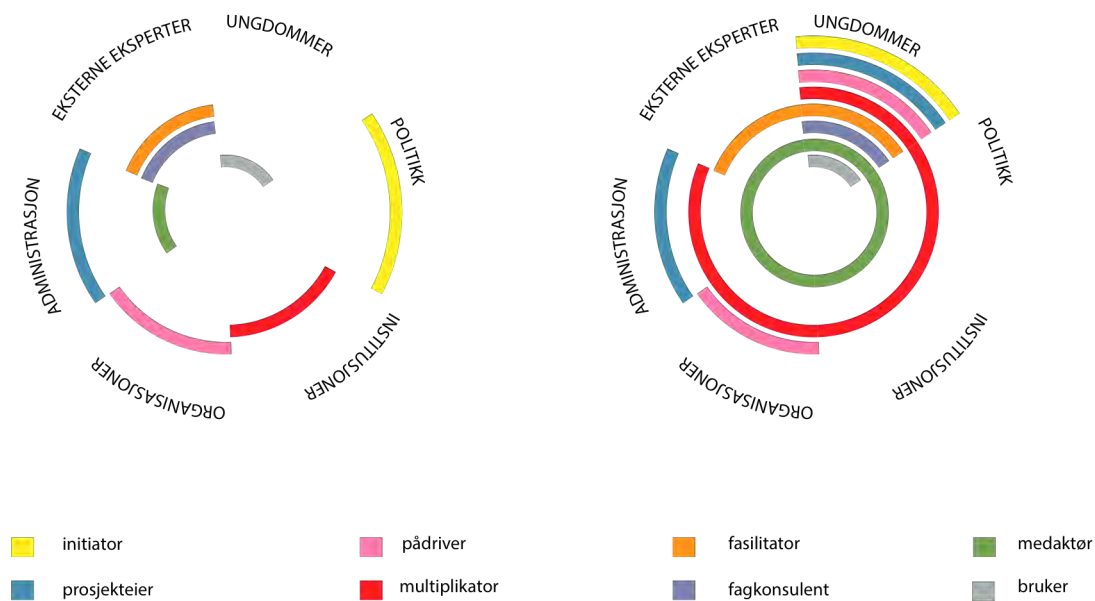
3. Fra kunnskap til handling: Å stimulere til økt bruk av uterom

Hva stimulerer til økt bruk av uterom, parker og plasser blant ungdom og unge voksne? De faktorene som ungdom og unge *indirekte* oppgir gjennom sine fortellinger og registreringer av bruk i dagliglivet, og gjennom oppveksten, er sterkt knyttet til følelser: *eierskap* til lokale steder, *stolthet* knyttet til sitt nabolag, *meningen* som ligger i å forstå større sammenhenger, ønsket om å være *rollemodeller*, det at de *bryr seg* om nærmiljøet sitt. Alle disse faktorene peker på ungdom og unges voksne behov for å være en del av et fellesskap og storsamfunnet (jf. Andersen & Biseth, 2013), der de blir tatt på alvor, hørt og inkludert. Det som tydeligst springer fram fra vårt empiriske materiale er ungdom og unge voksnes sterke ønske om å *bidra* når de får mulighet (Tolstad m.fl., kommer 2017).

Så hva skal til for å lage gode offentlige byrom der ungdom og unge voksne har lyst til å oppholde seg, og hvordan kan de inkluderes i slike prosesser? Det er tre spørsmål som må legges til grunn for god byromsutvikling der ungdom er både målgruppe og medaktør. For det første må vi spørre, *hva er det vi trenger å kartlegge?* Hva er det ved ungdom vi trenger kunnskap om – hva er det vi opplever at vi vet for lite om per i dag? For det andre må vi spørre, *hvordan engasjerer vi ungdom?* Dette handler på den ene siden om hvilke metoder unge ser en verdi i å la seg kartlegge gjennom – at de stiller seg til rådighet – og på den andre siden handler det om hvordan vi engasjerer ungdom og unge voksne i by- og stedsutviklingsprosjekter (Tolstad m.fl., kommer 2017). Hvordan får vi tilgang til de deler av ungdoms liv vi ønsker kunnskap om og hvordan får vi dem med på laget i samarbeid om utviklingsprosjekter? Til slutt må vi spørre, *hvordan implementerer vi resultater fra kartlegging og engasjement i planleggingsprosessen*, på en måte hvor implementeringen er forankret hos ungdom og unge voksne?

Det er nødvendig å tilpasse medbestemmelses-metoder til den tiltenkte skalaen: metoder for å jobbe med et konkret objekt (en kunstinstallasjon eller en utendørsscene), et offentlig rom (plassen foran biblioteket eller skolen), et område (nabolaget eller parken) eller bydeler/byutvikling. Ikke alle metoder er like egnet til alle typer prosjekter. I dette prosjektet har vi utviklet og testet ut en modell med fire ulike verktøy eller metoder for involvering av ungdommer og unge voksne. Metodeeksperimenteringen vi har gjort i prosjektet har ført oss nærmere utviklingen av et konseptuelt rammeverk for å inkludere ungdom og unge voksne i planprosesser og byutvikling generelt (se figur under). Rammeverkets hovedkjerne er de allerede etablerte lokale og sentrale Ungdomsrådene (koordinator), mens UngForsk (kartlegging), UngSpleis (engasjering), UngPlan (implementering) og UngBygg (gjennomføring) er verktøy som kan initieres på ulike tidspunkt i planprosessen. Dette er fleksible verktøy, som også kan brukes opp mot andre samfunnsgrupper (flyktninger, seniorer, etc.). Når et planforslag kommer på høring, vil Lokalt Ungdomsråd kunne innstille på hvilke verktøy som skal anvendes, når i prosessen og hvem som skal være involvert. På denne måten vil man både heve plan-kompetansen blant ungdom, men også gjøre koblingen mellom Ungdomsråds-funksjonen og ungdom generelt tettere. Modellen gir rom for å kunne hekte på/av andre elementer og verktøy, etter kommunens behov.

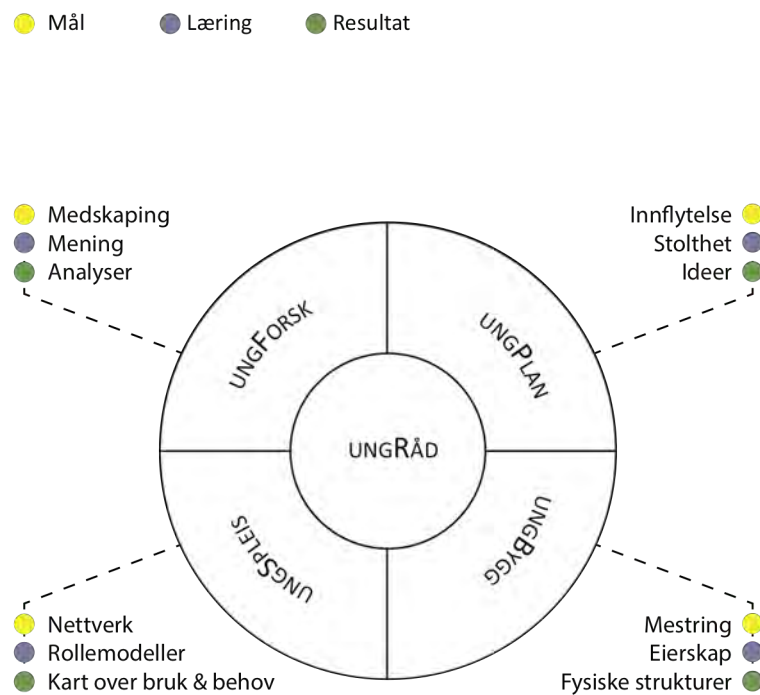
Suksessfaktorer som er nevnt i en omfattende tysk studie om ungdom og byplanlegging, utført på oppdrag til det tyske departementet for byutvikling (Bundesministerium für Verkehr, Bau und Stadtentwicklung) i 2013 er 1) tilrettelegging for spontanitet – en tilnærming hvor utprøving og eksperimentering er en del av prosessen, 2) å akseptere at ikke alt er planbart, men heller legge opp til stor fleksibilitet, 3) at resultatet til prosjektene helst skal være åpne for å unngå forventningspress på ungdommer, og 4) utveksling gjennom samarbeid mellom de som er med på prosjektarbeid for første gang og ungdommer som er mer erfarne med dette, for å overføre kunnskap. Med de ulike verktøyene i modellen vil alle disse faktorene kunne bli ivarettatt, og mulighetene for å kunne stimulere til økt bruk av uterom blant ungdom og unge voksne er betraktelig større. Samtidig er det viktig å huske at også i de gjennomdesignede områdene der det har vært stor grad av medvirkning, er man ikke sikret et godt resultat. Man kan legge til rette, men ikke forutsi hva som vil skje.

En grafisk fremstilling av reelle (til venstre) og ideelle (til høyre) byutviklingsprosjekter der ungdom er med.

Et manglende kunnskapsgrunnlag vil også kunne påvirke medvirkningsprosessene, fordi man rett og slett ikke vet hvordan man skal få ungdom i tale, eller engasjert i planprosesser. Diagrammet til venstre (over) viser en typisk planprosess (for eksempel oppgraderingen av Tøyenparken i Bydel Gamle Oslo), der ungdom kun er involvert som nåværende og potensielle brukere av uteområdet. Diagrammet til høyre viser en ideell medvirkningsprosess, der ungdom er aktive i ulike roller og dertil også stadier av et byutviklingsprosjekt.

Studier fra Tyskland viser at det er samspillet mellom ulike parter som kan bidra til vellykkete stedsutviklingsprosjekter (BMVBS, 2013) og her er det ulike roller som skal fordeles: initiator, prosjekteier, pådriver, medaktør, multiplikator, fasilitator og konsulent. Noen av rollene er det ungdommene selv som innehar, mens andre er ivaretatt gjennom institusjoner, politiske organer eller administrasjoner eller lokale "ildsjeler". Ikke alle parter har nødvendigvis en like aktiv rolle i prosjektet, men er ofte viktige bidragsytere gjennom å skape rammeverket for prosjektene. Vi bruker denne modellen til å vise ungdom og unge voksnes rolle i de ulike verktøyene vi presenterer.

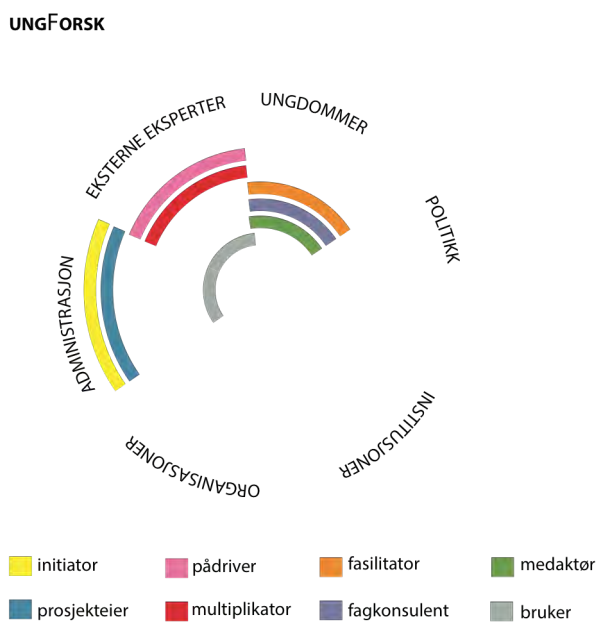

Hvor finner man ungdom og unge voksne som vil være involvert? Når det gjelder å nå fram til ungdom og unge voksne, når man gjerne disse best gjennom institusjonene og organisasjonene de er aktive i. For ungdom er skolen og idrettslag, samt andre fritidsaktivitetsarenaer mest umiddelbart, mens for å nå unge voksne kan man sikte seg inn mot universiteter og høyskoler (hvis det finnes på stedet), eller mer løse organiserte arenaer som treningssentre, kulturarrangement, arenaer osv. Det viktigste er imidlertid å forstå hvem de unge er, hva de engasjerer seg i og hvor de bedriver aktivitet. Man bør imidlertid være oppmerksom på at ikke alle grupper ungdom eller unge voksne er like synlige. Dette gjelder for eksempel minoriteter eller andre som engasjerer seg i fellesskap på siden av majoriteten. Under vil vi presentere hovedelementene i UngForsk, UngPlan, UngSpleis og UngBygg, samt UngRåd som konsept og potensiale i by- og stedsutviklingsprosjekter, før vi avslutter denne delen med en generell diskusjon om deltakelseskultur og medvirkning som samskaping.

UngForsk: Medskaping, mening og analyser

Gjennom dette verktøyet blir ungdom og unge voksne involvert i kartleggingen av uterom. Som medforskere i reelle byforskningsprosjekter får de opplæring i grunnleggende forskningsmetoder, som deltagende observasjon og intervjueteknikk. De er deretter med på å designe et opplegg, samle inn og analysere data, i samarbeid med etablerte forskere. Verktøyet skaper forståelse, gir læring om

både forskningsprosesser og byutvikling, og om arkitektoniske kvaliteter ved uterom. Som medprodusenter av kunnskap gis ungdom og unge voksne her en mulighet til å skape mening av egne observasjoner om andres behov og bruk av uterom. Samarbeid med skoler på både grunnskole- og videregående nivå gir her god institusjonell forankring, og muligheter for elevene til å koble sine erfaringer på andre relevante fag (som valgfagene Demokrati i praksis og Forskning i praksis i ungdomsskolen eller entreprenørskap i videregående skole). Resultatet som kommer ut av UngForsk blir både analyser som kan brukes direkte inn i planprosesser, og læring for deltagerne selv.

Denne grafen viser hvilke aktører som er involvert i UngForsk og hvilken rolle de har. Ungdommer er her inne som fasilitator, fagkonsulent og medaktør.

AFI har gjennom prosjektet *Alternative byrom: Ungdoms medvirkning* utviklet en arbeidsmetodikk som kalles "å splotte" (Tolstad m.fl. kommer 2017, se også www.mysplot.com). Målet er å bringe et mangfold av stemmer og aktører inn i den kreative prosessen med å utforme og utforske alternative byrom. Metoden går ut på å få barn og unge i tale gjennom å fortelle historier om spesifikke steder de har med seg i hjertet sitt: abstrakte, konkrete, store og små steder. Splotting setter ord på stedstilhørighet uten å skille mellom stedet du er født, vokser opp eller føler deg hjemme (Vestby, 2015). Identiteten din blir

dermed ikke tvunget inn i en enten-eller-form, men kan formuleres og diskuteres som både-og. Splottingen kan foregå både digitalt eller analogt ved at man tegner splotten sin som en generisk form på et papirark, eller den kan broderes. Gjennom workshoper med ungdom er formålet å koble sine personlige splot-historier på utviklingen av nære byrom: Hvilke steder har de det godt?

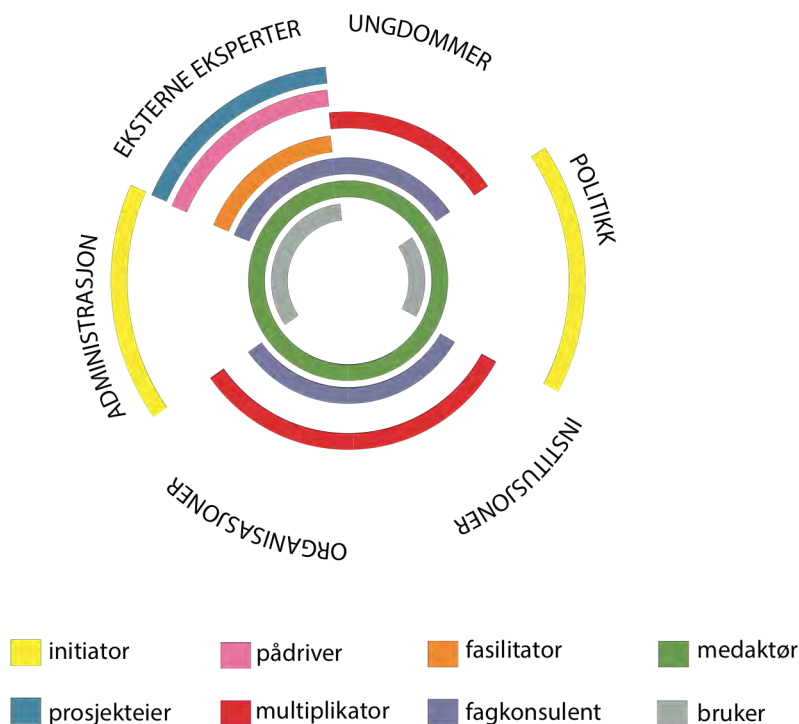
Denne metoden har vi tatt i bruk også i dette prosjektet, som en oppvarming til å kartlegge hvor ungdommene i Bydel Gamle Oslo liker å oppholde seg, og hva det er ved disse stedene som gjør dem viktige. Splottingen knytter ungdommenes egne erfaringer og følelser til byrommene rundt dem, og gjør det mulig å diskutere abstrakte størrelser som sted, tilhørighet, identitet og endring. De involverte deltagerne fikk også eksperimentere med bruk av det digitale verktøyet Experience Fellow (se metodediskusjon i del 2), og vi forskere fikk erfaringer med hvordan ungdommer i alderen 14-16 år bokstavelig talt tar verktøyet i egne hender og finner nye måter å dokumentere på som ikke var planlagt.

UngPlan: Innflytelse, stolthet og ideer

Dette verktøyet kobler de unges egen kartlegging av behov og bruk av uterom, med prosesser rundt idéskaping og uformell påvirkning i politiske kanaler. Ungdom og unge voksne som deltar i UngPlan

får muligheten til å gjøre en emosjonell investering i et nærområde, ved at de presenterer egne observasjoner og ideer til utbedring for sentrale politikere. Slik kan de også få innblikk i sammenhengen mellom kunnskapsgrunnlag, makt og innflytelse.

UNGPLAN

I UngPlan er ungdom både multiplikator, fagkonsulent og medaktør.

I forprosjektrapporten (se vedlegg 3) beskrev vi hvordan gründercamp er en av få samhandlingsmetoder som er utviklet med ungdom i tankene. Konseptet er utviklet av Ungt entreprenørskap (www.ue.no) og er tenkt som en "treningsleir i kreativitet og nyskaping" (Hedmarksprosjektet 2001). Den fordrer et samarbeid med skolen, da elevene får et reelt oppdrag med en definert problemstilling som de skal presentere en løsning på innen et avgrenset tidsrom. Oppdragsgiver er reell, det kan være kommunen, en bedrift eller organisasjon. Elevene jobber i grupper under ekstern veiledning og presenterer sin løsning for en jury som kårer en vinner ut i fra gitte kriterier, gjerne de beste forretningsideene.

Vi vurderte dette som en spennende metode for stedsutvikling, spesielt dersom man kombinerer den med sosialt entreprenørskaps-tenking. Vi designet derfor et opplegg for elever ved Hersleb videregående skole, hvor det å skape sosiale verdier heller enn profitt var et vinnerkriterium, og hvor mulige løsninger forutsetter et samarbeid mellom offentlig og privat sektor.

Elevenes egen evaluering av UngPlan

Elevene fikk i etterkant av UngPlan i oppdrag å formulere tekster om hvordan det var å være med i prosjektet:

”Det har vært en fantastisk opplevelse, mens vi holdt på med prosjektet og vi fikk muligheten til å si våre meninger.

”Vi gjør en endring i barnas hverdag og bidrar til bedre oppvekstmiljø.

”Vi har mulighetene til å kunne påvirke verden på en positiv måte, ved å gjøre endringer som utgjør en forskjell for ungdommer og voksne.

Skolen ligger i Områdeløft-området. Deltagerne hadde ulik minoritetsbakgrunn, noen med bosted på Tøyen/Grønland og flesteparten jenter. Konkurransen ble her testet ut som motivasjonsgrunnlag for idéutvikling, samtidig som vi ønsket å koble dette med elevenes indre motivasjon og lokale ansvarsfølelse. Elevene, som alle gikk på helse- og oppvekstfag, startet dagen med en ”pep-talk” fra den unge varaordføreren i Oslo, Khamshajiny Gunaratnam, før de gikk over til å løse oppdraget: Hva kan få ungdom (13-19 år) og unge voksne (20-25) til å bruke uterom og parker på Tøyen/Grønland?

Elevene gjennomførte befarings i nærområdets parker (Urtehagen, Rudolf Nilssens plass og Gartnerløkka), før de utarbeidet ideer til hvordan disse parkene kan oppgraderes. De ble inndelt i fire grupper som konkurrerte. Juryen besto av Sarah Prosser (Tøyen Unlimited) og Line Oma (leder i Bydelsutvalget, Bydel Gamle Oslo), med prosjektleder Aina L. Hagen (AFI) som tilrettelegger. Vurderingskriterier for jurybeslutningen var 1) samarbeidsevner, 2) kreativitet/nytenkning, 3) gjennomførbarhet. Vinnergruppen presenterte senere sitt forslag til oppgradering i Oslo Rådhus for Byråd for eldre, helse og sosiale tjenester, Inga Marte Thorkildsen (SV). Valget av byråd ble gjort for å vise elevene hvordan deres utdanningsvalg innen helse og oppvekst også er knyttet til byutvikling. Gruppen uttalte i etterkant at de var svært stolte over oppdraget. Presentasjonen i Rådhuset gjorde at de opplevde å bli synliggjort som positive mennesker i samfunnet. De fortalte også at det var spesielt stas at de fikk mene noe selv, og selv tenke på hvordan de ville oppgradere et uterom, ikke bare de som pleier å gjøre det, som utbyggere og politikere. De synes også det var fint å få presentere ideene sine, å få vist fram hva de syntes burde endres.

Forskernes vurdering var at metoden fungerte godt til å dra elevene fra ingen kunnskap eller språk rundt hva et sted er, til å utvikle ideer og diskutere gjennomførbarhet i løpet av en knapp skoledag. Befaringen var en nøkkel, dette opplevdes meningsfullt og ”annerledes” av elevene. Til tross for direkte kontakt med BU-leder og byråd Thorkildsen i Oslo, uttrykker elevene et behov for å se at (noen av) ideene deres blir gjennomført. Hvordan kan man få små og synlige strakstiltak i et område basert på ungdoms ideer og tilbakemeldinger? Jamfør intervjuer med kommuner, vil ungdom ofte ha det kommunen ikke kan ”gi”. De driver ikke butikker, utesteder etc. som er det ungdom kan ha behov for i et område der det er lite tilrettelagt for både inntak av mat og sosialitet. Det å komme med ideer som ikke kan gjennomføres fordi det er feil adressat, kan igjen føre til medvirkningstrøtthet. Her blir det vesentlig å bruke UngPlan til å gi ungdommer og unge voksne en rask innføring i ansvarsforhold og maktrelasjoner i en bysetting.

Ressurser til å gjennomføre gode planprosesser handler i hovedsak om tid og økonomi. Det handler om tiden man har til rådighet og budsjettet for realisering. Ofte er både tiden og budsjettet stramt,

slik at man ikke har mulighet til å foreta seg alt man ønsker å gjøre - verken i prosess eller prosjekt. Ressurser kan imidlertid handle om mennesker også, kort fortalt kan vi skille mellom tre typer ressurser aktører representerer i denne sammenhengen:

- Profesjonelle ressurser: de som er del av kommunens offentlige system, som kjenner prosesser og retningslinjer
- Nettverksressurser: de som er viktige drivkrefter i lag og foreninger, og som forvalter større grupper
- Brobyggerressurser: de som har evnen til å koble sammen nettverksressurser og profesjonelle ressurser på gode måter.

UngPlan har som mål å gi deltagerne en opplevelse av hvordan de kan bli en del av kommunens profesjonelle ressurs, ved å åpne opp for direkte påvirkning og gjennom dette styrke deres kunnskap om formelle og uformelle påvirkningskanaler. Dette er et verktøy der det kreves mye voksenressurser for å gjennomføre, i vårt tilfelle var vi en veileder per gruppe.

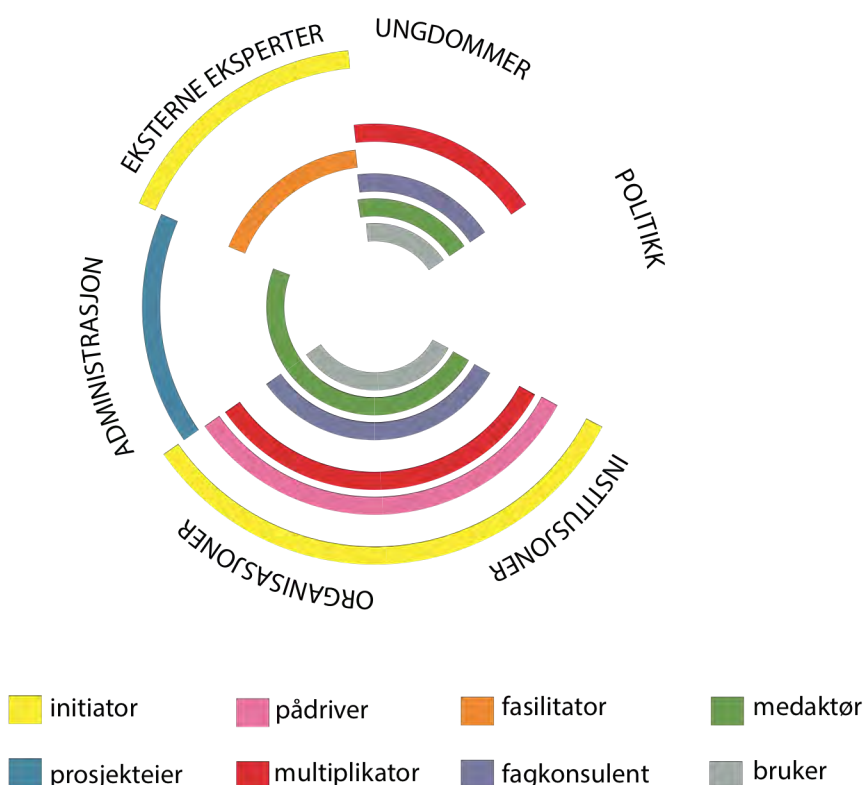
UngSpleis: Nettverk, rollemodeller og kart

Dette verktøyet gir ungdom og unge voksne mulighet til å koble seg på andre aktører i nærmiljøet. De knytter nettverk, utforsker egen og andres bruk av nærområder, og kobler denne opp mot egne ønsker og behov for framtiden. Slik gis de både anledning til å være rollemodeller for hverandre, samt å erfare hvordan man kan få til mye sammen og få praktisk erfaring i bruk av ulike typer ressurser – det trenger ikke være penger. Det er i tillegg et lærings- og nettverkelement for de voksne deltagerne, her vil ungdomsarbeidere og klubbledere kunne danne nettverk med lokale aktivister, og slik skape en felles forståelse av hva "våre" ungdom og unge voksne trenger.

I forprosjekt-rapporten diskuterte vi hvordan alternative aksjonsbaserte kartleggingsmetoder, hvor for eksempel ungdom markerer sine favorittplasser direkte med klistremerker eller "tags" i byrommet, har stort potensial til å skape både engasjement og får fram nye perspektiver/nye innsikter i ungdommens bruk av uterommet. Gjennom aktiv fasilitering av en felles prosess jobbes det fram en konsensus for utvikling av et område, som kan bestå av både fysiske og organisatoriske tiltak. Resultatet vil være visuelle kart som kan analyseres av prosjekteier/fasilitator i etterkant, og slik bidra inn som viktig kunnskap i planprosesser. I mange tilfeller er det en lokal organisasjon som koordinerer prosessen, kommuniserer og følger opp tiltakene, men det kan også være det kommunale forvaltningsapparatet eller skolen. Vi vurderte det som at denne metoden kan skape stort engasjement blant unge, men kan like fullt være vanskelig å koordinere og dokumentere på måter som er relevante for kommunale planprosesser. Vi valgte derfor å fokusere på kvalitet, materialitet og gode visualiseringer for å utvikle denne metoden.

Innovative former for stedsutvikling som initiativet "Rebuild by Design" i New York understreker også viktigheten av å bygge sterke koalisjoner mellom offentlige aktører, private samarbeidspartnere og brukere, samt tilgjengelighet til økonomisk støtte (Rebuild by design, 2015). Vi ønsket derfor å gjøre hovedmålet med metodeutviklingen til å handle om å bygge slike koalisjoner mellom ungdom, voksne aktivister og ungdomsarbeidere ansatt i kommunene i en workshop-setting på Tøyen.

UNGSPLEIS

I UngSpleis er ungdom både multiplikator, fagkonsulent, medaktør og bruker.

Vi har tidligere kartlagt ildsjeler som har engasjert seg på Tøyen de siste årene (Brattbakk mfl. 2015), og til denne samlingen inviterte vi om lag 40 av disse til å bli kjent med, og jobbe sammen med ungdom fra Tøyen, i alderen 10-20 år. Bruken av det nye aktivitetshuset i Kolstadgata 1 (K1) og ungdomsklubben i kjelleren der ble også et tema for samlingen, og samarbeidet med husvert og ungdomsklubb-leder var tett i forkant.

Et formøte ble avholdt to uker før samlingen, der de voksne deltagerne fikk muligheten til å treffe andre ildsjeler, bli informert om hva som skulle skje på UngSpleis, og være med på å utforme temaene som det ble jobbet med. Vi gikk bredt ut og vektla at vi gjerne ville ha forslag til andre ildsjeler som burde bli invitert. Flere videresendte invitasjonen fordi de var forhindret i å komme, slik at oppmøtet på både formøtet og samlingen var mye større enn vi hadde håpet på.

Deltagerne fikk fordelt rolle med fargekoder (se vedlegg 2) idet de registrerte seg til samlingen: Idéproffer: Ungdommer 10-20 år (rosa), Idésamlere: Lokale ildsjeler (20 +) (grønne), Spleisere: Ungdomsarbeidere (gule), Loggere: Forskere (oransje).

Ungspleis tok utgangspunkt i en kartleggingsdel om plasser ungdommene liker og steder på Tøyen de prøver å unngå, samt en kartlegging av hva de bruker stedene til. Kategoriene skilte mellom organiserte og uorganiserte aktiviteter, steder for å slappe av alene, steder for å oppholde seg som gruppe og steder for å observere. Som koblende element mellom kartleggings- og idé-delen valgte vi å spørre om ungdommenes yndlingssted i området.

Ungdommene ble oppfordret til å velge og beskrive dette stedet med hjelp av bildekort, som viste ulike mer eller mindre abstrakte atmosfærer. Denne fremgangsmåten hjalp til å komme vekk fra en opplisting av konkrete objekter (huskestativ, biljardbord etc.) til en samtale om mer overordnede kvaliteter som ungdommene etterspurte. Åpne landskap som strekker seg mot horisonten finner vi igjen som en beskrivelse av den rommelige kvaliteten av Tøyenparken for eksempel. Bildene som ble valgt for Botanisk hage derimot tar utgangspunkt i lysning i skogen, eller morgenstemning i en hage – mye mer intime situasjoner. Selv om grensene mellom disse rommene kan være flytende i virkeligheten er det viktig å notere seg at ungdommene i utgangspunkt har en ganske så intuitiv forståelse av det de selv opplever som positivt, og de kjenner igjen steder de selv oppsøker og liker gjennom slike stemningsbilder. Dette verktøyet hjelper dem å sette ord på de kvalitetene de selv etterspør, men vanligvis mangler språk og fagbegreper for.

Hofmann (2014) påpeker i sin samling av eksempler fra medvirkningsprosesser i sin egen praksis Baupiloten, at abstraksjonsgraden kan være helt avgjørende for et vellykket medvirkningsprosjekt. Det er viktig å utvikle ideene til brukerne tydelig, men samtidig være oppmerksom på at det kan være vanskelig å gjennomføre en idé akkurat som den er foreslått. I deres praksis har de derfor jobbet med atmosfærer og eventyr-narrativer fremfor konkret designutforming (Hofmann, 2014: 37). Å bruke kart og tredimensjonale modeller som utgangspunkt kan være et hjelpemiddel for å sette søkelyset på fysiske strukturer og innspillene som er ønsket i dette stadiet i prosessen. I vårt tilfelle valgte vi å sette K1 som et volum på et flyfoto av området rundt bygningen. Målestokk, utsnitt og abstraksjonsgrad av kartmaterialet kan variere avhengig om det er ønskelig å åpne opp diskusjonen for mulig sambruk av lokaler i området eller andre organisatoriske forbedringer.

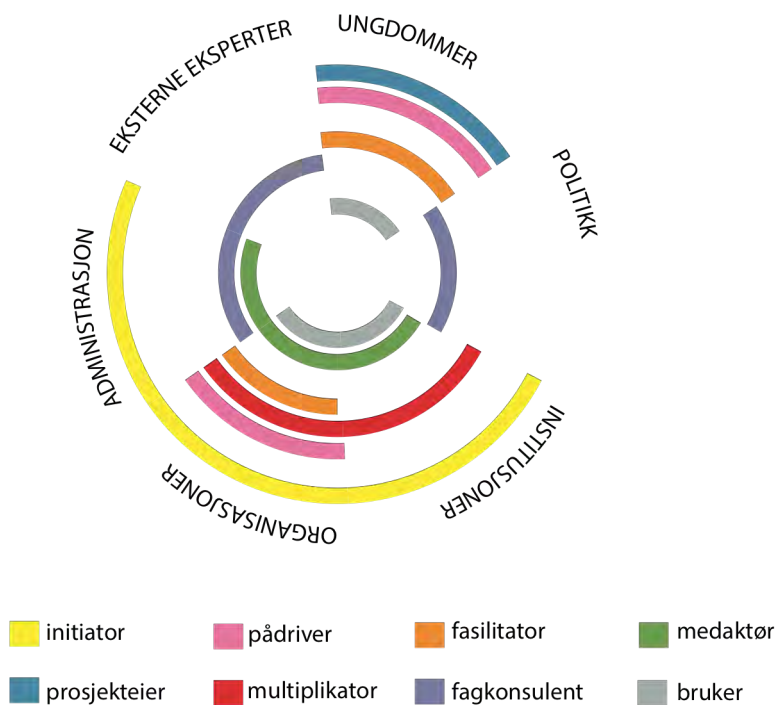
Den påfølgende øvelsen "Tøyen 2.0" oppfordret gruppene til å tenke "større, bedre, mer" for å styrke aktivitetene og kvalitetene i (ute-)rommene de likte. Samtidig ble de også oppfordret til å supplere med steder/aktiviteter de mangler i dag. For å unngå å gi inntrykk av at alle innspill vil bli realisert på kort sikt, ble gruppene oppfordret til å plote ideene inn i en matrise om hvor viktig (eller mindre viktig) realisering av forslaget var og hvor vanskelig de selv trodde gjennomføring av tiltaket kunne være.

Resultatene er interessante tatt i betraktning at gruppene var sammensatt med både idéproffer (ungdommene) og idésamlere (lokale aktivister): Dokumentasjonen fra UngSpleis viser at prosjektene som bygger på samarbeid mellom kjente parter ble ansett som lettere å realisere enn andre forslag. Det å forstå hvordan politikken virker og hva slags relasjoner som kan gi gjennomslag er en viktig del av læringen i UngSpleis.

UngBygg: Mestring, eierskap og fysiske strukturer

Metodikken UngBygg, der ungdom selv er med på å bygge midlertidige strukturer i byrommet og slik får økt eierskap, samt ser raske resultater, er noe flere lokale aktører på Tøyen har utforsket gjennom områdeløftets satsing de siste årene. Møbleringen på Tøyen Torg er et eksempel på dette, gjennomført høsten 2015 i samarbeid med lokal ungdom.

UNGBYGG

I UngBygg er ungdom både prosjekteier, pådriver, fasilitator og bruker.

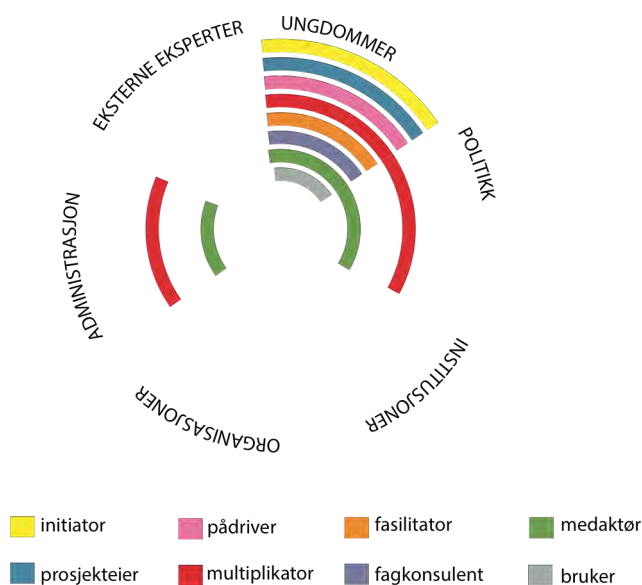
UngBygg handler om å gi ungdom verktøy og kunnskap nok til å sette i gang med egendefinerte prosjekter, eller utføre oppdrag fra andre, som del av en sommer- eller ekstrajobb. Sommerkverstedet, i regi av Bydel Gamle Oslo, er en slik arena, der ungdom i alderen 14-16 år jobber i fire uker i sommerferien, og tjener 8000 kroner. I høst og vårhalvåret heter de Ungdomsverkstedet, og jobber etter samme prinsipp. Lokale ungdommer får oppdrag som ofte dreier seg om å rydde, male, snekre, pusse opp eller bygge ulike fysiske strukturer. Til dette prosjektet fikk vi være med en gruppe ungdommer som bygde humlehotell, mens en annen gruppe i Sommerkverstedet snekret benker til en park. Nabolagshager sitt arbeid i Urtehagen (der 8 ungdommer deltok i sommer) og Oslo Hage Crew er eksempler på andre prosjekter som involverer ungdom i snekring av plantekasser og dyrking av blomster, planter og urter i urbane rom – gjerne som tiltak for å ta "eierskap" til en plass eller park som har vært brukt til narkotikaomsetning eller -bruk. Vi har i dette prosjektet ikke vært direkte involvert i byggeprosjekter med ungdom, annet enn å ha gjort deltagende observasjon i Sommerkverstedet. Her ser vi spennende potensiale for samskaping og medforskning framover.

UngRåd: Koordinering og tilbakeføring

Et fast organ bestående av ungdom som er en etablert del av det politiske systemet er selvsagt sentralt for ungdom og planlegging. Ungdomsråd eller Ungdommens kommunestyre er slike etablerte organ som finnes i det fleste kommuner.

Ungdomsråd er lokale hørings- og innflytelsesorgan hvor ungdom kan la sin stemme bli hørt. *Ungdomsrådene* er sammen med *ungdommens kommunestyre* og en del andre konsultative ordninger for ungdom initiert av myndighetene og har de siste 20 årene vokst fram i de fleste norske kommuner. I motsetning til eldreråd og råd for funksjonshemmede er derimot ikke ungdomsråd lovfestet, og risikerer derfor å få en lavere status enn andre råd. Andre formaliserte medvirkningsorganer for ungdom i norske kommuner og fylkeskommuner er ungdomsting, ungdommens fylkesting, ungdommens demokratiforum og ungdomsparlament. I 2009 hadde om lag 80 prosent av norske kommuner enten *barne-/ungdomsråd* eller *barn og unges kommunestyre* med rådsmodellen som den klart vanligste (Knudtzon og Tjerbo 2009). Andelen slike ungdomsorganer er høyere i store kommuner enn i små. Det er gjort flere studier som har berørt ulike sider ved ungdomsrådsordningen (Lidén 2003, Fauske m fl 2009, Knudtzon og Tjerbo 2009), og den ble også behandlet i utredningen *Ungdom, makt og medvirkning* fra 2011 (NOU 2011:20).

UNGRÅD

I UngRåd fyller ungdom alle rollene: både initiator, prosjekteier, pådriver, multiplikator, fasilitator.

De viktigste oppgavene til ungdomsrådene er å (1) fordele egne midler, (2) gi innspill til kommunen i saker som angår barn og unge, og (3) være høringsinstans. Skolen er den klart viktigste rekrutteringsarenaen – enten gjennom direkte valg eller ved at elevrådsrepresentanter også blir medlem i ungdomsrådet, men medlemmene rekrutteres også gjennom fritidsklubber, valg på åpne møter, direkte forespørsel og fra ungdomsorganisasjoner (Knudtzon og Tjerbo 2009).

Hvordan er ulike ungdomsgrupper representert i ungdomsrådene? Studiene viser at skoleflinke ungdommer er overrepresentert. Jenter fra hjem med foreldre med høy utdannelse og god inntekt er også overrepresentert i elevråd, og det samme gjelder ungdom som i høy grad stemmer ved valg (NOU 2011:20). Dette kan være problematisk, dersom synspunktene til andre grupper ikke blir representert, som minoritetsungdommer, funksjonshemmede eller unge som ikke er med i organisert aktivitet.

Det er ellers store forskjeller mellom ungdomsrådene når det gjelder hvordan de fungerer, og hvor aktive de er. Forskjellene går på mandat og sammensetning, men hvor godt de fungerer vil variere med hvor mye ressurser som settes av til dette i den enkelte kommune, og siden det ikke er lovfestet blir det mange steder nedprioritert av den enkelte kommune.

Anbefalinger fra andre land peker på at det er lettere å engasjere ungdommer når oppgaven er konkret – et prosjekt som resulterer i konkrete, synlige tiltak i nabolaget. Områdenivå eller by(dels)nivå er ofte for abstrakt for å skape nok langvarig engasjement blant berørte ungdommer. Dilemmaet her er at føringene allerede ligger i de overordnede planene. Hvis man ikke engasjerer seg her, er det ofte for sent. Premissene for de små stedene er allerede lagt, og endringer kan bli vanskelig å få gjennomslag for. Det er her UngRåd kan være et godt forum for langsiktig behandling av plansaker.

Ungdomsrådene vil i denne modellen kunne ha en koordinerende rolle, der de i ulike deler av planprosesser kan gi innspill på hvilke verktøy som kommunen bør iverksette. Tilbakeføring av resultatene bør også ligge på den koordinerende part, sammen med institusjonene deltagerne hører til (skole, klubb, forening etc.). Ungdommer forteller at de ofte ikke vet hva som vil skje videre i prosessene, eller de får ikke beskjed dersom noe blir vedtatt eller gjennomført, eller enda viktigere, de får ikke vite hvorfor deres forslag ikke får gjennomslag (jamfør tilbakemeldinger fra Ungdomsråd, se del 4). Dette kan endres ved at ungdom selv blir aktive medskapere og deltagere i plan- og kunnskapsprosesser.

Samskaping og deltakelseskultur

Verktøyene beskrevet over er egnet til å skape forståelse og gi mening til et tema som for mange unge kan virke fjernt eller irrelevant i deres hverdag, og denne forståelsen er igjen betingelsen for å kunne gjøre medvirkningen til det vi kaller samskaping: Her lages et rom hvor vi skaper noe nytt sammen.

I et testprosjekt i en bydel i London undersøkte man om en gjennom 20 konsentrerte små og praktiske tiltak – som grep inn i hverdagslivet – og som omfattet om lag 1000 personer, kunne påvirke og endre livene til beboere og deres nabolag. Forskergruppen bak kalte dette "deltakelseskultur". Tiltakene hadde man hentet inspirasjon fra tiltak som man mente hadde potensial for å støtte opp under mer bærekraftige hverdagsliv. Dette var ikke bare en ny måte å teste ut *deltakelse* på, men prosjektet fikk også etablert nye måter å dele kunnskap, redskaper, samarbeidsrelasjoner, aktiviteter, arenaer og byrom på (Civic Systems Lab, Lankelly Chase, & Lambeth, 2015, s. 20).

Den overordnede strategien gikk ut på å bygge opp et "aktivt nettverk" bestående av samarbeidende beboere og profesjonelle aktører (Civic Systems Lab et al., 2015, s. 27). En forsøkte dermed å unngå tiltak der en var avhengig av "ekstraordinære handlinger" utført av særlig engasjerte ildsjeler – noe en rekke tidligere studier har påpekt viktigheten av (Abu-Lughod, 1994; Andersen, 2001b; Brattbakk et al., 2015; Rosten, 2012; Small, 2004; Vestel, 2012) – eller av profesjonelle aktører med begrensede budsjetter (Civic Systems Lab et al., 2015, s. 27). Dette er også noe vi ser på Tøyen, der ildsjelene er beboere som står i fare for å bli "utbrent" i møte med forvaltningen. Det kan også være ungdommer som på tross av at de engasjerer seg, ikke ser endringer i nærmiljøet, og som dermed blir "medvirkningssinte" – de opplever ikke at politikerne "egentlig" bryr seg, og at gevinsten blir høstet av ny pengesterke, grupper som flytter inn og etablerer seg i nabolaget.

Rammeverket vi har tegnet opp ovenfor, med de ulike verktøyene UngForsk, UngPlan, UngSpleis og UngBygg, og koordineringsrollen UngRåd, er også et argument for hvordan ungdom og unge voksne kan være reelle deltagere i by- og stedsutvikling. Det er kontaktpunktene mellom forskere, ansatte i kommunene, private aktører og beboere som kan legge grunnlaget for samskaping og dermed også mer bærekraftige modeller for uteroms-utvikling. Vår erfaring tilsier at det å lytte til ungdom og unge voksne er helt nødvendig i slik prosesser, men det er først når vi går i dialog med dem som medmennesker og bruker tiden vår på å utveksle ideer og erfaringer, at verdien av slik samskaping blir tydelig.

Når man har funnet ut *Hvordan få et godt, informert kunnskapsgrunnlag? Hvordan sikre god infoflyt? Hvordan sørge for inkludering? Hvordan sikre eierskap til prosess og resultat?* er det tid for å stille spørsmålet: *Hvordan sørge for at det som utvikles tas i bruk av ungdom?* Prosjektene som driver fram by- og stedsutvikling har etterhvert blitt til relativt komplekse prosesser, der offentlige ansatte tar rollen som fasilitator mellom en rekke forskjellige aktører og interesser. Et godt og tydelig grep om kompetanse, ressurser og mandat er derfor viktig (se sjekklister ved byromsutvikling i vedlegg 1), i tillegg til å kunne identifisere *barrierer* og *muligheter* for en god prosess og et godt resultat. Disse faktorene gjør seg ikke bare gjeldende internt i kommunen, men også blant beboere i et nærmiljø.

Fasilitator-rollen dreier seg derfor ofte om å identifisere nødvendig kompetanse, ressurser og operasjonalisere mandatet i en organisasjonsmodell der arbeidsdeling og rolleforståelse er tydelig. By- og stedsplanlegging i dag handler ikke nødvendigvis lenger om de store reformene, men i stedet om nettverksbaserte prosjekter som involverer en rekke forskjellige aktører i samarbeid - virksomheter, foreninger, investorer, organisasjoner og beboere, i integrerte roller i fellesskap med kommunen, slik UngSpleis-verktøyet tar høyde for. Det handler om lokal og stedstilpasset idéutvikling, hvor håndteringen av blant annet interessekonflikter og kommunikasjonsstrategier er vel så viktig. Beslutninger fattes derfor ikke lenger nødvendigvis i et offentlig hierarki, men i et komplekst samspill på ulike beslutningsnivåer.

Den kommunale fasilitatoren (eller planleggeren) spiller en viktig rolle i slike nettverk, fordi det som oftest er denne som henter inn de andre aktørene i medvirkningsprosesser, og som må kunne håndtere kritiske prosessfaser som oppstart, kvalifisering, kvalitetssikring, implementering og evaluering. På den ene siden skal fasilitatoren sikre prosjektets framdrift, på den andre sørge for at de involverte hele tiden opplever eierskap til prosjektet. Denne kompetansen er sjelden noe man tar med seg fra utdanning, men noe fagmiljøet i den enkelte kommune må bygge opp og ivareta i

kontinuerlig erfaringsbasert utvikling. Det vil like fullt være nødvendig å skaffe seg et kunnskapsgrunnlag utover det én person er i stand til å kunne eller forstå av komplekse sammenhenger. Ved å være åpne for det som genereres i møter der unge blir tatt på alvor som medskapere av ideer og medprodusenter av kunnskap, har fasilitatorene mulighet til å lære av dette.

Flere forskere har understreket hvordan det er noen bestemte aktører som har mye mer reell innflytelse enn "folk flest" når det kommer til å designe og bygge byene (Harvey, 1989, 2000; Lukes, 2005; Short, 2006). Arkitekter, planlegger, politikere og eiendomsbesittere er noen av de med mest makt over byutviklingen, så også i Norge (Andersen, 2014; Andersen & Røe, 2016, under utgivelse-a, under utgivelse-b; Hanssen, Hofstad, & Saglie, 2015). Felles for disse mektige aktørene, er at de alle er voksne. Carmon og Fainstein (2013, s. 8) har vektlagt hvordan byplanlegging blir utført av mennesker med bestemte *interesser*, og for vårt formål er det derfor relevant å spørre om byplanleggere og andre "byskapere" (Andersen & Skrede, under utgivelse) evner å representere interessene til byens unge innbyggere. I en artikkel i tidsskriftet *Barn* (hvor Rogers (2000) viser til sin egen hovedfagsstudie der de eldste informantene også faller inn under vår ungdomskategori), vektlegger forfatteren at også det som særskilt bygges for de yngste er formet og bestemt av voksne.

Det meste av det som bygges kan jo ses på og oppfattes som et uttrykk for voksne geografier ettersom det dominerende er konstruert og tilrettelagt på voksnes premisser (...). Riktignok sørger voksne for at noen barn har tilgang til en lekeplass. Ifølge flere studier (...) derimot, har lekeplasser lett for å være sterile og lite fleksible, og de imøtekommer ikke stort mer enn barns fysiske aktivitet, uansett hvor spennende og kreative de er utformet og utstyrt. I min hovedfagsstudie der 18 barn i alderen 9-13 år ble intervjuet, var det flere som hevdet at steder av typen park, med ballplass, lekeplasser og benker, er spesielt tilrettelagt for barn (...). Flere av disse barna fortalte også at slike steder var ett blant flere viktige steder for dem (Rogers, 2000, s. 118-119, referanser utelatt).

I en rapport fra Norsk Form, kom det frem at barn bosatt i Hausmannskvartalet, lokalisert i et av de mest typiske sentrumsområdene i Oslo, manglet leke- og væreområder utenfor leiligheten og at mange derfor foretrakk å henge på kjøpesenteret Oslo City (Gabrielsen, Nærland, & Stokkeland, 2004). Dette er også noe vi har sett i vårt empiriske materiale fra Tøyen og Grønlandsområdet. Det er derfor grunn til å rette et kritisk blikk på hvordan de mest "urbane" områdene planlegges og bygges for ulike aldersgrupper. Neste del vil ta for seg de virkemidlene en har i forvaltningen, med vekt på kunnskapsgrunnlag, barrierer og muligheter for god byutvikling rettet mot ungdom og unge voksne.

Vannfontenen på Sørli plass

4 MULIGHETER OG HINDRINGER

4. Muligheter og hindringer: Virkemidler i by- og stedsutvikling

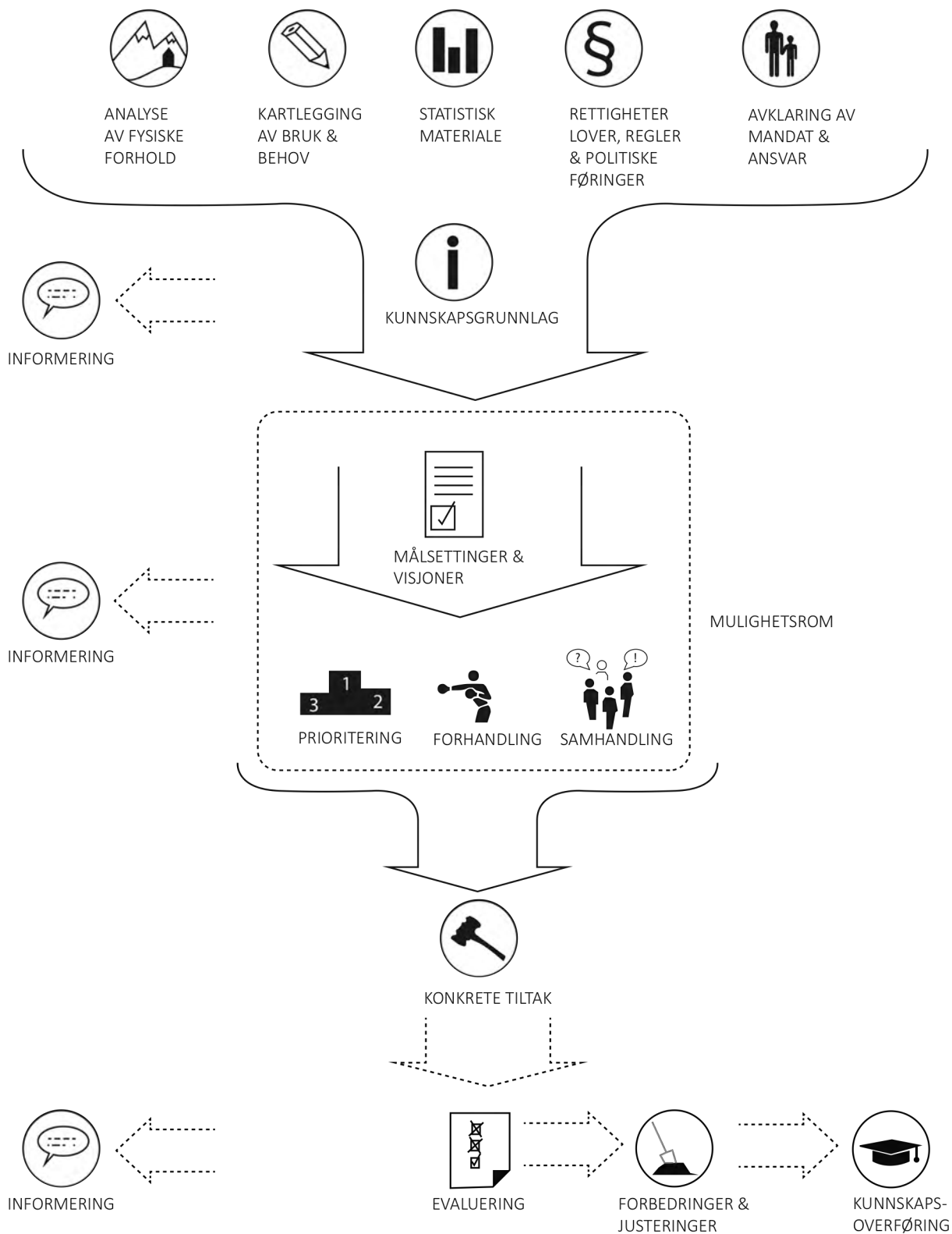
Hvilke barrierer hindrer realiseringen av gode prosjekter for ungdommer? En manglende tilrettelegging av uterom for ungdommens behov kan skyldes svakheter i prosess, organisering eller prosjekt. Når ungdommenes interesser for bruk av uterom ikke kommer fram kan det være på grunn av manglende systemer for å kartlegge deres behov eller manglende kunnskap om å identifisere problemstillinger eller løsningsmuligheter. Vi ser på kartlegging først, før vi tar for oss et utvalg barrierer og muligheter i forvaltningen som kan påvirke ungdom og unge voksnes bruk av uterom.

Kunnskap som virkemiddel

Hvordan få et godt, informert kunnskapsgrunnlag? Som tidligere nevnt er mengden av norsk byromsforskningslitteratur begrenset. Om ikke norsk byromsforskning står spesielt sterkt, så har forskere fra andre land publisert en rekke studier. Det er ikke mulig å gå gjennom hele bredden av de internasjonale analysene her, men den interesserte leser kan for eksempel se på tidsskriftet *Space and Culture* for å få en idé om teamtikker, case og metoder. Det er heller ikke opplagt at funn fra for eksempel USA har direkte relevans for norske politikere og planleggere. Dette fordi samfunnsforholdene, byplanleggingsverktøy og -regimer, samt den politiske konteksten i stor grad varierer mellom landene (se f.eks.. Andersen, 2012; Arthurson, 2012, s. 5-6; Wacquant, 2008).

Mens det for eksempel i en rekke byer/kommuner i USA er vanlig med såkalt "lokal vekstkontroll og -styring" i byplanleggingen (Landis, 2006, s. 411) "har man (...) i Norge ikke noen tradisjon for å diskutere bruken av plansystemet som en slags vekstregulator" (Børrud & Røsnes, 2016, s. 55, hvor de referer til nevnte studie av Landis). Om politikere, byråkrater og planleggere ikke tar hensyn til slike kontekstuelle forskjeller når en "låner" (Phillips & Ochs, 2004) bypolitiske løsninger eller strategier fra andre land, risikerer en det Dolowitz og Marsh (2000) omtaler som "malplassert" eller "uhensiktsmessig overføring" der resultatet ofte er "politikkfiasko". Vi slutter oss til Carmons (2013) oppfordring om at byplanlegging og byutvikling burde baseres på empirisk forskning/kunnskap, i tillegg til andre typer studier, og at det er en stor fordel for de som berøres av planlegging om empirien er samlet inn lokalt. I praksis viser det seg at byplanleggere sjeldent baserer seg på nettopp empirisk forskning eller lokal dybdekunnskap (Andersen & Røe, 2016; Carmon, 2013, s. 21).

I en studie av et nytt sentralt byområde i Oslo, viser Andersen og Røe (2016) hvordan arkitektene som stod bak planen ikke så ut til å ta hensyn til lokal samfunnskunnskap. Forfatterne antyder at dette kan ha bidratt til at området fikk et enklavepreg heller enn å bli en integrert del av det omkringliggende bylandskapet. Også andre byforskere har dokumentert hvordan de som styrer og planlegger byen og byrommene ikke nødvendigvis tar hensyn til alle beboergrupper, noe som særlig kommer til syne når de med reell makt over byutviklingen ønsker å skape en by eller byrom som tiltrekker seg turister, investeringer eller den "kreative klassen" (Aspen, 2013; Bergsli, 2005; 2015; McDonogh, 2013). Under vil vi ta for oss de viktigste måtene å skaffe et godt kunnskapsgrunnlag: a) Kvalitativ kartlegging, b) analyse av fysiske forhold, c) statistikk som kunnskapsgrunnlag, samt d) lover, regler og politiske føringer som er relevante for ungdom og unge voksnes bruk av uterom, parker og plasser. En god byutviklingsprosess er illustrert i diagrammet på neste side. Her informerer kunnskapsgrunnlaget mulighetsrommet og de konkrete tiltakene som settes i verk. Tilbakeføring av informasjon om prosessen til lokale unge og kunnskapsoverføring mellom forvaltningsnivåer og etater i etterkant er vesentlige deler av gjennomføringen.

a) Kvalitativ kartlegging av unges bruk av uterom

Som en overordnet strategi for å kartlegge og analysere bruk av uterom er *deltakende observasjon* i områdets mange uterom meget hensiktsmessig. Ved å være fysisk tilstede *sammen* med ungdommene og de unge voksne kan en selv observere hvordan de bruker områdene, hvem som er der og ikke er der, og vår erfaring fra Tøyen og bydel Gamle Oslo viser at det også er relativt "enkelt" å ta kontakt med disse brukerne. Gjennom observasjon og samtaler i form av semistrukturerte intervjuer, kan en kartlegge hvilke grupper som benytter seg av rommene og hvilke vurderinger brukerne har av de aktuelle områdene. Gjennom gjentatte og målrettede observasjoner i løpet av et avgrenset tidsrom vil en kunne avdekke hvordan ulike grupper bruker ulike deler av en park til ulike tider av døgnet. Low og hennes kollegaer har utviklet det de kaller "rapid ethnographic assessment procedure" (REAP) for å få til en detaljert studie av byromsbruk innenfor korte tidsrammer, der man spesielt er opptatt av å kartlegge ulike gruppers bruk av samme park (Low, et al., 2005). Det som kjennetegner REAP er metodetriangulering, det vil si at en benytter seg av ulike datainnsamlingsteknikker for å belyse et fenomen bredest og best mulig: I tillegg til observasjoner av bruk og samtaler med brukere som påtreffes i for eksempel en park, så kan

- fokusgruppeintervjuer,
- intervjuer med "eksperter" (for eksempel planleggere eller ungdomsarbeidere),
- kartlegging av fysiske spor (som antall tomme ølbokser),
- kartlegging av atferd (hvem, hva og hvor),
- "transect walks" der forskerne blir guidet i området av en lokal ressursperson, samt
- dokumentstudier (av planer, avisartikler, historiske kilder osv.),
- dagbøker der informanter en har fått god kontakt med beskriver hva de har gjort, med hvem og hvor i løpet av en uke,
- film- og fotoproduksjon i samarbeid med ungdom og
- arbeidsbokmetode (erfaring fra stedsanalyse på Jessheim)

være noen av de strategiene en vil benytte seg av. Viktig i REAP-tankegangen er bruken av forskergrupper heller enn en enkelt feltarbeider, og at medlemmene av gruppen har ulik erfaringsbakgrunn/ulike fagbakgrunn. En stor park kan ha ulike "soner" for ulike aktiviteter som fotball, grilling og soling, men de samme områdene kan også skifte "karakter" i løpet av døgnet, der for eksempel de yngre ungdommene spiller fotball på dagtid, mens eldre ungdommer/voksne benytter samme plass til "festing" på kvelds- og nattestid. Low et al. (2005) understreker også viktigheten av å inkludere "brukerne" eller beboerne i forskningsteamet for å sikre at ikke de (ofte) eksterne forskernes forutinntatte perspektiver/holdninger/teorier i for stor grad farger datainnsamlingen og analysen. Det er også gjennom å inkludere de lokale i forskergruppen at en i størst mulig grad sikrer at lokal kunnskap om for eksempel "hemmelige" steder kan bli tatt med i prosjektet, eller rett og slett avdekker hva som er betydningsfulle steder i en bydel med mange ulike byrom. Ofte viser det seg at det ikke er de mest opplagte eller velregulerte rommene særlig ungdommer foretrekker. Vi har meget god erfaring med slike verktøy etter å ha benyttet dem en rekke ganger, senest i arbeidet med stedsanalysen på Tøyen (se også Andersen 2001, 2013, 2014).

Som en videreutvikling eller raffinering av den mer generelle strategien "deltakende observasjon" i byrom (Hagen og Skorpen 2016), har man det som omtales som "walk-alongs/go-alongs eller "bike-alongs". Denne strategien går ut på at feltarbeideren går eller sykler sammen med en eller flere informanter mens informant(en) beveger seg rundt i sine mer eller mindre vante omgivelser

(Holgersson, 2014; Kusenbach, 2003). Samtidig som en sykler eller går, snakker man med informant(e), observerer dem, hører på dem samt sanser (ser, lukter, føler) de samme rommene som dem (se del 2 for beskrivelse av denne metoden).

En annen kartleggingsmetode kan være en mobil stand som kan flyttes rundt på området i løpet av en periode (inspirert av blant annet Groruddalssatsingen), bemannet enten av forskere/forskningsassistenter eller ansatte i forvaltningen. Her kan man ta i mot folks forslag til forbedringer av uterommene, få inn informasjon om hvordan de bruker området, hva som fungerer med mer. En annen mulighet er å intervju næringslivsaktører, eiendomsbesittere og -utviklere, arkitekter, byplanmyndigheter og andre som har nye ideer til hvordan man kan legge til rette for ungdomsaktiviteter i et område. Slik vil en kunne utforske hvordan partnerskap mellom offentlige og private/ideelle aktører kan bidra til å utvikle nye byromskonsepter og økt bruk av byens rom.

Ungdom og unge voksne kan også gjennom kartleggingen bli medskapere av lokale arenaer der de kan oppleve mestring og eierskap. Det er stort behov for metodeutvikling på dette feltet (se del 3 for en utfyllende diskusjon). Samtidig finnes det et konglomerat av metoder og verktøy som allerede er utprøvd og tatt i bruk i ulike settinger. Vi ser også et behov for å skille metoder som kan brukes for å oppnå primær eller sekundær medvirkning. Primære metoder vil føre til direkte medvirkning, mens andre – sekundære – metoder kan gjøre eksperter i stand til å ta hensyn til unges behov ut fra foreliggende kunnskap om denne brukergruppen. Denne inndelingen svarer på vår forståelse av ulike nivåer av medvirkning i byplanlegging – fra "gjør det selv-handlinger" til det å komme med innspill på overordnede planer. I forprosjektet (se vedlegg 3) har vi sett på alternative metodeverktøy der medvirkning er sentralt. Her har vi også sett på i hvilken grad de ulike metodene er *engasjerende* og/eller *relevante* for de involverte, med mål om et godt kunnskapsgrunnlag for kommunenes planprosesser, samt økt medvirkning og eierskap til slike prosesser blant ungdom og unge voksne. Dette var et viktig bidrag til å utvikle det metodiske rammeverket som er skildret i del 2.

b) Analyse av fysiske forhold

De fysiske forholdene skaper ofte rammene rundt de aktivitetene som foregår i uterom, på plasser, parker og i gater - eller som en ønsker/ikke ønsker at skal foregå. En grundig analyse hjelper til å forstå de premissene som ligger til grunn for aktivitet, identifisere mulige utfordringer og visualisere overordnede sammenhenger. I beste fall skaper denne analysen ikke bare på overflaten og beskriver den synlige (estetiske) delen av byen, men også de usynlige lag og krefter som påvirke de offentlige rommene og vår oppfatning av disse.

Arealplanleggere og arkitekter opererer tradisjonelt med en rekke kartlegginger i ulike målestokk for å kartfeste og kommunisere stedsforståelsen. Det er viktig å understreke at – uavhengig av hvor nøyaktig en slik kartlegging er – så handler det om en *tolkning* av virkeligheten, slik det gjør med alle metoder. Hvilke elementer som blir vektet hvordan og hvilke temaer som er relevante innenfor spektret av historiske analyser av byen, funksjoner i byen, transportsystemer, bebyggelsesstrukturer og eierstrukturer er del av prosessen, samtidig som det legger premisser for tolkningen. Det er derfor viktig at de ulike perspektivene unge har om sin bruk av uterommene kommer frem.

Selv om ungdommer og unge voksne ikke er homogene grupper, så er aksjonsradiusen til disse gruppene generelt mye større enn barnas. Å finne en egnet målestokk for kartleggingen, som tar hensyn til ungdommenes bevegelsesmønster på bynivå, blir derfor viktig. For å studere den faktiske

bruken av ulike byrom, så har blant annet danske forskere med hell benyttet GPS som et verktøy. Det er for eksempel mulig å utnytte det faktum at veldig mange i dag har en smarttelefon med innebygd GPS og ved å benytte seg av en applikasjon lignende "GPS Tracker", kan en i detalj kartlegge individers bevegelsesmønstre i løpet av et bestemt tidsrom. Nielsen et al. (2010) gjorde en slik studie i parker i Danmark og forklarer at det var et behov for å utvikle nye metoder for å studere bruksmønstre i byrom. Ved å kartlegge og synliggjøre slike mønstre i detalj, kan en få en "dypere" innsikt også når det gjelder behovene for hvordan byrommene burde utformes. Er det gangmønstre som tilsier at det er en unødvendig fysisk hindring langs ruten der mange går fra A til B? Viser disse dataene at det er mulig å designe byrom som legger mer til rette for bruk og dermed har positive folkehelseeffekter?

Ungdommens unike kompetanse som en av de viktigste brukergruppene av kollektivtrafikk og som "myke trafikanter" med sykkel og til fots kan slik gi viktig informasjon og innspill til utviklingen på bynivå (som med hell kan brukes ikke bare på ungdomsrelaterte prosjekter, men har stor nytte- og overføringsverdi til for eksempel klimasatsinger). Å se sammenhengene ikke bare geografisk på tvers av skala – fra bynivå til prosjektnivå, men også tematisk fra et ungdomsperspektiv er avgjørende for å få et godt kunnskapsgrunnlag.

Det er derfor viktig å supplere den tradisjonelle kartleggingen av tilkomstmuligheter, veg- og gatestruktur og romdimensjoner med en mer nøyaktig analyse av romtypologier, som kan være særlig relevante for ungdommer og fremstille disse i egne kart: mulige kategorier er for eksempel de seks typologier for offentlig rom som skiller mellom grøntstruktur, infrastruktur rettet mot ungdom, sentrale plasser, uterom tilknyttet boliger, gaterom og underutnyttede arealer. Spesielt det sistnevnte kan være en interessant kategorier i kombinasjon med et kartlag over eierstrukturer og vedlikeholdsansvar, som kan avdekke nye utviklingsretninger og potensialer i byrommet.

Det vil alltid være fysiske forutsetninger som både begrenser og fremmer prosjektet. Dette kan blant annet være knyttet til tilgjengelige tomter å realisere prosjekter på, topografi, reguleringsplaner og så videre. Det er viktig at aktørforståelsen plasseres i sammenheng med en fysisk analyse av området, slik at man best identifiserer tidligere ikke-identifiserte muligheter, men også for at vi bedre skal forstå aktørenes aktiviteter - hvorfor ting er som de er. Registrering av frekvens (hvor ofte og hvor mange som bruker et gitt sted) kan for eksempel være en god metode for å se på konflikt mellom ulike gruppers bruk av uterom – er de der samtidig eller kan man tilrettelegge for sambruk eller døgnvariasjon av bruk?

c) Statistikk som kunnskapsgrunnlag

Statistisk materiale er et viktig grunnlag for kunnskap om (1) ungdoms bruk av byen, (2) hva som kan stimulere til slik bruk og for kunnskap om (3) ungdoms deltakelse i utforming av byrommet. Det er flere eksisterende statistiske kilder som kan brukes, og man kan også ha god nytte av å selv samle inn kvantitativt materiale som gjerne gir mer målrettet kunnskap i den aktuelle situasjonen. Statistisk materiale betyr at informasjonen er kvantifisert – det er som *regel informasjon om mange individer, men kun noen få utvalgte trekk ved hvert enkelt individ* (kjennetegn, atferd og holdninger). Statistisk materiale er særlig nyttig for å få oversikt over *utbredelse og omfang av ulike fenomen*, mens man i mindre grad går i dybden på fenomenet slik man gjør med kvalitative undersøkelser.

Som del av bakgrunnskunnskapen om et område er det alltid nyttig å vite mer om hvem som bor der (befolkningssammensetning og levekår) og hvordan sammensetningen endres over tid som følge av flytting eller andre endringer. Hvilke aldersgrupper er representert, og hvor mange er de? Er det førskolebarn (0-5), 6-12 åringer, ungdom (13-18), eller unge voksne (19-25 år) som dominerer i området? Hva slags familier lever disse i? Hvordan er andelen som bor sammen med begge foreldrene (foresatte) versus med enslig forsørger, og hvor mange unge voksne har flyttet hjemmefra og bor alene, sammen med partner eller venner? Finnes det særskilte institusjoner eller botilbud for ungdom i området (ungbo, barnevernsinstitusjoner, asylmottak for enslige mindreårige, osv)? Hvordan er sammensetningen når det gjelder antall søsken i familiene? Størrelsen på familiene i forhold til størrelsen på boligene er også relevant. Det sier noe om trangboddhet og kan dermed indikere om hjemmet er en arena som egner seg til å være med venner eller gjøre lekser, og som indirekte kan si noe om ungdommens behov for byrom og møteplasser. Hva slags private uterom (balkonger, hager) og halvprivate rom (bakgårder) har man tilgang til og hva slags aktiviteter gir disse rom for? Ellers kan det være nyttig å vite noe om økonomisk, sosial og kulturell bakgrunn for de unge i et område ved å kjenne til foreldrenes inntekts- og utdanningsnivå, sysselsettingsgrad, mottak av velferdsytelser og etnisk bakgrunn. Når det gjelder boligforhold, utover trangboddhet, er det av interesse å vite noe om hvorvidt man eier eller leier boligen sin, og andelen som bor i eneboliger, andre typer småhus, bygårder og blokker. Det er ulike kilder til statistisk data som vil være relevante, ut ifra hva det er en ønsker å undersøke:

Utvikling over tid. En fordel med registerdata og en rekke surveydata er at de finnes som tidsrekker, dvs. at det foreligger tall fra flere år, som gjør det mulig å se på utviklingen over tid. Hvilke trender er sentrale i dette området? Fører for eksempel flytting og nybygging til at antall og andel barn og unge øker eller avtar over tid?

Geografisk avgrensning. Når man jobber med offentlig uterom er man gjerne opptatt av avgrensede geografiske områder, og det kan være en utfordring å finne data som sammenfaller med den ønskede geografiske avgrensningen. Det meste av registerdataene – og en del av de store gjentakende surveyundersøkelsene – kan man få på kommunenivå, og bydelsnivå i større byer, og noen registerdataopplysninger får man helt ned på grunnkrets nivå, som er den minste geografiske enheten for offisiell statistikk.

Både tids- og geografisk avgrensning vil variere fra prosjekt til prosjekt og må undersøkes i hvert enkelt tilfelle. Ofte vil kommunens statistikkavdeling eller et enkelt søk på SSB sine nettsider kunne gi et raskt svar på dette. Det meste av slike register- og surveydata kan man få tilgang til fra Statistisk sentralbyrå (SSB), statistikkavdelingen i kommunen og fra ulike andre offentlige etater og forskningsmiljøer (som for eksempel Ungdata, se nedenfor).

Her er noen eksempler på særlig relevante statistikkilder som er utbredt og som man vil kunne ha tilgang til i de fleste norske kommuner. Se for eksempel: <http://www.ssb.no/befolkning>

Ungdata (NOVA) gir viktig kunnskap om ungdom og deres nærmiljø. Ungdata er basert på store representative spørreskjemaundersøkelser som gjennomføres i svært mange av landets kommuner med jevne mellomrom. I forbindelse med undersøkelsen “Ung i Oslo” fra 2015, der rundt 20 000

ungdommer deltok (NOVA, 2015), spurte man etter informantenes bosted (bydelsinndelt), og deretter blant annet om

- Hva slags fritidsaktiviteter man bedriver
- Om man har oppholdt seg sammen “med venner på et gatehjørne, utenfor en kiosk, et kjøpesenter, bensinstasjon eller lignende”
- Man ble bedt om å vurdere tilbudet til ungdom i nærmiljøet, blant annet om det er lokaler man kan bruke (som en fritidsklubb)
- Opplevs det trygt å ferdes i eget nærmiljø?

Det er liten tvil om at det omfattende datamaterialet gir meget god oversikt over mange viktige dimensjoner ved det å være ung i ulike kommuner i Norge (f.eks. Bakken, 2015), inkludert en by som Oslo. Likevel gir det ikke dybdekunnskap om hvordan unge bruker ulike byrom og hvorfor de bruker eller ikke bruker byen. Ungdata er ikke først og fremst en byromsstudie, men en studie som sier mye om ungdomsliv. <http://www.ungdata.no/>

Levekårsundersøkelsen, SSB, er en intervjuundersøkelse blant et representativt utvalg av den norske befolkningen i alderen 16 år og over. Undersøkelsen gjennomføres som telefonintervju, og har et sett med grunnspørsmål som gjentas årlig, samt en rekke tema som gjentas med noen års mellomrom. Undersøkelsen er dels relevant fordi den inkluderer aldersgruppa 16-25 år, og dels fordi noen av spørsmålene stilles til foreldre som svarer på vegne av sine barn og unge som er yngre enn 16 år. Tema som undersøkelsen tar opp og som kan være aktuelle for ungdom og uterom er helse, arbeidsmiljø, boforhold, idrett og friluftsliv, organisasjonsaktivitet, politisk deltakelse, sosialt nettverk, sosial kontakt, utsatthet og uro for lovbrudd og levekår blant innvandrere. Svarene som kommer fram i surveyen kobles til en rekke opplysninger fra register.

<https://www.ssb.no/helse/statistikker/helseforhold>

Resultat og effektmålinger for områdeløft. Husbanken har i samarbeid med DAMVAD utviklet en standardisert metode for å måle resultat og effekt i alle områdeløftområdene i Oslo, Bergen og Trondheim (DAMVAD 2015). Som et ledd i metoden inngår det en telefonundersøkelse til et representativt utvalg av befolkningen over 18 år i områdeløftene, hvor det blant annet stilles spørsmål om en rekke forhold ved bomiljøet: kriminalitet, trygghet, selve boligen, kontakt med naboer, bruk av møteplasser og rekreasjonsområder. Selv om materialet ikke spesifikt tar for seg ungdom kan den gi nyttig kunnskap om unge voksne, og om kvaliteter, bruk og trivsel knyttet til uterommene i området, og gi et godt sammenligningsgrunnlag for status og utvikling i øvrige områdeløftområder samt utviklingen i landet og storbyene som helhet.

d) Lover, regler & politiske føringer for å ivareta unges interesser

Når det er snakk om lover og regler knyttet til unge og uterom, er det spesielt plan- og bygningsloven vi må se til. Ivaretagelsen av unges interesser, er i hovedsak forankret i § 3-3 tredje ledd, som sier at kommunestyret skal sørge for å etablere en særskilt ordning for å ivareta barn og unges interesser i planleggingen. Det er opp til kommunestyret hvordan den særskilte ordningen skal organiseres, men kommunen må dokumentere at den har en slik ordning og hvordan den er organisert. I plan- og bygningsloven § 5-1 presiseres det at

Enhver som fremmer planforslag, skal legge til rette for medvirkning. Kommunen skal påse at dette er oppfylt i planprosesser som utføres av andre offentlige organer eller private. Kommunen har et særlig ansvar for å sikre aktiv medvirkning fra grupper som krever spesiell tilrettelegging, herunder barn og unge. Grupper og interesser som ikke er i stand til å delta direkte, skal sikres gode muligheter for medvirkning på annen måte.

Plan- og bygningsloven skiller mellom umyndige og myndige, og når det er snakk om "barn og unge" er det derfor aldersgruppen 0-18 år det er snakk om. Det vil si at "unge voksne" (opp til 25 år) ikke har et tilsvarende særfokus i lovverket. For dem som faller inn under "barn og unge" finnes det både internasjonale og nasjonale føringer. Internasjonalt er det spesielt FNs barnekonvensjon som gjelder. Denne står over norske lover, men under Grunnloven. At barnekonvensjonen gjelder som norsk lov innebærer at kommunene har en selvstendig plikt til å respektere og garantere konvensjonens rettigheter, på samme måte som de er forpliktet til å følge all annen norsk lovgivning. FNs barnekonvensjon er særlig relevant for kommunal sektor, fordi kommunale beslutninger og prioriteringer ofte får direkte og umiddelbar betydning for barn og unge.

Rent konkret kan det imidlertid være vanskelig å vite hva dette faktisk innebærer i kommunal plan- og utviklingspraksis, når barnekonvensjonen vektlegger at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn og at barn har rett til å delta i prosesser og si sin (merk: vektlagte) mening i alt som berører dem, og at plan- og bygningsloven skal være middelet for å ivareta dette. Det er her de rikspolitiske retningslinjene kommer inn. Ikke bare overfor barnekonvensjonen, men i forbindelse med barns interesser i planleggingen generelt.

I de rikspolitiske retningslinjene skilles det mellom prosess og utforming. Dette er kravene til den kommunale planleggingsprosessen:

- Vurdere *konsekvenser* for barn og unge i plan- og byggesaksbehandlingen etter plan- og bygningsloven.
- Foreta en samlet *vurdering* av barn og unges *oppvekstmiljø* for å innarbeide mål og tiltak i kommuneplanarbeidet.
- Utarbeide *vedtekter*, bestemmelser og retningslinjer om omfang og kvalitet av arealer og anlegg av betydning for barn og unge, som skal sikres i planer der barn og unge er berørt
- *Organisere planprosessen* slik at synspunkter som gjelder barn som berørt part kommer fram og at ulike grupper barn og unge selv gis anledning til å delta.

Dette er kravene til fysisk utforming:

- Arealer og anlegg som skal brukes av barn og unge skal være sikret mot forurensning, støy, trafikkfare og annen *helsefare*.
- I nærmiljøet skal det finnes arealer hvor barn kan *utfolde seg* og skape sitt eget lekemiljø. Dette forutsetter blant annet at arealene:
  - er store nok og egner seg for lek og opphold
  - gir muligheter for ulike typer lek på ulike årstider
  - kan brukes av ulike aldersgrupper, og gir muligheter for samhandling mellom barn, unge og voksne.
- Kommunene skal avsette tilstrekkelige, store nok og egnede areal til barnehager.

- Ved omdisponering av arealer som i planer er avsatt til fellesareal eller friområde som er i bruk eller er egnet for lek, skal det skaffes fullverdig erstatning. Erstatning skal også skaffes ved utbygging eller omdisponering av uregulert areal som barn bruker som lekeareal, eller dersom omdisponering av areal egnet for lek fører til at de hensyn som er nevnt ovenfor, for å møte dagens eller framtidens behov ikke blir oppfylt.

Dette støttes av nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging, som ble vedtatt ved Kongelig resolusjon den 24. juni 2011. Her angis følgende: Byer og tettsteder skal gi muligheter for sosial og fysisk utfoldelse og samfunnsdeltakelse for alle grupper. Samtidig som områder fortettes, må det finnes utearealer med *tilstrekkelig* størrelse og kvalitet i nærheten av der folk bor. Dette gjelder ikke minst for barn og unge, eldre og mennesker med nedsatt funksjonsevne. Da er spørsmålet, hva er tilstrekkelig? Når det er såpass vagt formulert, og ikke blir konkretisert med tall eller størrelser, ser vi at det har lett for å bli på minimumsnivå.

I tillegg fremgår det av Rikspolitiske retningslinjer for å styrke barn og unge i planleggingen, og Rundskriv T-2/08 Om barn og planlegging, at fylkeskommunen og fylkesmannen har et ansvar for å veilede kommunen slik at de ivaretar barn og unges interesser i planleggingen. Dette ansvaret innebærer også veiledning til de som er tildelt funksjonen som særskilt ordning for å ivareta barn og unge i planleggingen. For å oppfylle flere av minstekravene i lovverket trenger man derimot ikke snakke med et eneste barn eller ungdom, man må bare "vurdere konsekvensene". Veilederne fra staten sier ikke tydelig at det for eksempel ikke er nok å oppnevne en "barnas representant" dersom en skal gi barn og unge en reell mulighet til å medvirke i plansaker.

Plan- og bygningsloven gir føringer for bærekraftig utvikling på både makro- og mikronivå, og nevner spesielt barn og unges oppvekstvilkår i lovens formål. Loven skal legges til grunn i kommunestyrenes planlegging, som i tillegg er ansvarlige for å sørge for særskilte ordninger for å ivareta barn og unges interesser. For å ivareta hensynet til unge når steder fortettes, er det viktig at kommunens kommunedelplan om bokvalitet og friluftsinnteresser legger tydelige premisser for hvordan utviklingen skal skje. Dette må igjen stå forholdsmessig i relasjon til kommuneplanens arealdel, som skal vise sammenhengen mellom framtidig samfunnsutvikling og arealbruk. Det er her man kan tilrettelegge og sørge for sammenhengende grønnstruktur, innslag av natur og grøntområder i boligområder og korte avstander til gode plasser for blant annet lek og fysisk aktivitet.

Ofte vil barn og unges oppvekstmiljø bli berørt av arbeid med skoleveier og lokalisering av skoler, bygg og tiltak, grønnstruktur, og friluftsområder. Derfor er hensynet til barn og unge også til stede i de regionale planene, hvor regional planmyndighet minst én gang i hver valgperiode skal utarbeide en regional planstrategi i samarbeid blant annet med de kommuner som blir berørt. Denne skal blant annet inneholde opplegg for medvirkning i planarbeidet. Ungdomsorganisasjoner som ungdomsråd, ungdommens fylkesting og ungdommens kommunestyre vil i hovedsak ivareta medvirkningen for barn og unge på dette nivået.

Som det framkommer av dette, er det viktig at kommunene sørger for en lokal operasjonalisering av håndteringen av barn og unges interesser. Ofte tar dette form som en veileder, gjerne som et vedlegg til kommuneplan.

Krav til uterom – veileder Trondheim

I Trondheim kommunes *Krav til uterom – veileder. Kommuneplanens arealdel 2012-2014. Vedlegg 16* har man for eksempel systematisert retningslinjer og bestemmelser, samt begrepsredegjørelser, og gitt disse en sammenheng med hvordan kommunen ønsker å prioritere utviklingen.

I all hovedsak koker dette ned til føringer knyttet til lokalisering, avstand, størrelse, utforming og solforhold. Barn og unges interesser, preferanser, aktiviteter, kultur og så videre tematiseres ikke. Dette er et fellestrekk i de fleste kommuner.

Kilde: <https://www.trondheim.kommune.no/attachment.ap?id=50374>

Barrierer og muligheter i forvaltningen

Dersom kunnskapsgrunnlaget er godt nok dekket, hva er det som da hindrer realiseringen av gode prosjekter for ungdommer? Selve systemet som er utformet for å få noe til å skje, ender ofte opp med å bli en viktig årsak til det motsatte – altså en hindring. I den nylig publiserte rapporten fra prosjektet *Levende lokaler* (2016) kan vi blant annet lese at kommuners internt oppdelte forvaltningsstruktur ofte kan bli en barriere når det handler om å generere liv i tomme lokaler. Derfor ser man behov for bl.a. et forum for møter, hvor beslutninger kan tas raskere (Eriksen og Skajaa 2016:107). Dette virker sammenfallende med utfordringer knyttet til utvikling av uterom. Sælensminde m.fl. (2012:55) trekker frem fire knagger som kan hjelpe til å plassere barrierer innenfor et tematisk felt:

- 1) Hvilke typer barrierer finnes?
- 2) Hvilke aktører kan barrierene knyttes til?
- 3) Hvor opptrer barrierene?
- 4) Opptrer barrierene enkeltvis eller koblet til andre barrierer?

Deres forskning handler om klimatiltak, men gitt at byutvikling - som omhandler utvikling av uterom - står overfor utfordringer knyttet til koordineringen av sektorinteresser, så bør det finnes overføringsverdi – riktignok med justering av kategoriene opp mot den tematiske forankringen. Hvis man i forvaltningen ønsker at ungdom og unge voksne i større grad skal bruke det offentlige rom, hvilke typer barrierer ser vi? Vi kan igjen ta utgangspunkt i Vestlandsforskning, som har identifisert tre barrierer for gjennomføringen av tverrsektorielle klimatiltak (Sælensminde m.fl. 2012:11-12). Disse er:

- Trivielle barrierer ("ting tar tid", sykefravær, logistisk avstand)
- Virkemiddelbarrierer (man er enige om målene, men ikke virkemidlene: Vil lovpålagte tiltak i kommunene gi mer bruk av uterom, eller vil styrking av relevante budsjetter gjøre samme nytten?)
- Målbarrierer (man er ikke enige om målene: Bør ungdom og unge voksne ta i bruk uterom i større grad enn i dag?)

Når det gjelder stimulering av ungdom og unge voksnes bruk av uterom ser vi at alle de tre barrierene er gjeldende, men på ulike nivåer:

1. Individuelle hindringer knyttet til folks holdninger og adferd (for eksempel konflikter og eierskap til uterom, slik vi ser i del 2 om Tøyen)
2. Lokale hindringer knyttet til lokale interessekonflikter (for eksempel barns trygge oppvekstmiljø versus ungdoms frihet til utforsking)

3. Kommunale hindringer knyttet til kommunal politikk og virkemiddelbruk (for eksempel sektorbarrierer mellom de som forvalter uterom og de som har ansvar for helse og sosialpolitikk der ungdom inngår)
4. Nasjonale hindringer knyttet til nasjonal politikk og virkemiddelbruk (for eksempel mangelen på sanksjoner ved brudd på plan- og bygningsloven)

Sælensminde m.fl. har i tillegg et femte nivå, som er "globale hindringer knyttet til overnasjonale og internasjonale føringer (EØS-bestemmelser, WTO osv.)" (2012:11). Her ser vi ikke like mange utfordringer på vårt felt som på klimafeltet, vi vil derfor heller legge til:

5. Regionale hindringer knyttet til fylkeskommunens rolle
6. Hindringer knyttet til private utbyggere, da disse er kostnadsdrevet og derfor ofte er interessert i å "gjøre så lite som mulig", kun det de er lovpålagt av medvirkning.

Ved å identifisere hindringer, finner vi også mulighetsrom for endring. Når det gjelder forvaltningen vil den mest sentrale barrieren være punkt 3: Kommunale hindringer knyttet til kommunal politikk og virkemiddelbruk. Vi vil derfor bruke mest plass på dette i diskusjonen om barrierer og muligheter i forvaltningen, knyttet til ungdom og unge voksnes bruk av uterom. Under vil vi diskutere de viktigste barrierene som har kommet fram gjennom intervjuer med ulike deler av forvaltningen. Vi har intervjuet kommunale planleggere i Stavanger, Kristiansand, Drammen, Trondheim og deltatt på møte med en rekke kommuner i Hedmark (Hamar, Stange, Ringerike, Løten), samt Hedmark fylkeskommune, for å finne hvilke muligheter som ligger i forvaltningen av byens offentlige rom som ikke er utnyttet.

De viktigste barrierene vi har identifisert kan knyttes til 1) statlige føringer, 2) organisering, og 3) medvirkning og deltagelse. Vi vil underveis i diskusjonen også peke på mulighetsrom.

Statlige føringer

Alle undersøkte kommuner har rutiner for hvordan de ivaretar medvirkningskravet fra plan- og bygningsloven. Hvorvidt dette kravet om medvirkning i plansaker går ut over å informere offentligheten og legge sakene ut til høring, avhenger både av tid- og personalressurser og i hvilken grad prosjektet er relevant for ungdom. Et funn er at kommuner som har lite erfaring med direkte medvirkning med ungdom, anser det som mer ressurskrevende enn de kommunene som har opparbeidet seg en viss kompetanse på feltet og føler de har kunnskap nok til å bruke medvirkning som en målrettet del av byutviklingen.

Kommunene etterlyser statlige retningslinjer for *når* og *hvordan man skal bedrive* medvirkning i tilfeller som krever mer enn «minimumsløsninger» i PBL med informasjon og høring. Når det gjelder uterom, påpeker en informant at erfaringer fra egen kommune viser at det faktisk er pålagt medvirkning for den "utførende" delen av forvaltningen, for eksempel vann- og avløpsetaten, kan være problematisk, siden det kan ha stor betydning for den faktiske realiseringen av prosjekter i uterom.

Blant de intervjuede kommunene er det få som har vedtatt egne retningslinjer for medvirkning for unge i plansaker, selv om nesten alle redegjør i sine sakspapirer for hvordan et prosjekt i planleggingen kommer til å påvirke barn- og unges oppvekstvilkår. De kommunene som har vedtatt

et særskilt fokus på barn- og unge, som del av en overordnet kommunalstrategi for å motvirke fraflytting, beskriver det som enklere å samarbeide med andre innenfor sin egen organisasjon takket være dette tematiske fokuset.

Et mulighetsrom ser ut til å være samordningsfora, og langsiktige strategiske planer med tydelig prioriteringer. Her kan en satsing som områdeløft, som ser på en helhetlig strategi innenfor et geografisk eller tematisk område, skape den nødvendige tverrsektorielle utveksling og planlegging som skal til for å skape mer helhetlige løsninger. Gjennom områdeløft brytes sektorbarrierer ned, og samarbeidet går (i noen tilfeller) lettere.

En annen mulighet vil være å stille krav til hvilke dokumenter som må med i et planprogram. Kommunene er gode på å sikre innspill fra ulike grupper, men ikke fra private utbyggere. Disse driver i stedet med uoffisiell påvirkning av politikerne, gjennom lobbying. Unges muligheter til å påvirke by- og stedsutvikling vil styrkes dersom man ser at dette ikke bare handler om uterom, men også boligtypologier. Utbyggere som får unntak fra reglene om ulike boligtyper i ett område (ved å for eksempel bygge hovedsakelig 1- og 2-roms leiligheter), påvirker også uterommene og bruken av dem.

Organisering

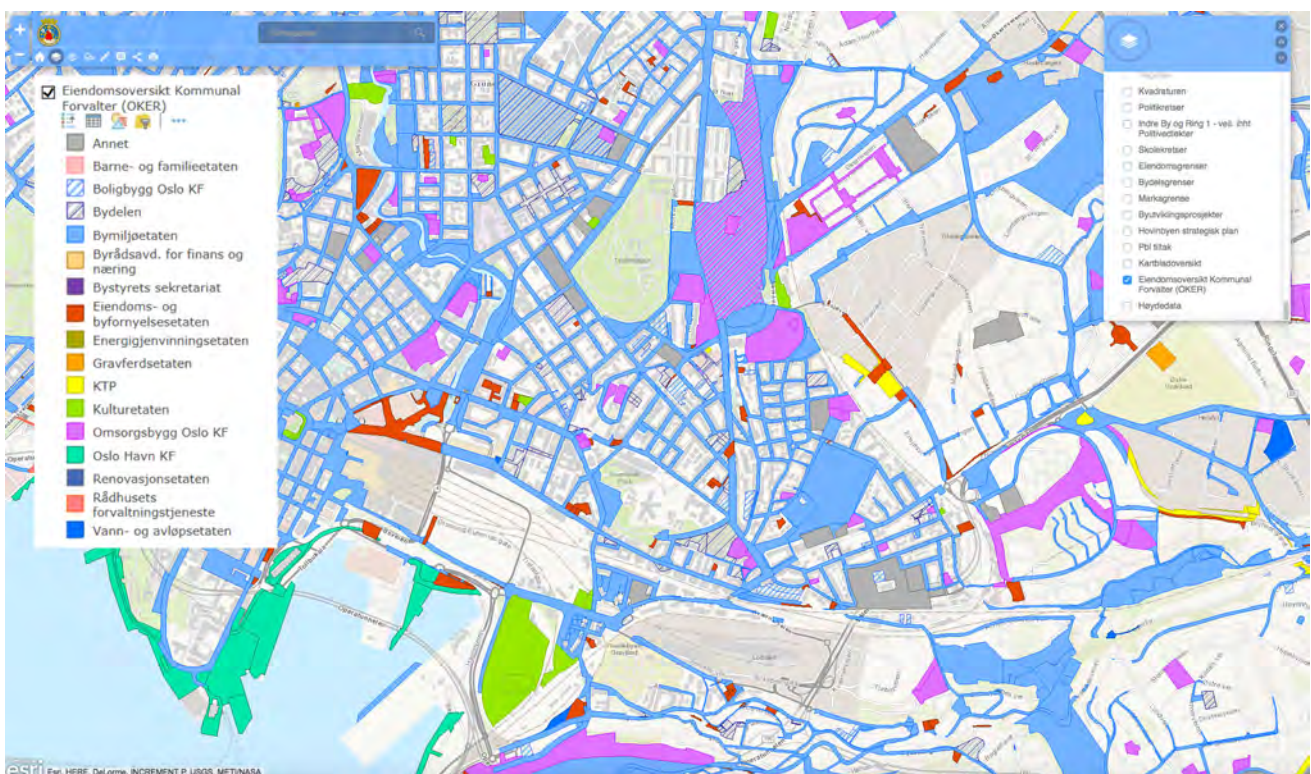
Selv om det mangler en aktiv kartlegging av ungdommens behov gjennom medvirkningsprosesser har flere kommuner talspersoner som skal ivareta ungdommenes interesser gjennom uttalelser (på lik linje med uttalelser fra andre interessegrupper, som for eksempel funksjonshemmede). Den organisatoriske strukturen kan her være forskjellig, men i mange tilfeller er "barn- og unges representant" en del av organisasjonsenheten for oppvekst. I mange kommuner er denne representanten den samme som jobber som sekretariat for ungdomsrådet eller ungdommens bystyre, og disse blir ofte ansett som kontaktperson for saker som er relevante for ungdom. I en del kommuner er imidlertid disse to funksjonene adskilt. Intervjuene viser at den institusjonaliserte medvirkningen fra ungdom gjennom ungdomsråd eller ungdommens kommunestyre, og mulighetene til å få saker behandlet der, er godt kjent blant kommunens ansatte. Likevel gir flere uttrykk for at det i mange tilfeller er uklart hvordan innspillene fra ungdommene skal håndteres i videre saksgang, og i hvilken grad innspillene faktisk blir fulgt opp. I mange tilfeller ligger barnas representant under oppvekst, ikke planlegging, noe som får konsekvenser for hvor mye denne kan påvirke prosjektering av uterom.

Det blir påpekt at en tydelig ansvarsfordeling kan være konstruktiv for å sikre ungdoms interesser i uteromsprosjekter, men at det samtidig også kan være til hinder for samarbeid når prosjekter faller mellom to ansvarsområder. Noen kommuner har gode erfaringer med tett samarbeid på tvers av etater og ansvarsområder, men er klar over at denne mer løse strukturen kan være personavhengig og dermed mer sårbar. Flere uttrykker at et interkommunalt samarbeid eller nettverk vil være positivt, slik som i prosjektet *Levende lokaler* administrert av DOGA, eller *Framtidens byer*, et samarbeidsprogram mellom staten og de 13 største byene i Norge, der målet er å redusere klimagassutslipp og slik gjøre byer til gode steder å leve.

Hovedutfordringen i organiseringen er et vellykket samarbeid mellom ulike offentlige etater, grunneiere og ulike brukergrupper, og en tydelig forventningsavklaring disse imellom. Nesten ingen

kommuner kunne beskrive slike systemer for å sikre en kontinuitet og kvalifisering av innspillene i prosjektene. Det er lite kunnskap om hvordan det kan jobbes målrettet med konkrete milepæler innenfor en overordnet strategisk satsing. Flere av informantene uttrykker at det er lettere å implementere konkrete innspill. Dette må ses i sammenhengen med at det i slike prosjekter er en "kortere vei" fra innspill til prosjekt.

En oversikt over de ulike foretak som har forvaltningsansvaret for uterommene på Tøyen viser at uterommene er underlagt ulike etater: Bymiljøetaten, Omsorgsbygg, Undervisningsbygg og Kulturetaten. En organisasjonsstruktur som sikrer samhandling er derfor helt nødvendig for at ungdommenes innspill kommer fram, kunnskap blir overført og gode prosjekter finansiert og realisert. Denne problematikken ser vi også i andre kommuner, som anser prosjekter som krever for eksempel samarbeid med eksperter fra vann- og avløpsetaten, til etablering av toaletter eller offentlige vannkraner, som for krevende til å kunne følges opp. Sektorbarrierer kan slik være til stor frustrasjon for de som ønsker å få til rask endring, både for de som er innenfor og utenfor systemet. Organiseringen av for eksempel budsjettprosessen i kommunene kan slik bli en strukturell hindring som gjør det vanskelig for den enkelte etat å gjennomføre tiltak rettet mot ungdom og unge voksne.

Eksempel på en organisering av etater og sektorer som skaper barrierer mellom ulike ansvarsområder for forvaltningen av utearealer i Bydel Gamle Oslo.

Medvirkning og deltakelse

De fleste beskriver det som krevende å aktivisere ungdom gjennom medvirkning. Mange kommuner har derfor valgt å samarbeide med skoler i medvirkningsprosesser. Noen har benyttet Barnetråkk i samarbeid med skolene i forbindelse med konkrete prosjekter, eller med visjonsverksteder på et mer

overordnet og langsiktig nivå. Synergieffekten mellom læringsutbytte for elevene – som lærer om byutvikling og demokrati, og kunnskapsinnhenting av fagekspertene – som har behov for innspill til sitt eget arbeid, beskrives som veldig positivt.

Å rekruttere deltakere gjennom skolesystemet er forholdsvis lett og gjør resultatet mer forutsigbart enn rekruttering gjennom åpne kanaler. Interessant nok har ingen kommuner mye erfaring med direkte samarbeid med videregående skoler. Ungdommer som har "falt utenfor" skolesystemet eller organisert idrett- eller kulturtilbud er lite representert. Det er lagt opp til at man må være "ressurssterk" for å bidra inn i medvirkningsprosesser. "Oppsøkende" medvirkning i prosjektområder har blitt prøvd ut med positive erfaringer i noen kommuner. Det er for mange i forvaltningen vanskelig å få ressurser til å gjøre mer enn minimum av det plan- og bygningsloven krever, nemlig å informere. Her er det lettere for kommuner som driver egne prosjekter. For eksempel ved bygging av en idrettshall kan kommunen involvere unge på eget initiativ. Når en utbygger derimot skal bygge boliger finnes det ikke retningslinjer for å inkludere unge i medvirkningsprosesser. Kommunene får dermed ikke gjort noe, selv om utbyggingen går på tvers av ungdoms behov.

Spesielt kommuner med mye erfaring fra medvirkning, er bekymret for at det kan oppstå "brukermedvirkningstrøtthet". Det er viktig å være oppmerksom på at medvirkning krever engasjement og tid fra alle involverte. Det er derfor viktig å velge målgruppene og metodene for medvirkning med omhu. Flere kommuner sier de har problemer med å bruke resultatene fra kartlegginger, noe som kan gjøre prosessen til en "skinnmedvirkning" og igjen øke trettheten blant de involverte. En annen faktor er at medvirkningsprosesser ofte gir mer læring for de ansatte i en kommune, enn det gjør for de unge, som kan oppleve at de blir "tappet" for ideer og ønsker, uten å se hvordan de konkret får noe igjen for sin innsats.

Kommuner med erfaring fra medvirkning sier at de føler at de har nok kompetanse til å gjennomføre vellykkete og målrettede prosesser. Denne kompetansen er ofte opparbeidet over flere år med flere ulike prosjekter. Informantene framhever at når kommunene gjennomfører medvirkning blir de mer bevisste på ansvaret de har overfor brukerne; å ta deres innspill på alvor og sikre en videreføring fram til implementering/realisering av et prosjekt. Andre kommuner har ikke opparbeidet seg like mye kompetanse. Et interkommunalt nettverk på statlig nivå for utveksling av erfaringer og hjelp med metodeutvikling kan derfor være et viktig skritt.

Prosjekter av stor skala og som strekker langt fram i tid gjør det vanskeligere å engasjere ungdom og unge voksne. Samtidig ser våre informanter at konflikt ofte er en drivkraft for å engasjere seg. Hedmark opprettet Ungdommens Fylkesting (UFT) i 1998, og er blant fylkeskommunene som har hatt et regionalt medvirkningsorgan lengst i Norge. Den nåværende sekretæren for ungdommene i dette tinget trekker fram flere resultater av dette arbeidet. Blant annet ser man en klar sammenheng mellom dette organet og videre politisk engasjement for ungdommene som deltok der. Mange av ungdommene med fartstid fra UFT fortsetter som politikere i ulike kommunale og fylkeskommunale fora, og de siste åtte årene har to av dem blitt landets yngste ordfører. Sekretæren trekker også fram at fylkespolitikkerne har lært seg å ta ungdom på alvor ved å lytte. I løpet av det siste året ble to saker sendt i retur til administrasjonen fordi ungdommene ikke hadde fått mulighet til å uttale seg. Politikerne blir ofte imponert over ungdommens taleevner, og mange fremhever at ungdommene trekker inn flere perspektiver, og tenker nytt og dristig. Sekretæren fra Hedmark er også opptatt av

den rollen sekretærer for ungdommens fylkesting har når det gjelder å tipse ungdomsorganene i sine respektive kommuner om saker som er aktuelle for ungdom. Som eksempel kan nevnes større plansaker som vei- eller jernbaneutbygging, kommunereformen og fylkeskommunale planer som kommunene kan gi innspill på.

En utfordring som nevnes for små kommuner som ikke har videregående skole i egen kommune er hvordan man da skal rekruttere ungdom over 16 år til ungdomsorganene. Det kan tenkes flere mulige løsninger som å kun velge elever fra egen kommune eller fra andre typer lokale ungdomsorganisasjoner. En annen utfordring som gjelder for ungdomsorganene på alle nivåer er å rekruttere unge uføre og ungdom med minoritetsbakgrunn. Erfaringer fra ungdomsrådene i Oslo viser imidlertid at representasjonen av sistnevnte gruppe er svært god både på bydels- og sentralt nivå.

En del barrierer ligger internt i forvaltningen. Med bakgrunn i intervjuer fra Oslo og Hedmarks-kommunene er dette noen viktige årsaker til at kommuner eller fylkeskommuner lar være eller utsetter å velge medvirkning fra ungdom og å involvere ungdomsorganene i plansaker:

- **Lave forventninger til ungdom:** Flere av sekretærene for ungdomsorganene forteller at de opplever at saksbehandlere i forvaltningen har lave forventninger til hva som kommer ut av behandling i ungdomsorganene. De møter ofte spørsmål som; har ungdom nok innsikt i dette til at de kan ta informerte valg som vil gi gode innspill i saken?
- **Ungdomsorgan gir råd, ikke revisjon:** En årsak til at ungdomsorganene i en del tilfeller involveres for seint er at saksbehandlerne har en forestilling om at saken må være ferdig utredet før den kan presenteres for ungdomsorganet. Mange saksbehandlere tenker på ungdomsorganene mer som kontrollorgan. Ved å presentere saken tidlig kan man imidlertid få gode ideer og innspill fra ungdommene på et så tidlig stadium at saken blir bedre utredet, og ungdomsorganene blir mer en hjelp til å få fram viktige innspill.
- **Forestillinger om ungdom som en krevende gruppe å snakke med:** Mange forteller også om at det kan virke skremmende eller vanskelig å presentere saker for ungdom i en form som gjør at de forstår. Det er en pedagogisk utfordring. Ifølge erfaringene fra sekretærene for ungdomsrådene er dette ofte en overdreven frykt. Et tips fra en av informantene er at man må ta «politikertesten» på framstillinga; for at politikerne skal forstå en sak må man bruke et enkelt og tydelig språk. Det som politikere forstår vil også ungdommen forstå.

Mange av informantene gir dessuten uttrykk for at det er mange typer saker som med fordel kunne vært behandlet på nasjonalt nivå, og derfor jobber flere ungdommer fra ulike ungdomsorgan på kommune- og fylkestingsnivå for å få til et fast nasjonalt medvirkningsorgan for ungdom etter mal fra ungdomsråd eller ungdommens kommune- eller fylkesstyrer/ting. Noen viktige sakstyper som et slikt organ kunne være høringsorgan for, er NOU'er eller lovforslag som angår ungdom, eller konkrete plansaker av nasjonal interesse.

Av diskusjonen over kan vi dermed identifisere både psykologiske, juridiske, organisatoriske og kunnskapsmessige barrierer i forvaltningen, som virker inn på ungdom og unge voksnes bruk av uterom. I tillegg kan vi se en antydning til en teknologisk barriere, gjennom kommunenes behov for kartleggingsverktøy som både kan engasjere unge, og som kan brukes direkte inn i planprosessene.

En økonomisk barriere kan også identifiseres, om vi ser på hvordan utbyggere har andre vilkår enn det offentlige når det gjelder medvirkning. Dette er de samme typer barrierer som Sælensminde m.fl. (2012:11) har identifisert for klimatiltak. Det er store forskjeller mellom klimatiltak og byutvikling, selv om det i mange prosjekter vil kunne omhandle det samme, men her ser vi hvordan en slik barriereforståelse har overføringsverdi og kan anvendes på feltet ungdom og unge voksnes bruk av uterom.

Vi vil derfor bruke litt plass på å diskutere unges innflytelse i beslutningsprosesser her, før vi avslutter med en diskusjon rundt barrierer og muligheter på regionalt og nasjonalt nivå.

Samhandling som mulighetsrom: Faste ungdomsorgan

Et av de viktigste mulighetsrommene vi har identifisert, er ungdomsorganene, som Ungdomsråd og Ungdomshøring. Gjennom prosjektperioden har vi vært tilstede på møter i et lokalt ungdomsråd i Oslo (Bydel Gamle Oslo), på et styremøte i Sentralt Ungdomsråd i Oslo (SUR) med et minispørreskjema som utgangspunkt for en plenumsdiskusjon, og et AU-møte i SUR. I tillegg har vi gjennomført intervju med leder av ungdomsrådet og rådets sekretær i lokalt ungdomsråd i Bydel Gamle Oslo, leder og to av AU-medlemmene i det sentrale ungdomsrådet og de to som utgjør rådets sekretariat fra UngMed/UngOrg, samt gjort dokumentstudier av saker og saksvedlegg og dokumenter som omhandler ungdomsrådets funksjoner.

Hvor stor innflytelse har disse ungdomsorganene? Ordningen med ungdomsråd og ungdommens kommunestyre blir gjennomgående vurdert positivt som innflytelseskanal for ungdom av de kommuneansatte i studien til Knudtzon og Tjerbo (2009). Tre av fire mener at disse organene gir ungdom større innflytelse i kommunale beslutningsprosesser, mens to av tre mener at ordningene bidrar til at saker belyses bedre før beslutninger fattes. Hva mener så ungdommene selv? Ungdom som er medlem av ungdomsråd er i stor grad positive til rådene som innflytelseskanal samtidig som mange stiller spørsmål ved den reelle innflytelsen: de opplever at de blir hørt, men er usikre på om dette fører til faktiske endringer (Frøyland 2011, NOU2011:20). Lignende funn er gjort i en rekke internasjonale studier (Frøyland 2011). Dette viser viktigheten av tilbakeføring av resultater og informasjon om prosessforløpet underveis i byutviklingsprosjekter.

Ungdommer som slutter i ungdomsrådene har mindre tro på rådenes innflytelse enn dem som deltar over lengre tid. En viktig grunn til manglende reell innflytelse er at rådene ikke kommer tidlig nok inn i beslutningsprosessene (NOU2011:20). Flere unge rapporterer dessuten at *aksjonsrettede tiltak* er viktige og at disse kan være mer effektive enn den direktekontakten rådene har med politikere og administrasjonen i kommunene.

Hvilke tema har så ungdommene i ungdomsrådene hatt innflytelse på? Kommunene oppga i 2009 at dette først og fremst dreier seg om utforming av kulturtiltak (aktiviteter, konserter, osv.) og opprettelse av tiltak for ungdom (fritidsklubber, ungdomshus, osv.) (Knudtzon og Tjerbo 2009). Temaer som hører inn under byutvikling eller fysisk planlegging – som transport og rekreasjonsområder – ble nevnt av betydelig færre kommuner, mens skole og helse ble nevnt av enda færre.

Ungdomshøringer

Hvert år siden 2010 har UngOrg arrangert en Ungdomshøring på oppdrag fra Oslo Kommune. Ungdomshøring er en måte å innhente ungdoms meninger og uttalelser om saker som angår dem. Oslo kommune har valgt å ha en fast, årlig høring med tema som er byomfattende for ungdom i Oslo. I 2015 var byplanlegging hovedtema for ungdomshøringen, hvor 76 ungdommer fra 10 av bydelene jobbet med undertemaene ungdomsbyen Oslo, nærmiljø og fremtidens Oslo (UngOrg 2015).

I bolken *Ungdomsbyen Oslo* fikk følgende tiltak for å gjøre byen til en enda bedre ungdomsby størst oppslutning:

- Bedre og rimeligere kollektivtilbud for ungdom
- Bedre jobbtilbud for ungdom under 18 år
- Et bredere fritidstilbud
- Enklere å ta del, og bli hørt, i medvirkningsprosesser.

I nærmiljøbolken brukte ungdommene kart for å vise positive og negative sider ved eget nærmiljø. Mange av sakene var svært lokale, og variasjonen var stor, men følgende fikk oppslutning på tvers av bydelene:

- Mindre trafikk
- Mer synlig politi
- Flere steder «å henge»

I den siste bolken om hvordan ungdommene så for seg fremtidens Oslo kom klima og miljø svært høyt opp. Ungdommene ønsker seg en grønnere by med flere parker og færre biler. Ellers kom øst/vest-skillet i byen opp som et sentralt tema hvor ungdommene ønsker at Oslo blir én by med større mangfold og null diskriminering. Tiltakene med størst oppslutning:

- En grønnere by
- Flere møteplasser på tvers av bydelene
- En mer inkluderende by uten diskriminering

Gjennom intervjuene vi har gjort i dette prosjektet ble de fleste av disse temaene bekreftet som viktige for ungdom i Oslo, og også på Tøyen spesielt (se del 2).

Oppsummert vurderte utvalget at den reelle beslutningsmakten til flere av medvirkningsorganene for ungdom er liten, særlig gjelder dette ordningen med ungdommens kommunestyre som mange steder har konsentrert seg om å la ungdom fordele en pengesum til ungdomsaktiviteter i kommunen på et årlig møte (i NOU 2011:20 *Ungdom, makt og medvirkning*). Utvalget har størst tro på ungdomsrådene, og foreslo at kommunene bør satse på å etablere ungdomsråd for å gi ungdom et organ med reell innflytelse i lokalpolitikken. Fordelene med ungdomsrådene er at de holder jevnlig møter, og er mer formelt tilknyttet det kommunale styringssystemet, enn ungdommens kommunestyre. Samtidig peker utvalget på at ungdomsråd og andre medvirkningsorgan for ungdom ofte har et uklart mandat, og oppfordrer derfor til at det etableres nasjonale, lovfastsatte retningslinjer for disse organene.

Utvalget foreslo at retningslinjene skulle omfatte institusjonell forankring, administrativ støtte, aldersavgrensning, valgordning og mandat, samt et statlig tilskudd til kommuner som har ungdomsråd som følger disse retningslinjene (NOU 2011:20, side 13). De oppfordret samtidig myndighetene til å vurdere behovet for kompetanseheving for kommuneansatte som har ansvar for

ungdomsrådene. Etablering av nasjonale retningslinjer har ikke blitt gjennomført per august 2016. Det har heller ikke lovfesting av ungdomsråd for alle kommuner, til tross for at det har blitt foreslått og behandlet i Stortinget flere ganger.

Av andre tiltak foreslo utvalget at ungdomsråd må suppleres med andre ordninger for å sikre at et mangfold av ungdomsstemmer kommer til orde. To av disse ordningene er *ekspertgruppemøter* (som kan egne seg for alle forvaltningsnivå), samt *regionale ungdomskonferanser*. Ekspertgruppemøter anerkjenner at ungdom er eksperter på sine egne erfaringer og innebærer at grupper av unge med erfaringer fra et spesifikt område møtes for å gi innspill om konkrete saker eller bestemte situasjoner. Modellen brukes og framheves som nyttig av Barneombudet, og brukes også av Forandringsfabrikken, Voksne for barn og Redd Barna (NOU 2011:20, side 51). UngSpleis-metodikken (se del 3) er inspirert av en slik tankegang, der det er ungdommene selv som er "proffer" på sitt felt.

Regionale ungdomskonferanser er årlige konferanser hvor ungdom, fylkespolitikere og ordførere møtes i regi av fylkeskommunen. Erfaringer fra Nord-Trøndelag fylkeskommune hvor ordningen har vært benyttet som et alternativ til Ungdommens fylkesting trekkes fram. Viktige prinsipper her har vært 1) at alle som deltar skal ha likeverdig mulighet til å påvirke sluttresultatet, 2) innspillene blir offisielt overlevert politisk ledelse i fylkeskommunen, og 3) tilbakeføring ved at fylkespolitikere på neste konferanse må gjøre rede for hvordan de har jobbet med innspillene fra fjorårets konferanse (NOU 2011:20, side 51). En forutsetning for deltakelse er at man er informert, og i tråd med dette legger utvalget vekt på å forbedre myndighetenes kommunikasjon med ungdom. Mer ungdomsvennlige versjoner av viktige politiske dokument sees som en forutsetning for dette. Utvalget foreslår mer bruk av sosiale medier og nett i kommunikasjon med ungdom, og enklere og mer forståelig språk (i tråd med "Klart språk i forvaltningen", NOU 2011:20, side 55).

Videre så utvalget behov for en generell styrking av barne- og ungdomsorganisasjonenes mulighet til å delta i kommunal politikktutforming og planprosesser. Et konkret forslag var at forholdet til de frivillige barne- og ungdomsorganisasjonene innarbeides i relevante veiledere om medvirkning etter plan- og bygningsloven.

Erfaringer fra ungdomsråd i Oslo

I Oslo har man lokale ungdomsråd (LUR) i alle 15 bydeler og et sentralt ungdomsråd (SUR) for hele byen. De lokale ungdomsrådene i bydelene (LUR'ene) rekrutterer ungdom som bor eller går på skole i bydelen, de behandler lokale saker og forholder seg til bydelsadministrasjonen og bydelsutvalget. Fra hvert LUR velges to representanter som sitter i det sentrale ungdomsrådet (SUR) for hele byen. SUR behandler byomfattende saker og forholder seg til byrådet og byrådsavdelingene og underliggende etater. Ungdommens bystyremøte arrangeres en gang i året og samler ungdomsrepresentanter fra hele byen (elevråd, ungdomsorganisasjoner, LUR, SUR, lokallagene til ungdomspartiene, samt en del «frie plasser»). På dette møtet velger man årlig fem saker som SUR skal jobbe særskilt med i det kommende året, og som byrådet forplikter seg til å behandle. De siste årene har byutviklingssaker vært blant disse fem årlige sakene. I 2015 var «bilfritt sentrum» en av sakene, som for øvrig ble vedtatt, og det nåværende SUR jobber for å bevare og øke antall «lokale bedrifter», samt å utvikle gode parkområder og gjøre Oslo grønnere («fra grått til grønt»).

Ungdomsrådsmodellen i Oslo, og i de fire kommunene i Hedmark som vi har undersøkt, viser seg slik å være spesielt bra i forhold til mer langsiktige planprosesser og byutviklingssaker. Oppsummert under er kjennetegn vi har identifisert som hovedårsakene til dette:

- **Gir innspill på systemnivå.** Hva er viktig for ungdom generelt? Grundig arbeid og innspill til kommuneplanen er et eksempel på dette.
- **Tidligfase.** Gir ofte innspill i tidlig fase av prosjekter og saker, og man kommer tidligere inn i politiske prosesser enn man stort sett gjør med andre medvirkningsformer. I enkelte saker er det administrasjonen i ulike etater som tar direkte kontakt med ungdomsrådene for å innhente innspill fra ungdom fra starten av saksbehandlingen. Dette skjer imidlertid ikke alltid – derfor er «det å komme tidlig nok inn» også satt opp som et av forbedringspunktene (se oppsummering del 5).
- **Etablert og effektivt.** Fungerer som et etablert ungdomsorgan som forvaltningen kan forholde seg til på en enkel og effektiv måte. Medvirkning krever ofte mye tid og ressurser. Dette faste organet med medlemmer som møtes jevnlig, læres opp, representerer hele byen, er en integrert del av det politiske systemet og har støttefunksjoner i form av et sekretariat letter medvirkningsmulighetene.
- **Har en god og bred representasjon.** Tross «flinkis-stempelet» og en overvekt av ressurssterk ungdom, særlig jenter, fra øvre sosiale lag så representerer rådene god spredning i alder, etnisk bakgrunn og geografi. Flere av informantene påpeker dessuten at en god del av ungdommene ikke er såkalte «flinkiser» i utgangspunktet, men at treningen og selvilliten de opparbeider seg gjennom ungdomsrådet gir dem en unik kompetanse. Flere påpeker dessuten av ungdomsrepresentantene gjennom sine nettverk er godt rustet til å representere ungdom fra andre deler av ungdomsmiljøet enn dem selv, og at de i noen tilfeller også innhenter synspunkter fra berørte ungdomsgrupper i konkrete saker.
- **Opplæring i demokrati:** Ungdom får erfaring med demokratiske prosesser i praksis og lærer å forstå hvordan det politiske systemet og forvaltningen fungerer. Erfaringer fra Oslo og kommuner i Hedmark viser at flere av ungdommene som deltar i ungdomsorganene går videre til de politiske ungdomspartiene og at en del også blir aktive i politikken senere i livet. En tettere kobling mellom skolene, ungdomsrådene og planmyndighetene hvor plansaker kunne brukes som del av demokratiopplæringen i skolene etterlyses av flere av informantene. Vi kommer tilbake til dette under anbefalinger i del 5.

Tøyenakademiet: Unge voksne som rollemodeller

De fleste ungdomsorganer er rettet mot ungdom i alderen 13-20 år. Unge voksne har færre slike organer eller interesseorganisasjoner som er definert ut i fra alder. Dette er spesielt problematisk dersom en ønsker å nå de som er falt ut av skolen, går arbeidsledige eller av andre grunner ikke er med på etablerte arenaer. Disse kan ofte være i målgruppen for oppgradering eller utvikling av uterom i nærmiljøet, men kan fordi de ikke er "del av noe", være vanskelig å rekruttere. En mulighet er å begynne tidlig, når de unge fortsatt er i grunnskolen, for å dem engasjert i stedsutvikling på en måte som varer også i voksen alder. En annen modell er å benytte områdeløft-initiativer som Alnaskolen og Tøyenakademiet, som en arena for å både rekruttere, engasjere og motivere til deltagelse i det offentlige rom.

Gjennom våren har vi deltatt på samlinger i Tøyenakademiet, Tøyen Sportsklubbs leder- og frivillighetstrening for ungdom mellom 15-25 år. Tøyenakademiet ble etablert i januar 2016 etter

modell fra Alnaskolen (Furuset IF), som har spilt en nøkkelrolle i det endringsarbeidet som i de senere årene er lagt ned på Furuset (Rosten, 2015). Tøyenakademiet har på tilsvarende måte som mål å samle og kurse ungdom og unge voksne med engasjement og ønske om å bidra til å skape endring på Tøyen. I Tøyenakademiet snakkes det om nødvendigheten av å “bygge community” gjennom frivillig innsats til beste for lokalbefolkningen generelt og barn og unge spesielt. De 21 deltakerne i akademiet ble før oppstart valgt ut på bakgrunn av opptaksintervjuer, og har siden januar fått opplæring i blant annet gatemegling, førstehjelp og sosialt entrepenørskap i tillegg til praktisk gjennomføring av større arrangementer som X Games Oslo, Miniøya og Tøyenfest. Tøyenakademiets hjertesak er etableringen av flerbrukshall på Tøyen, et brennende ønske med klar forankring i lokalmiljøets yngre befolkning. Utover det oppfordrer Tøyenakademiet sine deltakere til å ta i bruk det som finnes av ressurser i nærområdet med tanke på å styrke Tøyen som et trygt og inkluderende lokalsamfunn.

Tøyenakademiet har vært en viktig samarbeidspartner i prosjektet og en sentral arena for å rekruttering av ungdom inn i prosjektarbeidet med denne rapporten. I tillegg har vi observert hvordan Tøyenakademiet fungerer som en skole i lokal medvirkning. Ettersom vi i prosjektgruppa, som flere sentrale aktører i Tøyenakademiet og Bydelen, har kunnet trekke på erfaringer med tilsvarende medvirkningsprosesser og endringsarbeid i Bydel Alna, har vi også fått mulighet til å vise deltakerne hvordan denne typen arbeid kan bidra til reell endring for barn og unge. Mens tradisjonelt ungdomsarbeid i fritidsklubber og idrettsforeninger ofte er mer “innadvendt” kan denne typen arenaer for ungdom og unge voksne bidra til at de unge bruker lokalsamfunnet sitt på nye måter, samt får styrket sin tilhørighet og eierskap til hjemstedet. I tillegg ligger det også et stort potensiale her til at ungdom og unge voksne får økt innflytelse på utformingen av lokale offentlige byrom.

Prioritering og forhandling: Fra nasjonale til lokale barrierer og muligheter

For å oppsummere: Inspirert av Sælensminde m.fl. (2012:12), har vi identifisert følgende faktorer som ser ut til å påvirke gjennomføring av uteromsutvikling rettet mot ungdom og unge voksne:

På nasjonalt (og regionalt) nivå:

- *Partipolitiske/ ideologiske konflikter*

Dette handler om hvem som har retten til byen. Er det statens eller markedets ansvar? Tror vi at alle må ha likt eller etter behov? Disse konfliktene handler også om grad av aksept for ulikhet og segregasjon. Må alle steder være tilrettelagt slik at alle slipper til eller er det greit at noen “eier” et område?

- *Mangel på statlige styringssignaler*

Planleggere er pålagt å følge plan- og bygningsloven, men det er ikke statlig vilje til å sanksjonere dersom reglene om medvirkning og barn og unges interesser ikke følges. Ett eksempel er at myndighetene ikke vil gjøre ungdomsråd lovpålagt for kommunene.

- *Motstridende statlige styringssignaler*

Da Politiets Utlendingsenhet (direktoratet) ble lagt til Tøyen i 2014, rett etter at områdeløftet var igangsatt med støtte fra staten, var det forvirring som rådet både blant lokale aktivister og i den kommunale forvaltningen. Var ikke alle enige om at Tøyen skulle løftes, fremfor å få enda et “sosialt problem” å ta seg av?

- *Konflikt mellom kommunalt selvstyre og statlig styring*

Dette handler ofte om lokaliseringspolitikk, for eksempel diskusjonen om hvorvidt Botsfengselet (som staten eier) på Grønland skal forbli et fengsel eller åpnes for lokal bruk. Staten har ambisjonene, men det er kommunene som må drive planleggingsarbeidet.

- *Tilpasning til nasjonal ungdomspolitik*

Kommunene og fylkeskommunene har etablert og drifter medvirkningsarenaer for ungdom, mens et lignende organ på statlig nivå ikke finnes hvor ungdomssaker av nasjonal interesse kunne vært behandlet.

- *Politisk risiko / frykt for tapt velgeroppslutning*

Denne gjelder på både nasjonalt og kommunalt nivå. Politikere vil i mindre grad bruke energi på ungdom, fordi de ikke er en velgergruppe, og fordi andre grupper i samfunnet har større innflytelse eller oppmerksomhet. Det er mulig å se for seg en utvikling der stadig flere byrom blir privatiserte (eid eller driftet av private firmaer). Dette både fordi bypolitikken/arkitekturpolitikken i dag er nært knyttet til næringslivspolitikken (Andersen & Røe, under utgivelse b) og fordi man faktisk ser at næringsaktørene er interessert i å utvikle byrom i tilknytning til deres prosjekter (Bjerkeset & Aspen, 2015). Dette igjen kan føre til en reell innskrenking i de arenaer borgerne, og da særlig de borgerne som ikke er organiserte i politiske partier og lignende, har for å uttrykke sine politiske synspunkter: Holde demonstrasjoner, dele ut løpesedler med mer. Dette vil muliggjøre en forvitring av demokratiet.

På kommunalt nivå:

- *Kompetanse i kommunene (folkevalgt og/eller administrativt nivå)*

Som vi har sett av diskusjonen over fører manglende kompetanse på ungdoms behov, ønsker og måter å engasjere seg på, til usikkerhet blant planleggere i kommunene.

- *Kapasitet i kommunene (folkevalgt og/eller administrativt)*

Mange erfarer at medvirkningsprosesser tar lang tid, og dermed "trenerer" systemet. Det kan også være at det er lite mulighetsrom til å bruke tid på arbeid rettet mot ungdom dersom man er plassert i andre etater enn oppvekst/omsorg.

- *Kommunestruktur og silotenking*

Budsjetter er lagt etter etater, slik at kryssende interessefelt som ungdom og uterom ikke ses i sammenheng. Det kan være mangel på kommunikasjon og samarbeid mellom etater og sektorer, som skyldes en tradisjonell kommunestruktur der alle har hvert sitt ansvarsområde og i tillegg ofte ulik fysisk lokasjon.

- *Økonomisk risiko*

Fordi medvirkning gjør at utviklingsprosesser tar lengre tid, gir det mindre fortjeneste for private utbyggere. Eiendomsutbyggere vil ikke ta hensyn til unge, fordi de ikke er en kjøpesterk gruppe. Politikere på kommunalt og lokalt nivå tar hensyn til eiendomsutbyggere, fordi de blant annet ønsker å redusere økonomisk risiko.

- *Usikkerhet om tiltaket vil gi gevinst*

Det hersker usikkerhet i kommunene om medvirkning fungerer og i tilfelle hva slags typer medvirkning som treffer ungdom.

På lokalt nivå:

- *Lokalpolitisk prioritering*

Lokalpolitikere ser at ungdomsklubbene forvitring gir økt konflikt i uterom, når ungdom ikke lenger har et innendørs sted å "henge". Samtidig må de balansere budsjettene opp mot eventuelle kutt i eldreomsorg, barnehager og andre, ofte lovpålagte, omsorgstilbud som er "umulige" å kutte i.

- *Konflikt mellom lokalt selvstyre og kommunal styring*

Et eksempel er kommunepolitikeres forslag høsten 2016 om å legge NRK til Tøyenparken. Et annet er forslaget om å legge hele Oslos badeland på den mye brukte Caltexløkka istedenfor å sørge for flerbrukshall for Tøyen-beboere, slik de lokale aktivistene kjemper for.

- *Lokal ungdoms-sårbarhet*

Fraflytting av unge, spesielt jenter, fra tettsteder og inn til de store byene, samt kriminalitet og narkotikaomsetning i sentrumsstrøk, er to eksempler på slik sårbarhet som gir ringvirkninger for bruk og utvikling av uterom.

- *Lokale interessekonflikter*

Hvordan finne balansen mellom ungdoms behov for å "henge med venner" uten overvåking mot voksne naboers behov for stillhet, trygghet og ro? Et annet eksempel: Den største eiendomsaktøren på Tøyen torg, halvstatlige ENTRÅ, vil ha kjøpesterke brukere inn i sine lokaler, ikke tilrettelegge for ungdomscafé uten alkoholserving.

Samhandling gjennom organer som ungdomsråd er et svært viktig mulighetsrom for god byutvikling rettet mot ungdom og unge voksne. Fra våre feltarbeid på Tøyen har vi også identifisert faktorer som virker inn på ungdom og unge voksnes muligheter til å bidra inn i stedsutvikling som individer og borgere. Her vil faktorer som *engasjement, motivasjon, forståelse, identitetskategorier (kjønn, alder, etnisitet, seksuell legning etc.), kompetanse, nettverk, eierskap og påvirkningskraft* være avgjørende for om ungdom eller unge voksne velger å involvere seg i by- og stedsutvikling i eget nærmiljø.

Vi ser også at innvandrerbefolkningen har lavere aktivitetsnivå enn majoritetsbefolkningen, og her er det spesielt jentene som ikke når anbefalt aktivitetsnivå. Det vil derfor være spesielt viktig å satse på aktivitetsfremmende uterom i områder med høy minoritetsbefolkning, slik områdeløft gjør både på Tøyen og i Groruddalen. Det er nok en grunn til å satse på uteområder i områder der det er høy konsentrasjon av minoritetsbefolkning, slik områdeløft gjør, for å få denne målgruppen i aktivitet i større grad. Både kjønn, alder, klasse og etnisitet spiller sammen når det gjelder ungdom og unge voksnes bruk av uterom, parker og plasser – både på Tøyen og generelt i Norge.

Siste tilskudd til utegalleriet på Tøyen, gavlveggen i Smedgata.

Gavlmaleriet «Nelu» av Pastel under oppføring ved Ringgata/Tøyen T-banestasjon, inspirert av blomstene i Botanisk hage.

5

TILTAK & ANBEFALINGER

5. Tiltak og anbefalinger: En oppsummering

Denne rapporten har tatt for seg følgende problemstillinger: Hva kjennetegner ungdom og unge voksnes bruk av uterom? Hva stimulerer til økt bruk? Hvilke virkemidler har forvaltningen for å stimulere til økt bruk av uterom, parker og plasser? Et sentralt spørsmål å stille seg da er *hvorfor* skal vi stimulere til økt bruk av uteområder? Gjennom diskusjonene i denne rapporten kommer det klart fram at det er flere grunner til å gjøre dette:

Folkehelse

Fysisk inaktivitet er definert som et betydelig folkehelseproblem for personer i alle aldre (USDHHS 2008). Videre omtales fysisk inaktivitet som en av de fire ledende årsakene til dødelighet globalt (WHO 2011). Ifølge WHO kan 10 prosent av alle dødsfall i Europa relateres til inaktivitet. Det er derfor positivt for folkehelsen å legge til rette for økt aktivitet, spesielt for unge voksne, der aktivitetsnivået er lavere enn blant både ungdommer og eldre voksne. I gruppen unge menn i alderen 20-34 år er det kun 25 prosent som tilfredsstillt anbefalingene for fysisk aktivitet. Også blant unge kvinner er det lavt - 28 prosent som tilfredsstillt anbefalingene. I aldersgruppen 50-64 år er det derimot rundt 38 prosent som tilfredsstillt anbefalingene. Og vi vet at det å være ute er assosiert med å være i aktivitet. Tiltak bør settes inn mot denne gruppen, tiltak som er relatert til uterom. Dersom unge voksne ikke får opp aktivitetsnivået sitt kan det bli et stort helseproblem i fremtiden. Siden stadig flere av oss flytter til byer og byregioner, områder der mange bor i leiligheter og ofte ikke har store friluftsområder utenfor døren, er ikke minst en satsing på byrom viktig i et folkehelseperspektiv.

Samfunnsdeltagelse, friksjon og inkludering

Det å være i det offentlige rom er ikke bare komfort, det gir også mange opplevelser av friksjon, situasjoner der man lærer noe om "den andre" og slik kan styrke toleranse for annerledeshet. Utfallet kan også bli det motsatte, at friksjonen er såpass sterk at den hindrer kommunikasjon og læring. Dette er en del av det å være et offentlig menneske, i et offentlig rom som skal brukes og deles av mange. Deltagelse i det offentlige rom, og ikke minst i byutvikling, er slik også god demokratiopplæring – og noe som bør styrkes i skolen. Noen ganger dannes nye relasjoner i det offentlige rom, men oftere er dette samhandlingsarenaer for folk som allerede er (be)kjente. For barn og unge, synes likevel det offentlige rom å være en arena der bånd skapes. For mange ungdom og unge voksne kan det også være det stedet der "avtrykket" av diskriminering og ekskludering gjør seg mest gjeldende. Det er derfor viktig at politikere og planleggere er bevisste hvordan ulike grupper faktisk opplever det å være i det offentlige rom slik at denne kunnskapen også kan ligge til grunn for arkitekturpolitikk, bypolitikk, byplanlegging og byutvikling.

Trivsel, komfort og helhet

Våre walkalongs på Tøyen viser at også «vanlige» fortau, sammen med byparker, trær, skolegårder, svømmehaller - for å nevne noe, utgjør en total sosioromlig infrastruktur. Byplanleggere gjør derfor klokt i å tenke helhetlig og ikke prosjektbasert. Med andre ord slår vi et slag for en holistisk byromsplanlegging. Det vil si at en bør se flere nabolag i sammenheng. Eller gjerne hele bydeler, ja kanskje hele byen når et nytt prosjekt skal utredes. Det å utvikle eller endre f.eks. bare på en gate som Kolstadgata på Tøyen, eller en oppgradering av et torg eller kjøpesenter som Tøyen torg, eller bygge et badeland for den saks skyld, må helst ikke ses på som et isolert prosjekt om en vil sikre at det nye skal bidra til å forsterke den skjøre veven av byens hverdagsrom. Det er nemlig

sammenhengen mellom mange små rom eller lokaliteter som legger til rette for en rekke ulike former for aktiviteter og dermed muliggjør at innbyggerne kan skape seg sine steder (gjennom minner, lukter, klatring, osv.) og dermed igjen skape trivsel, legge til rette for møter og igjen bedring av folkehelsen. Akkurat som om ikke enkeltprosjekter må vurderes løst fra den sosioromlige konteksten de skal bli en del av, er det også andre instanser og profesjoner som med fordel kan trekkes inn når byens rom skal forvaltes og brukes. I områder der det stadig rapporteres om at flere føler seg utrygge, kan politiet og nattravner være aktører som kan gjøre friksjonen mindre.

Kontroll, eierskap og makt

Offentlighetens tilgang til og råderett over byens arenaer og rom varierer. Noen rom eller arenaer er mer eller mindre helt privatiserte, mens andre er mer eller mindre helt "offentlige". Det er heller ikke gitt hva begrepet "offentlig byrom" betyr. "Offentlig" og "privat" er ikke egenskaper ved rom, men snarere uttrykk for maktrelasjoner i (by)rom, og begge dimensjonene er dermed "tilstede" i alle byrom. Kortvarig samhandling eller sameksistens mellom ulike grupper fører ofte til *konflikt* over (bruk) av rommet og "møteplassen" og deretter til ulike former for unnvikelse eller ønsker om dette. Sted og stedstilørighet er viktig for menneskers identitet, men særlig barn og ungdom støter ofte på en del barrierer i sine forsøk på å skape seg sine egne områder nettopp fordi de ikke er "innbyggere" - det er de voksne som formelt eller juridisk eier rommene de bruker og ser på som "sine". Ungdom har begrenset mulighet til å kontrollere privat eiendom, de kan heller ikke eie, endre eller i mange tilfeller heller ikke leie den. Ungdoms valg handler først og fremst om "å bruke" uterom eller okkupere andres eiendom. Spørsmålet er, hvordan finner vi balansen mellom å kontrollere ungdom og unge voksne bruk av uterom, mot det å gi disse gruppene nok frihet til å utvikle eierskap, selvstendighet og slik forme sin egen identitet?

Det vi ønsker med denne rapporten, gjennom å vise fram mangfoldet i bruk og behov blant ungdom og unge voksne, er å stimulere til en kollektiv refleksjon rundt: *Hva er spørsmålet når økt bruk er svaret? Hva tror vi uteområder kan og ikke kan gjøre? Hvorfor medvirkning - blir det bedre byrom og byutvikling av det?*

Det kan ofte virke som at byutvikling skal være "quick fix" på grunnleggende sosiale problemer, som arbeidsledighet, sosial- og boligproblematikk. Vi argumenterer for at dette ikke er adskilte størrelser, selv om ansvarsforholdene ligger på ulike departementer og avdelinger nedover på kommunalt nivå. Nøkkelen for å få til en bedre koordinering og integrasjon av disse relaterte spørsmålene, virker åpenbar: *Samarbeid* på tvers, i større grad enn det som er tilfelle i dag. Dette krever også mer kunnskap fra kryssende forskningsfelt, slik vi har sett i den innledende diskusjonen i del 1.

Identifiserte kunnskapsbehov

Basert på vårt arbeid, vil vi konkludere med at det per i dag kan sies å foreligge et kunnskapshull eller mer presist, et kunnskapsbehov. I en norsk kontekst, er det få grundige vitenskapelige analyser av

- Det sosiokulturelle eller den sosiale og kulturelle byen
  - Hvordan unge bruker byens ulike arenaer
  - Hvem som bruker byens rom og når de er i bruk
  - Hva byens unge tenker om "uteromstilbudet" og hva som kan få dem til å være mer aktive

- Om ulike grupper - fra ulike sosiale lag, fra ulike deler av byen, med ulik bosituasjon, eller basert på kjønn, alder, livsstil (jf. studiene av skatere nevnt over), etnisitet med mer - bruker byens rom på ulike måter og i så fall hvorfor
- Om det er noen grupper som føler seg mindre velkomne i det offentlige rom, og i så fall hvorfor
- Om det offentlige rom fungerer som "møteplasser" - i så fall, hvordan og hva er de sosiale og politiske konsekvensene
- Bypolitikk, byplanlegging, design
  - Hvordan legge til rette for at unge kan bruke byens rom og arenaer
  - Er det noen bestemte "designvirkemidler" som er bedre egnet enn andre
  - Er det noe eller noen som bevisst eller i praksis stenger unge ute fra byrommene
  - Hvordan bygges og planlegges det for at unge skal ta byens rom i bruk og lykkes man i å legge til rette for variert bruk av ulike grupper
  - Hvordan designe "byer som virker"
  - Om det finnes noen kriterier for gode og inkluderende byrom
  - Hvordan ulike "profesjoner" kan bidra sammen til mer "ungdomsvennlige" byrom - det være seg f.eks. arkitekter, planleggere, jurister, samfunnsvitere, byråkrater, eiendomsutviklere
  - Hva som skjer om man ikke tar plan- og bygningslovens medvirkningskrav på alvor (§ 5-1) - hvem følger eventuelt opp og finnes det muligheter for og eksempler på "sanksjoner"
- Folkehelse og demokrati
  - Hva er de helsemessige effektene av gode og inkluderende byrom
  - Hva er de helsemessige effektene av dårlige og lite inkluderende byrom
  - Fra et folkehelseperspektiv: er byens uterom viktigere for de "trangbodde" enn de som har store boliger
  - Fører møter i byrommene til økt tillit mellom ulike grupper
  - Er de inkluderende byrommene viktige for å opprettholde samfunnsborgernes tillit til storsamfunnet og dets institusjoner
  - Er det en sammenheng mellom bruk av det offentlig rom og politisk engasjement
  - Er det en sammenheng mellom byrom, byromsbruk eller fravær av slik bruk og kriminalitet? Er det en sammenheng mellom leilighetsstørrelse samt nærmiljøkvaliteter og kriminalitet?

Dette er noen sentrale spørsmål vi med utgangspunkt i arbeidet med "Ungdomstråkk" etterlyser forskningssvar på. Som det har fremkommet over, har vi norsk forskningslitteratur som bidrar til refleksjoner og svar på noen av disse spørsmålene. Det generelle bildet er likevel at det i Norge er behov for langt flere grundige studier som forsøker å drøfte slike problemstillinger basert på datainnsamling i norske byer. En anbefaling er derfor at relevante departementer, bykommuner og instanser som Husbanken og Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) bidrar til å finansiere tverrfaglig forskning på by, byrom og sammenhengen mellom byliv og samfunnsnivå mer generelt.

Hva kjennetegner ungdom og unge voksnes bruk?

Vi har gjennom empiriske studier på Tøyen og en generell kunnskapsdiskusjon presentert i rapportens del 2, funnet at disse faktorene kjennetegner ungdom og voksnes deltagelse og bruk av uterom, parker og plasser:

Sansing og minner

Unge danner seg et eget bilde av nærmiljøet som univers i både kjent og ukjent forstand; de observerer, tenker og knytter seg til visuelle elementer som de gir liv til i hodene sine, og på den måten gjør de nabolaget til sitt, steder som kanskje utgjør noe helt annet enn offisielle versjoner eller den verden voksne forholder seg til. Mange søker komfort – eller skaper eller samler på visse steder, ting og relasjoner fordi de/det er behagelig eller gir en trygghetsfølelse. Noen av de faktorene som trekkes frem for at folk skal føle seg komfortable eller hjemme er ”gjenkjennelse”, ”minner” eller ”nostalgi” og sosiale relasjoner og praksiser. Med andre ord er det for mange viktig å ha venner, slekt eller noen fra samme gruppe rundt seg for å trives og for å skape seg steder. Eller så kan det være at de gode stedene blir til gjennom det å ha gode minner eller felles opplevelser knyttet til et bestemt byrom. Dette ser vi spesielt for gruppen unge voksne, som i større grad reflekterer over egen rolle og bevegelse i byrommet enn de litt yngre.

Kompetanse og alternativ

Variasjon i landskap og tilbud påvirker aktivitetsmønsteret til ungdom og hvordan de bruker utemiljøet sitt. Blant faktorene som gir vellykkede offentlige rom finner vi både fleksibilitet, sesongjustering og tilgjengelighet. De fleste unge ser ut til å velge ut noen få byrom for fritidsbruk, som de så skaper eller stadig reproducerer som sine *steder*: Det vil si rom de fyller med mening – noen ganger manifestert gjennom å gi stedet et eget uoffisielt navn; byrom der de skaper minner med venner; områder de foretrekker og stadig vender tilbake til. Dette peker på viktigheten av at byen som helhet kan sies å være et stort og åpent mulighetsrom der ulike grupper selv kan definere sine nisjer, territorier eller steder. For mange ungdom og unge voksne på Tøyen er fysisk eller økonomisk tilgjengelighet en sterk faktor som bestemmer nivå på aktivitet. Også emosjonelt tilgjengelige byrom der opplevelser av mestring kan gi holdbare alternativer til mer destruktive aktiviteter.

Fellesskap og samhold

Gode steder å være for ungdom er steder man kan ’henge’ med venninner eller kamerater. Noen områder har positive assosiasjoner fordi det er et sted man drar til med familien for å spise god mat eller leke (uavhengig av alder). Det er altså ikke nødvendigvis så nøye *hva* man gjør, det må ikke være en spesifikk aktivitet, men det viktige er at det er et sted man kan tilbringe tid sammen med folk man liker. Denne innsikten gjør det kanskje mindre presserende å skulle gi byrommene et bestemt design eller program for å nå de unge (jfr. ”kohort-dilemmaet”, under). Det som forener mange voksne beboerne er en manglende interesse for offentlige møteplasser i nærmiljøet, unge voksne forteller at de nå er blitt såpass gamle at de ikke henger (og sosialiserer) så mye i byrommet. De har ikke tid siden det nå er utdanning, jobb(jakt) og andre ting som fyller tiden deres. Samtidig forteller de hvordan de liker seg best på sentrale plasser (som skolegården) eller parker der det er mulig å være flere generasjoner samtidig, uten at de føler seg overvåket.

Balanse mellom spenning og trygghet

Unge livsverden er i mange tilfeller overlatt "voksnes" atferd – som bestemmer hvordan de møter verden gjennom "rollemodeller" (mer eller mindre gode) i interaksjon med nærmiljøet som de skal gjøre til sitt. En viktig faktor som påvirker aktivitetsnivået i nærområdene er trygghet, samtidig er det mange unge (spesielt gutter) som snakker om spenning som en faktor som gjør det godt eller gøy å være steder. Atferden og ferdsele til særlig yngre byfolk blir ofte forsøkt kontrollert, og i mange samfunn er det flere formelle restriksjoner på kvinners bruk av byrommene. I norske byrom er det gjerne uformelle restriksjoner på bevegelse, som får utslag i manglende bruk av uterom. Skal en forstå byromsbruk eller jobbe med tiltak som stimulerer til økt bruk av byrommene, må en ha kunnskap om hvordan ulike grupper ungdom eller unge voksne bruker eller blir forhindret fra å bruke byens offentlige arenaer.

Endring og engasjement

Når man jobber med uterom kan man ofte havne i det vi kan kalle et "kohort-dilemma": neste generasjon ønsker seg noe annet før forrige generasjons ønsker er vedtatt (for eksempel fra skating til basket). En løsning kan være å satse på temporære strukturer, en annen å holde fokus på arkitektoniske kvaliteter (som blant annet går på sol, vindskjerming, belysning, grøntarealer og sittemuligheter). Slike steder har potensial for forandring, heller enn å være "overdesignet" for en type bruk. Variasjon i landskap og tilbud påvirker aktivitetsmønsteret til ungdom og hvordan de bruker utemiljøet sitt. Selv om byrom åpenbart er viktige for mange (også sårbare) grupper av en rekke ulike grunner, har Riksrevisjonen påpekt at norske byboere stadig får mindre tilgang til leke- og rekreasjonsarealer. Fortetting av uutnyttede arealer og kompakte byrom kan gi utfordringer med å stimulere ungdom og unge voksne til aktivitet og økt bruk av uterom. Samtidig ser vi at engasjement for nærmiljøet sitt er noe som kan stimulere til deltagelse i utviklingsprosesser, og slik igjen gi innflytelse og eierskap til byrommene rundt en. Slike former for "deltakelseskultur" blant ungdom og unge voksne vil kunne bidra positivt inn i planprosesser for bærekraftig byutvikling.

Hva stimulerer til økt bruk?

Vi vil her understreke at man ikke kan vite nøyaktig hva som gir økt bruk av uterom blant ungdom og unge voksne, men vi har identifisert noen nøkler som kan legges til rette for økt bruk. Her er samskaping med ungdom og unge voksne dreiepunktet:

Medskapning (mening & forståelse)

UngForsk er et verktøy som skaper forståelse, gir læring om både forskningsprosesser og byutvikling, og om arkitektoniske kvaliteter ved uterom. Som medprodusenter av kunnskap gis ungdom og unge voksne her en mulighet til å skape mening av egne observasjoner om egne og andres behov og bruk av uterom.

Innflytelse (stolthet)

UngPlan er et verktøy som kobler de unges egen kartlegging av behov og bruk av uterom, med prosesser rundt idéskapning og uformell påvirkning i politiske kanaler. Ungdom og unge voksne som deltar får muligheten til å gjøre en emosjonell investering i et nærområde, ved at de presenterer egne observasjoner og ideer til utbedring for sentrale politikere. Slik kan de også få innblikk i sammenhengen mellom kunnskapsgrunnlag, makt og innflytelse.

Nettverk (rollemodeller)

UngSpleis er et verktøy som gir ungdom og unge voksne mulighet til å koble seg på andre aktører i nærmiljøet. De knytter nettverk, utforsker egen og andres bruk av nærområder, og kobler denne opp mot egne ønsker og behov for framtiden. Slik gis de både anledning til å være rollemodeller for hverandre, samt å erfare hvordan man kan få til mye sammen og få praktisk erfaring i bruk av ulike typer ressurser – det trenger ikke være penger. Det er i tillegg et lærings- og nettverkselement for de (unge) voksne deltagerne, her vil ungdomsarbeidere og klubbledere kunne danne nettverk med lokale aktivister, og slik skape en felles forståelse av hva "våre" ungdom trenger.

Mestring (eierskap)

UngBygg handler om å gi ungdom verktøy og kunnskap nok til å sette i gang med egendefinerte prosjekter eller gjøre oppdrag for andre. Her er ungdom selv med på å bygge midlertidige strukturer i byrommet og får slik økt eierskap, samt ser raske resultater.

Deltagelseskultur (koordinering og tilbakeføring)

UngRåd er et verktøy for å engasjere ungdommer og unge voksne også utover prosjekter som resulterer i konkrete, synlige tiltak i nabolaget. Føringerne ligger allerede i de overordnede planene og hvis man ikke engasjerer seg her, er det ofte for sent. Premissene er lagt, og endringer kan bli vanskelig å få gjennomslag for. Ungdomsråd eller andre organer (som Tøyenakademiet) vil i denne modellen kunne ha en koordinerende rolle, der de i ulike deler av planprosesser kan gi innspill på hvilke verktøy (beskrevet over) som kommunen bør iverksette. Tilbakeføring av resultatene bør også ligge på den koordinerende part, sammen med institusjonene deltakerne hører til (skole, klubb, forening etc).

Disse verktøyene er egnet til å skape forståelse og gi mening til et tema som for mange unge kan virke fjernt eller irrelevant i deres hverdag, og denne forståelsen er igjen betingelsen for å kunne gjøre medvirkningen til det vi kaller samskaping: Her skapes et rom hvor vi sammen skaper noe nytt. Rammeverket vi har tegnet opp ovenfor, med de ulike verktøyene UngForsk, UngPlan, UngSpleis og UngBygg, og koordineringsrollen UngRåd, er også et argument for hvordan ungdom og unge voksne kan være reelle deltager i by- og stedsutvikling. Det er kontaktpunktene mellom forskere, ansatte i kommunene, private aktører og beboere som kan legge grunnlaget for samskaping og dermed også mer bærekraftige modeller for uteroms-utvikling.

Anbefalinger og forslag til tiltak - generelt

Hvordan kan KMD støtte oppunder det kommunene gjør? Siden byrom er viktig for folkehelsen, for demokrati og for livskvalitet, anbefaler vi en oppfriskning av den statlige arkitekturpolitikken. En politikk hvor byrom er et særskilt viktig tema og satsingsområde. En slik politikk bør gi konkrete føringer, blant annet på hvor mye uteareal byborgerne har krav på. Som del av dette, kan KMD finansiere en egen byromspris som deles ut til den kommunen eller byen som har ført den mest bevisste byromspolitikken eller utviklet særdeles gode byrom.

Videre anbefaler vi at KMD, gjerne i samarbeid med BLD og eventuelle andre aktuelle departement, styrker arbeidet med kompetanseheving i kommunene- og fylkeskommunene på feltet ungdom, plan og medvirkning. Dette kan skje som en kombinasjon av nettverksbygging og tilbud om kurs- og

konferanser for offentlig ansatte, samt gjennom å utvikle en kunnskapsbank som kommuner og utbyggere kan trekke på i arbeidet med å utvikle gode byer og byrom.

Tolv barrierereduserende tiltak

Sælensminde m.fl. (2012:48) oppsummerer i sitt arbeid på klimatilnærte tiltak syv barrierereduserende tiltak. Vi har, basert på vårt empiriske materiale, bygget ut modellen med ytterligere fem tiltak – den er nå tilpasset by- og stedsutvikling, spesielt rettet mot ungdom og unge voksne:

Forankring – fokus på å skape politisk og administrativ bevissthet, gjensidig tillit og forståelse for overordnet planverk, samarbeid og konkrete byutviklingstiltak rettet mot ungdom og unge voksne. Inn i skolen, *kompetanseheving* for befolkning og planleggere. Tilhørighet minsker fraflytting: ungdom flytter hjem, trenger gode kollektive opplevelser.

Forpliktelse – etablering av felles målsettinger gjennom kommunale vedtak og etablering av felles effektive sanksjonsmuligheter ved inngåelser av interkommunalt samarbeid. Svakheten ligger i loven, det er ingen sanksjoner dersom man ikke følger retningslinjer i dag.

Fordeling – fokus på hvordan byrder og goder fordeles i utviklingsprosjekter: fra planleggingsfasen, via implementeringsfasen til driftsfasen. Avklaring av ressurser, finansiell og sosial kapital (utbyggere vs offentlige). Dette handler også om at ungdom og unge voksne får nok rom og ressurser, dette er et fordelingspolitisk spørsmål og gjelder spesielt i områder med høy (barne)fattigdom, lav sysselsetting og symptomer på utenforskap (som for eksempel kriminalitet, radikalisering og diskriminering).

Forventning – statlige styringssignaler og handlingsforventninger er tydelige, og avklares overfor kommunene. Vi anbefaler tydeligere retningslinjer fra staten, da det i bunn og grunn er manglende forståelse for ungdomsmedvirkning som er problemet. For å skape en kultur i kommunene, der man ikke som ungdom er prisgitt engasjerte enkeltpersoner, må det komme tydeligere føringer fra sentralt hold.

Forsakelse – offensive tiltak krever ofte lokalpolitiske holdninger til at man må gjøre utfordrende prioriteringer. Det koster penger og ressurser å drive med medvirkning, spesielt om man ønsker å nå grupper som ikke er med i organiserte aktiviteter eller går på skole/jobb.

Foredling – legg forholdene til rette for at nye ideer tas vare på og foredles videre til nye tiltak. Scenarier for regionplaner og kommuneplaner, visualisering på ulike plannivåer. Forenkling av språket, så konkret som mulig! Hvorfor: folk blir involvert for sent. Dette handler også om å foredle uteområder, slik at man styrker mulighetene for flerbruk (av ulike grupper) og variasjon i aktiviteter i ett og samme byrom eller nærområde.

Forvaltning – etablering av formålstjenlige forvaltningsenheter (t.d. interkommunalt samarbeid) krever fokus på plan- og medvirkningskompetanse og organisasjonskunnskap. I dag har vi ingen organ som forvalter offentlige rom, det er behov for en koordinator-rolle, en aktør med oversiktsbilde, en ombudsmann for offentlige rom.

Bevaring

Et svært viktig råd er å ta vare på det som fungerer. Uterom som er populære og brukes av ungdom, og hvor bruken ansees som positiv bør beholdes og styrkes. Caltexløkka i Tøyenparken er et slikt sted som svært mange bruker og verdsetter høyt, men som står i fare for å bli flyttet lengre unna Tøyen og dermed bli mindre tilgjengelig når Tøyenparken skal oppgraderes.

Balanse

Sørg for balanse mellom gode privatiserte og offentlige uterom. De fyller ofte ulike behov, og begge deler – og alle mellomvariantene – bidrar til den variasjonen av byrom som til sammen utgjør et godt tilbud for unge. Sørg også for balanse i bruk og tilrettelegging for ulike grupper når det gjelder alder, kjønn, etnisitet og sosiale lag. Ikke glem andre grupper, som eldre. Dette fører oss over i neste punkt fordi ungdom ofte gir uttrykk for at de ønsker at andre grupper er i nærheten.

Samspill

Ungdom liker å være sammen med andre grupper. De liker at det er voksne, og gjerne barnefamilier, tilstede. Det gir dem trygghet. De liker variasjon. Sørg for å få til godt samspill mellom uteromspolitik, og velferdspolitiske felt som sosial-, utdannings- og arbeidspolitik. Byrom er ikke et universal middel mot for eksempel levekårsutfordringer. Om målet er integrasjon og demokratiopplæring, så bør man satse på skoleverket og arbeidsmarkedsinkludering.

Samskaping

En lærdom fra kommunale planleggere er at ungdom (og andre) kan bli leie av medvirkning, spesielt om de som inviterer dem inn til å delta ikke greier å forvalte innspillene godt nok. Utvikling av metoder for nye former for medvirkning kan hindre en slik slitasje. Her må det spesielt rettes mot uorganisert ungdom og unge voksne som ikke er på skole. Dette er arbeidskrevende, men bør prioriteres.

Samarbeid

Kommuner med erfaring fra medvirkning sier at de føler at de har nok kompetanse til å gjennomføre vellykkete og målrettede prosesser. Denne kompetansen er ofte opparbeidet over flere år med flere ulike prosjekter. Dette kan være sårbart dersom kompetansen er samlet hos få personer, og blir personavhengig. Når kommunene gjennomfører medvirkning blir de mer bevisste på ansvaret de har overfor brukerne; å faktisk ta deres innspill på alvor og sikre en videreføring fram til implementering/realisering av et prosjekt. Andre kommuner har ikke opparbeidet seg like mye kompetanse. Et interkommunalt nettverk på statlig nivå for utveksling av erfaringer og hjelp med metodeutvikling kan derfor være et viktig tiltak.

Anbefalinger og forslag til tiltak - ungdomsorganer

Hvordan får man involvert ungdom når saker kommer inn i kommuneplanen? Nedenfor følger noen konkrete forslag til forbedringer for ordningen med Ungdomsråd og Ungdommenes kommunestyre. På et overordnet nivå vil vi trekke fram to stikkord som er sentrale i arbeidet med å styrke disse organenes rolle og som begge handler om bevisstgjøring av ansatte og politikere i kommuner og fylkeskommuner som jobber med plansaker. For det første er det behov for **økt kompetanse** om ungdom og medvirkning generelt og om ungdomsorganene generelt. For det andre er det behov for **økt respekt for at ungdom er en ressurs i planlegging**. Ungdom har for det første krav på å bli hørt

og å få medvirke, og dessuten tilsier mye erfaring at ved å involvere ungdom får man til nye og bedre løsninger.

Forslag til forbedringer ungdomsorganene:

- **Forenklet språk.** Saksmengden og bunken av sakspapirer er stor, og i tillegg er ofte språket vanskelig tilgjengelig og sakene komplekse. Klart og enkelt språk i saksframstillingen er derfor av stor betydning for at ungdommene i større grad raskt skal kunne sette seg inn i sakene og forstå hva som er kjernen. Et konkret forslag er at administrasjonen som jobber med sakene lager et kort og klart sammendrag av saken. Å få til dette ville løse mange av de andre utfordringene som handler om tid og ressurser til å bistå ungdomsrådene i deres arbeid med konkrete saker. Det er et poeng at sammendraget skrives av saksbehandleren, og ikke andre (som politikere eller sekretariatet) slik at fremstillingen blir så etterrettelig, objektiv og innsiktsfull som mulig. Per i dag er det som oftest sekretariatet som skriver en oppsummering av komplekse saker for sentralt ungdomsråd i Oslo, mens det er større variasjon i de lokale ungdomsrådene, der dette gjøres sjeldnere eller aldri.
- **Muntlige presentasjoner.** Flere rapporterer at det er viktig at saksbehandlere eller politikere selv kan stille opp og presentere sakene for ungdommene. Dette bidrar til bedre forståelse, mulighet for oppfølgende spørsmål og ikke minst at ungdommene slipper å sette seg inn i omfattende sakspapirer. Hamar kommune og flere av kommunene i Hedmark har tradisjon for slike muntlige presentasjoner i en del saker. Erfaringene fra ungdommens side er svært gode, og selv om saksbehandlere og politikere ofte i forkant synes det er en pedagogisk utfordring å skulle «snakke ungdommens språk» og forklare kompliserte saker er tilbakemeldingene i etterkant at de både blir imponerte over ungdommens kunnskapsnivå og interesse, og ikke minst at de får kreative og gode innspill. I Oslo har mange av de lokale ungdomsrådene ofte en representant fra bydelsutvalget som deltar på møtene og kan bidra til en bedre forståelse ved å forklare og forenkle sakene muntlig for ungdommene.
- **Mer ressurser til å følge opp ungdomsrådene.** Alle ungdomsrådene og ungdommens kommunestyre har behov for støttefunksjoner i form av et sekretariat som forbereder saker, siler saker, innkaller til møter og lærer opp nye representanter. Det er stor variasjon mellom de 15 bydelene i Oslo i hvor stor grad det er satt av midler til dette. Stillingsandelene for sekretariatsfunksjonen varierer en god del, og som regel er oppfølging av ungdomsrådene kun en mindre del av stillingen. Gjennom intervjuene forteller ungdommene også at engasjementet for ungdomsrådet til de som er ansatt i disse posisjonene er varierende. En felles minstesats for ressurser til dette arbeidet i bydelene ville kunne bedre arbeidsbetingelsene. I tillegg til lokale bydelsressurser har man lagt ressurser og sekretariatstillinger til UngOrg i Oslo kommune som dekker hele byen. Dette organet skal først og fremst støtte sentralt ungdomsråd, men har også noe oppfølging av de lokale ungdomsrådene. Også fra Hedmark er tilbakemeldingene at det er behov for mer ressurser til å følge opp ungdomsrådene. Dette handler om tilstrekkelige stillingsandeler i kommuner og fylker, og ikke minst muligheter for overlapp ved skifte av stillinger.
- **Kompetanseheving blant sekretærer for ungdomsorganene:** Å drive medvirkning med ungdom er en kompetanse som relativt få besitter og den er ofte knyttet til enkeltpersoner i

kommunene. Fagmiljøene er derfor ofte små (en eller to personer) og sårbare. Regionale og nasjonale nettverk for sekretærene for erfaringsutveksling og kompetanseheving er derfor sterkt etterspurt. En mentorordning hvor saksbehandlere med erfaringer fra ungdomsorganer og/eller med medvirkningsarbeid for ungdom kan være mentorer fra uerfarne og nytilsatte ville kunne være et effektivt og realistisk virkemiddel (for eksempel «barn og unges representant» eller SALTO-koordinatorer). I Hedmark har man et aktivt fylkesregionalt nettverk for sekretærene, og de ønsker seg et tilsvarende nasjonalt nettverk. Vi vil anbefale at aktuelle departement – som KMD og BLD – styrker sin innsats med kompetanseheving for ungdomsorganenes sekretærer spesielt, og for kommunale- og fylkeskommunale planleggere generelt, for å heve bevisstheten og kunnskapen om hvordan ungdom kan involveres blant dem som jobber med plansakene. Aktuelle tiltak kan være danning av regionale og nasjonale nettverk, samt konferanser, kurs og veiledere.

- **Medvirkning «tidlig nok».** Samtidig som ungdomsråd fremheves som en kanal for innflytelse hvor man kommer tidlig inn i planprosessen med sine innspill, etterlyser flere av aktørene et ønske om å bli involvert enda tidligere. Hovedpoenget er å bli involvert på et tidspunkt hvor det fremdeles er åpning for å legge premissene for prosjektet eller ha en reell påvirkning. Ifølge planleggerne vi har intervjuet kan det være vanskelig å få folk til å engasjere seg i overordnede planprosesser, dette er en utfordring. Sekretariatet for sentralt ungdomsråd i Oslo forteller at de opplever i større grad enn før at ulike offentlige instanser innenfor byutviklingen – særlig PBE – tar direkte kontakt med dem før planer lages slik at ungdommene i rådet får påvirke og bidra med føringer for planen fra starten av. Et eksempel som nevnes er kommuneplanarbeidet. Men også for områdeplaner er det bra at ungdommene kommer inn allerede i områdeplanens utredningsfase og dermed får bidra til å legge føringer før de i neste runde bes om å gi innspill på konkrete byggesaker. Blant kommunene i Hedmark kommer det fram et forslag om å ha planleggingsmøter (for eksempel hvert halvår) hvor aktuelle etater sammen med sekretariatet for ungdomsorganene går gjennom de kjente plansakene som vil komme de neste månedene, slik at involvering av ungdomsrådet kan planlegges.
- **Sikre at innspill/uttalelse følger saken.** Erfaring viser at uttalelser fra ungdomsrådet ofte kan forsvinne som vedlegg i konkrete saker. Selv om man har fått inn innspill hender det altså at disse ikke videresendes – de forsvinner underveis i saksgangen - og følger dermed ikke saken videre i byråkratiet og det politiske systemet. Dette bør sikres gjennom en enkel endring av rutinene slik at alt medvirkningsarbeid faktisk tas hensyn til gjennom saksbehandlingen. I noen kommuner har planmyndighetene utarbeidet sjekklister hvor det å vurdere om saken bør til behandling i ungdomsorganene inngår som et rutinemessig punkt (se også sjekklister for planleggere i del 7).
- **Tilbakemelding** til ungdomsrådene fra besluttede myndigheter. «Hva skjedde i denne saken?» Hvordan ble ungdommenes innspill vurdert? Uansett om innspillene fikk konsekvenser eller ikke, vil det ligge mye læring for ungdommene i å bli informert om hvorvidt innspillet ble gitt en reell vurdering, og hvorfor det i den totale avveiningen av ulike interesser eventuelt ikke ble tatt hensyn til.

- **Utvidet rolle for skolene.** At ungdomsorganene bidrar til demokratiopplæring for ungdom er åpenbart. Vi ser et behov og potensiale for tettere samarbeid mellom skolene, ungdomsrådene og planmyndighetene hvor plansaker (og andre saker som berører ungdom) kan brukes som del av demokratiopplæringen i skolene. Undervisningsopplegg i skolene hvor det inngår arbeid med konkrete plansaker ville kunne være svært lærerikt og interessant for elevene, og gi nyttig forståelse og erfaring med medvirkning og demokrati som er viktige punkter i skolenes kompetansemål. Et annet poeng knyttet til samarbeidet mellom skolene og ungdomsorganene er at flere kommuner melder om at fraværsregler ved skolene praktiseres så strengt at elever ikke får gyldig fravær for å delta på møter i ungdomsorganene. Dette hindrer dermed deltakelse og kontinuitet i ungdomsorganene.
- **Valgperioder og møtehyppighet.** I flere kommuner velges ungdommene kun for ett år av gangen. Flere kommuner påpeker at det er en fordel om deltakelsen er toårig fordi opplæringen i hvordan plansystemet og ungdomsorganene fungerer tar tid. Det er ønskelig at ungdommene opparbeider seg erfaring. Dessuten ønsker mange ungdommer selv å sitte lengre enn ett år. Mange steder er det relativt få møter i ungdomsrådene i løpet av et år, mye på grunn av man følger skoleåret med flere lengre ferieavbrudd, særlig sommerferien. Dette skaper en utfordring når det gjelder å få behandlet saker raskt nok slik at saksgangen ikke forsinkes av behandlingen i ungdomsorganene. Hyppigere møter er derfor et viktig tiltak. Å komme raskt i gang etter sommerferien er et behov som flere peker på. Det anbefales derfor å velge representanter til kommende års ungdomsorgan før sommerferien starter slik at oppstarten i høstsemesteret ikke forsinkes av valgprosessen. Ungdommens fylkesting i Hedmark har gode erfaringer med å ha møter i sommerferien – mange ungdommer synes det er fint fordi de da har bedre tid til å jobbe med sakene.

Anbefalinger og forslag til tiltak - Tøyen

Tøyen er på mange måter et privilegert sted i Oslo, med en rekke store og grønne rekreasjonsområder i nærheten. Men den kompakte bystrukturen og en overvekt av mindre leiligheter legger stort press på de mindre parkene og plassene. Det er derfor svært viktig at disse fungerer i en hverdagssammenheng – at de kan være en naturlig arena for sosialt samvær, både innen og på tvers av grupper. Når man jobber med utvikling av offentlige møteplasser, er det for det første viktig å ha en strategi for hvordan det skal gjøres, men aller viktigst er det at disse ikke vurderes isolert hver for seg, men sees i sammenheng. Ikke bare i sammenheng med hverandre – andre parker og plasser i nærheten – men i sammenheng med andre arenaer som skal bidra i folks hverdagsliv (Parkløft Tøyen 2015:13).

Hva kompenserer for manglende møteplasser i et lokalsamfunn? Et sentralt byområde som Tøyen bebos og besøkes av mange ulike grupper gjennom dagen og gjennom året. Basert på foreliggende forskning er det nesten usannsynlig at alle vil trives sammen med alle. Det er derfor viktig at det rett og slett er nok uteroms plass til alle. Akkurat som serveringsstedene på Tøyen torg i dag ikke er inkluderende i praksis, på grunn av alkoholservering og et ”ungt” uttrykk, er det viktig å legge til rette for en by der unge og gamle trives, en by der etniske minoriteter ikke blir utestengt fra badeanlegg, en by der jenter ikke er reddet for å bevege seg ute selv om det er mørkt, en by der de som ønsker

det også kan stikke seg litt bort for å flørte eller snakke om ting foreldre ikke skal høre. Ikke minst er det viktig med innbydende uterom som gjør alle disse gruppene mer aktive i hverdagen.

Det at vi kommer oss rundt for egen maskin har ikke bare en positiv klimaeffekt, det har som vi har vist mulige positive konsekvenser for lokal trivsel, sosial kapital og demokratiet. Selv om beboere i byens villastrøk har de samme rettighetene som de som bor i mer tettbygde områder, er det få i sistnevnte bystrøk som har private utearealer. Stat og kommunes satsing på uterom i områdearbeidet er etter vår mening ikke bare en hensiktsmessig strategi, men også en strategi som bidrar til en mer sosialt rettferdig byutvikling.

Våre forslag til tiltak for å stimulere til økt bruk av uterom blant ungdom og unge voksne på Tøyen:

1. Bevaring av gode områder, som Caltexløkka. Unngå økt privatisering og fortetting.
2. Utvid Tøyen skolegård, sikre skoleveien og styrk mulighetene for flerbruk i områder som er mye brukt i dag.
3. Se uterom i sammenheng for å styrke de unges opplevelse av trygghet, for eksempel gatearealene rundt Biblio og Kolstadgata.
4. Etabler samarbeid på tvers av etater, sektorer, frivillige og myndigheter, slik at narkotikakriminaliteten i området kan reduseres (se Brattbakk m.fl. 2015).
5. Sats på urban dyrking, tilbud som innebærer mat og samskaping, slik at ungdommene får eierskap og opplever mestring i hverdagen.
6. Utvikle nye, lokale modeller for å skaffe arbeid til unge, helt ned i 12-årsalderen. Gjerne med koblinger til uterom.
7. Følge opp tidligere analyser og anbefalinger fra Stedsanalyse Tøyen og Parkløft: Tøyen. Stopp Tøyenfiendtlige politiske vedtak, gi frie midler og mandat til fagfolk som jobber i kommunal forvaltning og støtt tiltak som Frigo, Tøyen Sportsklubb (TSK) og Sterling.
8. Gjør om Botsen til kulturhus, for å åpne dagens barriere mellom Grønland og Tøyen, og slik utvide Tøyen-ungdommenes radius.
9. Bygg flerbrukshall i nærområdet (min 10 minutters gange fra Tøyens kjerne) for å gi lokale ungdommer et alternativ til å "henge ute", spesielt aktuelt vinterstid.
10. Gi gratis svømme-opplæring til alle barn, unge og unge voksne i Bydel Gamle Oslo.

6. Referanser

- Abu-Lughod, J. L. (1994). *From Urban Village to East Village: The Battle for New York's Lower East Side*. Oxford: Blackwell.
- Abu-Lughod, J. L. (2013). The Islamic City: Historic Myths, Islamic Essence, and Contemporary Relevance. In M. Larice & E. Macdonald (red.), *The Urban Design Reader* (2. utgave., s. 13-24). London: Routledge.
- Aktivitet Nrff. (2009). *Strategisk plan med forslag til tiltak for perioden 2009-2012. Tilstrekkelig fysisk aktivitet for god helse - gjennom hele livet*. Oslo. IS-1778.
- Alghasi, S., Eide, E., & Eriksen, T. H. (2012). *Den Globale drabantbyen: Groruddalen og det nye Norge*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Andersen, B. (2001a). Making Territory in Urban America: New Urbanism and Kentlands *Hovedfagsstudentenes Årbok* (pp. 89-107). Oslo: University of Oslo.
- Andersen, B. (2001b). *The Quest for Community: A Study of Kentlands*. (Cand polit.), Oslo: Universitetet i Oslo.
- Andersen, B. (2008). Eksklusive fellesskap: Et kritisk blikk på nyurbanismen i lys av Kentlands, USA. *FORMakademisk*, 1(1), 58-69.
- Andersen, B. (2012). Oslo gettoiseres. In S. Indregard (Ed.), *Motgift. Akademisk respons på den nye høyreekstremismen* (s. 172-186). Oslo: Flamme forlag & Forlaget Manifest.
- Andersen, B. (2013). *Using and Visiting the Oslo Waterfront*. Paper presented at the The Right to the City, Oslo Museum.
- Andersen, B. (2014). *Westbound and Eastbound. Managing Sameness and the Making of Separations in Oslo*. (PhD), University of Oslo, Oslo.
- Andersen, B., & Biseth, H. (2013). The Myth of Failed Integration: The Case of Eastern Oslo. *City & Society*, 25(1), 5-24.
- Andersen, B., & Røe, P. G. (2016). The social context and politics of large scale urban architecture: Investigating the design of Barcode, Oslo. *European Urban and Regional Studies*. doi: 10.1177/0969776416643751
- Andersen, B., Brattbakk, I., & Dalseide, A. M. (under utgivelse). Liv i forskjellsoslo – forskjellige liv? Et dypdykk ned i østlige Tøyen og vestlige Vinderen. I J. Ljunggren (red.), *Oslo - ulikhetenes by*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Andersen, B., & Røe, P. G. (under utgivelse-a). Arkitektur og sosial ulikhet i Oslo. I J. Ljunggren (red.), *Oslo - ulikhetenes by*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Andersen, B., & Røe, P. G. (under utgivelse-b). Arkitekturpolitikk for en sosial byutvikling. I J. Askim & P. G. Røe (red.), *Smartere styring*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Andersen, B., Røe, P. G., & Sæter, O. (2015). Trust and distrust in Oslo: Examining the relationship between the ideals of urban policy and (re)actions and ideals of citizens. I E. Righard, M. Johansson, & T. Salonen (red.), *Social Transformations in Scandinavian Cities: Nordic Perspectives on Urban Marginalisation and Social Sustainability* (s. 107-123). Lund: Nordic Academic Press.
- Andersen, B., & Skrede, J. (under utgivelse). Planning for a Sustainable Oslo: The Challenge of Turning Urban Theory into Practice. *Local Environment. The International Journal of Justice and Sustainability*.

- Andersen, LB., Harro, M., Sardinha, LB., et al. (2006). Physical activity and clustered cardiovascular risk in children: a cross-sectional study (The European Youth Heart Study). *Lancet*. 368(9532):299-304.
- Anderson, A. (1998). Sans av steder i Melanesia. *Norsk antropologisk tidsskrift*. 9(1), s. 21-33.
- Anderson, E. (2004). The Cosmopolitan Canopy. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 595(1), 14-31.
- Aradi, R., Thoren, KH. & Fjortoft I. (2016). The urban landscape as affordance for adolescents' everyday physical activity. *Landscape Res.* 41(5):569-584.
- Arthurson, K. (2012). *Social Mix and the City: Challenging the Mixed Communities Consensus in Housing and Urban Planning Policies*. Melbourne: CSIRO Publishing.
- Askin, K., & Pain, R. (2011). Contact Zones: Participation, Materiality, and the Messiness of Interaction. *Environment and Planning D: Society and Space*, 29(5), 803-821.
- Aspen, J. (1997). Etterord: På sporet av Oslo. I J. Aspen & J. Pløger (red.), *På sporet av byen. Lesninger av senmoderne byliv*. Oslo: Spartacus Forlag.
- Aspen, J. (2013). Oslo - The Triumph of Zombie Urbanism. In R. El-Khoury & E. Robbins (red.), *Shaping the City* (2. utg., s. 182-200). London: Routledge.
- Aspen, J., & Pløger, J. (1997). *På sporet av byen: lesninger av senmoderne byliv*. Oslo: Spartacus.
- Aaby, A. (2006). *Barns blikk på Løkka: en studie av hvordan barn bruker og konseptualiserer sine nærområder på Grünerløkka*. (Masteroppgave), Universitetet i Oslo: Oslo.
- Bakken, A. (2015). *Ungdata. Nasjonale resultater 2014*. NOVA rapport. Oslo: NOVA.
- Banerjee, T., & Loukaitou-Sideris, A. (2013). Suspicion, Surveillance, and Saftety: A New Imperative for Public Space. I N. Carmon & S. S. Fainstein (red.), *Policy, planning, and people: promoting justice in urban development*. Philadelphia, Pa.: University of Pennsylvania Press.
- Basso, K. H. (1996). *Wisdom Sits in Places: Landscape and Language Among the Western Apache*. Albuquerque: University of New Mexico Press.
- Befring, E. (1972). Ungdom i et bysamfunn: En sosialpedagogisk studie av Oslo-ungdom. Oslo: Universitetsforlaget.
- Berezkina, M. (2014). Place-names in Oslo, Seen from an Inhabitant Perspective in Three Different Ethnic Groups. I *Names in daily life. Proceedings of the XXIV ICOS International Congress of Onomastic Sciences* (s. 402-412).
- Bergsli, H. (2005). Entreprenørpolitikk og byutvikling. Byutvikling og globale trender. In J. Aspen (red.), *By og byliv i endring. Studier av byrom og handlingsrom i Oslo* (s. 87-118). Oslo: Scandinavian Academic Press.
- Bergsli, H. (2015). *Urban Attractiveness and Competitive Policies in Oslo and Marseille. The waterfront as object of restructuring, culture-led redevelopment and negotiation processes*. (Phd), Universitetet i Oslo, Oslo.
- Bjerkeset, S., & Aspen, J. (2015). Gaven til byen - Tjuvholmen og offentlige byrom. *Nytt Norsk Tidsskrift*, 32(4), 329-340.
- Blu, K. I. (1996). "Where Do You Stay At?": Home Place and Community among the Lumbee. I S. Feld & K. H. Basso (red.), *Senses of Place* (s. 197-227). Santa Fe, N.M.: School of American Research Press.
- Bodnar, J. (2015). Reclaiming public space. *Urban Studies*, 52(12), 2090-2104.
- Borg, R. A. (2014). *Med Grønland som lekeplass. Identitetsprosesser, håndtering og*

- utforskning av grenser blant minoritetsungdom.* (Master), Universitetet i Bergen, Bergen.
- Boschman, S., Kleinhans, R., & van Ham, M. (2016). Ethnic differences in realising desires to leave urban neighbourhoods. *Journal of Housing and the Built Environment*, 1-18. doi: 10.1007/s10901-016-9524-3
- Brattbakk, I., Hagen, A. L., Rosten, M. G., Sæter, O., Osuldsen, J., Andersen, B., Thorstensen, E., Bratseth, K. (2015). *Hva nå, Tøyen? Sosiokulturell stedsanalyse av Tøyen i Bydel Gamle Oslo.* AFI-Rapport 8:2015. Oslo: Arbeidsforskningsinstituttet.
- Brattbakk, I., Tolstad, I.M. & Ruud, M.E. (2016) *Et sted å være, noe å gjøre. Unges fremtidsvisjoner for Selbak torv.* AFI, FoU-resultat 04:2016 i samarbeid med NIBR.
- Brattbakk, I. (2014): Block, neighbourhood or district? The importance of geographical scale for area effects on educational attainment. *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography*, 96 (2), pp 109-125. DOI: 10.1111/geob.12040
<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/geob.12040/abstract>
- Brattbakk, I. and Wessel, T. (2013): Long-term neighbourhood effects on income, education and employment among adolescents in Oslo. *Urban Studies*, 50 (2), pp 391-406. DOI: 10.1177/0042098012448548 <http://usj.sagepub.com/content/50/2/391.abstract>
- Brenner, N., & Schmid, C. (2014). The 'Urban Age' in Question. *International Journal of Urban and Regional Research*, 38(3), 731-755.
- Bråmås, Å. (2006). 'White Flight'? The Production and Reproduction of Immigrant Concentration Areas in Swedish Cities, 1990-2000. *Urban Studies*, 43(7), 1127-1146
- Carmon, N., & Fainstein, S. S. (2013). Introduction. I N. Carmon & S. S. Fainstein (red.), *Policy, planning, and people: promoting justice in urban development* (s. 1-9). Philadelphia, Pa: University of Pennsylvania Press.
- Carmon, N., & Fainstein, S. S. (2013). *Policy, planning, and people: promoting justice in urban development.* Philadelphia, Pa: University of Pennsylvania Press.
- Civic Systems Lab, Lankelly Chase, & Lambeth. (2015). *Designed to Scale: Mass participation to build resilient neighbourhoods.* London.
- Dale, B., Jørgensen, S., & Byforskningsprogrammet. (1986). *Byens sosiale geografi : om nærmiljø i byer.* Oslo: Byforskningsprogrammet : Universitetsforlaget.
- Dalene, KE., Anderssen, SA., Ekelund, U., Thorén, A-KH., Hansen, BH. & Kolle, E. (2016). Permanent play facility provision is associated with children's time spent sedentary and in light physical activity during school hours: A cross-sectional study. *Preventive Medicine Reports.* 4:429-434.
- Davis, C. H., Creutzberg, T., & Arthurs, D. (2009). Applying an innovation cluster framework to a creative industry: The case of screen-based media in Ontario. *Innovation*, 11(2), 201-214.
- Davis, M. (2006). *City of quartz: excavating the future in Los Angeles.* New York: Vintage Books.
- Eriksen, A. og Skajaa, J. (2016) *Levende lokaler: En kunnskapsrapport om hvordan bruk av tomme lokaler kan skape liv i sentrum.* Oslo: Norsk Design- og Arkitektursenter.
- Fagerlid, C. (2016). Skjermet sammen - sameksistens på folkebiblioteket. *Norsk antropologisk tidsskrift.* 27(2), 108-120.
- Ferreira, I., van der, HK., Wendel-Vos, W., Kremers, S., van Lenthe, FJ. & Brug, J. (2007). Environmental correlates of physical activity in youth - a review and update. *Obes. Rev.* 8(2):129-154.
- Fjortoft, I. (2000). *Landscape as Playscape. Learning effects from playing in a natural environment on motor development in children.* Oslo, Norwegian University of Sport and Physical Education.
- Gabrielsen, G. V., & Isdahl, B. (2005). *Bo i bysentrum. Bo i bosentrum.* Oslo: Norsk Form.

- Gabrielsen, G. V., Nærland, M. H., & Stokkeland, C. L. (2004). Fra bakgården til Oslo City. En casestudie fra Hausmannsområdet, en diskusjon om Oslo sentrum, et håndslag for byens offentlige rom og en vennlig hilsen til barn og voksne ved Møllergata skole *Temahefte* (2. opplag). Oslo: Husbanken & Norsk Form.
- Galster, G. C. (2007). Neighbourhood Social Mix as a Goal of Housing Policy: A Theoretical Analysis. *International Journal of Housing Policy*, 7(1), 19-43.
- Gans, H. J. (1969). Urbanism and Suburbanism as Ways of Life. In R. E. Pahl (Ed.), *Readings in urban sociology*. Oxford: Pergamon Press.
- Gans, H. J. (1982a). *The Levittowners: Ways of Life and Politics in a New Suburban Community*. New York: Columbia University Press.
- Gans, H. J. (1982b). *The Urban Villagers: Group and Class in the Life of Italian-Americans* (Updated and expanded ed. ed.). New York: Free Press.
- Gray, J. N. (2000). *AT HOME IN THE HILLS: Sense of Place in the Scottish Borders*. Oxford: Berghahn.
- Gehl Architects. (2014a). Bylivsundersøkelse Oslo. Oslo: Gehl Architects.
- Gehl Architects. (2014b). Bylivsundersøkelse Oslo sentrum. Spørreskjemaundersøkelsen. Oslo: Oslo kommune.
- Gladwell, V.F., Brown, D.K., Wood, C., Sandercock, G.R. & Barton, J.L. (2013). The great outdoors: how a green exercise environment can benefit all. *Extrem Physiol Med*. 2(1):3.
- Gough, K. V., & Franch, M. (2005). Spaces of the Street: Socio-spatial Mobility and Exclusion of Youth in Recife. *Children's Geographies*, 3(2), 149-166.
- Gullestad, M., & Byforskningsprogrammet. (1986). *Livsstil og likhet : om nærmiljø i byer*. Oslo: Byforskningsprogrammet Universitetsforlaget.
- Gullestad, M. (1995). *Kultur og hverdagsliv: På sporet av det moderne Norge*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gullestad, M. (2001). *Kitchen-table Society: A case study of the family life and friendships of young working-class mothers in urban Norway*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gullestad, M. (2003). Changing relations of neighborhood service, sociability, and social control in Oslo *ISF Rapport*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Hagen A.L. & Skorpen G. S. (2016) *Hjelp, jeg er på feltarbeid. Håndbok i etnografisk metode*. Cappelen Damm Akademiske, Oslo.
- Hagen, A. L., Andersen, B., Brattbakk, I., Ascher, B. E., & Dahlgren, K. (2016). Ungdomstråkk. Ungdoms bruk av uterom, parker og plasser - forprosjekt *FoU-resultat*. Oslo: AFI & Rodeo arkitekter.
- Hannerz, U. (1980). *Exploring the City: Inquiries Toward an Urban Anthropology*. New York: Columbia University Press.
- Hansen, B.H., Anderssen, S.A., Steene-Johannessen, J, et al. (2015). *Fysisk aktivitet og sedat tid blant voksne og eldre i Norge - Nasjonal kartlegging 2014-2015*. Oslo. IS-2367
- Hanssen, M. A. (2006). *Rikspolitiske retningslinjer for barn og unge. En evaluering*. Oslo: NIBR.
- Hanssen, G. S., Hofstad, H., & Saglie, I.-L. (2015). *Kompakt byutvikling: Muligheter og utfordringer*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Harvey, D. (1989). From Managerialism to Entrepreneurialism: The Transformation in Urban Governance in Late Capitalism. *Geografiska Annaler. Series B, Human Geography*, 71(1), 3-17.
- Harvey, D. (2000). *Spaces of Hope*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Haslum, H. (2005). Lag, landskaper og tre områder i endring. I J. Aspen (red.), *By og byliv i endring: studier av byrom og handlingsrom* (s. 177-122). Oslo: Scandinavian Academic Press.

- Haug, E., Torsheim, T., Sallis, J.F. & Samdal, O. (2010). The characteristics of the outdoor school environment associated with physical activity. *Health Educ. Res.* 25(2):248-256.
- Helsedirektoratet. (2003). *Skolens utearealer - om behovet for arealnormer og virkemidler*. Oslo. IS-1130.
- Helsedirektoratet. (2014). *Anbefalinger om kosthold, ernæring og fysisk aktivitet*. Oslo. IS-2170.
- Helsedirektoratet. (2014). *Kunnskapsgrunnlag fysisk aktivitet. Innspill til departementets videre arbeid for økt fysisk aktivitet og redusert inaktivitet i befolkningen*. Helsedirektoratet. IS-2167.
- Hemsett, G. (2016). *Torshovdalen - grønn og trygg? En kvalitativ studie om kvinners opplevde trygghet og trivsel i nærmiljøet*. (Masteroppgave), Norges miljø- og biovitenskapelige universitet, Ås.
- Henriksen, I. M., Grønning, I., Fjærli, T., Tjora, A. H., & Husbanken. (2010). *Bosos: sosiologisk forskning om bolig og nærmiljø*. Trondheim: NTNU.
- Henriksen, I. M., & Tjora, A. (2014). Interaction Pretext: Experiences of Community in the Urban Neighbourhood. *Urban Studies*, 51(10), 2111-2124.
- Herlyn, Ulfert; von Seggern, Heinyelmann, Karow (2003). *Jugendliche in öffentlichen Räumen der Stadt*, Ludwigsburg: Wüstenrot Stiftung.
- Holgersson, H. (2014). Challenging the hegemonic gaze on Foot: Walk-alongs as a Useful Method in Gentrification Research. I T. Shortell & E. Brown (red.) *Walking the European City. Quotidian Mobility and Urban Ethnography*. Kap. 12. Farnham: Ashgate.
- Jaffe, R., & de Koning, A. (2016). *Introducing Urban Anthropology*. London: Routledge.
- Johnsen, F. (1999). *Store hus, små rom: små hus, store rom : en studie av nærmiljø og forholdet fysisk og sosialt miljø på Vindern og Furuset*. (Hovedoppgave), Universitetet i Oslo, Oslo.
- Johnsen, T. T. (2015). *Byrommet Grønland som sosialt rom og somaliske jenters rykte*. (Master), Univeristetet i Oslo, Oslo. Retrieved from <https://www.duo.uio.no/handle/10852/49449>
- Karras, J. (2016). The 10 Traits of VIBRANT Cities. *Urbanscale*. Retrieved 10. mars, 2016, from <http://urbanscale.com/ebook/>
- Kilian, T. (1998). Public and Privat, Power and Space. In A. Light & J. M. Smith (Eds.), *Philosophy and geography II: the production of public space* (pp. 115-134). Lanham, Md.: Rowman & Littlefield.
- Kivijärvi, A. (2014). Interethnic Affiliations and Everyday Demarcations of Youth in Finland: Empirical Glances through Multisited Interviews and Observations. *Young. Nordic Journal of Youth Research*, 22(1), 67-85.
- Knox, P. L., & Pinch, S. (2010). *Urban Social Geography: An Introduction* (6. utgave). Essex: Pearson Education Limited.
- Kolle, E., Stokke, JS., Hansen, BH. & Anderssen, SA. (2012). *Fysisk aktivitet blant 6-, 9- og 15-åringer i Norge. Resultater fra en kartlegging i 2011*. Oslo, Norway. IS-2002.
- Kongsberg kommune. (2008). *Barn og unges bruk av Kongsberg sentrum: Barnetråkk vår 2008. Sentrumsplan*. Kongsberg: Kongsberg kommune.
- Kulberg, J.-H. (2016, 20. juni). Pakistanske kvinner søker tilflukt hos hverandre. *forskning.no*. Lastet ned fra <http://forskning.no/2016/06/slik-lever-pakistanske-kvinner-i-norge#.V2jaEdFbxok.facebook>
- Kusenbach, M. (2003). Street phenomenology. The go-along as ethnographic research tool. *Ethnography*. 4(3), 455-485
- Larice, M., & Macdonald, E. (red.). (2013). *The Urban Design Reader* (2. utgave.). London: Routledge.

- Lefebvre, H. (1991). *The production of space*. Oxford: Blackwell.
- Light, A., & Smith, J. M. (1998). *The production of public space*. Lanham, Md: Rowman & Littlefield.
- Limstrand, T. (2008). Environmental characteristics relevant to young people's use of sports facilities: A review. *Scand J Med Sci Spor*. 18(3):275-287.
- Ljunggren, J. (Ed.). (under utgivelse). *Oslo - ulikhetenes by*. Oslo. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Low, S. M. (2000). *On the plaza: the politics of public space and culture*. Austin, Tex: University of Texas Press.
- Low, S. M. (2003). *Behind the Gates: Life, Security, and the Pursuit of Happiness in Fortress America*. New York: Routledge.
- Low, S. M., Taplin, D., & Scheld, S. (2005). *Rethinking Urban Parks: Public Space and Cultural Diversity*. Austin: The University of Texas Press.
- Lukes, S. (2005). *Power: A Radical View* (Second ed.). Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Lundgaard, H., & Stokke, O. (2010, 9. januar). Moralkontroll i Oslos innvandrergrater. *Aftenposten*, p. 18.
- Malina, RM., Bar-Or, O. & Bouchard, C. (2004). *Growth, maturation, and physical activity*. 2. ed. USA: Champaign, Ill : Human Kinetics.
- Matejskova, T., & Leitner, H. (2011). Urban encounters with difference: the contact hypothesis and immigrant integration projects in eastern Berlin. *Social & Cultural Geography*, 12(7), 717-741.
- McDonogh, G. W. (2011). Learning from Barcelona: Discourse, Power and Praxis in the Sustainable City. *City & Society*, 23(2), 135-153.
- Meen, HD. (2000). Physical activity in children and adolescents in relation to growth and development. *Tidsskrift for Den norske Legeforening*. 120(24):2908-2914.
- Miljøpartiet de grønne. (2015). *Osloprogram 2015-2019*. Oslo.
- Miller, D. (2008). *The Comfort of Things*. Cambridge: Polity.
- Moen, B. (2009). *Tilhørighetens balanse: Norsk-pakistanske kvinners hverdagsliv i transnasjonale familier*. NOVA rapport. Oslo: NOVA.
- Nasar, J. L. (2003). Does Neotraditional Development Build Community? *Journal of Planning Education and Research*, 23(1), 58-68.
- Nilsen, S. H. (2014). *Furuset: før og nå. En studie av oppvekstfortellinger og fremtidssyn blant unge etnisk norske i et flerkulturelt boområde*. (Masteroppgave), Universitetet i Oslo, Oslo.
- Nissen, U. (1998). *Kindheit, Geschlecht und Raum: Sozialisierungstheoretische Zusammenhänge geschlechtsspezifischer Raumeignung (Kindheiten)*. Landsberg: Beltz Juventa.
- NOU 2011: 14. *Bedre integrering: Mål, strategier, tiltak*. Oslo: Regjeringen.
- NOU 2011: 2011. *Ungdom, makt og medvirkning*. Oslo: Regjeringen.
- NOVA. (2015). Ungdata-undersøkelsen i Oslo 2015. *Ungdata*. Retrieved 15. juni, 2016, from http://ungdata.no/asset/8371/1/8371_1.pdf
- NTB. (2014, 17. juli). Færre voldtekter blir anmeldt i Oslo. *Aftenposten*. Retrieved from <http://www.aftenposten.no/osloby/Farre-voldtekter-blir-anmeldt-i-Oslo-84260b.html>
- Oslo kommune. (2003). *Høyhus i Oslo: strategi for videre arbeid*. Oslo: Oslo kommune Lastet ned fra: <https://www.oslo.kommune.no/getfile.php/Innhold/Plan,%20bygg%20og%20eiendom/Overordnede%20planer/Høyhus%20i%20Oslo%20-%20vurdering%20av%20prinsipper%20for%20høyhusstrategi.pdf>.

- Oslo kommune. (2009). *Kommunedelplan for torg og møteplasser*. Oslo: Oslo kommune Lastet ned fra: [https://www.oslo.kommune.no/getfile.php/Innhold/Plan%2C bygg og eiendom/Overordnede planer/Kommunedelplaner/Kommunedelplan torg og m%C3%B8teplasser %28Kdp 17%29.pdf](https://www.oslo.kommune.no/getfile.php/Innhold/Plan%2C%20bygg%20og%20eiendom/Overordnede%20planer/Kommunedelplaner/Kommunedelplan%20torg%20og%20m%C3%B8teplasser%28Kdp%2017%29.pdf).
- Oslo kommune. (2015, 15. april, 2015). Oslo mot 2030 - Smart, trygg, grønn. Kommuneplan 2015. Samfunnsdel og byutviklingsstrategi. 2. versjon. Lastet ned fra: <https://www.oslo.kommune.no/sru/rightframes.asp?bottomurl=utv%5Fcaseinfo%2Easp%3Fcaseno%3D17438%26utvalg%3DBR1%26dayno%3D81%2E2%26Year%3D15%2E04%2E2015%26db%5Fsource%3D1>
- Oslo kommune. (2016). *Evaluering av bruk og effekt av leilighetsfordelingsnorm*. Oslo: Oslo Kommune. Lastet ned fra: http://ann.milli.no/byplanoslo/Rapport_Evaluering_leilighetsfordeling.pdf.
- Ostergaard, L., Kolle, E., Steene-Johannessen, J., Anderssen, SA. & Andersen, LB. (2013). Cross sectional analysis of the association between mode of school transportation and physical fitness in children and adolescents. *Int J Behav Nutr Phys Act.* 10:91.
- Pain, R. (2001). Gender, Race, Age and Fear in the City. *Urban Studies*, 38(5-6), 899-913.
- Parkløft: Tøyen (2015) *Fra skjulte perler til sosiale møteplasser*, rapport fra Zenisk, SOLA og Rodeo. Oslo 2015.
- Passell, A. (2013). *Building the New Urbanism: Places, professions, and profits in the American metropolitan landscape*. London: Routledge.
- Peters, K. (2010). Being Together in Urban Parks: Connecting Public Space, Leisure, and Diversity. *Leisure Sciences*, 32(5), 418-433
- Pickering, J., Kintrea, K., & Bannister, J. (2012). Invisible Walls and Visible Youth: Territoriality among Young People in British Cities. *Urban Studies*, 49(5), 945-960.
- Pink, S. (2008). Sense and sustainability: The case of the Slow City movement. *Local Environment: The International Journal of Justice and Sustainability*, 13(2), 95-106.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: the collapse and revival of American community*. New York: Simon & Schuster.
- Pütz, O. (2012). From Non-Places to Non-Events. *Journal of Contemporary Ethnography*, 41(2), 154-188.
- Ray, B., & Preston, V. (2009). Are Immigrants Socially Isolated? An Assessment of Neighbors and Neighboring in Canadian Cities. *Journal of International Migration and Integration / Revue de l'integration et de la migration internationale*, 10(3), 217-244.
- Reinfjord, E. E. (2013). Bevegelse og aktivitet i en urban fremtid. *Arkitektur N*(4), 65-71.
- Ressem, T., Ulfrstad, L.-M., Kommunal- og arbeidsdepartementet, Sosial- og helsedepartementet, Miljøverndepartementet, & Husbanken. (1994). *Nærmiljø i by: nærmiljøprosjektene i Haugesund, Haugenstua, Loddefjord, Romsås, Holmlia*. Oslo: Regjeringen.
- Riksrevisjonen. (2007). *Riksrevisjonens undersøkelse av bærekraftig arealplanlegging og arealdisponering i Norge*. (3:11 (2006-2007)). Oslo: Riksrevisjonen.
- Rishaug, V. S. (2015). Et aktivt utemiljø for unge jenter. *Arkitektur N*(3), 16-27.
- Rogers, B. (2000). Romlig koreografi av barndom i et norsk boligområde. Hva er det med disse lekeklassene? *Barn*, 115-131.
- Rosten, M. G. (2012). Om å dyrke roser fra betong: Områdeløft på Furuset-vi. In S. Alghasi, E. Eide, & T. H. Eriksen (Eds.), *Den Globale drabantbyen: Groruddalen og det nye Norge* (pp. 145*161). Oslo: Cappelen Damm akademisk.

- Rosten, M. G. (2015). "Nest siste stasjon, linje 2" - Sted, tilhørighet og unge voksne i Groruddalen. (PhD), Universitetet i Oslo, Oslo.
- Roaas, E. S. (2016). *Ullevål hageby. Verdienes landskap*. (Masteroppgave), Universitetet i Oslo, Oslo.
- Røe, P. G., & Sæter, O. (2015). Med kroppsminner som flyttefølge mellom steder. In M. Aure, N. G. Berg, J. Cruickshank & B. Dale (red.), *Med sans for sted. Nyere teorier* (s. 149-163). Bergen: Fagbokforlaget.
- Røed, L.-L. (2016). Badeanleggene en suksess – og mer er på vei. *Byplan Oslo*. Oslo kommune
Retrieved from <http://byplanoslo.no/content/badeanleggene-en-suksess-og-mer-er-pa-vei>.
- Røtnes, R. A., Jordell, H., Kvil, S., Bjørn, E. C., & Aamo, A. S. (2016). Boligprosjekters betydning for byliv *Rapport*. Nesoddtangen: Samfunnsøkonomisk analyse & DARK Arkitekter.
- Sallis, J.F., Prochaska, J.J. & Taylor, W.C. (2000). A review of correlates of physical activity of children and adolescents. *Med. Sci. Sports Exerc.* 32(5):963-975.
- Sandberg, S., & Pedersen, W. (2006). *Gatekapital*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Savage, M. (2008). Histories, belongings, communities. *International Journal of Social Research Methodology*, 11(2), 151-162.
- Savage, M., Bagnall, G., & Longhurst, B. (2005). *Globalization and Belonging*. London: Sage.
- Schau, L. R. (2008). *Vålerenga: konstruksjon av sted og stedsidentitet i en urban landsby*. (Masteroppgave), Universitetet i Oslo, Oslo.
- Schmidt, L. (2015). Bokkvalitet og sosial bærekraft. I G. S. Hanssen, H. Hofstad, & I.-L. Saglie (red.), *Kompakt byutvikling: Muligheter og utfordringer* (s. 161-175). Oslo: Universitetsforlaget.
- Short, J. R. (2006). *Urban Theory: A Critical Assessment*. New York: Palgrave Macmillian.
- Simmel, G. (1971). The Metropolis and Mental Life. In D. N. Levine (Ed.), *George Simmel on Individuality and Social Forms* (pp. 324-339). Chicago: The University of Chicago Press.
- Simmi, K. (2010, 11. januar). Uakseptabelt med sosial kontroll. *Aftenposten*, p. 2.
- Small, M. L. (2004). *Villa Victoria : The Transformation of Social Capital in a Boston Barrio*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Smith, N., & Low, S. M. (2006). Introduction: The Imperative of Public Space. In S. M. Low & N. Smith (Eds.), *The Politics of Public Space* (pp. 1-16). New York: Routledge.
- Soja, E. W. (2000). *Postmetropolis: Critical Studies of Cities and Regions*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Spierings, B., van Melik, R., & van Aalst, I. (2016). Parallel Lives on the Plaza: Young Dutch Women of Turkish and Moroccan Descent and Their Feelings of Comfort and Control on Rotterdam's Schouwburgplein. *Space and Culture*.
- Spinney, J. (2006). A Place of Sense: A Kinaesthetic Ethnography of Cyclists on Mont Ventoux. *Environment and Planning D: Society and Space*, 24(5), 709-732.
- Stokland, E. (2016). Parkbyen Oslo: Velkommen til min demokratiske hage. *Byplan Oslo* (1. juli). Oslo: Oslo kommune.
- Sælensminde, I., Gjerald, O. & Aall, C. (red.) (2012) *Barrierer for tverrsektorielle lokale klimatiltak: Dokumentasjonsrapport*. Vestlandsforskningsrapport 09/2012.
- Tersteeg, A. K., & Pinkster, F. M. (2015). "Us Up Here and Them Down There". How Design, Management, and Neighborhood Facilities Shape Social Distance in a Mixed-Tenure Housing Development. *Urban Affairs Review*, 52(5), 751-779.
- Tjora, A. H., Henriksen, I. M., Fjærli, T., & Grønning, I. (2012). *Sammen i byen: En sosiologisk analyse av urbane naboskap, nærmiljø og boligens betydning*. Trondheim: Tapir akademisk forlag.
- Tolstad, I., Hagen, A.L. og Andersen, B. (kommer 2017) "The amplifier effect: Youth co-creating urban

- spaces of belonging through art, architecture and anthropology” i *Youth as architects of change: global efforts to advance youth-driven innovation for social change*, Bastien, S. og Holmarsdottir, H. (red.). Palgrave Macmillan.
- Toren, C. (1995). Seeing the Ancestral Sites: Transformations in Fijian Notions of the Land. In E. Hirsch & M. O'Hanlon (Eds.), *The Anthropology of Landscape: Perspectives on Place and Space* (pp. 163-183). Oxford: Clarendon Press.
- UNESCO. (n.d.). Overview. Growing Up in Cities. Retrieved 1. mars, 2016, from <http://www.unesco.org/most/guic/guicaboutframes.htm>
- USDHHS. (2008). *Physical Activity Guidelines for Americans*. Available from: www.health.gov/paguidelines/. Physical Activity Guidelines Advisory Committee. Washington, D.C: U.S. Department of Health & Human Services-
- Valvik, M. E. (2015, 19. august). Kjøpesentre bør reguleres som offentlige rom, Nyheter. *Aftenposten*. Retrieved from <http://www.aftenposten.no/okonomi/--Kjopesentre-bor-reguleres-som-offentlige-rom-8127290.html>
- Vedeld, T., Bergsli, H., Millstein, M., & Andersen, B. (2015). *Forskning for framtidens byer. Status og utfordringer i møte med en ny global agenda* NIBR-rapport. Oslo: NIBR.
- Vestby, G. M., & Ruud, M. E. (2012). *Ungdom og lokal samfunnsutvikling. Hvordan involveres ungdom på fylkeskommunalt nivå?* NIBR-rapport. Oslo: NIBR.
- Vestel, V. (2004). *Community of Differences - hybridization, popular culture and the making of social relations among multicultural youngsters in "Rudenga", East side Oslo*. (Doktorgradsavhandling), Universitetet i Oslo, Oslo.
- Vestel, V. (2012). Pionerer i det nye Norge? In S. Alghasi, E. Eide, & T. H. Eriksen (Eds.), *Den Globale drabantbyen: Groruddalen og det nye Norge* (pp. 35-57). Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Vestvik, M. (2004). *Byrom for skateboarding: en studie av skateres tilegnelse av arkitektur*. (Masteroppgave), Universitetet i Oslo, Oslo.
- Christophersen, U. V. (2005) *Ti år med motstand. I hvilken grad er skaternes bruk av Rådhusplassen i Oslo et eksempel på motstand mot å bli stengt ute av det offentlige rom?* Masteroppgave i samfunnsgeografi Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi. Universitetet i Oslo.
- Walks, A. (2013). Suburbanism as a Way of Life, Slight Return. *Urban Studies*, 50(8), 1471-1488.
- Wacquant, L. J. D. (2008). *Urban Outcasts: A Comparative Sociology of Advanced Marginality*. Cambridge: Polity Press.
- Wessel, T. (2009). Does diversity in urban space enhance intergroup contact and tolerance? *Geografiska Annaler. Series B. Human Geography*, 91B(1), 5-17.
- WHO. (2011). *World Health Organization. Global Status Report on non-communicable diseases*. Geneva: WHO.
- WHO. (2011). *World Health Organization* [lest 15. aug. 2013]. Lastet ned fra: <http://www.euro.who.int/en/what-we-do/health-topics/disease-prevention/physical-activity/facts-and-figures/10-key-facts-on-physical-activity-in-the-who-european-region>. WHO.
- Whyte, W. H. (1990). *City: Rediscovering the Center*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Whyte, W. H. (2001). *The social life of small urban spaces*. New York: Project for Public Spaces.
- Østberg, S. (2003). *Muslim i Norge: religion og hverdagsliv blant unge norsk-pakistanere*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Aaby, A. (2006). *Barns blikk på Løkka: en studie av hvordan barn bruker og konseptualiserer sine nærområder på Grünerløkka*. (Masteroppgave), Universitetet i Oslo, Oslo.

7

VEDLEGG

SJEKKLISTE : MEDVIRKNING, UNGDOM & UTEROM

Oppstart

Hva skal vi gjøre?

Hva er det formelle målet til prosjektet: Hva er det vi ønsker å realisere?

Hva er handlingsrommet for prosjektet: Hvor fritt står vi i løsningsforslaget?

Hvem er målgruppene: Hvilke ungdommer og/eller unge voksne og/eller andre sosiale grupper skal ta tilbudet i bruk?

Hvilke ressurser har prosjektet til rådighet: Knytt til tid og økonomi!

Hvilke nettverk kan vi trekke nytte av: Hvilke potensielle samarbeidspartnere kan vi hente inn og hva skal rollefordelingen være?

Hvilke metoder kan vi bruke for å rekruttere: Hvilke virkemidler er tilgjengelige for å motivere ungdom til involvering?

Finnes det erfaringer å lære av, fra tidligere prosjekter: Er det gjort satsinger i samme område som vi kan basere oss på?

Medvirkningsløpet

Hvordan legger vi tilrette for involvering av ungdom og unge voksne?

Hvilke sentrale stadier baserer prosjektets utvikling seg på, og når er prosjektet åpent for nye innspill?

Hvordan sikre tydelig ansvar og opplevd struktur: Hvem kaller inn til møter og hvem leder arrangementer?

Når bør beboere og andre involveres slik at riktig kunnskap og kompetanse får påvirke på riktig sted til riktig tid?

Hvordan sørger vi for forankring: Hva skaper eierskap og ansvarsfølelse blant de involverte i prosjektet?

Hva er deltakernes motivasjon: Hva har de å tjene på å bidra i prosessen?

På hvilket nivå skal de bidra: Skal de utlede visjoner, ideer, snekre eller vurdere, og hva kan deltakerne faktisk påvirke?

Hvordan ivaretar vi kunnskapsutvikling og engasjement: Hvordan skaper vi gode rammer for idéutvikling, og hvordan prioriterer vi mellom ulike innspill?

Hva er målsettingene for involvering: Hvordan måler vi suksess?

SJEKKLISTE : MEDVIRKNING, UNGDOM & UTEROM

Stedsforståelse

Hvem kan vi samarbeide med og hva skal vi ta hensyn til?

Hvem er de sentrale aktørene og sosiale gruppene i området: Hvem har definisjonsmakt og hvem faller utenfor?

Hvilke lokale institusjoner, organisasjoner eller andre aktører kan fungere som potensielle samarbeidspartnere ?

Hvilke aktiviteter og nettverk finnes fra før i området, som man bør ta hensyn til eller trekke på?

Hva er opplevelsen av stedets utfordringer og muligheter fra et ungdomsperspektiv?

Hvordan opplever relevante aktører prosjektets målsetting: Hva føler de at prosjektet vil bidra med?

Formidling

Hvordan skaper vi oppmerksomhet om prosjektet?

Hvilke formidlingskanaler er de beste: Hvor forteller vi andre om prosjektet, hva ved prosjektet er det vi skal formidle og hvem når vi i de ulike kanalene?

Hvordan kan vi bruke kommunikasjon av prosjektet aktivt til ytterligere mobilisering: Kan vi nå andre aktuelle og relevante aktører gjennom å formidle prosjektet?

Hvor og når skal aktiviteter og møter foregå: Hvor er det ting foregår og hvor møter vi målgruppen ?

Evaluering

Hvordan bevarer vi oversikten underveis?

Hvordan overholder og kvalitetssikrer vi tidsplanen: Er vi der vi skal være i henhold til planen, og har vi oppnådd det vi skulle?

Hvem har ansvaret for å ivareta helhetsbildet og ungdommenes innspill?

Hvordan synliggjør vi framdriften: Hvilke måter kommuniserer best hva som skjer underveis både til eksterne og prosjektgruppen internt?

Hva er suksesskriteriene til prosjektet: Hvilke målbare effekter fra prosjektet viser til realisering av målsettingen?

Hvilke erfaringer har vi gjort: Hva har vi lært - i ulike faser og overordnet?

Oppsummering og tilbakeføring

Hvordan sikrer vi videre arbeid og engasjement?

Hvordan forankrer vi sluttresultatet: Hvem skal ha ansvar for å bringe det videre?

Hvordan dokumenterer vi prosjektets resultater og overfører viktige erfaringer til andre ungdommer?

Hvordan gir vi prosjektdeltakerne en tydelig avslutning på prosjektet og deres deltakelse?

UNGSPLEIS

UngSpleis har som mål å koble lokale ildsjeler i alle aldre med hverandre og med ungdom (10-20 år).

Ungdom er en stor ressurs, og deres stemme teller.

Sammen kan vi gjøre vår nabolag til et enda bedre sted å bo, jobbe og henge.

- Metoden tar de beste elementene fra kafédialog, speeddating og fadderuke-konsepter
- Legger opp til dialog, læring og koblinger på tvers
- Krever samarbeid mellom nøkkelpersoner i det offentlige, private og frivillige
- Gir ungdom et nettverk i nærmiljøet

ROLLER UNGSPLEIS

SPLEISERE

Alder: 20 år og eldre

Bakgrunn: Du jobber med ungdom til daglig

Rolle: Du har ansvar for å spleise unge med voksne og passe på at alle har det bra

Mål: Flest mulig koblinger mellom ildsjeler og lokale ungdommer

IDÈPROFFER

Alder: 10-20 år

Bakgrunn: Bor på Tøyen og er engasjert

Rolle: Du har ansvar for å bidra med egne ideer og ha det gøy

Mål: Oppdage hvor mange i nabolaget som er interessert i dine meninger og som trenger deg på laget

LOGGERE

Alder: 20 år og eldre

Bakgrunn: Du jobber med forskning eller er god på visualisering

Rolle: Du har ansvar for å dokumentere samlingen i tekst, lyd og bilder

Mål: Alt som kommer opp av ideer, gode sitater, situasjoner på samlingen skal kunne tas med videre

IDÈSAMLERE

Alder: 20 år og eldre

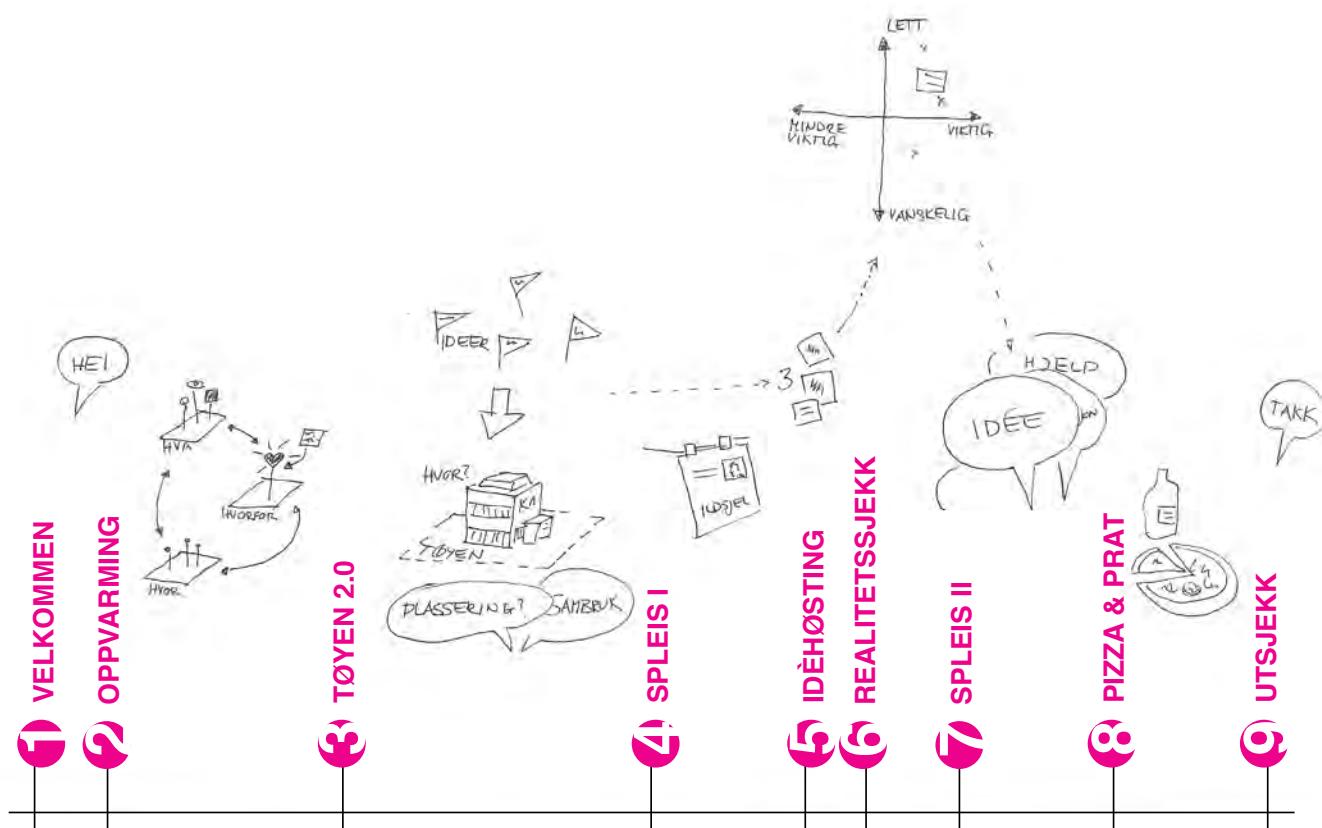
Bakgrunn: Ildsjel i nabolaget

Rolle: Du har ansvar for å fange opp ideene til idéproffene i din gruppe

Mål: Du skal få alle uansett alder til å føle seg trygge, hørt og inkludert

REGLER

- Enhver har ansvar for at den som er yngre enn seg får snakketid i gruppa
- Alles ideer er like verdifulle – sammen er vi dynamitt
- Gruppas ideer presenteres av idéproffene
- Latter er bra - det gir alltid bedre ideer

KJØREPLAN

VELKOMMEN

Varighet : 3-5 min

Maks 7 personer rundt hvert bord
(3 proffer, 1 spleiser, 2 samlere, 1 logger)

Vi forklarer i korte trekk hvem vi er og hva vi skal gjøre i "UngSpleis" i dag.

*Mål: Bli kjent med teamet
Bli kjent med oppgavene
Mulighet til å stille spørsmål hvis noe er uklart*

OPPVARMING

Varighet : 15 min

Maks 7 personer rundt hvert bord
(3 proffer, 1 spleiser, 2 samlere, 1 logger)

Gruppevis kartlegging (3 x ca. 5 min)
Alle rundt bordet kartlegger med fargede nåler på store kart over området

KART 1:

- Hvilken steder bruker du?
- Hvilken steder prøver du å unngå?

KART 2:

- Hva gjør du på disse stedene? (slappe av, ser på folk, idrett, dans, henge med venner, kunst...)

KART 3:

- Hva er favorittstedet ditt? Velg det bildet som minner deg om et sted du liker og marker stedet. Fortell hvorfor.

Mål: Få en forståelse for hvilke steder vi bruker i nærområdet, hvilke steder vi prøver å unngå, hvordan vi bruker disse stedene og hvilke kvaliteter som gjør våre favorittsteder så unike.

3 TØYEN 2.0

Varighet : 20 min

Maks. 7 personer rundt hvert bord
(3 proffer, 1 spleiser, 2 samlere, 1 logger)

Gruppevis kartlegging (2 x 5 min)
Alle rundt bordet skriver/tegner sine ideer på små flagg.

Veiledende spørsmål i runde 1:
Hvilke ting er gøy å gjøre der du bor?
Skriv ned steder og ting du liker å gjøre (2 min)
Fortell hverandre parvis hva dere har kommet på. (2 min)

Veiledende spørsmål i runde 2:
Hva kan vi gjøre med de stedene som ikke er så bra? Hva mangler?
Skriv ned ideer på det som hadde vært kult! (2 min)
Fortell hverandre parvis hva dere har kommet på (2 min)

Alle i gruppen pinner sine ideer på kartet over området rundt aktivitetshuset K1. (5 min)

Gruppene diskuterer sammen hvilke ideer som kan kombineres, gjøres enda mer konkrete og hvor de best bør plasseres. (7 min)

Mål: Økt bevissthet rundt uterommene og aktiviteter som skal/kan finne sted i K1.

4 SPLEIS I

Varighet : 10 min inkludert pause

Hver for seg

Alle fyller ut ildsjel-profil - arket ligger i nettet du fikk ved inngangen, og har disse spørsmålene:

Hva brenner du for?
Hva er du god på?
Hva kan du bidra med på Tøyen?
Hva mangler for at du kan gjøre mer av det du liker?

Alle profilene henges opp på ildsjel-veggen.

Mål:
Bli seg bevisst sin egen rolle og påvirkningskraft. Pausen gir anledning til å snakke med hverandre om felles interesser eller hvordan vi best kan utfylle hverandre.

5 IDÈHØSTING

Varighet : 5 min

Hver for seg - her sjekker man ut de andres ideer

Alle får tre postit-lapper og skriver ned ett forslag på hver lapp. Hvilke ideer synes du er interessante?

Alle tar med seg disse tre gode ideene tilbake til sin egen gruppe.

Mål: Alle deltagerne deler på den måten sine beste forslag med hverandre.

6 REALITETSSJEKK

Varighet : 10 min

*Maks 7 personer rundt hvert bord
(3 proffer, 1 spleiser, 2 samlere, 1 logger)*

Alle presenterer de tre idéene de har plukket ut til sin gruppe. (2 min)

Alle plasserer sine postit-lapper i et kryss:
Er dette viktig eller uviktig for ungdommer?
Er dette vanskelig å få til eller lett å få til?
(2 min)

Gruppene snakker om hvorfor de har plassert ideene slik! (4 min)

Veiledende spørsmål kan være:
Hvorfor synes jeg noe er viktig? Hva skal til for at det også kan bli noe av ideer som er vanskelig å få gjort noe med?

Mål: Økt bevissthet rundt hvordan medvirkningssprosjekter i byutvikling gjennomføres - for og med ungdom.

7 SPLEIS II

Varighet : 15 min

*Maks 7 personer rundt hvert bord
(3 proffer, 1 spleiser, 2 samlere, 1 logger)*

Gruppene samarbeider om å velge ut de idéene som skal bli presentert i plenum av gruppens idéproffer. Hver proff presenterer en idé gjennom å svare på følgende spørsmål:

1. Hva er ideen?
2. Hvorfor er dette viktig for ungdom?
3. Er det lett å få dette til? Hvorfor? Hvorfor ikke?

Diskusjonslederen følger opp og oppsummerer:

Hva er grunntanken med ideen? Vi logger forslagene med stikkord om atmosfære, aktivitet etc.

Hvem kan hjelpe til? Hvem kan vi snakke med?
Hvem kan vi samarbeide med?

Mål: Diskutere gode forslag og mulige alternativer for gjennomføring.

8 PIZZA & PRAT

Varighet : 15 min

Hver for seg og alle sammen

Deltakerne kan diskutere hvordan de kan jobbe sammen for å gjøre ideene til virkelighet.

Mål: Skape dialog og tilrettelegge for uformelle samtaler på mett mage.

9 UTSJEKK

Varighet : 10 min

Hver for seg

Teamet takker hverandre for god deltagelse. Deltakerne noterer sin mening om samlingen.

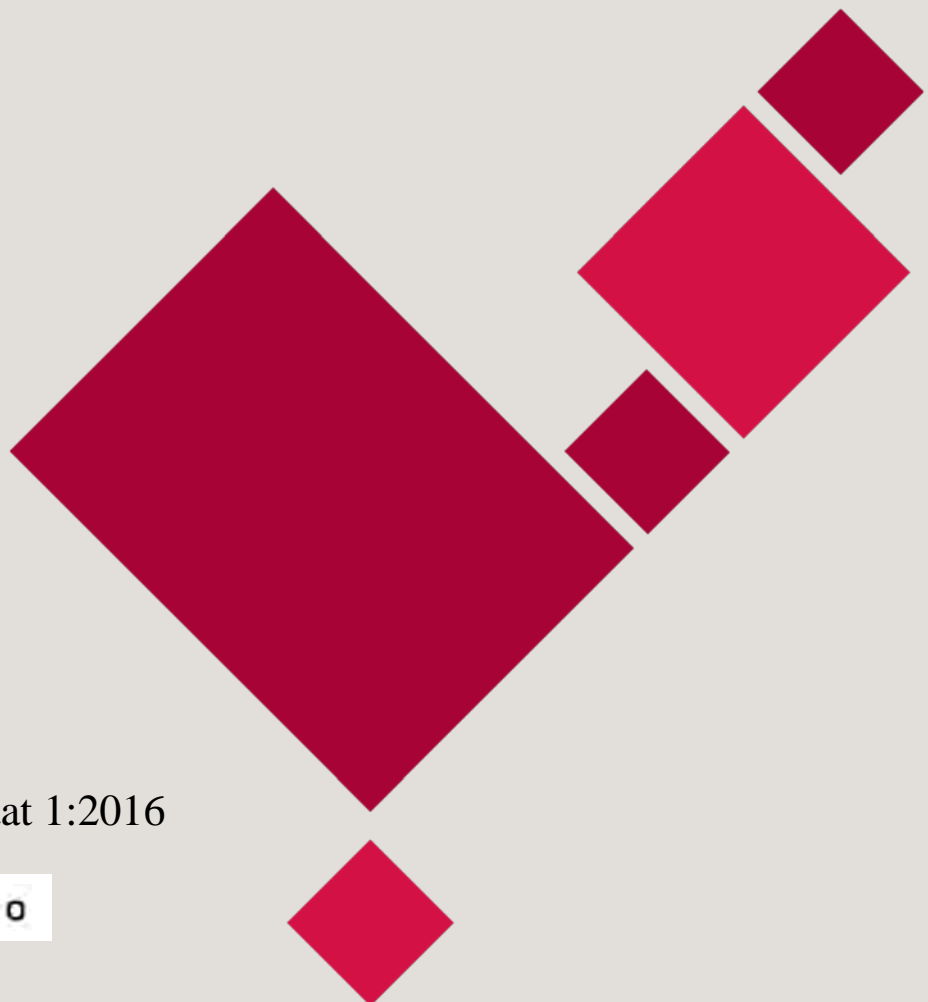
Mål: Vi holder kontakten videre.

**LYKKE TIL !
GOD SPLEIS !**

Ungdomstråkk

Ungdoms bruk av uterom, parker og plasser - forprosjekt

Aina Landsverk Hagen, Bengt Andersen, Ingar Brattbakk,
Barbara E. Ascher & Kenneth Dahlgren

ARBEIDSFORSKNINGSINSTITUTTETS FOU-RESULTAT

© Arbeidsforskningsinstituttet, Høgskolen i Oslo og Akershus, 2016

© Work Research Institute (AFI) Oslo and Akershus University College of Applied Sciences

© Forfatter(e)/Author(s), 2016

Det må ikke kopieres fra denne publikasjonen ut over det som er tillatt etter bestemmelsene i "Lov om opphavsrett til åndsverk", "Lov om rett til fotografi" og "Avtale mellom staten og rettighetshaverne organisasjoner om kopiering av opphavsrettslig beskyttet verk i undervisningsvirksomhet".

All rights reserved. This publication or part thereof may not be reproduced in any form without the written permission from the publisher.

Arbeidsforskningsinstituttet
Høgskolen i Oslo og Akershus

Pb. 4 St. Olavs plass
0130 OSLO

Telefon: +47 23 36 92 00

E-post: postmottak@afi.hioa.no

Webadresse: www.afi.no

Work Research Institute (AFI)
Oslo and Akershus University College of
Applied Sciences

P.O.Box 4 St. Olavs plass
N-0130 OSLO

Publikasjonen kan bestilles eller lastes ned fra <http://www.afi.no>

Forord

Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD) utlyste i november 2015 et forprosjekt med opsjon på hovedprosjekt om ungdoms bruk av uterom, parker og plasser, på Tøyen og generelt. Prosjektet har navnet *Ungdomstråkk* og oppdragsgiver etterspurte et tilbud på kartlegging av dagens bruk av offentlige rom, parker og uteområder i Tøyenområdet, med særlig blick på ungdom og unge voksne. De ønsket også en vurdering av om og hvordan Barnetråkk-metodikken kan brukes til en slik kartlegging, eventuelt hvilke andre kartleggingsmetoder som kan være mer aktuelle, samt hva som stimulerer ungdom og unge voksne generelt til å bruke byens parker og offentlige uterom.

Arbeidsforskningsinstituttet (AFI) og Rodeo arkitekter AS (Rodeo) fikk tilslag på forprosjektet med leveranse innen utgangen av januar 2016, med opsjon for hovedprosjektet med leveranse innen utgangen av august samme år. Formelt oppstartsmøte med oppdragsgiver ble avholdt i begynnelsen av desember 2015. En viktig del av forprosjektet har vært å utarbeide en prosjektbeskrivelse for hovedprosjektet. Som del av dette arbeidet har AFI og Rodeo gjennomført samtaler med sentrale aktører ved DOGA og Prosjektkontoret Tøyen Områdeløft (Bydel Gamle Oslo) før vi i januar 2016 organiserte et seminar med 17 ressurspersoner på feltet. Her tok vi for oss tre faser i en medvirkningsprosess: kartlegging, engasjering og implementering, samt utviklet et kart over aktørene i byutviklingsprosesser, sett fra ungdoms perspektiv. Vi har også laget en *søkestrategi*, og påbegynt arbeidet med litteraturgjennomgangen. Dermed har vi kunnet utarbeide en foreløpig kunnskapsoversikt, et arbeid vi vil slutføre som del av hovedprosjektet.

Disse hovedproblemstillingene utgjør grunnstammen i prosjektet: *Hva kjennetegner ungdoms og unge voksnes deltakelse i og bruk av byens parker og offentlige rom? Hva kan stimulere slik bruk, og hvilke virkemidler er godt egnet?* I hovedprosjektet er vi også bedt om å komme med anbefalinger og forslag til tiltak på tvers av forvaltningsnivåer og sektorer, med mål om å stimulere til økt bruk av uteområder, parker og plasser generelt og på Tøyenområdet spesielt, samt sikre ulike interesser og brukergrupper i et slikt framtidig planarbeid. Oppdragsgiver ønsker at resultatene fra prosjektet skal kunne brukes av alle landets kommuner i deres arbeid med å inkludere ungdom og unge voksne i planprosesser.

Vi vil med denne forprosjektrapporten takke alle som har bidratt med sin tid, synspunkter og informasjon i dette forberedende arbeidet. En spesiell takk går til de nøkkelpersoner som deltok i workshop på Tøyen og som delte erfaringer og kunnskap om ungdoms bruk av uterom, medvirkning og forvaltningens rolle i det hele. Vi vil også takke KMD for å ha gitt oss tillit, vi er stolte over å ha fått et så viktig oppdrag og gleder oss til fortsettelsen.

Forskergruppen ser fram til å diskutere foreløpige konklusjoner og anbefalinger med alle involverte.

Arbeidsforskningsinstituttet, januar 2016, Oslo

Aina Landsverk Hagen (prosjektleder)

Bengt Andersen

Ingar Brattbakk

Kenneth Dahlgren (Rodeo)

Barbara E. Ascher (Rodeo)

Innhold

Forord

1. Innledning.....	4
Workshop med ekspertgruppe	4
2. Fra elg til ungdom	8
Barnetråkk som metode i planprosesser	8
Utfordringer ved verktøyet.....	9
Hva kan Ungdomstråkk være?.....	11
3. Alternative metoder til Ungdomstråkk	15
Observasjonsmetoder: sekundær medvirkning.....	15
Samhandlingsmetoder: primær medvirkning	18
4. Prosjektplan for hovedprosjektet.....	24
A) Kunnskapsoppsummering – betydningen av uterom.....	25
B) Tøyenstudie – ungdom og unge voksnes bruk av uterom.....	30
C) Stimulere til bruk - politikkutforming og virkemidler	36
Formidling av resultater	42
5. Framdriftsplan med milepæler.....	43
Referanser	44
<i>Vedlegg 1</i> Deltagere workshop.....	47
<i>Vedlegg 2</i> Søkestrategi.....	48
<i>Vedlegg 3</i> Planprosessen	49

Liste over figurer

<i>Figur 1</i> Aktørkartet	5
<i>Figur 2</i> Omvendt refleksjonsmodell - inkludering av ungdom og unge voksne	12
<i>Figur 3</i> Aktuelle søkeord for kunnskapsoppsummeringen.....	26
<i>Figur 4</i> Medvirkningsstige for barn og unge	39

1. Innledning

Ungdom vandrer for første gang alene i byrommene. Fram til nå har de som barn blitt geleidet av voksne. Nå ser de byen med friske øyne, de ser steder og ikke-steder, og bruker begge deler aktivt i hverdagen, ungdom utfordrer ofte uterommene og bruken av dem. Men liker de det de ser? Vakre blomster, hele benker, idrett og aktivitet, er naturlig nok viktig, men vel så viktig – hvis ikke viktigere – er dette med et rom for å være ungdom.

Ungdom har en stemme, men blir ofte ikke hørt. Offentlige uterom er viktige ikke bare fordi de er et gode i seg selv, men fordi de gir potensiale for deltakelse og inkludering: Tilgjengelig offentlige rom er en forutsetning for demokrati og sosial integrasjon.¹ Ungdom og unge voksne etterspør gode møtesteder, gode uterom der det oppleves trygt å bevege seg, der det er tilrettelagt både for å være aktive, men også for å trekke seg tilbake. Gode ungdomsbyrom er derfor demokratiske byrom, det er rom for alle.

Hvem som bruker de ulike uterommene, hvem som samhandler og hva slags relasjoner som skapes, og ikke minst, konsekvensene av disse praksisene og møtene, er imidlertid ikke gitt, men må undersøkes nærmere. Det skal vi gjøre i dette prosjektet, der vi trækker opp nye løyper sammen med ungdom og unge voksne, på Tøyen i Bydel Gamle Oslo og gjennom litteraturen på andre steder i landet og i verden.

Workshop med ekspertgruppe

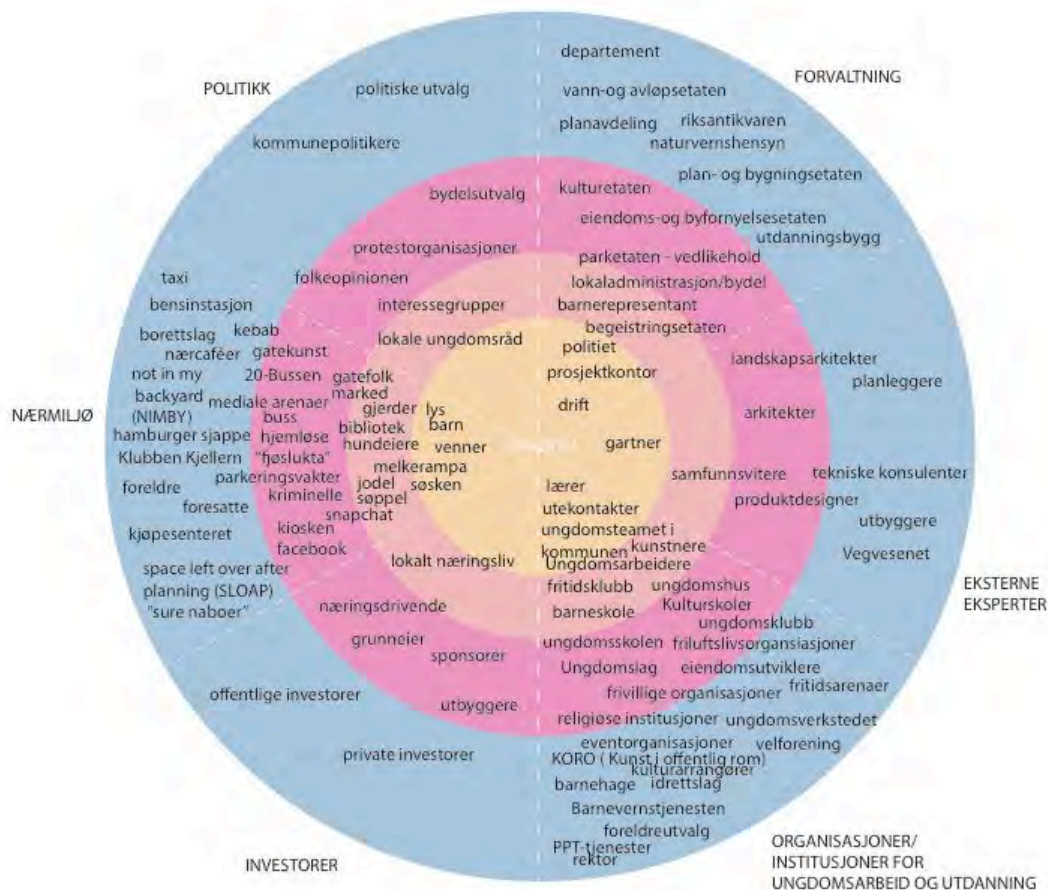
Arbeidsforskningsinstituttet og Rodeo inviterte 12. januar 2016 til et seminar om ungdom og unge voksnes bruk av uterom, med et spesielt blikk på områdeløft og Tøyen i Bydel Gamle Oslo. De sentrale problemstillingene vi jobbet med var: Hvordan kan vi best forstå ungdom og unge voksnes bruk av offentlige uterom, parker og plasser? Hvordan kan unge være med å skape gode steder? Hva skal til for at de som bestemmer tar hensyn til ungdoms ønsker og behov?

Målet var å samle eksperter på ulike fag- og praksisfelt for å dele erfaringer, knytte nettverk og bidra til nytenking rundt temaet ungdom og unge voksne som ressurs i lokal by- og stedsutvikling. 17 inviterte fagfolk deltok i tillegg til prosjektteamet fra AFI og Rodeo og tre arkitektstudenter som deltok som forskningsassistenter (se vedlegg 1 for deltakerliste). De 17 fagfolkene representerte personer som på ulikt vis har erfaring med å jobbe med ungdom og ungdoms deltakelse i steds- og byutvikling på Tøyen og en rekke andre steder i landet.

---

¹ Se f.eks. <http://www.norskform.no/Gamle-nettsider/Byutvikling/Bylab/Avsluttede-prosjekter/Uterom-for-demokrati/>

Samtlige deltok aktivt i et femtimerslangt opplegg som inneholdt kjøpe innlegg, gruppearbeid og plenumsdiskusjoner. Seminaret var bygd opp rundt tre faser i arbeidet med å involvere ungdom og unge voksne i en medvirkningsprosess: kartlegging, engasjering og implementering, samt at vi utviklet et kart over aktørene i byutviklingsprosesser, sett fra ungdoms perspektiv (se under). Aktørene ble ordnet i ulike tematiske sektorer med ungdommene i midten, og i konsentriske sirkler ut fra sin nærhet-avstand til ungdommene.

Figur 1 Aktørkartet

Diagrammet viser en oversikt over et stort antall aktører som er involvert direkte eller indirekte i utformingen og bruk av uterommet. Noen av disse aktørene har et tett forhold til ungdommen, andre spiller en mer indirekte rolle. Deres faktiske nærhet til ungdommen er symbolisert gjennom hvor nær sentrum av kartet de er plassert. Diagrammet er basert på innspill fra workshopen og er en øvelse for å identifisere hvilket potensial som ligger i samarbeid mellom ulike aktører – med ungdom i sentrum.

Da de sentrale aktørene var identifisert fortsatte vi med å ta for oss de ulike fasene i en medvirkningsprosess:

Kartlegging: *Hva trenger vi å vite om ungdom og unge voksnes bruk av uteområder? Her forsøkte vi å gradere kunnskapsbehovet gjennom å differensiere mellom kunnskap som vi må ha, som er *fint å ha* og som det er *optimalt å ha*. Nettopp i diskusjonene om «hva som er aller viktigst å vite noe om» kom det fram mange interessante innsikter.*

- Dette MÅ vi vite: *Trygghet og spenning, funksjoner og bruk, ferdsel og transport, samspill/sambruk/konflikt, de viktige stedene, representativitet versus sub-grupper og demografi i området.*
- Dette er det FINT om vi vet: *Bevegelse, tilgjengelighet og oversiktighet, hva engasjerer/motiverer og hindrer, interesser og mangler/savn, stedskvaliteter og trivsel.*
- Dette er det OPTIMALT om vi vet: *Framtidsdrømmer, stedsidentitet og tilhørighet, ikke-bruk og endring, steder som utfordrer.*

Neste oppgave gikk på **engasjering**: *Hvilke metoder gir god medvirkning for ungdom og unge voksne? Her jobbet vi med metoder langs to hovedakser: hvor relevante metodene er som innspill til planlegging, og hvor engasjerende de oppleves av deltakerne.*

Siste oppgave omhandlet **implementering** og ble løst som et case, hvor man skulle skissere en god prosess for «å planlegge et nytt sentrumstorg i Solskinn by hvor ungdom skal inkluderes». Følgende spørsmål ble stilt: *Hvordan få et godt, informert kunnskapsgrunnlag? Hvordan sikre god infoflyt? Hvordan sørge for inkludering? Hvordan sikre eierskap til prosess og resultat? Hvordan sørge for at det som utvikles tas i bruk av ungdom?* I tillegg identifiserte

gruppene *barrierer* for en god prosess og et godt resultat. Resultatene fra workshopen er brukt gjennomgående i rapportens øvrige deler. Mange av deltagerne var invitert nettopp fordi de har erfaringer med å bruke kartleggingsverktøyet Barnetråkk.

2. Fra elg til ungdom

"Barnetråkk" er en metodikk for kartlegging av barns bruk av sitt nærmiljø, i de senere år utviklet til å være også et digitalt verktøy. DOGA ønsker å utvikle Barnetråkk-metodikken til et "folketråkk", der verktøyet ikke er begrenset til en spesiell aldersgruppe. To underleverandører, Prologue og Comte, har fått oppdraget av DOGA med å lage et kunnskapsgrunnlag for Folketråkk basert på dybdeintervjuer og fokusgrupper, slik at et tilbud om utvikling av et digitalt verktøy kan lyses ut våren 2016. Lansering av verktøyet er planlagt til våren 2017. Oppdragsgiver ønsker her en vurdering av Barnetråkk anvendt på ungdom og unge voksne.

Barnetråkk som metode i planprosesser

Barnetråkk ble utviklet i 1993 delvis inspirert av metodikken Elgetråkk, som registrerte objektive kategorier som hvor elgen beveger seg og hva elgen gjør de ulike stedene. I 2014 ble barnetråkk-verktøyet gjort mer brukervennlig av Norsk Design- og Arkitektursenter (DOGA) i samarbeid med Naturfagsenteret og Bengler AS, og det ligger nå tilgjengelig på en hjemmeside sammen med et undervisningsopplegg. På hjemmesiden <http://barnetråkk.no> kan vi lese at «Barnetråkk er et digitalt verktøy og undervisningsopplegg som lar barn fortelle planleggere, kommunen og lokalpolitikere hvordan de bruker stedet der de bor og hva de vil ha annerledes». Verktøyet retter seg mot barn, og anbefales særlig for sjette klassesetrinn på barneskolen. Fokus er på nærområdet, med særlig vekt på å markere og knytte kommentarer til skolevei, steder man liker, ikke liker og hvilke aktiviteter man gjør på de ulike stedene. Resultatet, i form av et kart hvor alle barnas registreringer er samlet, egner seg til bruk direkte inn i ulike plannivå som kommune-, område- og reguleringsplaner.

Det er bred enighet i forprosjektets ekspertgruppe om at Barnetråkk er en nyttig metode for inkludering av barns perspektiver, selv om det har sine begrensninger. Planlegger Eva Almhjell fikk ideen til Barnetråkk da hun tidlig på 1980-tallet jobbet for fylkesmannen i Vestfold med å utvikle kommunale barne- og ungdomsplaner. I arbeidet forstod hun betydningen av kart i planleggingen, og så behovet for å få registrert barn og unges bruk og tanker om skolevei og nærområde på kart slik at man kunne oversette de unges innspill til et språk som kunne brukes effektivt i planleggingen. På tross av at barn og unge har lovfestet rett til medvirkning i planprosesser var det bred enighet i ekspertgruppen om at slik medvirkning ofte er vanskelig å gjennomføre i praksis. Dersom man går glipp av innspill om viktige gruppers bruk og opplevelse av byen og nærområdet sitt blir også resultatet av planleggingen dårligere.

Når det gjelder anvendelsen av barnetråkk-dataene er det foreløpig få "best cases", men Ski og Ålesund peker seg ut som kommuner som satser på å implementere dataene i planprosesser. Begge kommuner har lagt vekt på å kommunisere informasjonen fra barnetråkk i oppsummerende rapporter, innspill i konkrete planprosesser eller egne kartlag i kommunens GIS-verktøy. Her ser det ut til at vellykket implementering foreløpig er avhengig av "ildsjeler" som passer på at informasjonen blir nyttiggjort av kommunen og at arbeidet blir forankret i ledelsen. Jørgensen (2013) beskriver også hvordan barn og unges forslag til konkrete tiltak

kan kommuniseres gjennom et verktøy som Barnetråkk. Barnetråkk er samtidig en god måte for barn å lære å lese og forstå kart med utgangspunkt i sitt kjente nærområde.

På forsommeren 2015 deltok forskere fra AFI i gjennomføringen av Barnetråkk ved Tøyen og Vahl skole som del av stedsanalysen av Tøyen (Brattbakk og Hagen m.fl. 2015). Over to dager deltok om lag 40 elever fra 6. klasse i registreringen, ved hver sin pc og sammen med en voksenperson. Alle elevene hadde minoritetsbakgrunn og flertallet var svake i norsk skriftlig. Flere hadde også relativt svak kartforståelse. Erfaringer gjort av DOGA supplerer vårt eget inntrykk av at metoden er spesielt god til å få barna engasjert i en samtale både underveis, når de sitter foran maskinen og plotter inn ikoner, og i etterkant, når klassen samles og diskuterer hva de har registrert.

I 2015 ble tre kommuner (Ski, Giske og Bodø) valgt ut til å være piloter som skulle gi innsikt i hvordan Barnetråkk brukes av kommunene, med spesielt fokus på tverrsektorielt samarbeid og forankring. Dette er et samarbeidsprosjekt mellom DOGA og studenter ved Universitetet i Ås (NMBU). I tillegg til fokus på Barnetråkk, har prosjektet handlet om eksperimentering med metoder for medvirkning, gjennomført av studentene i de respektive kommunene (der ulike metoder har blitt utført i ulike kommuner).

Utfordringer ved verktøyet

Det er flere kjente begrensninger med Barnetråkk slik det er formet og brukes i dag. Noen av disse begrensningene har kommet fram i samtaler vi har hatt med brukere (deriblant DOGA), og noen er basert på egne erfaringer fra gjennomføringen av Barnetråkk ved Tøyen og Vahl skole (Brattbakk og Hagen m.fl. 2015).

For det første baserer Barnetråkk seg på en svært abstrakt kommunikasjonsform – nemlig kartet, som er noe helt annet enn gatene barn beveger seg i. Dette kan virke fremmedgjørende, da kartet ikke fanger opp variasjonen og den livsverdenen som barna opplever når de er ute «i den virkelige verden». Dernest kan man stille spørsmål ved kategoriene av hva man liker, ikke liker og type aktiviteter (ikoner) som er definert av voksne, og som kan bidra til å låse barns opplevelser i noe som er bestemt på forhånd. Med andre ord risikerer vi å kun fange opp de deler av barns livsverden som voksne anser at er relevante, ikke nødvendigvis dem barna selv vil legge vekt på. I kartleggingen på Tøyen var det flere typer av aktiviteter som barna savnet når de lette blant de forhåndsdefinerte symbolene, og de valgte enten å ikke registrere det eller å skrive det inn som tekst. Samtalene og historiene som kom fram underveis i registreringen kommer ikke med i den elektroniske versjonen som kommunen mottar til bruk i planprosessen, og verdifull informasjon går dermed tapt. Verktøyet kan med hell utvikles slik at den mer narrative delen av barnas erfaringer blir dokumentert.

Man kan også spørre seg om man i tilstrekkelig grad fanger opp frekvens. Hvor ofte har man faktisk gjort en aktivitet på et bestemt sted? Mange av barna på Tøyen nevnte for eksempel Botanisk hage som et sted de likte, men gjennom utdypende spørsmål kom det fram at

svært mange hadde vært der kun én eller et par ganger det siste året. Et siste punkt dreier seg om avstanden i tid og sted mellom de faktiske stedene og situasjonene man rapporterer om (lek, å gå til skolen), og den settingen som registreringen skjer i (foran en pc-skjerm med et digitalt kart og med en voksen person ved siden av). I en rekke metodebøker påpekes det at det er en utfordring å få et mest mulig "riktig" bilde av hva folk faktisk har gjort, opplevd og erfart når disse registreres/gjenfortelles i etterkant av selve hendelsene. Det at disse to settingene er så atskilte kan videre by på noen utfordringer for hva som vektlegges av barna (se våre diskusjon rundt metoder som «walk-along» og «bike-along» under). Dessuten kan denne avstanden forsterkes av hvilket fokus de voksne (foreldre og lærere) har og hvordan disse omtaler ulike utfordringer i nærområdet. En kjent metodisk utfordring her er at fremfor å gjengi sine egne erfaringer kan barna ha en tendens til å gjenfortelle hva voksne har sagt at det er viktig å legge vekt på eller hva barna tror det forventes av dem å si. I undervisningsopplegget legges det opp til forberedelser til selve registreringen, og i den felles samtalen i klasserommet rundt disse temaene kan det også tenkes at noen sterke røster blant barna vinner fram og at det dannes en felles «riktig» intersubjektiv fortelling om ulike sider ved nærområdet som får forrang framfor hvert barns subjektive historie.

Viktige utfordringer som framtidig utvikling av Barnetråkk-metodikken må løse, er å sørge for at informasjonsgrunnlaget som genereres gis en tydeligere operativ form, spesielt til porteføljen av materiell som planlegging baserer seg på. Dette handler ikke kun om å gjøre informasjonen tilgjengelig som ekstra kartdatanivå i kommuners databaser, men konkretisere verdigrunnlaget og nytteverdien som ligger i metoden. Planleggere skal ikke bare *kunne* bruke Barnetråkkdata som kunnskapsgrunnlag, men forvalte et standpunkt for hvorfor det er viktig, og ikke minst hva som er *nytteverdien*.

DOGA er spesielt interessert i å få engasjert de "stille stemmene" gjennom denne metodikken og ønsker gjennom Folkeetråkk å lage et enklere og mer intuitivt verktøy enn det Barneetråkk er i dag. Nøyaktig hva Folkeetråkk skal være er ikke klart ennå, men det vil skille seg fra Barnetråkk i det at de fleste i målgruppen ikke vil være tilknyttet utdanningsløp med tilhørighet til et spesifikt nærmiljø. Dette kan bli en utfordring, både når det gjelder innsamling av kontekst-data i selve registreringsfasen og koblingen til diskusjoner i klasserommet der læring rundt kartbruk, planprosesser og medvirkning står sentralt.

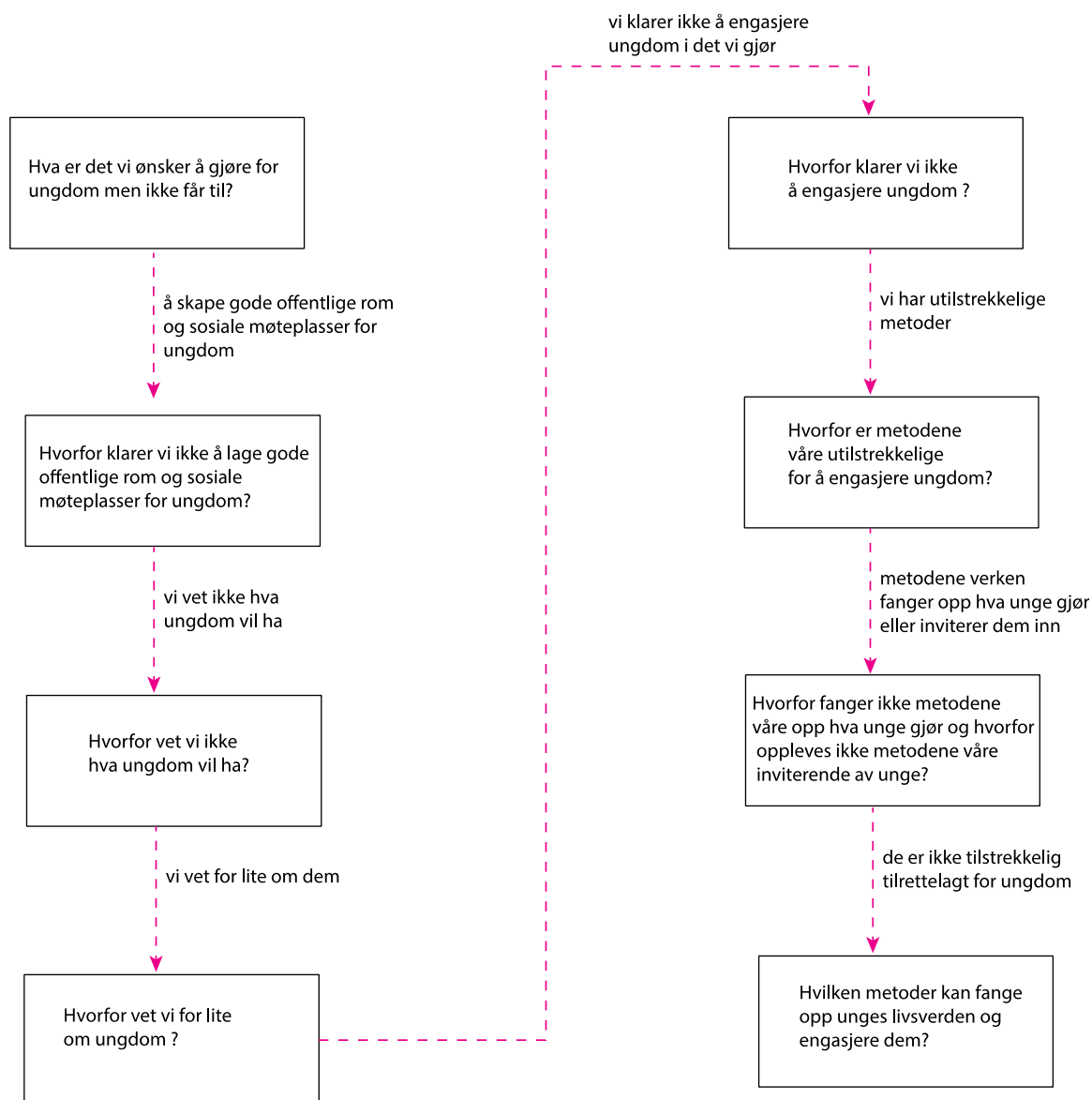
Barnetråkk må også kvalitetssikres som et metodeverktøy som både fanger barns opplevde livsverden, og i reell forstand evner å aggregere enkeltrapporteringer til et faktisk frekvenslandskap. Dette handler om å bli bedre i stand til å fange hvordan barn opplever sine nærmiljøer fra sitt ståsted, gi dem rom for å fortelle oss hva de synes er viktig, samt skille mellom det spesielle og det generelle. Barnetråkk kan derfor være tjent med to "oversettergrep" – ett mellom barn og registreringsverktøy, og ett mellom registreringsverktøy og planlegging. Per i dag er ikke disse to dimensjonene tilstrekkelig ivaretatt, selv om det skal sies at

metodikken har kommet langt i å bli et dialogverktøy med barn og unge, og enkelte kommuner har begynt å ta registreringer på alvor i formalisert forstand.

Hva kan Ungdomstråkk være?

Hvor egnet vil så dette verktøyet være for bruk av ungdom og unge voksne? Det er tre spørsmål som må legges til grunn for et eventuelt Ungdomstråkk. For det første må vi spørre, *hva er det vi trenger å kartlegge?* Dersom vi trenger et nytt kartleggingsverktøy tilpasset ungdom, hva er det ved ungdom vi trenger kunnskap om – hva er det vi opplever at vi vet for lite om per i dag? For det andre må vi spørre, *hvordan engasjerer vi ungdom?* Dette handler på den ene siden om hvilke metoder ungdommen ser en verdi i å la seg kartlegge gjennom – at de stiller seg til rådighet – og på den andre siden handler det om hvordan vi engasjerer ungdommen i by- og stedsutviklingsprosjekter. Hvordan får vi tilgang til de deler av ungdoms liv vi ønsker kunnskap om og hvordan får vi dem med på laget i samarbeid om utviklingsprosjekter? Til slutt må vi spørre, *hvordan implementerer vi resultater fra kartlegging og engasjement i planleggingsprosessen?* Et verktøy som bygger på Barnetråkk har potensiale til å gi ungdom opplæring i demokrati og planprosesser, slik at unge erfarer at de har rett til å mene noe om omgivelsene de vokser opp i.

Når vi har fått kunnskapen vi trenger og når vi har skapt et engasjement blant ungdom rundt utviklingsprosjekter, hvordan sørger vi for at det de bidrar med – i både indirekte og direkte forstand – får en reell effekt på sluttresultatet? Med andre ord: kan vi se de unges bidrag i den fysiske manifestasjonen? Det kan her være nyttig å jobbe analytisk gjennom motivasjonsgrunnlaget slik:

Figur 2 Omvendt refleksjonsmodell - inkludering av ungdom og unge voksne

Rasjonale bak en slik øvelse er å identifisere hvorvidt det er fravær av kunnskap og metodikk som er problemet ved manglende inkludering av ungdom og unge voksne, eller om det er noe annet. For eksempel: Når vi ikke får til å lage gode møteplasser for unge, skyldes det at vi prioriterer andre ting? Har vi for lite ressurser til å gjøre tiltakene gode nok? Vet vi egentlig hva ungdom vil ha, men velger å gi dem noe annet i stedet? Skyldes fravær av engasjement at unge ikke har troen på at det de bidrar til kommer til å resultere i noe? Denne listen av spørsmål kunne vært lengre, men poenget er at dersom utfordringen ikke er kunnskapsmangel, så handler en eventuell metodikk mer om å legge formelle føringer på gjennomføring enn å jobbe aktivt opp mot ungdom for å kartlegge deres bevegelser.

Tilegnelse av et utvidet vokabular er en vesentlig komponent for å oppnå reell medvirkning (Jørgensen 2013). Et eksempel er å la barn og unge fortelle eller skrive ned sine historier og erfaringer slik vi blant annet har erfaring med fra arbeidsboktilnærmingen (Ruud og Brattbakk mfl, 2005), et annet er å skolere dem i landskapsarkitektoniske begreper. Det er også behov for å gi voksne kompetanse på hvordan man kan diskutere stedsutvikling med ungdom. Flere i ekspertgruppa har gode erfaringer med at der ungdom er med på å *bygge noe fysisk* i uterom, fungerer involveringen bedre. Disse mer objektbaserte og temporære tilnærmingene krever ofte mindre kjennskap til grunnleggende terminologi som er brukt innenfor arkitektur- og stedsutviklingsfeltet, slik at unge i større grad kan diskutere på lik linje med andre private eller profesjonelle aktører. Et annet viktig moment er å la ungdom selv velge *analyseområdets avgrensning* (Jørgensen 2013). Det er behov for å kartlegge instanser, råd og utvalg i kommunene som fungerer/ikke fungerer i dag, når det gjelder å involvere ungdom. Ungdomsråd er en slik instans, kommunenes barnerepresentant en annen.

Hva er det ungdom ønsker å gi informasjon om? Dette er et vesentlig spørsmål dersom man ønsker å utvikle Barnetråkk til Ungdomstråkk. Samtidig må dette sees i sammenheng med spørsmål som hvilken informasjon er *ønskelig* som kunnskapsgrunnlag for ulike tiltak og hvilken informasjon er *nødvendig* når det gjelder den fysiske utforming av uterom eller langsiktige strategiske byutviklingsprosjekter. Ekspertgruppa i forprosjektet vektla disse innsiktene som en start på et slikt arbeide:

- 1. Ungdom og unge voksne har en unik stedserfaring og er eksperter på sitt hjemsted**
- 2. Ungdom og unge voksne er en mangfoldig gruppe**
- 3. By- og stedsutvikling er en viktig arena for å lære om demokrati og medvirkning**
- 4. Kreativitet, fellesløsninger, aktivitet og ikke-regulering er viktige trekk ved gode uterom for ungdom – hva de ønsker seg**
- 5. Det er trange rammer i tradisjonelle medvirkningsprosesser og ungdom kommer gjerne inn for sent, eller på de voksnes premisser**
- 6. Det er et stort behov for alternative metoder der ungdom blir tatt på alvor**

Utfordringen når man skal utvikle et ungdomstråkk ligger altså i å inkludere og involvere ungdom i byutviklingsprosesser heller enn å registrere hvor de beveger seg. Ved å gå bort fra Barnetråkk-tanken om at vi ikke vet nok om barnas bruk av uterom til et Ungdomstråkk der samskaping står sentralt, vil man kunne gi unge et verktøy for innflytelse, i tråd med Barnekonvensjonen, Plan- og Bygningsloven og Rikspolitiske retningslinjer for barn og planlegging.

Det er en rekke metoder som har vært utviklet i de siste årene som systemisk jobber fram designprosesser som baserer seg på aktiv medvirkning av brukeren eller setter brukeren i sentrum av prosessen. Disse metodene fra fagfeltet "human-centered design" og "cooperative planning" kan gi nyttige innspill til utvikling av ungdomstråkk.

Ungdomstråkk kan slik ses på som en mer abstrakt størrelse enn ett konkret verktøy, der diskusjonen om samskaping blir vesentlig. Kommunene har behov for å lære hvordan de kan knytte befolkningen tettere til bruk av uteområder, samtidig trenger ungdom økt forståelse av demokratiske prosesser – at ting tar tid når et lokalmiljø skal fornyes. Planleggere kan fort basere seg på antagelser om ungdom, som kan vise seg å ikke stemme. Målgruppen er ikke homogen og én metode eller strategi vil ikke kunne gi tilstrekkelig kunnskap om ungdom og unge voksnes bruk av uterom.

Oppsummering med refleksjonspunkter

Ungdomstråkk vil være en av flere metoder som i kombinasjon vil gi kunnskap om ungdom, muligheter for medvirkning og innflytelse, samt generere konkrete forslag til endringer i lokal stedsutvikling. Før man velger et sett av metodekombinasjoner for å få innspill fra ungdom og unge voksne om uterom, parker og torg vil det være en rekke problemstillinger som bør tenkes gjennom:

- **Organisering** av medvirkning og innhenting av informasjon: Hvem skal stå for gjennomføringen? Er det hensiktsmessig at det er etablerte institusjoner som finnes i alle kommuner som står for gjennomføringen? For eksempel skoler eller planmyndigheter? Eller må man basere seg på eksperthjelp utenfra, som forskere og konsulenter? Skal eller kan ungdom selv organisere dette?
- **Eksisterende formelle politiske kanaler for ungdom:** I hvilken grad kan man benytte etablerte kanaler og ordninger som ungdomsråd (noen steder kalt ungdommens kommunestyre) osv.? Hvilken rolle kan disse spille, og hvor representative for ungdom er de? I hvilken grad er tradisjonelle politiske kanaler som valg, høringer og andre former for ordinær medvirkning egnet for aldersgruppen unge voksne (20-25 år) når det gjelder planprosesser?
- **Sikre bred deltakelse:** Det er sentralt å vurdere metodenes egnethet når det gjelder å favne bredt, og sikre at de er så representative som mulig. Dette inkluderer også ulike sub-grupper og unge som ikke deltar i organiserte aktiviteter. Hvem er talspersoner for hvem?
- **Vurdere eksisterende datakilder:** Ungdata er en bred survey som dekker de fleste norske kommuner. Den er rettet mot både ungdomstrinnet og videregående skoler og har god representativitet med en svarprosent på mellom 70-80 prosent. Tematisk dekker den fritidsaktiviteter, trygghet, nærmiljø og bruk av parker og friområder (se NOVA-rapporten Ung i Oslo, 2015). Elevundersøkelsen er en annen mulig datakilde.
- **Kostnader og tidsbruk:** Hvilke konsekvenser vil valgene av metoder ha for effektivitet, kostnader og tidsbruk? Det er vesentlig at metoder for kartlegging og medvirkning er gode, reelle og gir «det man trenger», men samtidig må det være overkommelig og realistisk å gjennomføre dem.
- **Formelle begrensninger** ved bruk av ulike metoder må avklares, som rettigheter til metodene, deltakernes personvern o.l. Det er relativt strenge krav til samtykke i forskningsprosjekter og informasjonsinnhenting hvor man oppretter personregister, benytter ulike former for elektronisk sporing osv. Dette må avklares med Norsk samfunnsfaglig datatjeneste og Data-tilsynet.

3. Alternative metoder til Ungdomstråkk

Det er stort behov for metodeutvikling på dette feltet. Samtidig finnes det et konglomerat av metoder og verktøy som allerede er utprøvd og tatt i bruk i ulike settinger. DOGA ser også behovet for å utvikle metodikken rundt ungdom og unge voksnes bruk av uterom, og ønsker framover å teste ut alternative verktøy på denne målgruppen. Vi er her inspirert av Agger m.fl. (2008) som bruker disse kategoriene for å skille ulike metoder:

- Akselerasjon – fokuserer på å kartlegge, identifisere og mobilisere ressurser (A)
- Synergi – styrker samarbeid og kvalifiserer prosesser (S)
- Inklusjon – inkluderer forskjellige målgrupper (I)
- Navigasjon – skaper visjon, forankring og evaluering (N)

Utover denne kategoriseringen ser vi et behov for å skille metoder som kan brukes for å oppnå primær eller sekundær medvirkning. Primære metoder vil føre til en direkte medvirkning, mens andre – sekundære – metoder kan gjøre eksperter i stand til å ta hensyn til unges behov ut fra foreliggende kunnskap om denne brukergruppen. Denne inndelingen svarer på vår forståelse av ulike nivåer av medvirkning i byplanlegging – fra ”gjør det selv handlinger” til det å komme med innspill på overordnede planer.

Under vil vi se nærmere på ulike metoder og hvordan disse egner seg til primær eller sekundær medvirkning. Vi har også sett på i hvilken grad de ulike metodene er *engasjerende* og/eller *relevante* for de involverte, med mål om et godt kunnskapsgrunnlag for kommunes planprosesser, samt økt medvirkning og eierskap til slike prosesser blant ungdom og unge voksne.

Observasjonsmetoder: sekundær medvirkning

Vi tar først for oss ulike metoder som gir sekundær medvirkning. Disse kan generelt sies å bidra til kunnskap på tematikk som: Trygghet/utrygghet, demografiske data, funksjon og bruksområder, ulike målgrupper, døgn-, uke- eller årsrytmer, interesser og behov, bevegelseslinjer, anti- og prososial aktivitet, sambruk og konflikter. Her egner tradisjonelle metoder som deltagende observasjon, intervjuer og innsamling/analyse av surveydata seg godt.

REAP

(A, I, N)

Dette er deltagende observasjon i kombinasjon med andre datainnsamlingsteknikker. Low og hennes kollegaer har utviklet det de kaller ”rapid ethnographic assessment procedure” (REAP) for å få til en detaljert studie av byromsbruk innenfor korte tidsrammer, der man spesielt er opptatt av å kartlegge ulike gruppers bruk av samme område (Low mfl., 2005). Det som kjennetegner REAP er metodetriangulering, det vil si at en benytter seg av ulike datainnsamlingsteknikker for å belyse et fenomen bredest og best mulig: I tillegg til observasjoner av bruk og samtaler med brukere som påtreffes i for eksempel en park, så kan

- fokusgruppeintervjuer,
- intervjuer med "eksperter" (for eksempel planleggere),
- kartlegging av fysiske spor (som antall tomme ølbokser),
- kartlegging av atferd (hvem, hva og hvor),
- "transect walks" der forskerne blir guidet i området av en lokal ressursperson,
- dokumentstudier (av planer, avisartikler, historiske kilder osv.),
- surveydata,
- dagbøker der informanter en har fått god kontakt med beskriver hva de har gjort, med hvem og hvor i løpet av en uke,
- film- og fotoproduksjon i samarbeid med ungdom samt
- arbeidsbokmetode

være noen av de strategiene en vil benytte seg av. Viktig i REAP-tankegangen er bruken av forskergrupper heller enn én enkelt feltarbeider, og at medlemmene av gruppen har ulik erfaringsbakgrunn eller ulik fagbakgrunn. Low m.fl. (2005) understreker også viktigheten av å inkludere "brukerne" eller beboerne i forskningsteamet for å sikre at ikke de (ofte) eksterne forskernes forutinntatte perspektiver/holdninger/teorier i for stor grad farger datainn-samlingen og analysen. Det er også gjennom å inkludere de lokale i forskergruppen at en i størst mulig grad sikrer at lokal kunnskap om for eksempel "hemmelige" steder også kan bli tatt med i prosjektet, eller rett og slett avdekker hva som er betydningsfulle steder i en bydel med mange ulike byrom. Ofte viser det seg at det ikke er de mest opplagte eller velregulerte rommene særlig ungdommer foretrekker. En stor park kan også ha ulike "soner" for ulike aktiviteter som fotball, grilling og soling, men de samme områdene kan også skifte "karakter" i løpet av døgnet, der for eksempel de yngre ungdommene spiller fotball på dagtid, mens eldre ungdommer/voksne benytter samme plass til "festing" på kvelds- og nattestid.

Vurdering: Denne metoden vil gi et solid, kvalitativt datagrunnlag for forvaltningen, forutsatt at resultatene formidles i en form som er anvendbar, for eksempel med forslag til tiltak og anbefalinger utledet fra analysen. Forskerteamet har meget god erfaring med slike verktøy etter å ha benyttet dem en rekke ganger, senest i arbeidet med stedsanalysen på Tøyen (Brattbakk og Hagen m.fl. 2015, se også Andersen 2001, 2013, 2014). Metoden kan også til en viss grad være en katalysator for engasjement blant ulike grupper av ungdom - også de som ikke er med i organiserte aktiviteter – siden feltarbeidere må tydeliggjøre motivasjonen og oppdraget for å få innpass.

Walk-alongs

(A, I)

Som en videreutvikling eller raffinering av den mer generelle strategien "deltakende observasjon" i byrom, har man det som omtales som "walk-alongs/go-alongs" eller "bike-alongs/drive-alongs". Denne strategien går ut på at feltarbeideren går, sykler eller kjører sammen med en eller flere informanter mens informant(e) beveger seg rundt i sine mer

eller mindre vante omgivelser (Holgersson, 2014; Kusenbach, 2003). Samtidig som en sykler, kjører eller går, snakker man med informant(e), observerer dem, hører på dem samt sanser (ser, lukter, føler) de samme rommene som dem. Dermed får man en god tilgang til å undersøke informantenes løpende erfaringer og praksiser mens de dannes/utspiller seg i ulike byrom. Her er det også viktig å poengtere hvordan ungdom og unge voksne spesielt beveger seg i både fysiske og digitale rom samtidig, gjennom mobilteknologi (se Brattbakk og Hagen m.fl. 2015). Det virtuelle bevegelsesmønsteret må derfor ses i sammenheng med det fysiske.

Vurdering: Dette er en strategi vi har benyttet med stort hell både i Kentlands, USA og på Grønland i Oslo (Andersen, 2001; 2014). Denne metoden kan gi solid kunnskap om ungdoms bevegelsesmønstre, valg og avveininger, opplevelser av trygghet og utrygghet, tidsrytmer og samtidig tilstedeværelse på fysiske og virtuelle steder. Den har de samme utfordringene når det gjelder "oversetting" til forvaltningsnivået som REAP, med mindre man kombinerer metoden med sporingsteknologi.

Tracking

(A, I)

For å studere den faktiske bruken av ulike byrom, så har blant annet danske forskere med hell benyttet GPS som et verktøy. Det er for eksempel mulig å utnytte det faktum at veldig mange i dag har en smarttelefon med innebygd GPS og ved å benytte seg av en applikasjon lignende "GPS Tracker", kan en i detalj kartlegge individers bevegelsesmønstre i løpet av et bestemt tidsrom. Nielsen m.fl. (2010) gjorde et slikt studie i parker i Danmark, da det var et behov for å utvikle nye metoder for å studere bruksmønstre i byrom. Studier av ungdoms aktivitetsnivå kan for eksempel gjøres ved hjelp av akselorometer (se Kolle, 2009). Ved å kartlegge og synliggjøre slike mønstre i detalj, kan en få en "dypere" innsikt også når det gjelder behovene for hvordan byrommene burde utformes. Er det gåmønstre som tilsier at det er en unødvendig fysisk hindring langs ruten der mange går fra A til B? Viser disse dataene at det er mulig å designe byrom som legger mer til rette for bruk av området som aktivitetsområde og dermed har positive folkehelseeffekter?

Vurdering: Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD) må konsulteres i forkant da "tracking" kan komme i konflikt med viktige personvern hensyn. Ellers vil denne strategien gi meget detaljert og nøyaktig informasjon om ulike individers faktisk bruk av byen/byrommene. Her kan det med hell videreutvikles måter å integrere teknologiske verktøy som måler ulike ting som er relevante for en planprosess og som engasjerer ungdom til å bidra med datainnsamling.

Visuell dokumentering

(A, I, N)

Under denne kategorien faller mer "rene" observasjons-/dokumentasjonsstudier slik de Whyte (1980) brukte i New York der han over tid filmet byrom og de som til enhver tid be-

fant seg der, til mer brukerengasjerte strategier som "Participatory photographic mapping" or "photo elicitation". Sistnevnte er arbeidsmetoder som tar utgangspunkt i en visuell dokumentasjon av området av brukerne, med foto- eller videokamera. Disse kan supplere registreringer som beskrevet over. Denne type visuell informasjon har vist seg som godt utgangspunkt til en dialog rundt et begrenset geografisk område. Disse metodene er interessante på grunn av deres intuitive fremgangsmåte og potensial til å gi en kommunikasjonsbasis på tvers av ekspert- og brukerperspektiv.

Vurdering: Med hensyn til førstnevnte (jf. ref. til Whyte, 1980) må en selvfølgelig ta de nødvendige personvern hensyn. Ellers er dette en ressurseffektiv og rimelig måte å skaffe mye informasjon om hvordan folk faktisk bruker bestemte uteområder. Vedrørende de andre strategiene, så gir dette det mulig å kombinere mer tradisjonelle visuelle metoder med sosiale medier og mobil teknologi. I tillegg kan denne datagenereringsstrategien være engasjerende for ungdom. Dette vil kunne gi relevante data inn i planprosesser.

Samhandlingsmetoder: primær medvirkning

Denne kategorien av metoder baserer seg på å aktivt tilrettelegge for samhandling. Videre kan de legge til rette for direkte medvirkning fra ungdom selv. Disse metodene kan generelt sies å bidra til kunnskap på tematikk som: ønsker/behov, drømmer/visjoner, følelsesmessige og strukturelle hindringer/triggere, steds status og identitet, endring og samhold – temaer som ekspertgruppen i forprosjektet kategoriserte som *fint* eller *optimalt* å vite om ungdom og unge voksnes bruk av uteområder. Med slike metoder vil man lettere skape engasjement blant ungdom, men hovedutfordringen er å gjøre det relevant inn i planprosesser.

Aksjonsbasert kartlegging

(A, S, I)

Alternative aksjonsbaserte kartleggingsmetoder, hvor for eksempel ungdom markerer sine favorittplasser direkte med klistremerker eller "tags" i byrommet har stort potensial til å skape både engasjement og får fram nye perspektiver/nye innsikter i ungdommens bruk av uterommet. Gjennom aktiv fasilitering av en felles prosess jobbes det her fram en konsensus for utvikling av et område, som kan bestå av både fysiske og organisatoriske tiltak. I mange tilfeller er det en lokal organisasjon som koordinerer prosessen, kommuniserer og følger opp tiltakene, men det kan også være det kommunale forvaltningsapparatet eller skolen. Innovative former for stedsutvikling som initiativet "Rebuild by Design" i New York understreker viktigheten av å bygge sterke koalisjoner mellom offentlige aktører, private samarbeidspartnere og brukere, samt tilgjengelighet til økonomisk støtte (Rebuild by design, 2015).

Vurdering: Denne metoden kan skape stort engasjement blant unge, men kan like fullt være vanskelig å koordinere og dokumentere på måter som er relevante for kommunale planprosesser. Videre må en her vurdere hensynet til nærmiljøet samt aktuelle lover/regler om forspøpling om det er aktuelt å skulle benytte seg av klistremerker og lignende.

Open Space

(S, I, N)

Dette er en workshop-basert metode der en stor del av ansvaret for både innhold og organisering ligger hos deltakerne selv, innenfor et gitt handlingsrom. Metoden er basert på samarbeid i selvstyrte grupper med delt ledelse. Selve open space-møtet er basert på en klar struktur, klare spilleregler og tar utgangspunkt i de spørsmålene deltakerne kommer opp med selv. Disse diskuteres, dokumenteres, grupperes og gis en prioritert rekkefølge. Møtene baseres på fire prinsipper om at "visdommen finnes i rommet" og at deltakerne er de rette uavhengig hvor mange de er og hvilken bakgrunn de kommer fra. Alle kan bidra. Det er et grunnleggende prinsipp at tidspunktet anses som det rette og at deltakerne kan bestemme sluttpunktet selv, og at resultatet som kommer fram uansett er riktig (Hedmarksprosjektet, 2001).

Vurdering: Metoden er inspirert av den sosiale samhandlingen og kreativiteten som typisk skjer i uorganiserte "mellomrom" som kaffepauser. Den egner seg spesielt i arbeid med ulike arbeidsgrupper og komplekse spørsmål, ved allerede etablert engasjement og/eller for å ta tak i konflikter. Samtidig kan det være vanskelig å styre utfallet i en grad som gir relevant informasjon til planprosesser. Videre er det som i en rekke andre "medvirkningsaktiviteter" (se under) en fare for at manglende oppfølging av de resultater som fremkommer kan føre til apati eller frustrasjon hos deltakerne. Det er dessuten en viss risiko for at det er noen gruppers interesser som vinner frem eller realiseres, noe som kan være i konflikt med andre potensielle brukeres interesser og preferanser.

Framtidsverksted

(A, S, I, N)

Denne metoden brukes gjerne når man skal starte en utviklingsprosess, for eksempel hvis man vil se på en områdeplan, skolens uteområde eller kommuneplanens samfunnsdel (Hedmarksprosjektet, 2000). Målet er å la dem som vanligvis ikke kommer til orde få være med i viktige beslutningsprosesser. Verkstedet tar utgangspunkt i deltagerens hverdags erfaringer, veksler mellom individuelt og kollektivt arbeid og går over fire faser: Kritikkfase, positiv fase, drømmefase og konkretiseringsfase. I sistnevnte skal deltagerne bli enige om prioritering, lage handlingsplan/tiltaksplan, identifisere ansvarspersoner og vurdere gjennomførbarhet. Målet er at man her skal reflektere over utfordringer i slike utviklingsprosesser. Verkstedet avsluttes med en seremoni, der man får bevis på deltagelse. Temaområdet defineres av oppdragsgiver eller deltagerne selv (Hedmarksprosjektet 2001).

Vurdering: Dette er et eksempel på en læringsprosess som er demokratisk, men som setter ønsketenkning i sentrum for utviklingen. Dette kan gjøre det vanskelig for planleggere å jobbe videre med konkrete løsninger. Den setter også frustrasjon og kritikk tidlig på agendaen, noe som kan skape konsensus rundt uløselige konflikter heller enn å bidra til gode løsninger. Tar man i stedet utgangspunkt i det som allerede fungerer, kan dette forsterke positive praksiser og prosesser.

REBUS

(A, I, N)

”Reisen til en bedre skole” (REBUS) tar utgangspunkt i området rundt skolen og er inspirert av et EU-prosjekt med samme navn. Målet er å øke barn og unges medvirkning i utformingen av det fysiske miljøet i skolens nærmiljø. Modellen gir retningslinjer til en prosess der elevene jobber seg gjennom fire faser: start, design, forandring og evaluering. Prosessen følges av en sammensatt styringsgruppe, og forutsetter nært samarbeid med skole, ungdommene selv, forvaltningen og arkitekturpedagog. Ungdommene bidrar med kunnskap om problemområder, gir konkrete forslag og kan bidra med innspill underveis i endringsprosessen siden de i stor grad gjennomfører endringen selv (Jørgensen 2013).

Vurdering: Denne metoden gir kompetanse, erfaring og kan gi resultater som faktisk brukes, siden ungdommene er så tett på selve utføringen av endringer. Samtidig kan det ta lang tid før en kommer til konkrete endringer siden prosjektet er forankret i det faglige på skolen. Metoden kan med hell utvikles med tanke på andre områder ungdom har tilknytning til, utover skolen.

MIABE

(A, I, N)

Denne metoden er utviklet i pilotprosjektet *Forskjønnelsen av de små, stygge stedene* (Hodneland 2009) og kalles ”Model for Increased Awareness of the Built Environment” (MIABE). Målet er å øke barn og unges bevissthet rundt bebygde omgivelser, samtidig som de lærer om medvirkning. Metoden er skolebasert, elevene finner selv områder de vil endre og lærer et utvidet arkitektonisk vokabular. Hver enkelt fører loggbok der de registrerer det de ser, hører og føler på et sted. Elevene skal diskutere inntrykkene sine og identifiserer hva kommunen må hjelpe med for å få til ønsket endring. De kan også lage spørreskjema til bruk på folk i nærmiljøet. Modellen kan knyttes opp til nasjonal læreplan for grunnskolen (Jørgensen 2013).

Vurdering: Utfordringen er at mye tid tillegges andre ting enn selve utformingen av løsningen. Det er liten mulighet for planlegger å bruke og videreutvikle ideer, siden det er ungdommenes eget prosjekt grunnskolen (Jørgensen 2013). Denne metoden vil være tids- og ressurskrevende, og avhengig av tett samarbeid med skolen. Det er likevel positivt at kunnskap om arkitekt- og forvaltningsprosesser blir tillagt såpass stor vekt, og at de unge selv blir kunnskapsprodusenter.

Splot

(A, I, N)

Denne metoden er del av AFIs pilotprosjekt *Alternative Spaces: Youth Stories of the Future* (2015) der målet var å bringe et mangfold av stemmer og aktører inn i den kreative prosessen med å utforme og utforske alternative byrom (www.mysplot.com). Prosjektet har utviklet en arbeidsmetodikk som kalles ”å splotte”. Den går ut på å få barn og unge i tale gjennom

å fortelle historier om spesifikke steder de har med seg i hjertet sitt: abstrakte, konkrete, store og små steder. Splotting setter ord på stedstilhørighet uten å skille mellom stedet du er født, vokser opp eller føler deg hjemme (Vestby, 2015). Splottingen kan foregå både digitalt eller analogt ved at man tegner splotten sin som en generisk form på et papirark, eller den kan broderes. Gjennom workshoper med ungdom er formålet å koble splot-historiene på utviklingen av nære byrom. Målet er todelt, å påvirke politikere til å beslutte gode "ungdomsbyrom" og å bygge en digital plattform med utstilling av arbeidene deres. Splottingen kan kobles på minifeltarbeidskurs for ungdommer, i form av et undervisningsopplegg med praktiske oppgaver.

Vurdering: Dette er en metode under utvikling. Metoden er intuitiv, lite kostnadskrevende og tilgjengelig, men har sin største utfordring i relevans og tilgjengeliggjøring for de som jobber med planprosesser.

Plansmie

(A, S)

Dette er en metode for medvirkningsarbeid i planleggingsprosesser. Selve plansmien går over kort tid gjennom fire faser: innspill, forslag, høring, dialog. Muligheter og konflikter blir belyst, diskutert og vurdert. Målet er å skape forståelse blant deltagerne for kompromisser og valg som må gjøres. Plansmien avsluttes ved at alle som har vært med i prosessen "godkjenner" et ferdig planforslag, evt. med synliggjorte konfliktområder. Dette er ikke et forum hvor det gjøres formelle, bindende vedtak, men det gir mulighet til å peke ut en retning for kommuneplaner, reguleringsplaner eller bebyggelsesplaner (Hedmarksprosjektet 2001). Plansmier er del av en prosess som går over tid, der planarkitekter og forvaltningsapparatet i kommunen er aktivt representert.

Vurdering: Denne metoden går rett inn i utvikling av kommunale planer og er derfor relevant for planleggerne, men virker svært konsensus-orientert og designet for spesielt interesserte. Kan lett gi et preg av skinn-prosess fordi deltagerne setter av mye tid og krefter, uten at det nødvendigvis kommer noe ut av det. Så lenge dette ikke er bindende for de som vedtar planene kan metoden heller virke ødeleggende for folks motivasjon. Et annet spørsmål er hvem sine interesser det er som blir representert i slike plansmier, da denne metoden er gjerne egnet for ungdom som allerede er politisk engasjerte og som behersker vokabularet.

Gründercamp

(S, I, N)

Dette er en av få samhandlingsmetoder som er utviklet med ungdom i tankene. Konseptet er utviklet av Ungt entreprenørskap (www.ue.no) og er tenkt som en "treningsleir i kreativitet og nyskaping" (Hedmarksprosjektet 2001). Den fordrer et samarbeid med skolen, da elevene får et reelt oppdrag med en definert problemstilling som de skal presentere en løsning på innen et avgrenset tidsrom. Oppdragsgiver er reell, det kan være kommunen, en bedrift eller

organisasjon. Elevene jobber i grupper under ekstern veiledning og presenterer sin løsning for en jury som kårer en vinner ut i fra gitte kriterier, gjerne de beste forretningsideene.

Vurdering: Dette er en spennende metode for stedsutvikling, spesielt dersom man kombinerer den med sosialt entreprenørskaps-tenking. Det å skape sosiale verdier heller enn profitt blir da et vinnerkriterium, og mulige løsninger forutsetter et samarbeid mellom offentlig og privat sektor. Konkurransen brukes her som motivasjon. Det kan gi ganske andre resultater om metoden fokuserer mer på elevenes indre motivasjon og lokale ansvarsfølelse.

Utvidet virkelighets-teknologi

(I, N)

Hanzl beskriver hvordan man kan ta i bruk digitale spill, 3D-teknologi, sosiale medier og Participatory Planning GIS (Hanzl 2007) for å få fram folks kunnskap om det fysiske rom i kart. Denne metoden kombinerer data fra den fysiske verden med virtuelle data som grafikk og lyd. Målet er å få så et tykt lag av informasjon at virkelighetsbildet en har av et område blir utvidet. En variant, Participatory GIS (PGIS), kombinerer verktøy som sketch maps, 3D-modeller, flyfoto, satellitt-bilder, GPS og GIS-verktøy. Disse blir så brukt som utgangspunkt for diskusjon, utveksling av informasjon, analyse og som grunnlag for å ta beslutninger i planprosesser.

Vurdering: Dette er spennende verktøy som har stort potensiale i en videreutvikling av Barne-tråkk-verktøyet. Det har likevel sine begrensninger når det gjelder kostnadsnivå og bruk av avansert teknologi, men vil kunne være direkte relevant inn i planprosesser og engasjere ungdom til å delta i kartlegging og utvikling av uteområder i nærmiljøet.

Temporære prosjekter, 1:1-arbeider og modellering

(S, I, N)

I byplanlegging har man lenge benyttet modellering og andre kunstneriske uttrykksformer for å involvere brukere i prosessene. Temporære installasjoner i det offentlige rom, som å lage et "kunstverk" i full skala (1:1-arbeid), gjøres gjerne som ledd i offentlig debatt og med mål om å indirekte påvirke politiske beslutninger. Slike visuelle ytringer krever kunstnerisk eller håndverksmessig ledelse, men er også avhengig av en overordnet plan/tanke for å unngå at det kun blir en "happening". Den krever også investering i tid, vilje og evne i støtteapparatet, først og fremst skolen (Hedmarksprosjektet 2001). Metoden er nyttig for å lage visuelle handlingsplaner, spesielt hvis prosjektet følges opp av kommunen. Kunst er en svært viktig katalysator i medvirkningsprosesser, og temporære tiltak ble trukket fram som en vellykket metode av prosjektets ekspertgruppe, for eksempel der produktet i etterkant bidro til økt belysning, sitteplasser eller styrket beboeres stolthet over nærmiljøet sitt. Slik skaper det engasjement og kan bidra til eierskap og tilhørighet. Det kan også være en rimelig måte å teste ut ulike løsninger og se hva som fungerer og ikke fungerer i et byrom.

Vurdering: Denne metoden kan være svært engasjerende i øyeblikket, men ender ofte med å være lite relevant for planprosessen, og det kan i tillegg være vanskelig for deltagerne å forstå koblingen til byutvikling. Det kan også være vanskelig å få beslutningstakere interessert. Temporære tiltak kan fort bli «kakepynt» som gir et skinn av medvirkning, men som i realiteten ikke tar tak i de «virkelige utfordringene». Dette er derfor ikke en løsning som står på egne ben, eller som tar tak i grunnstrukturene i byutviklingen – for eksempel de overordnede reguleringsplanene og lokaliseringdiskusjonene.

Oppsummering

Metodene som er skissert over er et utvalg basert på egne og ekspertgruppens erfaringer, samt litteraturgjennomgang på feltet. I løpet av hovedprosjektperioden vil vi teste ut kombinasjoner av disse metodene, for å se hvordan vi kan lage et metodebatteri som er spesielt godt egnet til å få fram et *solid kunnskapsgrunnlag* om unges bruk av uteområder, samtidig som det *engasjerer* de involverte og er *relevant* for forvaltningen og kommunale planprosesser. Konkrete forslag til mulige metoder og strategier for medvirkning og innhenting av kunnskap og erfaringer fra ungdom og unge voksne på Tøyen følger under, i redegjørelsen for hovedprosjektets del B.

4. Prosjektplan for hovedprosjektet

Hoved- og delspørsmål i Ungdomstråkk-prosjektet er:

1. Hva kjennetegner ungdoms og unge voksnes deltakelse i og bruk av byens parker og offentlige rom?

1a) *Hvordan bruker ungdom og unge voksne byens parker og offentlige uterom, generelt og på Tøyen?*

1b) *Hva kjennetegner ungdoms deltakelse i byens parker og offentlige rom, generelt og på Tøyen?*

2. Hva kan stimulere slik bruk, og hvilke virkemidler er godt egnet?

2a) *Hva bør en fysisk oppgradering og tilrettelegging legge vekt på for å øke ungdom og unge voksnes bruk? Hvilke kvaliteter ønsker de?*

2b) *Hvilke av disse tiltakene må antas gå på bekostning av andre gruppers bruk, og hvilke er forenlige med for eksempel voksne, eldre, barn?*

2c) *Hvilke muligheter ligger i forvaltningen av byens offentlige rom som ikke er utnyttet, og som vil bidra til mer bruk av disse gruppene?*

2d) *Er det utfordringer på og mellom ulike forvaltningsnivå som hindrer ungdoms bruk av byens offentlige uterom?*

Hovedprosjektet er tredelt, hvor første og tredje del er av mer generell karakter, mens del to etterspør en kartlegging og analyse av Tøyen. Forslagene vi kommer med her vil være gjenstand for videre samtaler og dialog med oppdragsgiver før de finner sin endelige form. Prosjektet vil i del A hovedsakelig benytte seg av *litteratursøk*, i del B vil vi gjennomføre *deltagende observasjon, intervjuer med ungdom og metodeuttesting*, mens i del C vil vi gjøre *intervjuer med fagekspert, utvikling av workshop-design* og kartlegging av *best practices* gjennom feltbesøk i Ski, Ålesund og Trondheim kommuner.

Plan for hovedprosjekt 2016

Aktiviteter i delprosjektene	Ansvarlig	Tidsrom
Del A. Kunnskapsoppsummering – betydningen av uterom	BA	feb-mars
1) Litteratursøk	BA + BEA	feb-mars
Del B. Tøyenstudie - kartlegging og analyse	ALH	mars-juli
1) deltagende observasjon	BA + ALH	mars-juli
2) intervjuer med ungdommer og unge voksne	BA + KD	mars-mai
3) metodeuttesting	ALH + IB	mars-april
Del C. Stimulere til bruk - politikkutforming og virkemidler	KD	mars-juni
1) intervjuer med fagpersoner	KD + IB	mai
2) workshops - dreiebok	ALH + BEA	juni
3) kartlegge best practices	KD + BEA	mars-april

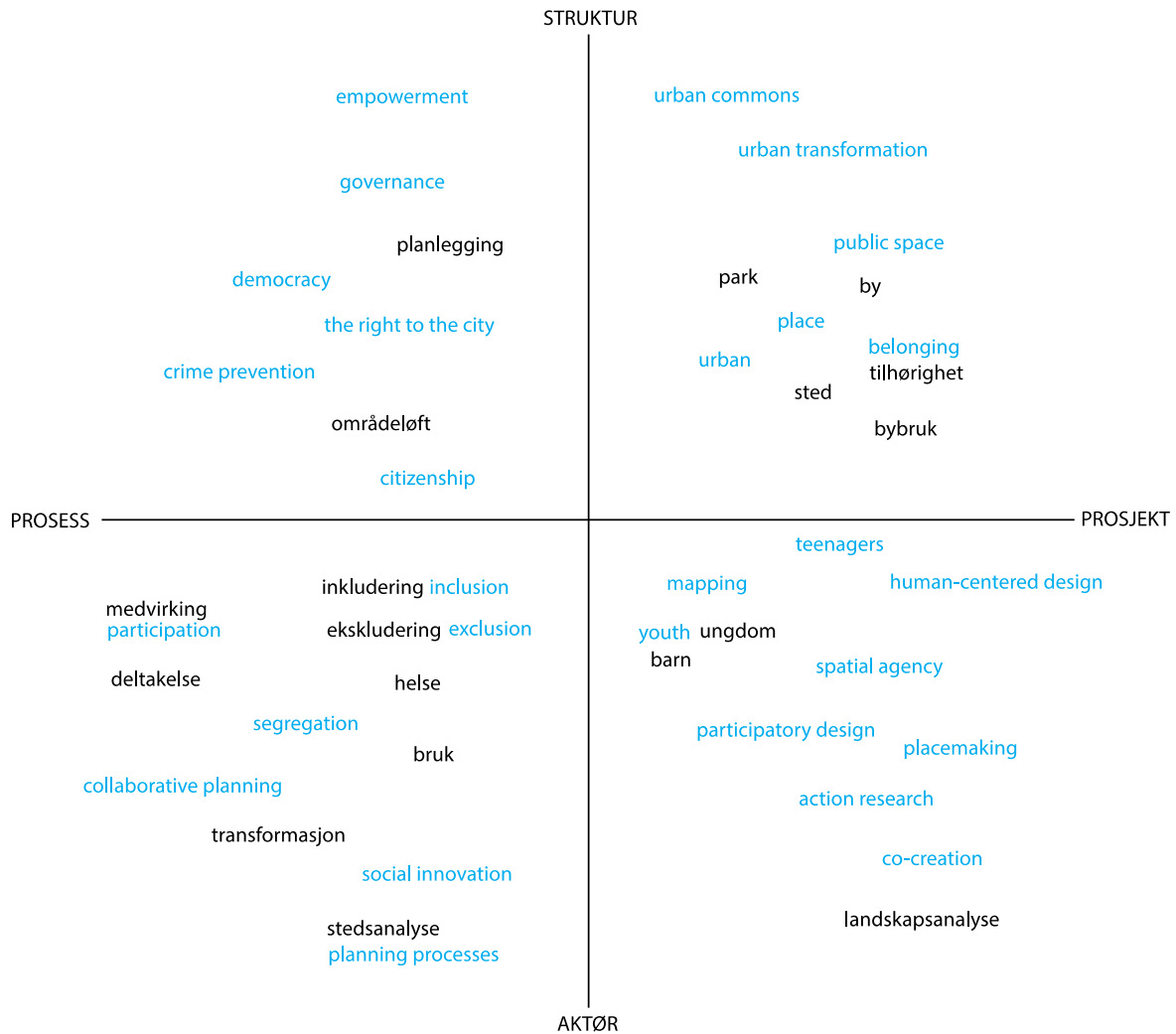
A) Kunnskapsoppsummering – betydningen av uterom

Denne første delen består av en gjennomgang av hvilken betydning uteområder, parker og plasser har for ungdom og unge voksne, hovedsakelig basert på en første gjennomgang av aktuell litteratur. En detaljert kunnskapsoversikt vil gjennomføres som del av hovedprosjektet. Under vil vi ta utgangspunkt i noe av den foreliggende litteraturen, samt våre egne studier, for å drøfte mulige analytiske "svar" på prosjektets forskningsspørsmål. Det utvidete litteratursøket vi skal gjennomføre i hovedprosjektet, vil kunne gi andre analytiske innfallsvinklinger, metodeforslag og supplerende empirisk materiale.

Aktivitet i del A: Litteratursøk

Ved å søke både i norske og internasjonale databaser og ved å søke både på norsk og engelsk, vil vi kunne kartlegge internasjonale studier og rapporter, og studier fra Norge. Mye av det relevante *norske* kunnskapsgrunnlaget er i form av rapporter, notater og masteroppgaver. I tillegg til å søke etter mer vitenskapelige studier gjennom strategiske søk i databaser som Google Scholar, Oria (som gir treff i norske fagbibliotek), Academic Search Premier, Article First, Arts & Humanities Citation Index eller EBSCOhost, vil vi også søke på hjemmesidene til norske forskningsinstitutt som NIBR, Fafo, NOVA samt offentlige aktører/institusjoner som Statens vegvesen, regjeringen (regjeringen.no), i tillegg til sidene til de ulike universitetene og høyskolene der man finner masteroppgaver og doktoravhandlinger. Et eksempel her kan være duo.uio.no der et søk på "byrom" blant annet gir treff på en masteroppgave som *Byrom for skateboarding: En studie av skateres tilegnelse av arkitektur*. Basert på egen forskning, vet vi at det finnes mye aktuell "byromsforskning" fra USA og Europa, samt land som Israel (f.eks. Schnell & Yoav, 2001). Etter å ha gjennomført søkene, vil vi oppsummere de relevante funnene ved å legge vekt på hvor de er gjennomført, hva slags data de baserer seg på samt hvilke metoder som er benyttet. Deretter vil vi kritisk drøfte i hvilken grad disse studiene/metodene har en "overføringsverdi" gitt vår norske kontekst og i hvilken grad de er mest egnet for by eller andre sosioromlige settinger. Vi har allerede påbegynt søkene for å teste ut i hvilken grad vi treffer med våre ord, som figur 3 viser, og gjennom dette har vi identifisert en del relevant litteratur (se også vedlegg 2).

Figur 3 Aktuelle søkeord for kunnskapsoppsummeringen

Utbyttet av delprosjekt A vil bli:

- Solid kunnskapsgrunnlag fra empiriske studier og erfaringer gjort i Norge og internasjonalt
- Analyse av overføringsverdi mellom studier og empiriske resultater

Bruk av uterom blant ungdom og unge voksne

For å svare på **forskningsspørsmål 1a)** *Hvordan bruker ungdom og unge voksne byens parker og offentlige uterom, generelt og på Tøyen?* og **1b)** *Hva kjennetegner ungdoms deltakelse i byens parker og offentlige rom, generelt og på Tøyen?* vil vi trekke veksler på *Parkløft Tøyen* (2015), en studie av 11 byrom på Tøyen gjennomført for Bydel Gamle Oslo av Rodeo, SO-La og Zenisk. Her kommer det klart frem at bruk av offentlige uterom avhenger av en rekke dimensjoner utover det konkrete, fysiske innholdsprogrammet. Våre tidligere studier (Andersen, 2009; 2014; Brattbakk og Hagen mfl, 2015) dokumenterer videre hvordan gutter og

jenter bruker ulike deler av byens rom – eller bruker de samme rommene på ulik måte. I et folkehelseperspektiv er det for eksempel relevant hvordan vi observerte at jentene som oftest satt på sidelinjen og observerte mens guttene spilte fotball. Jentene forteller derimot - når de er i enerom med forskere og konsulenter - at de også spiller fotball, bare i andre parker og plasser enn guttene. Erfaringer fra arbeidet med offentlige uterom på Tøyen viser at det er nødvendig å sette slike observasjoner i kontekst.

I hovedprosjektet vil vi undersøke slike tematikker mer systematisk og dermed kartlegge og analysere mer inngående om det er signifikante kjønnsforskjeller med tanke på den daglige bruk av byrommene og effektene dette da har for helsen til gutter og jenter. Et annet eksempel på hva vi vil kartlegge og analysere fanges av stikkordet "årstid" fra oppdragsgivers oppdragsbeskrivelse. Inspirert av studier som Whytes' (1980) banebrytende kartlegging fra New York City, vil vi undersøke empirisk variasjoner i uteromsbruken gjennom de forskjellige årstidene, og hvordan været påvirker bruken og aktivitetsmønstre.

Ungdom definerer vi her som personer i alderen 13-19 år, mens vi i utgangspunktet har definert kategorien "unge voksne" til å inkludere individer mellom 20 og 25 år. Ved å sette den øvre grensen for "unge voksne" til 25 år, inkluderer vi de som SSB omtaler som "unge" i sine levekårsundersøkelser (jf. Brattbakk og Hagen mfl, 2015, s. 120).² Vi vil understreke at dette er et stort aldersspenn, og at bruken av byen vil kunne variere betydelig mellom disse aldersgruppene. Generelt viser forskningen at aksjonsradiusen øker med alder, slik at de yngste gruppene vil være mest knyttet til det nære nabolaget (Danielsen, 2006), mens de eldste vil ha en større frihet til å bevege seg i større deler av byen (Gabrielsen et al., 2004). Tidligere studier har blant annet avdekket hvordan "de romlige praksisene" til litt eldre tenåringer og unge voksne ikke er avgrenset til eget nærmiljø, men at de bruker områder av byen også utenfor bydelen de bor i (Andersen, 2013; Andersen, 2014; Brattbakk, 2014). Det er her også viktig å ta hensyn både til mer "opplagte" forskjeller knyttet til kjønn og sosio-økonomiske eller etniske faktorer, men også de kanskje mindre "opplagte" knyttet blant annet til livsstil (Brattbakk og Hagen mfl, 2015, s. 116; Hannerz, 1969) og religion (Rosten 2015). Disse ulike faktorene er også ofte knyttet sammen, noe som kommer til uttrykk for eksempel gjennom etniske minoritetsjenter som kan ha mindre aksjonsradius enn sine brødre, begrunnet i religion og/eller kulturelle normer og idealer. Videre vil det kunne ha stor betydning om man fortsatt bor sammen med familien sin eller har flyttet for seg selv, sammen med venner eller en partner.

---

² Det finnes ingen "offisiell" definisjon av det relativt nye begrepet "unge voksne" og vi vil kunne utvide eller snevre inn denne kategorien basert på innspill fra oppdragsgiver. Se f.eks. <http://www.rfsu.se/no/Norsk/Info-om-kjonnsykdommer-og-prevensjon/Sex-gjennom-livet/Unge-voksne/> eller denne fra Helsedirektoratet der "unge voksne" omfatter de mellom 18 og 23 år: http://www.tidligintervensjon.no/Tema/Unge_voksne/

Forskningen viser at sosial bakgrunn i form av påvirkning fra familien har klart sterkest innflytelse på de unges utvikling. Dernest følger skole og nærmiljø som viktige sekundære sosialiseringarenaer (Brattbakk & Wessel, 2009). Det finnes en omfattende litteratur om hvordan oppvekststedet eller bostedet har betydning for mulighetene til ungdom og unge voksne (Galster & Killen, 1995; Wessel, 2013), og for Oslo har man blant annet funnet at trekk ved bostedet påvirker de unges utdanningsnivå (Brattbakk & Wessel, 2013). Selv om "nabolaget" kanskje ikke er den sosiale arenaen det tidligere var (Gullestad, 2002; 2003) så er nærmiljøet fortsatt en viktig faktor både som sosial og fysisk arena (Andersen, Røe & Sæter, 2015): Nærmiljøet kan fremme så vel som hemme mulighetsrommet for unge beboere. Som del av nærmiljøet inngår ulike formelle sosiale strukturer som lokale institusjoner (bibliotek, offentlige tjenester) og organisasjoner (fritidsklubber, idrettslag, kulturtilbud, osv.) som mange unge deltar på, mens andre deltar i mindre grad.

De mer uformelle sosiale strukturene omfatter sosial kontakt, sosiale nettverk i nærmiljøet og møteplasser som ikke er organisert. Disse uformelle møtene kan finne sted i hjemmene, i private hager, i semioffentlige/-private rom som trappeganger (Brattbakk og Hagen mfl, 2015), på kjøpesentre eller ute i det offentlige rommet (Andersen, 2014; Gabrielsen, et al., 2004). Sosialiseringen og kulturen som utvikler seg blant unge på alle disse ulike formelle og uformelle arenaene vil variere mye etter beboersammensetningen og ulike fysiske og sosiale kvaliteter ved nærmiljøet, og kan spille en stor rolle for de unges videre utvikling og livsvalg. Offentlige uterom og parker er én av flere viktige faktorer som legger rammer for de unges liv, og vil ha betydning både for organiserte aktiviteter og møter som lokale idrettsplasser og ball-løkker, og for uorganiserte aktiviteter og møter som å henge med venner eller grille i parken (Andersen, 2001).

Deltagelse, møteplasser og bruk

For å svare på **forskningsspørsmål 1b** om deltagelse, vil vi trekke på erfaringer fra *Hva nå, Tøyen? Stedsanalyse for Tøyen i Bydel Gamle Oslo* (Brattbakk og Hagen m.fl. 2015), der ungdom i området har inngått som medprodusenter av kunnskap om nærområdet. Mye av forskningen på, planlegging av og politikken for offentlige rom eller byrom har som premisse eller ideal at disse rommene er viktige særlig fordi de legger til rette for at ulike grupper møtes.³ Det dannes da sosiale relasjoner som kan bidra til at fordommer brytes ned (f.eks. Anderson, 2004; Wessel, 2009). Vår egen forskning viser tydelig at noen semioffentlige arenaer som kjøpesentre, t-banen og ungdomsklubber er steder der folk møtes og integrasjon skjer i praksis (Andersen, 2014; Rosten, 2015).

Det samme kan sies om mange offentlige rom som fortau, marka eller en bypark (Andersen, 2014). Her er det likevel nødvendig å ta forbehold om at integrasjon er et begrep som kan vise til ulike prosesser og mekanismer (Andersen & Biseth, 2013; Eriksen, 2010). Ofte er det

---

³ Se f.eks. <https://www.regjeringen.no/no/sub/stedsutvikling/annet/june/gamle-sider---til-sletting-eller-ombruk/miljogater/id537489/>

slik at ulike grupper er til stede i samme rom uten at de nødvendigvis gjør ting sammen (Andersen, 2014), noe vi også fant for Tøyenområdet (Brattbakk og Hagen mfl. 2015, *Parkløft Tøyen* 2015). Her er det like fullt stor variasjon mellom ulike aldersgrupper. De nevnte funnene gjelder først og fremst for eldre ungdommer og voksne, mens barn og de yngste ungdommene har mer kontakt på tvers av ulikt etnisk opphav eller tilhørighet. I et folkehelseperspektiv er det spesielt vesentlig å se klasse, etnisitet og kjønn i samspill, da aktiv deltagelse og bruk av uteområder som treningsområder (for eksempel fotballbaner) ofte avhenger av slike markører, slik vi også fant på Tøyen.

Tilrettelegging og kvaliteter

Når det gjelder **forskningsspørsmål 2a** *Hva bør en fysisk oppgradering og tilrettelegging legge vekt på for å øke ungdom og unge voksnes bruk? Hvilke kvaliteter ønsker de?* vil vi igjen kunne trekke på kunnskap fra *Parkløft Tøyen* (2015). Her finner vi at ungdom i stor grad reproducerer hva de har hørt de voksne si, når man spør dem om nabolaget og hvilke tiltak som bør gjøres for å utvikle de offentlige uterommene. Dette betyr ikke nødvendigvis at det de sier er det de ønsker eller at behovet de gir uttrykk for nødvendigvis samsvarer med faktisk bruk av oppgraderte områder. Det er liten tvil om at Oslos parker, plasser og torg settes pris på av innbyggerne og at disse rommene (ofte) legger til rette for fysisk aktivitet og samhandling (se f.eks. Gehl Architects, 2014). For ungdom kan dette handle om å være tilstede i nabolaget – synlig, men ikke på utstilling, med mulighet til å omgås hverandre på en måte der de ikke hele tiden blir pålagt bestemte typer aktivitet utenfra, og ikke blir kontinuerlig vurdert og kritisert utenfra (Andersen, 2001). Dette er spesielt viktig på Tøyen, der leilighetene ofte er små og ikke tilpasset det å skulle invitere venner hjem for å omgås der. Ungdom trenger plass i byen som de kan ta eierskap over, som de kan føle at representerer dem, men som ikke formidler en idé om hva ungdom skal gjøre som de selv ikke kjenner seg igjen i. Dette krever at det i større grad legges til rette for eksperimentelle, dynamiske og fleksible uterom - også for mindre grupper. Her er det også viktig å påpeke at ungdom og unge voksne langt fra er en ensartet gruppe, som har de samme behov og ønsker.

Potensielle konflikter om uterom

Dette vil vi undersøke nærmere gjennom **forskningsspørsmål 2b**: *Hvilke av disse tiltakene må antas gå på bekostning av andre gruppers bruk, og hvilke er forenlige med for eksempel voksne, eldre, barn?* Som sosiale vesener forholder mennesker seg relasjonelt til andre individer eller sosiale grupper. Dette gjelder særlig i byene der man ofte er omgitt av ukjente mennesker. Dette igjen får konsekvenser for hvordan offentlige uterom oppfattes og hvordan man bruker eller unngår å bruke dem (Andersen, 2014; Brattbakk og Hagen mfl., 2015; *Parkløft Tøyen*, 2015). Et viktig poeng er imidlertid at oppfattet konflikt ikke alltid er den reelle konflikten – alkoholikerne i parken trekker gjerne frem barnefamilier som den viktigste kvaliteten for dem (at de kan føle seg som del av et velfungerende samfunn), og ungdom setter pris på at voksne ser og respekterer dem for dem de er. Stort sett er ungdoms bruk av uterom forenlig med de fleste andre gruppers bruk (Ruud og Brattbakk mfl. 2005), men det kan også være konflikter som oppstår nettopp på grunn av ungdoms behov for alternative

byrom og steder for utprøving av egen identitet. Det er med andre ord et potensiale for konflikter der mange ulike individer og grupper møtes.

B) Tøyenstudie – ungdom og unge voksnes bruk av uterom

Dette delprosjektet konsentrerer seg først og fremst om følgende forskningsspørsmål: *Hva kjennetegner ungdoms og unge voksnes deltakelse i byens parker og offentlige rom på Tøyen spesielt?* Bydel Gamle Oslo er en bydel med store levekårsutfordringer, spesielt området som er tilknyttet det såkalte "Tøyenløftet" (2012-2017) og områdesatsingen som inngår i dette politisk initierte vedtaket. Den demografiske og sosioøkonomiske utviklingen på Tøyen går i retning av en mer polarisert beboersammensetning hvor marginaliserte grupper lever side om side med yngre, høyt utdannede beboere (Brattbakk og Hagen mfl, 2015). Ungdom og unge voksne utgjør en vesentlig andel av befolkningen i Tøyenområdet og er en viktig målgruppe for områdesatsingen på Tøyen.

Bruk av uteområder på Tøyen

For å svare på **forskningsspørsmål 1a** angående *bruk av området* er det viktig å understreke at området på Tøyen består av en rekke ulike uterom, med ulik størrelse og kvaliteter. Parkprosjektet (2015) viser til en variasjon av mindre parker som er brukt for ballspill og lek, og andre som er brukt som oppholdsarealer og møteplasser for lokalbefolkningen. I noen tilfeller er det viktig å trekke fram hvordan de mange rus- og psykiatritilbudene i området preger området. Tilstedeværelse av brukerne av disse velferdstilbudene i nærmiljøet påvirker i ikke liten grad oppfatning av trygghet og trivsel i offentlige rom. De siste årene har økt omsetting og rekruttering av unge minoritetsgutter (fra 12-årsalderen) til narkotikasalg og -bruk blitt synlig i gatebildet, i mindre parker og plasser på Tøyen. Det er registrert en generell økning av problematisk adferd i offentlige arenaer. Det er samtidig registrert økende forekomst av voldsbruk blant unge jenter i området, der konflikter som starter på internett eskalerer og bringes inn i jentenes skolehverdag, og løses med fysisk vold (Brattbakk og Hagen m.fl. 2015). Våre tidligere feltarbeid i området viser at mange beboere legger bånd på seg selv når det gjelder å bruke uteområdene på grunn av slike aktiviteter. For eksempel sier flere unge at de ikke vil gå rundt på Tøyen/Grønland-området alene da de oppfatter det som utrygt, enten fordi deres foreldre har fortalt dem at de må passe seg, eller at de selv har sett ungdomsgjenger involvert i kriminell aktivitet her.

Når det gjelder **forskningsspørsmål 1b** angående *deltagelse* er en vesentlig faktor barnefattigdommen⁴ i området, som er mer enn tre ganger så stor som i resten av landet. 70 prosent av unge på Tøyen under 16 år har minoritetsbakgrunn, mot halvparten av befolkningen totalt. I området som omfattes av Tøyenløftet har det vært en svakt økende innvandrerbefolkning i perioden 2008-2015, mens andelen innvandrere eller norskfødte med innvandrerbakgrunn under 16 år har vært relativt stabil (på henholdsvis 12-13% og litt over 50%). Det er

---

⁴ Den offisielle statistikken vi har tilgang til omfatter familier med barn og ungdom under 17 år, men vil også gjelde et betydelig antall eldre ungdom og unge voksne.

flest somaliere i denne gruppen, etterfulgt av pakistanere og irakere. En fjerdedel av innvandrere og norskfødte med innvandrerbakgrunn i området har ingen fullført utdanning, mens nær 30 prosent av disse har kun grunnskole. Det er samtidig en økende avstand i utdanningsnivå mellom minoritet og majoritet i området, der 2 av 3 etnisk norske har høyskole eller universitetsutdanning. 1 av 5 med minoritetsbakgrunn har det samme. Spesielt blant gutter med minoritetsbakgrunn er det liten eller ingen mobilitet til høyere utdanning (Brattbakk og Hagen mfl, 2015). Området bærer slik preg av et svært polarisert utdannings- og inntektsmønster, mye fattigdom og særlig alvorlig: barnefattigdom og lav sysselsetting – spesielt blant minoritetsbefolkningen. I tillegg har området en høy andel velferdsstatsavhengige og betydelige helseutfordringer. Området er preget av stor andel kommunale boliger og høy grad av trangboddhet, særlig blant minoritetsfamilier.

Når det gjelder **forskningsspørsmål 2a** angående *ønsker og behov 2b* angående potensielle *interessekonflikter* vil vi vise til at kommunalt ansatte som jobber direkte mot unge i bydelen varslar at problemer med psykisk helse ser ut til å øke, framfor rene atferdsproblemer som var mer vanlig tidligere (Brattbakk og Hagen m.fl. 2015). Dette samsvarer med NOVAs Ungdata-undersøkelser for ungdom i hele Norge, men unge i Tøyen-området kan se ut til å være spesielt utsatt som en del av en befolkning med svært dårlige levekår. Vi ser også at unge i de økonomisk utsatte familiene i liten grad deltar i organiserte fritidsaktiviteter, mens kommunale bydelstjenester som utekontakt og ulike tiltak som Ungdomsverksted og Jordal fritidsklubb forsøker å nå de ungdommene som er i risikozonen for å droppe ut av skolen og/eller bli involvert i kriminalitet. I undersøkelsen fra 2012 oppgir 40 prosent av ungdom i bydel Gamle Oslo (13-16 år) at de har skulket skolen det siste året, mens 15 prosent sier det gir økt status i vennegjengen dersom man er god til å slåss. Ungdommene beskriver selv et press på å "være tøff", aggressiv mot voksne og utstrakt mobbing for skoleflinkhet. En tredel oppgir at de aldri eller nesten aldri bruker grønne parker eller friområder.

Når det gjelder **forskningsspørsmål 2c og 2d** angående forvaltningens rolle når det gjelder både uteområders utnyttede potensiale og barrierer for samarbeid vil vi vise til funn fremlagt i stedsanalysen for Tøyen (Brattbakk og Hagen mfl. 2015). Her kommer det tydelig fram at de fleste små parker og plasser i området har aktivitets-apparater designet kun for de aller minste (0-3 år), og at den planlagte opprustningen av området går tregere enn forventet nettopp fordi de ulike offentlige og private aktørene ikke snakker sammen. Her tenker vi spesielt på lite koordinerte kommunikasjonslinjer og til dels fragmentert ansvarsforhold mellom bydelsapparatet og bynivået gjennom Bymiljøetaten, og fra by- til statlig nivå (se også DAMVAD 2015 sin analyse av statlig-kommunalt samarbeid i tre områdeløft, deriblant Gamle Oslo). Dette skaper spesielt store utfordringer nettopp for ungdom og unge voksne når det gjelder å bli hørt, få gjennomslag for sine ønsker og behov, og identifisering av gode kanaler for å påvirke de rette aktørene.

Aktiviteter i delprosjekt B: Deltagende observasjon, intervjuer og metodeuttesting

Vi vil i dette delprosjektet legge vekt på datainnsamling og analyser som får frem ungdom og unge voksnes bruk, ønsker og behov for offentlige rom, parker og uteområder gjennom tett kontakt med befolkningen og observasjoner av dagligliv på Tøyen. Her vil vi også teste ut kombinasjoner av metoder for kartlegging og involvering, samt koble disse til visuelle og digitale uttrykk. Gjennom stedsanalysen (AFI) og parkprosjektet (Rodeo) som ble gjennomført på Tøyen i 2015 har vi tilgang på utnyttet datamateriale som vil gi et godt grunnlag for et nytt etnografisk dypdykk på Tøyen. Vi lener oss også på disse analysene og allerede etablerte nettverk når vi tester ut alternative metoder for kunnskapsinnhenting og medvirkning blant ungdom og unge voksne i området. Utbyttet av delprosjekt B vil bli:

- Metodeerfaringer – spesifikt for Tøyen og generelt for alle kommuner
- Styrket kunnskapsgrunnlag om ungdom på Tøyen og konkrete anbefalinger til alle nivåer av forvaltningen som er involvert i områdeløft (bydel, by og stat).

Det er etter at Områdeløft Tøyen ble introdusert knyttet sterke forventninger til opprustning av nærmiljøet. Spesielt står diskusjoner rundt opprettelse av flerbrukshall og ungdomsklubb på Tøyen sentralt, og her er det ennå ikke etablert en gjennomgripende metodikk for å sikre barn og unges medvirkning. Det samme gjelder opprustningen av Tøyenparken og utvidelsen av Botanisk hage. Ungdomsrådet i bydelen består av elevrådsrepresentanter som i all hovedsak er utenfor målgruppen, idet de sjelden eller aldri bruker Tøyens nærområder og allerede er med i organiserte aktiviteter. Det er derfor få arenaer hvor de ungdommene som har størst behov for å påvirke nærmiljøet sitt kommer til orde selv. Samtidig er det slik at ungdommene selv oppfatter at de tenker på alle målgrupper i Ungdomsrådene og at representativitet ikke er et problem, siden de oppfatter seg selv som ambassadører for uorganisert ungdom. Dette ble bekreftet i diskusjoner med forprosjektets ekspertgruppe.

Disse ga også viktige innspill til sentrale spørsmål, som: *Hvordan får man et godt informert kunnskapsgrunnlag for å drive byutvikling, hvordan man kan sørge for inkludering og hvordan sikre eierskap til prosess og resultat?* Deres anbefalinger gikk blant annet ut på å starte bredt, benytte eksisterende kunnskap, ta i bruk temporære grep og uttesting, samt å kartlegge relevante samarbeidspartnere. Inkludering sikres gjennom å blant annet bruke ungdom som ambassadører, mens eierskap kommer gjennom DIY-praksiser (do-it-yourself), tidlig involvering og ikke minst - å gi ungdom både ansvar og ressurser i prosesser. Disse innspillene har inspirert våre metodevalg i delprosjekt B.

1) Deltagende observasjon

Som en overordnet strategi for å kartlegge og analysere bruk av uterom (for å svare på **forskningsspørsmål 1a og 1b**), er *deltakende observasjon* i områdets mange uterom meget hensiktsmessig. Ved å være fysisk tilstede *sammen* med ungdommene og de unge voksne kan en selv observere hvordan de bruker områdene, hvem som er der og ikke er der. Vi vil kunne trekke på rekke understrategier som REAP for å effektivt få informasjon om hvordan

og hvorfor ulike grupper tar Tøyens uteområder i bruk på ulike måter. Det er velkjent at ungdommer og unge voksne ofte bruker uterom/henger på arenaer som ikke nødvendigvis er ment for den slags type aktiviteter. Videre viser flere metodestudier at folk ofte sier noe annet i intervjuer enn det de rent faktisk gjør. For å finne ut hvor gutter og jenter på Tøyen oppholder seg, er den mest *troverdige* (jf. Stewart, 1998) metoden deltakende observasjon, her er forskeren selv sammen med de personene en "forsker på" i den situasjonen og på det stedet en ønsker å forstå/analysere. Her er det også viktig å skille folk og aktivitet, som når ungdom på Tøyen forteller at ikke synes det er så ubehagelig med kategorien rusmisbrukere i parkene, men at de misliker sterkt at det misbrukes rus i parkene (Parkløft Tøyen 2015).

Ved å være sammen med ungdommene, samt ved å oppsøke en rekke ulike steder som ballbinger, torg, inn i oppganger, barnehager etter stengetid, t-banestasjoner og kjøpesentre for å se hva som skjer der og hvem som er tilstede, vil vi kunne "avdekke" ungdommenes/de unge voksnes lokale *de facto* møteplasser og "hengsteder". Flere studier har vist hvordan tilstedeværelsen av ulike sosiale grupper i samme nabolag eller byrom kan føre til/henge sammen med konflikter. Det er dog viktig å understreke at de fleste av disse konfliktene ikke er av typen "opptøyer" (Andersen & Biseth, 2013) eller medfører ulike former for fysisk vold. Tvert i mot er det oftest snakk om "hverdaglig og subtil grensetrekking" (Martin, 2008, s. 332) som brukere og beboere involverer seg i for slik å uttrykke eller vise hvem som er de rettmessige brukerne av byrommene eller beboerne av nabolaget (Andersen, 2014, Low et al., 2005). Også på Tøyen har vi observert slike grensetrekkinger (Brattbakk og Hagen m.fl. 2015), og det å forstå for det første hvem som trekker slike grenser og hvorfor, samt for det andre hvem som eventuelt føler seg ekskludert eller marginalisert, er essensielt om en ønsker å legge til rette for/skape byrom der flest mulig vil føle seg velkommen. For å avdekke slike grenser og for å forstå konsekvensene av slikt grensearbeid, vil deltakende observasjon, samtaler med brukere og ikke minst ikke-brukere av de ulike byrommene være viktige strategier, med spesielt fokus på ungdoms bruk av uregulerte områder, såkalte non-places. Ved å være med politiet på patrulje vil vi også kunne kartlegge slike ikke-steder fra fagpersoners øyehøyde.

Når det gjelder å få ytterligere svar på **forskningsspørsmål 2a)** *Hva bør en fysisk oppgradering og tilrettelegging legge vekt på for å øke ungdom og unge voksnes bruk? Hvilke kvaliteter ønsker de?* og **2b)** *Hvilke av disse tiltakene må antas gå på bekostning av andre gruppers bruk, og hvilke er forenlige med for eksempel voksne, eldre, barn?* vil en mobil stand på Tøyenfest i april bemannet av forskere/forskningsassistenter være en måte vi kan ta i mot folks forslag til forbedringer av uterommene, få inn informasjon om hvordan de bruker området, hva som fungerer med mer. Gjennom metodeuttesting (se under) vil vi kunne berike disse innspillene.

Bengt Andersen (AFI) er del av en forskergruppe som har fått fullfinansiert et flerårig prosjekt med tittel *Hidden structures: Transcending the society/biology divide in urban transfor-*

mations. Dette NFR-finansierte prosjektet vil også ha Tøyen og Gamle Oslo som case og gitt at man her skal gjennomføre etnografisk feltarbeid i samme område, samt utarbeide forslag til en ny "byutviklingsplan" for Gamle Oslo/Tøyen, vil arbeidet være en viktig ressurs for det videre arbeidet med Ungdomstråkket. Her vil det blant annet være interessant å se til bydelsdrevne prosjekter som Byverkstedet på Tøyen, Majobo/Gamle Oslo Hagecrew og lignende tiltak som har evnet få med seg ungdommen i å dyrke og bygge sitt eget nærmiljø.

2) Intervjuer og samtaler med ungdom og unge voksne

Gjennom observasjon og samtaler i form av semistrukturerte intervjuer og mer uformelle samtaler, søkes det å kartlegge hvilke grupper som benytter seg av rommene og hvilke vurderinger brukerne har av de aktuelle områdene. Intervjuer med ungdom som sitter i fengsel etter politiets Tøyenløft i 2014 og 15, samt med ungdom i Tøyenakademiet og andre som er engasjert i nærmiljøet, vil informere observasjonsbaserte resultater. En annen mulig aktivitet er å bruke tilgjengelige nettverk, som Tøyenravn og Tøyen Sportsklubb sine arenaer, for samtaler med unge.

Gjennom arbeidet med stedsanalysen på Tøyen har vi også intervjuet næringslivsaktører som hadde nye ideer til hvordan man kunne legge til rette for ungdomsaktiviteter på nettopp Tøyen. Ved å trekke på dette uutnyttede materialet, samt gjennom ytterligere intervjuer med relevante aktører som eiendomsbesittere og -utviklere, arkitekter, byplanmyndigheter og andre, vil vi kunne utforske hvordan partnerskap mellom offentlige og private/ideelle aktører kan bidra til å utvikle nye byromskonsepter og økt bruk av byens rom.

Vi vil også gå i dialog med sentrale fagpersoner som kan sikre at vi fanger opp de sentrale studiene og erfaringene på dette feltet. Nettopp for å kunne gjøre en analyse av utfordringer og muligheter på alle forvaltningsnivå vil det være spesielt viktig å trekke på prosjektets *rådgivningsgruppe* her. Den vil bestå av representanter fra oppdragsgiver (stat), Plan- og bygningsetaten (kommune/region), Bymiljøetaten (kommune), ansatte i Gamle Oslo, for eksempel parkansvarlig, utekontakter, ungdomsarbeidere, prosjektkontoret for områdeløftet, SALTO-koordinator (barnas representant i plansaker), lokale lærerkrefter og Gamle Oslo Deichmanske barnebibliotek (bydel Gamle Oslo).

3) Uttesting av metoder

Ungdom i bydelen vil gjennom prosjektet bli medskapere av lokale arenaer der de kan oppleve mestring og eierskap. Samtidig søker prosjektet å utvikle ungdoms forståelse for og erfaring med kunnskapsproduksjon i en byutviklingskontekst. For å få til dette vil prosjektet benytte seg av tidligere erfaringer med ulike formidlingsformer, minifeltarbeidskurs, bruk av film og bilder og forskningsbasert workshop-metodikk. Gjennom å kombinere disse teknikkene med samhandlingsmetodene beskrevet over, vil vi kunne få et utfyllende bilde av hvordan bydelens unge beboere selv oppfatter nærmiljøets kvaliteter og mangler, hvordan de bruker eller ikke bruker området i sine dagligliv, og ikke minst – hvordan de ønsker å påvirke. For å nå ungdom i alderen 16-19 år vil prosjektet kunne benytte seg av et allerede etablert samarbeid med Hersleb videregående skole i Bydel Gamle Oslo. For å nå gruppen 19-25 år vil

prosjektet samarbeide med det nystartede Tøyenakademiet, der 20 ungdommer deltar i en frivillig lederskole i regi av Tøyen sportsklubb. Vi vil konsentrere oss om disse metodekombinasjonene i denne delen av prosjektet:

Gründercamp + visuell dokumentering

Denne vil gjennomføres med elever i Helse- og omsorg VG2 på Hersleb videregående skole. Oppgaven som skal løses på gründercampen vil kreve visuelle uttrykksformer, samt bruk av digitale og sosiale medier. Her er ungdommer eksperter og vil med sine løsninger kunne bidra inn i senere metodeutvikling. Om lag 40 elever med valgfag entreprenørskap vil møte oppdragsgiver, samt få veiledning av et tverrfaglig team bestående av studenter og forskere. Løsningsforslagene skal kobles til sosialt entreprenørskap, stimulere til fysisk aktivitet (generelt og på Tøyen) og skape engasjement blant ungdom for medvirkning.

Splot, MIABE + temporære prosjekter

Splot-metodikk, MIABE og digital stedsfortelling vil være noen av metodene som utforskes her. Unges tolking og kommentering av visuell dokumentasjon som arkitekt- og plantegninger vil være en viktig del av metoden, med tanke på at unges egne stemmer er lite tilstede i forskning på barn og unges medvirkning (Sletterød 2014). Et samarbeid med Gamle Oslo Ungdomsråd og Ungdomsverkstedet vil gi metoden bred deltagelse i den unge befolkningen (13-19 år). Et samarbeid kan muliggjøres ved å knytte prosjektet mot flere av valgfagene på Jordal ungdomsskoles 8., 9. og 10. trinn.

AFI ved Aina Landsverk Hagen fikk nylig tilslag på prosjektet *Alternative byrom: Unges medvirkning* der oppdragsgiver er Redd Barna og Extrastiftelsen. Dette prosjektet har oppstart våren 2016 og er et samarbeid mellom antropologer, kunstnere, landskapsarkitekter, programmerere og lokal ungdom på Tøyen. Dette arbeidet vil berike og støtte opp under arbeidet med metodeuttesting blant unge i Bydel Gamle Oslo.

Plansmie + tracking/walk-alongs

Denne metodekombinasjonen vil være spesielt nyttig for å utforske i hvilken grad man kan inkludere teknologiske verktøy og løsninger i reelt planarbeid, slik at medvirkning og innflytelse blant ungdom styrkes. Forskerteamet har meget god erfaring med walk-alongs også i Gamle Oslo og mener dette er en hensiktsmessig strategi å teste ut videre sammen med ungdom på Tøyen. Denne metoden vil kunne skaleres til bruk i ulike kommuner (små og store).

Her vil et mulig samarbeid med det nye barnebiblioteket (10-15 år) på Tøyen torg bidra til kjapp uttesting av teknologiske prototyper og applikasjoner. Vi ønsker å koble bydelsadministrasjonen, Ungdomsrådet og Områdeløftets referansegruppe gjennom en slik plansmie-metodikk, og sammen finne et konkret område på Tøyen som utgangspunkt for å teste ut en slik metodekombinasjon.

C) Stimulere til bruk - politikktutforming og virkemidler

Den siste delen av hovedprosjektet består av en gjennomgang av hva som kan stimulere ungdom og unge voksnes bruk av offentlige parker og uterom, og en vurdering av virkemidler på ulike forvaltningsnivå som kan bidra til å oppnå dette. Vi foreslår her å fokusere på a) intervju med fagpersoner, b) utvikling av workshop-design og c) kartlegging av best cases med en analytisk gjennomgang av de prosessene som prosjekter på ulike nivåer baserer seg på, for å identifisere handlingsrom og/eller kriterier for inkludering av unge i utvikling. Her vil vi også se på områdeløftmodellen, som innbefatter politisk, økonomisk og tidsavgrenset forpliktelse fra topp til bunn, samt inkludering og myndiggjøring av lokale foreninger og befolkning.

Muligheter i forvaltningen

I dette delprosjektet vil **forskningsspørsmål 2c)** gi gode muligheter for å utforske hvordan offentlige aktører kan bidra positivt gjennom kunnskapsbasert styring: *Hvilke muligheter ligger i forvaltningen av byens offentlige rom som ikke er utnyttet, og som vil bidra til mer bruk av disse gruppene?* Legges det til rette for "støyende" aktivitet, kan dette tenkes å skape problemer eller ubehag for naboer. Et parkområde kan bli dominert av småbarnsforeldre, slik at ungdommer føler seg presset til å tilpasse sine egne aktiviteter deres behov. En ballbinge kan bli dominert av unge voksne menn, slik at barn og unge kvinner føler seg presset bort. Relatert til dette, er produksjon og forvaltning av byens rom som gjøres av andre enn offentlige myndigheter alene. Som påpekt av Sirowy mfl. (2015), er det en stor fordel om dette fører til at innbyggerne får flere byrom å velge blant.

En annen fordel kan være at disse byrommene ofte er bedre vedlikeholdt/renere enn det nærliggende offentlig byrom er. Likevel kan selve bruken av disse bli forsøkt regulert på andre måter her enn i rene "offentlige" byrom. På Tøyen senter er det flere private aktører som er inne som eiere, de har også hyret inn vektere til å passe på torget utenfor butikkene. Som vi viste i vår stedsanalyse (Brattbakk og Hagen mfl., 2015), reagerte vektoren mot våre forskningsassistenter da de ville intervju brukerne av torget. Dette illustrerer hvordan forvaltningen av byrom i de privates regi kan føre til at visse aktiviteter og dermed også sosiale grupper blir ekskludert fra byrommet (Andersen og Røe, under utgivelse. Særlig studier fra USA viser dette tydelig, f.eks. Andersen, 2001; Davis, 1990). Selv om det er flere mulige fordeler for det offentlige at private tar større ansvar for å forvalte byens offentlige rom (de private firmaene kan tenkes å være mer profesjonelle, jobbe mer effektivt osv.) er det som sagt også mulig at særlig mindre kjøpesterke grupper vil bli mindre hensyntatt.

Hindringer i forvaltningen

Her vil vi svare på **forskningsspørsmål 2d)** *Er det utfordringer på og mellom ulike forvaltningsnivå som hindrer ungdoms bruk av byens offentlige uterom?* I en rapport fra NIBR (Knudtzon og Tjerbo, 2009) kommer det fram hvordan politikere og administrativt ansatte vurderer unges medvirkning forskjellig. For politikere oppleves det som nyttig og spennende å få innsikt i hva de unge er opptatt av og at de får muligheten til å påvirke utviklingen slik at

de får eierskap til stedet de vokser opp. I tillegg opplever politikere at de får viktig informasjon når unge inkluderes. Blant de administrativt ansatte oppleves imidlertid ofte slik medvirkning gjerne som en omvei, og at det derfor blir et spørsmål om personavhengig opplevd interesse. Det skal likevel nevnes at i de kommunene som har fått godt grep om slike prosesser, så øker den positive innstillingen til medvirkning.

I en følgeevaluering av kommuners utprøving av helsekonsekvensvurderinger (HKV) i kommunal saksbehandling – et pilotprosjekt i fire Østfoldkommuner – ble det utledet noen forsøksvise konklusjoner rundt i hvilken grad kommuneapparatets organisering og sakstematiske reguleringsgrad påvirket handlingsrommet. Reguleringsgrad for saksområdet handler på den ene siden om hvordan retningslinjer og lovverk oppfattes av saksbehandler, og i hvilken grad det gis rom for HKV. Suksess for HKV kan kreve en revidering av etablerte føringer, med fokus på å identifisere hvilke elementer som hemmer og fremmer vurderinger av helsekonsekvenser i ulike typer saker. Videre fant vi at disse to dimensjonene ble påvirket av saksbehandlers grad av eierskap til satsingen og hvorvidt de faglig ”spilte på bortebane eller hjemmebane” – det vil si behovet for inkludering og forankring, samt en tydelighet rundt grensene for egen kompetanse og en bevissthet rundt hvor og hvordan kompensere når det oppstår mangler (møtepunkter for tverrfaglighet og en tydelighet rundt hvordan tverrfaglighet kan og bør håndteres) (Dahlgren og Ese, 2015).

Perspektivet fra HKV er relevant i denne sammenhengen av to grunner: For det første handler folkehelse i stor grad om aktivisering i utendørsarenaer, om hverdagsaktivitet og psykososial velferd. For det andre viser det til en kompleksitet i å håndtere en satsing som videreutvikler eksisterende praksis, og hvilke suksesskriterier det er nyttig å ha fokus på ved kommunal organisering.

En del forskning viser at det kan være utfordringer knyttet til samarbeidet mellom ulike forvaltningsnivå, også når det gjelder å utvikle (nye) offentlige møteplasser i Oslo (Gabrielsen, 2014). Mye av den internasjonale forskningen knyttet til ulike former for områdesatsinger har samtidig vist at det nettopp gjennom slike områdesatsinger kan gis rom for å overkomme sektortenkningen og få ulike nivåer, sektorer og aktører til å samarbeide på nye og bedre måter. I mange tilfeller har dette vist seg også å være en av de mer varige effektene av områdesatsinger fordi disse samarbeidsformene består etter at midlene til de tidsavgrensede satsingene er over (Skifter-Andersen, 2002; Lund, 2014).

Det politiske nivået

Inkluderingen av barn og unge i utvikling, har lenge stått i fokus, med bred politisk forankring på nasjonalt nivå. Barn og unge under 18 år har fått sin rett til medbestemmelse lovfestet gjennom at Norge har ratifisert FNs barnekonvensjon (1991). I St. meld. nr. 39 (2001-2002): *Oppvekst- og levekår for barn og ungdom i Norge* ble viktigheten av barn og unges deltakelse og innflytelse i beslutningsprosessene ytterligere fremhevet. Her poengteres det at i arbeidet med å sikre en god planlegging for barn og ungdom i kommunene, er det av betydning at

det legges opp til en bred deltakelse i planarbeidet. I Kommunal- og regionaldepartementets St.meld. nr. 33 (2007-2008) "Eit sterkt lokaldemokrati", er unge i lokaldemokratiet igjen viet spesiell oppmerksomhet. Det heter blant annet at: "Inkludering av barn og unge i lokaldemokratiet medverkar til å styrkja det. Synspunkt frå barn og ungdom kan gjera at politikarane tek avgjerder på eit breiare grunnlag enn dei elles ville ha gjort. Deltaking i lokale plan- og avgjerdsprosessar, i ungdomsråd og liknande organ har ført til større politisk engasjement og interesse for lokaldemokratiet mellom ungdom."

Kommunal- og regionaldepartementet har dessuten tolket kommuneloven dit hen at ungdom kan gis tale- og møterett i kommunestyre og fylkesting, selv om de ikke er valgt inn. Miljøverndepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet har ansvar for plan- og bygningslovgivningen. Med ny lov fra 2004, forsterkes kommunens ansvar for medvirkning fra befolkningen generelt og fra barn og unge spesielt. I henhold til lovens § 5-1. skal enhver som fremmer planforslag legge til rette for medvirkning enten dette er private eller kommunale planer. Kommunen har et særlig ansvar for å sikre aktiv medvirkning fra grupper som krever spesiell tilrettelegging, herunder barn og unge, heter det. Bestemmelsen trådte i kraft 1. juli 2009. I et rundskriv fra Miljøverndepartementet heter det at kommunene skal organisere planprosessen slik at synspunkter som gjelder barn som berørt part kommer fram og at ulike grupper barn og unge selv gis anledning til å delta.

Det praktiske nivået

Plan- og bygningsloven gir staten en rekke virkemidler for å styre og påvirke kommunenes planlegging. Noen av disse er utformet med sikte på å påvirke planleggingen før den tar til, mens andre handler om å gripe inn i planleggingen. I Norge har vi rikspolitiske retningslinjer (RPR) som skal ivareta barn og unges interesser i planleggingen. Helt sentralt her, målsettingen om å sikre *gode* oppvekstvilkår for barn og unge - at de har tilgang på et nærmiljø som både er trygt og gir tilgang til variert lek og aktiviteter. En av de viktigste funksjonene retningslinjene har, er å sørge for at barn og unges interesser blir synliggjort og løpende tatt hensyn til i all planlegging og byggesaksbehandling. RPR er ikke først og fremst et detaljert utformet pålegg om hvordan bestemte hensyn skal ivaretas i planleggingen. Det dreier seg i større grad om en formidling av nasjonale mål og interesser, som staten vil legge særlig tyngde bak. Fra 1989 har den statlige innsatsen vært konsentrert gjennom bestemmelsene i den norske plan- og bygningsloven.

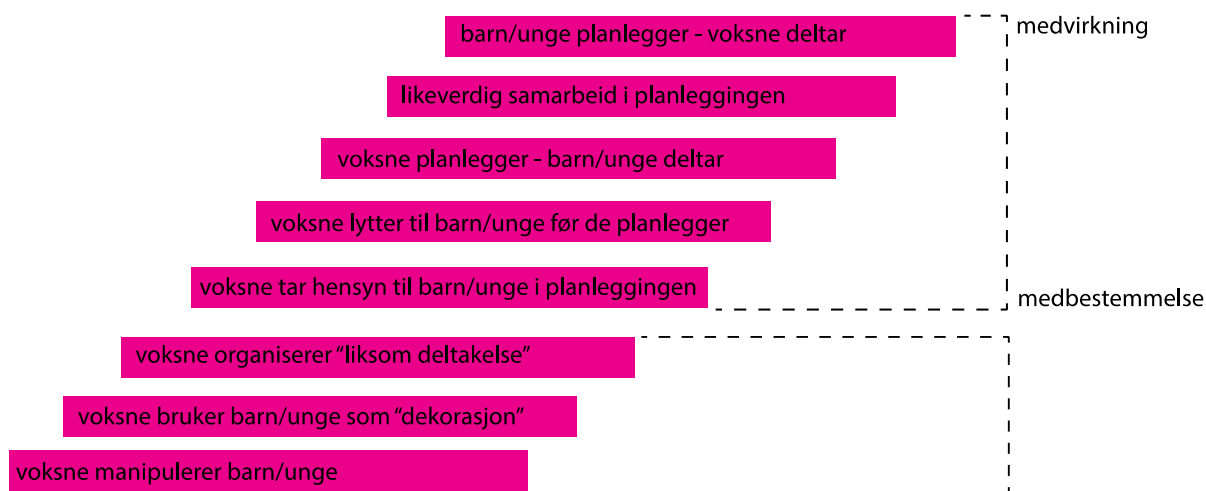
Det er spesielt viktig at retningslinjene gir et grunnlag for å vurdere saker der barn og unges interessert kommer i konflikt med andre interesser. I en evaluering av retningslinjene i 2006, kom det fram at fortetting i by og tettsteder er den største utfordringen i forhold til barn og unges interesser. Dette skyldes hovedsakelig at arealene som er tilgjengelige for lek reduseres. Dette er en utfordring for de som arbeider for at barn og unges behov og interesser i planleggingen skal ivaretas. Derfor skal RPS ideelt sett sørge for at viktige innspill kommer inn på riktig tidspunkt, og før selve planprosessen begynner, slik at slike innspill til føringer ikke risikerer å bli utelatt fordi de kommer for sent inn i prosessen.

Barneombudet har hatt saker der barn og unge hevder at de bruker et areal som står i fare for å bli regulert til annet formål, mens de som er ansvarlige for reguleringen hevder at arealet overhodet ikke brukes av barn og unge. I denne type saker er det derfor spesielt viktig å kartlegge den faktiske bruk av arealene. Her vil medvirkning fra barn og unge være viktig. Metoder for kartlegging av barn og unges faktiske bruk av arealene også mht. til bruk i ulike årstider, vil her være nyttige.

Planprosessen

Den sentrale bestemmelsen om medvirkning i planleggingen finner vi i Plan- og bygningslovens §5-1. Den nye loven, som trådte i kraft 1.7. 2009, har lagt vekt på "aktiv medvirkning" og at det skal tas hensyn til grupper som krever "spesiell tilrettelegging", herunder barn og unge, funksjonshemmedes organisasjoner og etniske minoriteter. Oslo kommune har i sin kommuneplan (Oslo kommune 2008) et mål om at: "Oslos innbyggere skal delta i byens utvikling" og at "alle skal ha en reell mulighet til å ta del i beslutninger som angår dem". Plan- og bygningsetaten beskriver medvirkning som "mobiliserende, åpne og deltakende prosesser", som gir berørte parter mulighet for å "aktivt påvirke utformingen av et planforslag" (se vedlegg 3 om planprosessens ulike steg).

Begrepsbruken knyttet til medvirkning i lovverket og i praksis er uklar. Man bør blant annet skille mellom begrepene *deltakelse*, *medvirkning* og *medbestemmelse*. Disse er ofte nærmere presisert i en medvirkningsstige (se figur 4). *Deltakelse* betegner en involvering eller tilstedeværelse i planprosessen, men som ikke nødvendigvis favner noen form for innflytelse. På den andre siden innebærer *medvirkning* muligheten til å aktivt kunne påvirke utformingen av et planforslag - at planen er blitt vurdert bearbeidet som resultat av medvirkningsprosessen, ofte synliggjort ved at planen er blitt endret som følge av innspill.

Figur 4 Medvirkningsstige for barn og unge

Å involvere unge i planprosesser er viktig av flere årsaker. Denne gruppen besitter en unik stedserfaring som en vellykket planlegging er avhengig av – unge representerer et annet blikk, som de voksne ikke har oversikt over. Kunnskap fra de unge gir derfor bedre grunnlag for god planlegging og saksbehandling, spesielt i den grad vi snakker om utvikling av områder *tilpasset* unge.

Samtidig representerer de unge en gruppe som ikke selv kan ta plass, men må gis plass. Grunnen til dette er naturlig nok at de som umyndige mangler bestemte rettigheter, men vel så viktig er kompetansen deres til å delta i byråkratiske prosesser som foregår med bestemt språk og (det som gjerne praktiseres som) rigide retningslinjer. Samfunnet har imidlertid masse å vinne på inkluderingen av barn og unge, også utover det rent demokratiske knyttet til prinsipper om involvering av berørte grupper. Blant annet kan involvering i planprosessen være en nyttig arena hvor barn og unge kan lære om betydningen av egen deltakelse og demokrati i praksis.

Gabrielsen (2014) peker på utfordringene ved Oslo kommunes størrelse med mange kommunale aktører uten en etablert praksis for samarbeid som går overens med en områdesatsings organisering. Som Gabrielsen (2014) viser kan bydeler gjennom områdeløft i større grad ta initiativ til fysisk opprustning, men det mangler ofte nødvendig kompetanse om saksgang, kommunal drift og forvaltning til å kunne se konsekvensene av initiativ. I tillegg til dette mangler det også modeller for hvordan kommune/bydel kan "gi slipp" på områder, hvor private kan "ta kontroll". Kommune/bydel har sjelden tilstrekkelig med midler for å sikre befolkningen samtlige tilbud som etterspørres og imøtekomme sosiale behov, og mye kunne vært løst om man fant fram til en modell der ulike grupper midlertidig kunne ta eierskap til satsinger på en forutsigbar måte. Dette er noe vi gjenkjenner fra Tøyenløft-området, og det vil være vesentlig å skape en arena i prosjektet hvor disse utfordringene kan diskuteres med utgangspunkt i ulike case der ungdoms bruk av uterom står sentralt.

Aktiviteter i delprosjekt C: Intervjuer, workshops og best practices

For å svare på forskningsspørsmålene knyttet til utfordringer og muligheter i forvaltningen vil dette delprosjektet benytte 1) intervjuer med fagpersoner, 2) utvikling av workshop-design og 3) kartlegging av best practices som utgangspunkt for datainnsamling. Ekspertgruppen i forprosjektet pekte her spesifikt på barrierer knyttet til sektordeling i kommunen, manglende samarbeid og forståelse, press på utbygging (økonomi), årlige budsjetter, silo-tekning og manglende informasjon på tvers. Utbyttet av delprosjekt C vil bli:

- Konkrete anbefalinger til alle nivåer av forvaltningen (bydel, by og stat).
- Analyse av hindringer og muligheter knyttet til beslutningsprosesser, fra forslag til vedtak, gjennomføring og vedlikehold

1) Intervjuer med fagpersoner

De viktigste aktørene i en planprosess er:

1. utbyggere/forslagsstillere som fremmer et planforslag
2. den administrative planmyndighet som behandler planforslaget
3. politikerne som vedtar planforslag
4. sivilsamfunnsaktører/berørte parter med rett til deltakelse.

Her vil det være viktig å intervju personene som holder i prosessene – både forankringen i ledelse og praktiseringen av retningslinjer – og systematisere erfaringene deres på en måte som gjerne lar oss utlede posisjoner med ulike forutsetninger og begrensninger. Her vil vi også gjennomføre ekspertintervjuer med nøkkelpersoner på departementsnivå, for å få tak i eventuelle barrierer og ”tykke vegger” som eksisterer horisontalt og vertikalt i forvaltningen.

På implementeringsnivå kan det være spesielt aktuelt å se nærmere på kommuner som har kommet langt med arbeidet med sine Ungdomsråd. Spesielt Trondheim kommune utmerker seg, i den forstand at de har flere konkrete tilfeller å vise til der Ungdomsrådet har fått gjennomslag i saker – både saker de har initiert selv og saker de har fått uttale seg om.

2) Workshops - dreiebok

Som en del av leveransen fra prosjektet vil vi lage et opplegg til seminar-serier der eksperter på ulike nivåer er deltagere. Dette vil være en dreiebok for forvaltningsnivåene der et eksplisitt mål er å dele erfaring og kunnskap på tvers, identifiserer og bryte ned barrierer og styrke mulighetsrommet rundt forvaltning av offentlige uteområder.

3) Kartlegge best practices

En viktig oppgave for delprosjektet vil være å kartlegge *best practices* som på ulike nivåer har fått grep om involveringen av unge – dette være seg på kartleggingsnivå, i engasjering og implementering. Vi har gjort oss noen tanker om hvilke case vi kan være tjent med å se nærmere på.

I forbindelse med kartlegging og operasjonaliseringen av data, så har både Ski og Ålesund kommune kommet langt i sitt arbeid med Barnetråkk-registreringer. Spesielt Ski kommune er interessant, gjennom Follokart har de lagt barnetråkkregistreringer til som et lag i planleggenes kartdatabase. Informasjonen er dermed tilgjengelig for dem som jobber med sakene, på den plattformen de er vant med. Når det gjelder Ålesund kommune, er de spesielt interessante med tanke på hvordan de har jobbet seg systematisk gjennom fasene i planprosessen for å identifisere kritiske punkter og muligheter for å involvere barn og unge, og ikke minst formalisert deres plass i prosessene. Også Hedmark og Oppland kan være interessante som foregangsfylker på interkommunale kartsamarbeid.

Poenget med å kartlegge og utrede slike best practices, er å forstå den større sammenheng- en vi plasserer ungdom, medvirkning og uterom i. Det handler om å forstå konteksten utvikling skjer i, hvilken plass unge gis i denne konteksten, hvordan prosesser styres på ulike nivåer og så videre, og ikke minst hvilke muligheter som kan konkretiseres i tekst for å synliggjøre handlingsrom. Idrettsforsker Elin Kolle ved Norges idrettshøgskole vil her bistå med

kunnskap om ungdoms behov for fysisk aktivitet i et folkehelseperspektiv, samt med innsikt i hvordan man kan tilrettelegge for fysisk aktivitet i by. Kolle har de senere år jobbet med kartlegging av objektivt målt fysisk aktivitet, stillesittende tid, fysisk form og andre helsevariabler i store representative utvalg av barn, ungdom og voksne i Norge.

Etiske vurderinger generelt

For unge under 16 år må prosjektet innhente foreldrenes samtykke for at de skal kunne delta. Dette vil være mulig å skaffe gjennom samarbeid med skolen og de organiserte aktivitetene. Forskergruppen vil også være oppmerksom på etiske problemstillinger knyttet til produksjon og bruk av bilder og video, samt eventuell metodikk basert på GPS. Prosjektet vil bli meldt inn til Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD).

Formidling av resultater

Oppdragsgiver KMD ønsker at resultatene fra prosjektet skal kunne brukes 1) av alle landets kommuner i deres arbeid med å inkludere ungdom og unge voksne i planprosesser, 2) brukes av departementet opp mot egne politikere og 3) til å engasjere ungdom til deltagelse/medvirkning. Dette krever ulike formater, noe vi ser fram til å diskutere videre med oppdragsgiver og referansegruppe.

Vi vil levere en elektronisk versjon av hovedrapporten (både som PDF og i Word-format). Her vil vi oppsummere våre mer generelle analyser/tolkninger av forskningen på byromsbruk og byrommenes betydning for barn, ungdom og unge voksne. Vi vil også oppsummere de spesifikke funnene rundt hvordan disse gruppene tar i bruk og vurderer byrommene på Tøyen. Basert på våre empiriske funn, vil vi løfte frem de lokale utfordringene og mulighetene for (økt) byromsbruk, samt foreslå konkrete tiltak for å stimulere til at de lokale beboerne (og da særlig de yngre av dem) blir mer aktive byromsbrukere. Her vil vi spesifisere hva aktører/etater knyttet til de ulike forvaltningsnivåene rent konkret kan gjøre for å nå målene om økt uterom av ungdommer.

Vi vil lage en lett tilgjengelig versjon av rapporten som legges ut på egen nettside. Denne vil være rettet mot forvaltningsapparatet i kommunene og vil også inneholde dreiebok for workshops med eksperter på ulike forvaltningsnivåer. Vi vil gjennom uttestingen av de ulike metodene i prosjektet produsere kortfilmer og fotografiske uttrykk sammen med ungdom på Tøyen. Disse vil legges ut på den dedikerte nettsiden, og kunne brukes til å engasjere ungdom og unge voksne til å delta i stedsutviklingsprosesser. Prosjektet vil også kommunisere med deltagere, ressurspersoner og publikum gjennom Facebook, og medieoppslag underveis og i etterkant av prosjektet. I september 2016 vil forskergruppen presentere prosjektets resultater for oppdragsgiver.

Referanser

- Agger A., Hoffmann B., Sosialministeriet, (2008) *Borgerne på banen – håndbog til borgerdeltagelse i lokal byutvikling*
- Andersen B. (2001). *The Quest for Community: A Study of Kentlands*. Oslo: University of Oslo.
- Andersen, B. (2009). *Evaluering av URO: et kriminalitetsforebyggende prosjekt i regi av Oslo Røde Kors*. HiO-rapport nr. 15. Oslo: Høgskolen i Oslo.
- Andersen B. (2013). *Using and Visiting the Oslo Waterfront*. Paper presentert på seminaret "The Right to the City". Oslo Museum.
- Andersen B. (2014). *Westbound and Eastbound. Managing Sameness and the Making of Separations in Oslo*. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Andersen, B., & Biseth, H. (2013). The Myth of Failed Integration: The Case of Eastern Oslo. *City & Society*, 25(1), 5-24.
- Andersen, B., & Røe, P. G. (Under utgivelse). The Social Context and Politics of Large Scale Urban Architecture: Investigating the case of Barcode, Oslo. *European Urban and Regional Studies*.
- Andersen, B., Røe, P. G. & Sæter, O. (2015). Trust and Distrust in Oslo. Examining the relationship between the ideals of urban policy and the (re)actions of citizens. I E. Righard, M. Johansson & T. Salonen (red.) *Social Transformations in Scandinavian Cities. Nordic Perspectives on Urban Marginalisation and Social Sustainability*. Nordic Academic Press, Lund.
- Anderson, E. (2004). The Cosmopolitan Canopy. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 595(1), 14-31.
- Brattbakk, I. (2014). Block, neighbourhood or district? The importance of geographical scale for area effects on educational attainment. *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography*, 96(2), 109-125.
- Brattbakk, I. & Wessel, T. (2013). Long-term neighbourhood effects on income, education and employment among adolescents in Oslo, *Urban Studies*, 50(2), 391-406.
- Brattbakk, I., Hagen, A. L., Rosten M. R., Sæter, O., Osuldsen, J., Andersen, B., Thorstensen, E. & Bratseth, K. (2015). *Hva nå, Tøyen? Sosiokulturell stedsanalyse av Tøyen i Bydel Gamle Oslo*. Rapport 8/2015. Arbeidsforskningsinstituttet, Oslo.
- Brattbakk, I. & Wessel, T. (2009). *Segregasjon, oppvekst og livssjanser. Hva betyr nabolaget?*
- Dahlgren, K. og Ese, J. (2015). Fra folkehelse i alt vi gjør til folkehelse på 1-2-3. Høgskolen i Østfold. Tilgjengelig på:
<https://www.hiof.no/neted/services/file/?hash=4b1acacc1c51634a4634e3a70b9ab15e>
- DAMVAD (2015) *Effekt- og resultatverktøy for områdeløft. Områdeløft i Bergen, Trondheim og Drammen*. Husbanken.
- Danielsen, H. (2006). *Med barn i byen. Foreldreskap, plass og identitet*. Bergen: Universitetet i Bergen.
- Danielsen, K. (2001). "En analyse av institusjonaliseringsteoriens potensiale ved hjelp av livshistorisk materiale". I Dansk sociologi, 3/01. Tilgjengelig på:
<http://cjas.dk/index.php/dansksociologi/article/viewFile/655/688>
- Davis, M. (1990). *The City of Quartz: Excavating the Future in Los Angeles*. London: Verso.
- Eriksen, T. H. (2010). *Samfunn*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gabrielsen, G. V., Nærland, M. H. & Stokkeland, C. L. (2004). *Fra Bakgården til Oslo City – en casestudie fra Hausmannskvartalet, en diskusjon om Oslo sentrum, et håndslag for byens offentlige rom og en vennlig hilsen til barn og voksne ved Møllergata skole*. Temahefte 6 (2.opplag). Oslo: Husbanken og Norsk Form.
- Gabrielsen, G. V. (2014). *Groruddalen; Oslos vakreste verkebyll? – problemrepresentasjoner og stedsforståelser i Groruddalssatsingen*. Oslo: Arkitektur- og designhøgskolen
- Galster, G. C. & Killen, S. P. (1995). The Geography of Metropolitan Opportunity: A Reconnaissance and Conceptual Framework. *Housing Policy Debate*, 6(1), 43.

- Gehl Architects (2014). Bylivsundersøkelse. Oslo sentrum. Rapport for "Levende Oslo".
- Gullestad, M. (2002). *Det norske sett med nye øyne: Kritisk analyse av norsk innvandringsdebatt*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gullestad, M. (2003). *Changing relations of neighborhood service, sociability, and social control in Oslo*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Hannerz, U. (1969). *Soulside: Inquiries into Ghetto Culture and Community*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Hanzel, M. (2007) "Information technology as a tool for public participation in urban planning: a review of experiments and potentials", *Design Studies*, 28(3)289-307.
- Hedmarksprosjektet (2000) *Framtidsverksted*. Hefte i serien "Verktøykasse for medvirkning fra barn og ungdom", Hamar: Hedmarksprosjektet. 21 s.
- Hedmarksprosjektet (2001). *Barn, ungdom og kommunal planlegging*. Hefte i serien "Verktøykasse for medvirkning fra barn og ungdom", Hamar: Hedmarksprosjektet. 28 s.
- Hjorthol, R. og Nordbakke, S. (2015). *Barns aktiviteter og daglige reiser i 2013/14*. TØI rapport 1413/2015.
- Hodneland, K. B. (2009) "Bruk av MIABE-metode for å fremme barn og unges medvirkning i nærmiljøet" i *Modeller for barns medvirkning – en eksempelsamling*. Nordisk Ministerråd/Nordisk Råd.
- Holgersson, H. (2014). Challenging the hegemonic gaze on Foot: Walk-alongs as a Useful Method in Gentrification Research. I T. Shortell & E. Brown (red.) *Walking the European City. Quotidian Mobility and Urban Ethnography*. Kap. 12. Farnham: Ashgate.
- Jørgensen, L.Y. (2013) *Ungdom og medvirkning i stedsutviklingsprosesser*, masteroppgave, Universitetet for miljø- og biovitenskap.
- Knudtzon, L. og Terjbo, T. (2009). *De unge stemmene. Innflytelsesorgan for barn og unge i kommuner og fylker*. NIBR-rapport 2009:34.
- Kolle, Elin (2009) *Physical activity patterns, aerobic fitness and body composition in Norwegian children and adolescents: The Physical Activity among Norwegian Children*, PhD-avhandling, Norges idrettshøgskole.
- Kusenbach, M. (2003). Street phenomenology. The go-along as ethnographic research tool. *Ethnography*. 4(3), 455-485.
- Low, S., Taplin, D. & Scheld, S. (2005). *Rethinking Urban Parks. Public Space and Cultural Diversity*. Austin: The University of Texas Press.
- Lund, P-Ø. (2014). *Innsatser i utsatte byområder – erfaringer fra Groruddalssatsingen*. Oslo kommune.
- Martin, L. (2008). Boredom, Drugs, and Schools: Protecting Children in Gentrifying Communities. *City & Community*, 7(4), 331-346.
- Nielsen, T. A. S., Harder, H. & Nyman, P. (2010). *Detecting user patterns in public green space: A GPS based survey of visitor behavior and movement patterns in a park in Denmark*. Paper presentert på seminaret "World in Denmark 2010", København.
- Parkløft Tøyen: Strategisk utvikling av 11 uterom (2015). Et prosjekt for bydel Gamle Oslo i regi av Rodeo arkitekter, SO-La og Zenisk.
- Rosten, M. G. (2015). "Nest siste stasjon, linje 2" *Sted, tilhørighet og unge voksne i Groruddalen*. PhD-avhandling ved samfunnsvitenskapelig fakultet. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Ruud, M.E., I.Brattbakk, E.Haug, K.Nordlund, O.F. Fredriksen (2005). *Jessheim i vekst – ungdom, møteplasser og byutvikling*. Prosjektrapport 387. Byggforsk: Oslo. 120 s. Oppdrag for Husbanken, Akershus fylkeskommune & Ullensaker kommune.
- Schnell, I & Yoav, B. (2001). The Sociospatial Isolation of Agents in Everyday Life Spaces as an Aspect of Segregation. *Annals of the Association of American Geographers*. Vol 91, Nr. 4, 622-636.
- Sirowy, B., Selvig, V. & Hanssen, G. S. (2015). Mindre rom for folk flest? *Aftenposten*, 9 mai.
- Skifter-Andersen, H. (2002). Can deprived housing areas be revitalised? Efforts against segregation and neighbourhood decay in Denmark and Europe. *Urban Studies*, Vol. 39, Nr. 4, 2002, s. 767-790.
- Stewart, A. (1998). *The Ethnographer's Method*. London: Sage.

- St. meld. nr. 39 (2001-2002): *Oppvekst- og levekår for barn og ungdom i Norge*, BLD.
- Vestby, N. (2015) "I Crossed the Line", *Information: Nordic Journal of Art and Research*, 4(2), 1-22.
- Wessel, T. (2009). "Does diversity in urban space enhance intergroup contact and tolerance?" *Geografiska Annaler Series B: Human Geography*, 91B(1), 5-17.
- Wessel, T. (2013). Hvilken betydning har nabolaget for barns utvikling og livssjanser? I *Oppvekstrapp-orten 2013*. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet.
- Whyte, W. H. (1980). *The Social Life of Small Urban Spaces*. Washington DC: Conservation Foundation.

Vedlegg 1 Deltagere workshop

Deltagerliste - workshop om Ungdomstråkk 12. januar 2016

Institusjon	Navn
Bydel Grünerløkka	Jens Christian Holm
UngOrg	Bjørn Kristian Danbolt
Bydel Gamle Oslo	Marianne Netland
Prosjektkontoret Tøyen områdeløft	Hanne Marie Sønstegaard
Prosjektkontoret Tøyen områdeløft	Nicolai Gulowsen
DOGA	Ingvil Hegna
Utekontaktene Bydel Gamle Oslo	Therese Vågane
Ungdomsverkstedet Bydel Gamle Oslo	Muhammed Elfstrøm
Ski kommune	Cecilie Mæle
Ålesund kommune	Jens Gjørsvik
Prologue (konsulent Folkestråkk)	Mette Mossige
Groruddalsløftet	Hanna Welde Tranås
Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir)	Emina Simic
Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD)	Trine Nohr
Rodeo arkitekter	Kenneth Dahlgren, sosiolog
Rodeo arkitekter	Barbara Ascher, arkitekt
Arbeidsforskningsinstituttet (AFI)	Ingar Brattbakk, forsker
Arbeidsforskningsinstituttet (AFI)	Aina Landsverk Hagen, forsker
Arkitekthøgskolen i Oslo (AHO)	Lisa Barahona, student
Arkitekthøgskolen i Oslo (AHO)	Nora Mørch, student
Arkitekthøgskolen i Oslo (AHO)	Gine Backer-Røed, student

Vedlegg 2 Søkestrategi

Aktuelle søkerord/ordsammensetninger til kunnskapsoppsummering (del A)

Barn + by + bruk	Social innovation + urban planning
Barn + by	Collaborative planning
Children + city + use	Mapping + participatory
Barn + by + deltakelse	Participatory design
Children + city + participation	Human-centered design
Ungdom + by	Co-creation
Planlegging + medvirkning + ungdom	Public space + youth
Planlegging + medvirkning + barn	Public space + young people
Planlegging + medvirkning	Mental byomdannelse
By + tilhørighet	Spatial agency
By + sted + tilhørighet	Urban commons + planning processes
City + belonging	Urban + crime prevention
City + place	Public space + empowerment
City + placemaking	Public space + youth + governance
City + teenagers	Public space + youth + citizenship
Urban + youth	Public space + action research
Urban + children	Offentlig rom + medvirkning + stedsanalyse
Urban + teenagers	City + public space + inclusion
Public space + city	City + public space + exclusion
Public space + urban	City + public space + democracy
By + helse	City + public space + health
By + park + helse	By + offentlig rom
By+ uterom + helse	Tenåringer + by
By + uterom + inkludering	Bybruk
By + uterom + ekskludering	

Vedlegg 3 Planprosessen

Ålesund kommune; Presentasjon fra FM Nettverkmøte:
Aktivt demokrati for barn og unge

Arbeidsforskningsinstituttet er et tverrfaglig arbeidslivsforskningsinstitutt.

Sentrale forskningstema er:

- ♦ Inkluderende arbeidsliv
- ♦ Utsatte grupper i arbeidslivet
- ♦ Konflikthåndtering og medvirkning
- ♦ Sykefravær og helse
- ♦ Innovasjon
- ♦ Organisasjonsutvikling
- ♦ Velferdsforskning
- ♦ Bedriftsutvikling
- ♦ Arbeidsmiljø

Publikasjoner kan lastes ned fra AFIs hjemmeside eller bestilles direkte fra instituttet.

Arbeidsforskningsinstituttet

Høgskolen i Oslo og Akershus

Postboks 4 St. Olavs plass

0130 Oslo

Telefon 23 36 92 00

www.afi.no

Arbeidsforskningsinstituttet er et
tverrfaglig arbeidslivsforskningsinstitutt.

Sentrale forskningstema er:

- Inkluderende arbeidsliv
- Utsatte grupper i arbeidslivet
- Konfliktåndtering og medvirkning
- Sykefravær og helse
- Innovasjon
- Organisasjonsutvikling
- Velferdsforskning
- Bedriftsutvikling
- Arbeidsmiljø

Publikasjoner kan lastes ned fra AFIs hjemmeside
eller bestilles direkte fra instituttet.

Foto forside: Aina Landsverk Hagen

Arbeidsforskningsinstituttet
Høgskolen i Oslo og Akershus
Postboks 4 St. Olavs plass
0130 Oslo
Telefon 23 36 92 00
www.afi.no